

HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

DR. W. J. LEYDS

DEEL II

Leyds
BNS

ERRATA

Op pag. **4**, r. 7 v. b. staat *7 Maart*, lees *17 Maart*.
Op pag. **11**, r. 15 v. o. staat *64*, lees *65*.
Op pag. **17**, laatsten regel na *wezen*, in te voegen *(C. 5089, p. 4)*.
Op pag. **28**, voetnoot 1, staat *p. 73*, lees *pp. 68, 73*.
Op pag. **35**, r. 8 v. o. staat *177, 191*, lees *177—191*.
Op pag. **37**, staat *31 Januari*, lees *30 Januari*.
Op pag. **41**, r. 2 van voetnoot staat *25 April*, lees *23 April*.
Op pag. **48**, r. 2 v. o. staat *pp. 90, 102*, lees *p. 102*.
Op pag. **91**, r. 5 v. o. na *vermijden*, in te voegen *(Groenboek No. I van 1890, p. 19)*.
Op pag. **111**, voetnoot, staat *pp. 28, 29 en pp. 25, 45*, lees *pp. 25, 28, 29—45*.
Op pag. **128**, r. 10 v. o. staat *149, 151*, lees *149—151*.
Op pag. **131**, r. 2 van voetnoot staat *p. 24*, lees *pp. 19, 20*.
Op pag. **414**, 2e kolom, r. 14 v. o. toe te voegen *II 367*.
Op pag. **416**, 1e kolom, r. 20 v. o. staat *9 Aug.*, lees *19 Aug.*

VERBETERING aan te brengen in de lijst der Goeverneurs van Natal:

In 1882 is Bulwer Goeverneur geworden; hij werd in 1886 opgevolgd door Havelock en deze in October 1889 door Mitchell, die reeds van te voren meermalen als Administrateur was opgetreden.

HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

Dr. W. J. LEYDS

HET INSLUITEN

VAN DE

BOEREN-REPUBLIEKEN

EEN VERVOLG OP

DE EERSTE ANNEXATIE VAN DE TRANSVAAL

IN TWEE DEELEN

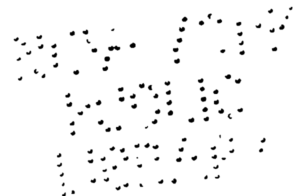
II

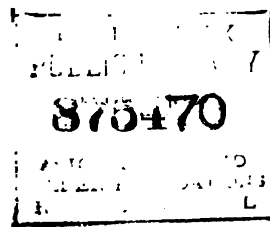
AMSTERDAM — ALLERT DE LANGE

J. H. DE BUSSY, Amsterdam - Pretoria - Johannesburg

Holl.-Afrik. Uitgevers Mij. v.h. J. DUSSEAU & Co. - Kaapstad

1914

875470

INHOUD

BOEK III

SWAZILAND EN DE WEG NAAR ZEE

BOEK IV

MATABELELAND, MASHONALAND EN DE BRITSCHE ZUID-AFRIKAANSCHE COMPAGNIE

BIJLAGEN

BESCHEIDEN, IN DEN TEKST IN HUN GEHEEL GEGEVEN OF TEN DEELE AANGEHAALD.

BOEK III

Swaziland en de Weg naar Zee

HOOFDSTUK XXXIV

SWAZILAND TOT 1887

1846 en 1855 Oudste traktaten tusschen de Boeren en de Swazies.

1875 Oembandien wordt door afgevaardigden der Zuid-Afrikaansche Republiek tot Opperhoofd en Bestuurder der Swazies aangesteld. Nieuw traktaat, waarbij de Swazies erkennen onderdanen der Republiek te zijn als voorheen.

1881 De Pretoria-Conventie bepaalt dat de Swazies onafhankelijk zijn.

1884 De Londen-Conventie herhaalt die bepaling. Oembandien tegen het aanstellen van een Britschen Commissaris in zijn land. Hij beklaagt zich bij Engeland over de aanwezigheid van Th. Shepstone.

1885 De Hooge Commissaris vraagt ophelderingen over het gerucht, dat de Regeering der Republiek bij Oembandien aandrong tot het aannemen harer protectie. De Regeering noemt die geruchten volstrekt ongegrond. Oembandien klaagt bij haar over Shepstone.

1886 Bulwer, Goeverneur van Natal, beveelt een Britsch Protectoraat aan over Swaziland. De Wetgevende Raad van Natal doet hetzelfde.

1887 Voortgezette werkzaamheden der Shepstone's.
De Hooge Commissaris tegen een Britsch Protectoraat over Swaziland.
Oembandien stelt Theophilus Shepstone aan tot zijn Resident-Adviseur en Agent.
De Hooge Commissaris over het wanbestuur van Oembandien, en over het plaatsen van Swaziland onder de Republiek.

De kwestie, waar het om ging tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en het Britsche Goeverne-ment met betrekking tot Swaziland, is eens door Sir Arthur Havelock, van 1886 tot 1889 Goeverneur van Natal, kort en bondig in deze woorden uitgedrukt:

„De kwestie van het politiek standpunt beschouwend, zou ik zeggen, dat indien het de politiek is van Harer Majesteits

Goevernement om den Hollandschen Republieken toe te laten zich te ontwikkelen tot een krachtige en gezonde macht in Zuid-Afrika, dan moeten het streven en de aspiraties van de Zuid-Afrikaansche Republiek met betrekking tot Swaziland en met betrekking tot het verkrijgen van een verbinding met de zee, aan hun natuurlijk beloop worden overgelaten" (7 Maart 1889; C. 6200, p. 132).

Indien, daarentegen, het de politiek van Harer Majesteits Goevernement was, de Hollandsche Republieken niet toe te laten zich te ontwikkelen tot een krachtige en gezonde macht in Zuid-Afrika, dan moesten natuurlijk — al maakte Sir Arthur Havelock niet zelf deze gevolgtrekking — het verlangen en het streven van de Zuid-Afrikaansche Republiek, met betrekking tot Swaziland en naar een verbinding met de zee, worden tegengewerkt en onderdrukt.

Duidelijk en onomwonden zijn hiermede de twee wegen omschreven, waartusschen het Britsche Goevernement de keuze had.

Welken weg het zonder aarzelen insloeg, zonder dien ooit te verlaten, leeren ons de gebeurtenissen.

Swaziland heeft den vorm van een halfrond, dat op de kaart den indruk maakt, alsof het uit het oosten van Transvaal is gesneden, — wat inderdaad het geval is, gelijk wij zullen zien. Tweehonderd-twintig van de driehonderd-twintig mijlen lange grenslijn heeft het met de Transvaal gemeen. De overige honderd vormen de oostelijke grens die over de Lebombobergen loopt. Het land is iets grooter dan de helft van Nederland. De naturellenbevolking werd in 1889 door Sir Francis de Winton geschat op ongeveer 63000 zielen. „De mannen,"

meende deze, „zijn lui, vuil en leugenachtig. De vrouwen doen al den veldarbeid". De totale blanke bevolking in 1889 was niet nauwkeurig bekend, maar telde zeker geen vijfhonderd zielen. Hiervan, „staan, ruw geschat, de onderdanen en aanhangers van de Zuid-Afrikaansche Republiek tot die van andere nationaliteiten als drie tot één" [1]).

Het land had op zichzelf voor de Transvaalsche bevolking alleen waarde als winter-weideveld voor het vee, dat in het koude jaargetijde op het Hoogeveld geen voedsel vinden kon. Maar de Republiek begeerde het, omdat de weg naar zee door Swaziland voerde, en de Regeering stond daarom op handhaving harer oude rechten. Om dezelfde reden weigerde Engeland die rechten te erkennen, al was het land voor Groot-Brittanje van geen waarde hoegenaamd.

Reeds in 1846 en 1855 hadden de Swazies met de Boeren overeenkomsten gesloten, waarop President Pretorius steunde, toen hij in 1868 bij Proclamatie de grenzen der Zuid-Afrikaansche Republiek beschreef [2]). Wij weten reeds, dat Portugal zich tegen die grensbepaling verzette en aan het geschil een einde werd gemaakt door het traktaat van 1869, waarbij een lijn, loopende over de Lebombo-bergreeks, als grens aangenomen werd. Westwaarts van die grenslijn werden de Swazies beschouwd als vasallen der Republiek.

Ook de Swazies zelf rekenden zich Transvaalsche onderdanen en beriepen zich bijvoorbeeld in het jaar 1871 daarop, toen zij de bescherming der

1) Rapport over Swaziland, door Kolonel Sir F. de Winton, Februari 1890, opgenomen in blauwboek C. 6201 van Augustus 1890, pp. 8, 13.

2) Zie bijlage Q hierachter, en bijlage A in het eerste deel van dit werk.

Republiek tegen hun vijand Ketsjwaijo inriepen[1]).

Bij den dood van Oemswazie (Umzwaas) werd zijn zoon Oembandien tot Koning gekroond („aangesteld als Opperhoofd en Bestuurder der Amaswasie Stam" luidde de officiëele term) door een commissie, speciaal voor dat doel door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek afgevaardigd. Dit geschiedde in 1875[2]). Bij gelegenheid van deze kroning bevestigden Oembandien en zijn Raad de overeenkomsten door Oemswazie met de Republiek gesloten en, met voorbehoud van het recht om hun eigen inwendige zaken zelf te besturen, erkenden zij uitdrukkelijk onderdanen te zijn der Zuid-Afrikaansche Republiek[3]).

Zoo stonden zaken in 1877, bij de annexatie van dien staat door Shepstone, en zoo bleven zij gedurende de Britsche tusschen-regeering. Maar in 1881 werden bij de Conventie van Pretoria aan de Republiek hare rechten op Swaziland eenvoudig ontnomen. Bij Artikel 24 der Conventie werd verklaard, dat de „onafhankelijkheid der Swazi, binnen de grenslijn van Swaziland, als aangewezen in Artikel I dezer Conventie, ten volle zal worden erkend", — door beide partijen echter, wel te verstaan. Artikel

1) Het desbetreffende besluit van den Uitvoerenden Raad der Zuid-Afrikaansche Republiek van 20 Maart 1871 luidt als volgt:

„Wordt besloten door den Landdrost van Lijdenburg aan het opperhoofd „Umzwaas te doen weten dat de Regeering hem als onderdaan bescherming wil „verleenen zoo hij zulks begeert en in dat geval eene Commissie zal afzenden „om de voorwaarden te regelen."

2) Een dezer afgevaardigden was G. M. Rudolph, die later in Britschen dienst trad. Hij schreef een Memorandum over dit onderwerp, dd. 16 Maart 1889, dat in blauwboek C. 6200, p. 134 opgenomen is. De andere afgevaardigde was C. J. Joubert.

3) De toen aangegane „overeenkomst of nadere verstandhouding" van 1 Juli 1875 wordt, met weglating van de beschrijving der grenslijn, als Bijlage R gegeven. In 't bizonder wordt de aandacht gevestigd op de artt. 1, 2, 4, 5 en 8.

XII der Conventie van Londen van 1884 hield woordelijk hetzelfde in, terwijl in Artikel IV het volgende werd bepaald:

„De Zuid-Afrikaansche Republiek zal geen verdrag of verbintenis aangaan met eenigen Staat of Natie, behalve met den Oranje-Vrijstaat, noch met eenigen Inboorlingen-Stam ten oosten of ten westen van de Republiek, voordat het zal zijn goedgekeurd door Hare Majesteit de Koningin".

Men lette er op, dat dit artikel geen beperking maakt aangaande naturellen-stammen ten noorden van de Republiek. Met deze stammen had de Republiek het recht traktaten te maken zonder verplichting die aan de goedkeuring der Britsche Regeering te onderwerpen. Met andere woorden, in 1884 werden Mashonaland en Matabeleland uitdrukkelijk erkend (en met het oog hierop werd Artikel IV opgesteld) als een gebied, waar de Republiek vrij was zich uit te breiden, zoowel officiëel van Regeeringswege, als langs den natuurlijken weg van emigratie.

In Swaziland werd deze laatste weg door de grensbevolking geleidelijk gevolgd. Vele Boeren waren met het land goed bekend; vierhonderd hunner, bij voorbeeld, hadden de afgevaardigden Rudolph en Joubert als een escorte vergezeld bij gelegenheid van Oembandien's kroning in 1875. (C. 6200, p. 134). De Swazies waren vriendschappelijk gezind; zij beschouwden de Boeren als hun „vaders". En zij zagen het gaarne, dat vele Boeren 's winters van het Hoogeveld met hun vee naar Swaziland trokken, om het, tegen betaling, daar te laten grazen [1]).

---

1) Had de Regeering der Republiek in vroeger jaren hiertegen geen bezwaar gehad, dit werd anders na de moeilijkheden, waarmede zij met betrekking tot Beetsjoeanaland had te kampen gehad en de onverdiende verwijten, die haar

Na 1881 ontstonden van tijd tot tijd moeilijkheden met de Swazies, die in de Republiek woonden. Zij verbeeldden zich, rapporteerde de Britsche Resident te Pretoria, dat, nu hun onafhankelijkheid bij de Conventie was erkend, zij geen belasting aan de Republiek behoefden te betalen, ook al woonden zij binnen de Transvaalsche grenzen. (C. 4037, p. 60). Als belastingen van hen gevorderd werden, klaagden zij luide en beriepen zich op hun Koning.

In een dier gevallen, in 1884, werd de Secretaris van den Britschen Resident, Rutherfoord, gezonden om de zaak te onderzoeken. En in zijn rapport wordt een feit vermeld, dat licht werpt op het ontstaan der verwikkelingen, die zich niet lieten wachten. Toen Rutherfoord bij Oembandien's kraal kwam, was daar juist een kaffer uit Natal geweest, met een boodschap van de Shepstone's, die naar wij weten reeds in Zoeloeland zulk een groote rol gespeeld hadden. Deze boodschap luidde, dat de Swazies zich niet in betrekking moesten stellen tot den Britschen Resident te Pretoria, daar deze „niets te doen had met Swaziland-zaken, die Natal alleen aangingen en daar moesten worden behandeld" (C. 4037, p. 113). Dit beteekende, en het vervolg zal deze bedoeling duidelijk maken, dat Swaziland voor de Shepstone's moest worden „gereserveerd".

daarbij naar het hoofd waren geworpen. De Regeering vond daarin aanleiding om op 2 Januari 1885 de volgende circulaire aan de Landdrosten en Resident-Vrederechters te zenden:

„Het is der Regeering ter oore gekomen, dat verschillende burgers uit uw „distrikt van den Swaziekoning Umbandien gronden huren voor Winterveld als „anderszins.

„Aangezien zulks aanleiding zou kunnen geven tot politieke verwikkelingen, „zoo wordt u opgedragen kennis te geven aan Commissarissen, Veldcornetten „en Assistent-Veldcornetten in uw distrikt, dat zij hunne burgers daarvoor „moeten waarschuwen als zijnde zulks tegen den wil der Regeering en tegen „de belangen der Republiek."

Een zoon van Sir Theophilus Shepstone was het Hoofd van het Naturellen-Departement in Natal, en hij wenschte het daarheen te leiden, dat een zijner broeders tot Britsch Commissaris in Swaziland werd aangesteld.

De Londen-Conventie had in art. 2 de voorziening gemaakt, dat „Harer Majesteits Regeering, indien noodig, Commissarissen zal aanstellen in het Inboorlingen-gebied, gelegen buiten de oostelijke en westelijke grenzen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, om orde te bewaren en overschrijdingen te beletten". Toen nu de Hooge Commissaris Rutherfoord's verslag naar Londen opzond, voegde hij daaraan het voorstel toe, dat aan deze bepaling zou worden uitvoering gegeven — natuurlijk ten laste der Swazies. (C. 4037, p. 109). Een der Shepstone's zat reeds in Swaziland op zijn benoeming te wachten. Ongelukkig voor hem, begon Oembandien na te denken. De Minister van Koloniën had op de aanbeveling van den Hoogen Commissaris geantwoord, dat onderzocht moest worden of de Swazies geneigd waren de kosten van een Commissaris en een kleine politie-macht te betalen. Dit onderzoek vond plaats in Augustus 1884, en Oembandien en zijn raadslieden bleken volstrekt niet geneigd te zijn voor dit twijfelachtig voorrecht opofferingen te doen. De Koning zeide „dat de Heer A. Shepstone zijn Agent wenschte te worden, en dat hij niet van hem hield: maar dat, daar hij de zoon was van den Heer [Sir Theophilus] Shepstone en hem een boodschap van zijn broeder had overgebracht, hij hem moeilijk zeggen kon weg te gaan, alhoewel hij moe van hem was". Als ik toestem in de aanstelling van een commissaris, zeide Oembandien, „dan

gaan ze misschien dezen zoon van „Somsou" (Sir Theophilus Shepstone) [1]) aanstellen. Ik wilde dat hij maar wegging. Ik word heelemaal mager van dit eeuwige geplaag [de Koning was buitengewoon dik]. Ik zal het bespreken met Izantzlaan [den Eersten Minister] en de Indoena's, maar wij zijn te arm om de kosten te betalen" (C. 4214, p. 95).

In April van het volgende jaar ging in Kaapstad het gerucht rond, dat Generaal Joubert in Swaziland was geweest en bij Oembandien had aangedrongen om de protectie der Zuid-Afrikaansche Republiek aan te nemen. Dadelijk wendde zich de Hooge Commissaris tot President Krüger om ophelderingen en kreeg telegrafisch ten antwoord (29 Mei 1885):

„Dergelijke geruchten hebben ook ons bereikt met betrekking tot den Heer Shepstone en zijn pogingen om Oembandien over te halen tot het aanvaarden van een Britsch Protectoraat. Met het oog op de Londensche Conventie, die de onafhankelijkheid der Swazies erkent, hebben wij er niet de geringste notitie van genomen" (C. 4645, p. 4).

De Regeering liet dit volgen door een missive van den 14den Juli 1885:

„Dit Gouvernement wenscht verder te berichten dat de Swazie-Koning bij de Regeering klachten heeft ingezonden over den Heer Shepstone. De Koning klaagt over moeilijkheden hem door den Heer Shepstone aangedaan en spreekt er zijn ongenoegen over uit, dat de Heer Shepstone de Swazies tegen de Boeren opstookt, hoofdlieden van hem omkoopt en verdeeldheid veroorzaakt. De Heer Shepstone

1) De naam, waaronder Shepstone bij de kaffers bekend stond, wordt gewoonlijk „Somtseu" geschreven. In het blauwboek staat echter „Somsou".

zou verder er op aangedrongen hebben, dat de Swazie-Koning de Engelsche Regeering moest verzoeken hem (den Heer Shepstone) aan te stellen als Resident en den Koning documenten, betreffende dit punt en om Engelsch protectoraat, ter teekening voorgelegd. Deze Regeering stemt natuurlijk volkomen in met het door U uitgesprokene, dat de onafhankelijkheid der Swazies moet erkend worden" (C. 4645, p. 12).

Er waren thans meer Engelschen in het land, afgekomen op het goud, dat daar ontdekt werd. En men zocht op alle wijzen de handteekening van den Swazi-Koning onder „concessies" te verkrijgen. Gevolgelijk — wat inboorlingen in zulke omstandigheden steeds doen — begonnen de Koning met zijn Raad, Boer en Brit tegen elkaar uit te spelen. In October 1885 kwamen boodschappers in Natal met vage klachten en algemeenheden aangaande overschrijdingen door Boeren en met betuigingen, dat de Swazies den Goeverneur beschouwden als hun „Groote Huis" (C. 4645, p. 64). Deze boodschappers werden ontvangen door het Natalsche Hoofd van Naturellen-zaken, een Shepstone, en hun woorden werden door dezen vertaald en naar den Waarnemenden Goeverneur van Natal gezonden. Sir Henry Bulwer, de Goeverneur, die in Engeland vertoefde en daar deze boodschappen onder de oogen kreeg, ging er op in en betoogde in een Memorandum van den 14den Januari 1886 de wenschelijkheid van een Protectoraat over Swaziland. (C. 4913, p. 16). De bepalingen der Londen-Conventie waren hem geen beletsel; evenmin als zij een beletsel waren voor den Wetgevenden Raad van Natal, die in October van hetzelfde jaar, behalve om „een geregelden vorm van Bestuur in Zoeloe-

land, onder Britsch gezag en vereenigd met Natal", ook vroeg om een Britsch Protectoraat over Swaziland. (C. 4980, p. 64).

Maar, terwijl de eene Shepstone in Natal ijverig bezig was, klachten over de Boeren neer te pennen, kon de andere Shepstone in Swaziland niet verhinderen, dat boodschappers naar Pretoria gingen; in één geval met een brief van Oembandien en zijn Raad aan President Krüger, waarin zij zeiden dat „het des Konings sterkste verlangen en begeerte is om op vriendschappelijken voet te staan en te leven met UHEd., zooals een kind met zijn vader" (C. 5089, p. 24); bij een andere gelegenheid (Augustus 1886) met de boodschap, dat zij waren „gestuurd door Koning Oembandien naar den President van de Transvaal om te spreken en te klagen over dingen, die hem plagen in zijn land. De plaag in zijn land is van blanken, niet van Boeren maar van Engelschen" (C. 5089, p. 26).

H. C. Shepstone, in Natal, zat intusschen niet stil, doch hij ging eindelijk in zijn ijver te ver: hij rapporteerde aan den Goeverneur, dat boodschappers van Oembandien waren aangekomen, met nieuwe klachten en met de opdracht om den Goeverneur te berichten, dat de Koning zich wendde „tot Sir Theophilus Shepstone, dien hij als zijn vader en onmiddellijk Hoofd beschouwt, om hem te verzoeken een van zijn zoons te zenden als zijn agent en vertegenwoordiger tegenover alle blanken, die, zegt hij, nu zijn land instroomen ten gevolge van de ontdekking van goud aldaar". „Ik weet nog niet", voegde hij er aan toe, sprekende van zijn vader, „of Sir Theophilus Shepstone aan dit verzoek zal gevolg geven" (C. 5089, p. 6; 8 Januari 1887).

Tegelijkertijd legde deze H. C. Shepstone een brief over, geschreven door een zekeren John Gama, een Natalschen inboorling, die bij de Shepstone-familie in dienst was en die naar Swaziland gezonden was om een oog in 't zeil te houden. In dezen brief, die heette namens Oembandien geschreven te zijn, verzocht de Koning dat „Offy", anders gezegd Theophilus Shepstone junior [1]), die kortelings in Swaziland geweest was, daarheen zou worden teruggezonden om „zorg voor hem te dragen" (C. 5089, p. 9 en ook p. 48).

Dit aandringen van verschillende kanten schijnt de oogen te hebben geopend, zoowel van Sir Arthur Havelock (sinds Februari 1886 Goeverneur van Natal) als van den Hoogen Commissaris, Sir Hercules Robinson; want zij werden het eens over de noodzakelijkheid, den Swazi-koning duidelijk te maken, dat Th. Shepstone „in geen enkel opzicht een volmacht had van het Goevernement, en dat, als hij naar Swaziland terugkeert, het dan is als privaatman" (C. 5089, p. 9). En toen de Hooge Commissaris deze correspondentie naar Londen zond, voegde hij daar de volgende opmerkingen aan toe:

„Het is klaarblijkelijk dat Oembandien wenscht, onder behoud van zijn Opperhoofdschap, zich onder bescherming te stellen van het Britsche Goevernement [Oembandien toonde later dit geenszins te verlangen], maar ik betwijfel zeer of hij, of zijn volk, zich de belastingen zouden laten welgevallen, die zouden moeten worden opgelegd om de kosten van een dergelijken maatregel te dekken. Daarbij is bewezen dat een protectoraat over naturellen-grondgebied met een tamelijk groote Europeesche bevolking, met zoovele

1) Deze Shepstone werd gewoonlijk „Offy" genoemd en aldus onderteekende hij dikwijls zijn particuliere brieven.

wettelijke bezwaren te kampen heeft, dat het niet te handhaven is; en, zooals ik reeds vroeger opmerkte... geloof ik niet, dat wij hoegenaamd eenige verplichting tegenover de Swazies hebben, die Harer Majesteits Goevernement zou noodzaken, om ten koste van de Britsche belasting-betalers een moeilijk en kostbaar bestuur op zich te nemen over een land dat niet bereikbaar is door Britsch grondgebied. Zooals ik reeds heb aangetoond, is Swaziland aan drie zijden door de Transvaal ingesloten, en aan den vierden kant is het begrensd door het Lebombo-gebergte, waarover de eenige pas loopt van den weg naar de Portugeesche nederzetting aan de Delagoabaai.

„Mocht men nu tot het besluit komen, dat Harer Majesteits Goevernement niet geroepen is, genoemde verantwoordelijkheid op zich te nemen, dan ben ik van meening dat het niet meer dan billijk zou zijn Oembandien hiervan te verwittigen. Men zou hem dan tevens een wenk kunnen geven, dat, indien hij niet in staat was de over Swaziland verspreide Europeesche bevolking te besturen, en mocht wenschen zijn land door de Zuid-Afrikaansche Republiek te zien ingelijfd, Harer Majesteits Goevernement bereid zou zijn om met het Goevernement van de Transvaal te onderhandelen om voor hem de noodige waarborgen te verkrijgen, waardoor de instandhouding van de rechten en belangen der inboorlingen zouden zijn verzekerd" (26 Januari 1887; C. 5089, p. 4).

Doch, al kon de Hooge Commissaris geen nut ontdekken in het afkondigen van een Britsch Protectoraat over Swaziland, H. C. Shepstone bleef een andere meening toegedaan. Op 31 Januari 1887 drong hij nogmaals aan, dat het geschieden zou (C. 5089, p. 17); en hoewel hij er niet in slaagde zijn broeder een postje als Britsch officiëel vertegenwoordiger te bezorgen, gelukte het hem toch, met de hulp van zijn handlanger, den kleurling John Gama, als een stap in die richting, Oembandien

over te halen om „den Heer Theophilus Shepstone C. M. G., die gekomen was om bij ons applicatie te maken voor een mineralen-concessie, uit te kiezen" als „onzen Resident-Adviseur, en agent in alle zaken waarbij blanke personen betrokken zijn in en aangaande ons land". Het document, dat 25 Februari 1887 gedateerd was, luidde verder:

„En wij autoriseeren en machtigen verder den gezegden Theophilus Shepstone [junior] om te beheeren en collecteeren al onze inkomsten voortvloeiende uit concessies, huren, licenties, boeten, rechten en zegels of uit elke andere bron, en om ons daarvan verantwoording te doen" (C. 5089, pp. 37, 38).

In Januari, een maand vóór het tot stand brengen van deze gelukkige regeling, had H. C. Shepstone verontrustende berichten van een zekeren Rathbone ontvangen en doorgezonden, luidende dat inboorling-boodschappers van den landdrost van Wakkerstroom, in de Transvaal, bij Oembandien waren gekomen met de bedreiging „dat tenzij de Swazi-koning zonder verzuim zijn land aan de Transvaal overgeeft", een commando in den aanstaanden winter Swaziland zou binnentrekken. (C. 5089, p. 16). In de daarbij gaande aanteekeningen van Theophilus Shepstone wees deze er op, hoe belangrijk deze mededeeling toch wel was, en gaf hij te kennen dat, op het punt staande naar Swaziland te vertrekken, hij vóór zijn vertrek „verheugd zou zijn, als Zijne Excellentie [de Goeverneur van Natal] het wenschte, persoonlijk met betrekking tot dit onderwerp bij Zijne Excellentie zijn opwachting te maken" (C. 5089, p. 16).

Deze stukken werden in Londen op 2 Maart 1887 ontvangen en, hoe vreemd het moge schijnen,

de Minister van Koloniën nam ze voor ernst op. Maar het was niet te verwonderen van dezen minister, Sir Henry Holland, op wiens gebrek aan doorzicht reeds vroeger gewezen is [1]). Ofschoon hij door Sir Hercules Robinson's eigen schrijven reeds wist dat deze zich al dadelijk schriftelijk tot President Krüger gewend had, kabelde hij toch aan den Hoogen Commissaris (5 Maart 1887) om van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek ophelderingen te vragen „en van haar te eischen, als zij de waarheid der verklaring erkent, dat zij duidelijke instructies aan hare ambtenaren zal geven, dat elke bemoeiïng met de onafhankelijkheid van Swaziland, tenzij met toestemming van den Swazi-koning, een verbreking der Conventie zou zijn" (C. 5089, p. 18).

Gelukkig waren de gebeurtenissen in verband met Beetsjoeanaland niet aan Sir Hercules Robinson voorbij gegaan zonder vrucht te dragen. Bevooroordeeld als de Hooge Commissaris tegen de Boeren was geweest, had hij leeren inzien dat zij niet zoo zwart waren als belangzuchtige lieden hen hadden afgeschilderd, en tevens dat deze avonturiers even gewetenloos waren in hun omgang met de inboorlingen, als in hun beschimpen van de Boeren. Het antwoord van Sir Hercules Robinson op Sir Henry Holland's telegram was dan ook opmerkelijk kalm, eerlijk en open. Hij zeide:

„Uw telegram van 5 Maart. Antwoord van Regeering Zuid-Afrikaansche Republiek verzonden per mail van 23 Februari en 2 Maart. Zij ontkent de waarheid der berichten en voert bewijzen aan tot staving van haar ontkenning. Het komt mij voor, dat Oembandien uit twee monden

1) Vol. 1, p. 394.

spreekt, bij mij klagende over de Boeren en bij den President der Republiek over de Engelschen. Regeering Zuid-Afrikaansche Republiek verklaart, niet van plan te zijn op de onafhankelijkheid van Swaziland inbreuk te maken. Het schijnt mij toe dat, als men in Swaziland zal binnendringen, zooals gevreesd wordt, het gelijk in Zoeloeland zal geschieden door afzonderlijke Boeren uit de Transvaal, Oranje-Vrijstaat en Natal. De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek is evenmin in staat om deze menschen en Europeesche delvers, buiten hunne jurisdictie, in toom te houden, als wij zelf er toe in staat zijn. Oembandien heeft aan Boeren verlof gegeven, Swaziland binnen te trekken om hun vee gedurende den winter te doen grazen, en heeft goud-concessies verkocht over ongeveer zijn geheele land, in sommige gevallen drie of vier lagen diep over dezelfde oppervlakte, de opbrengst waarvan hij in zwelgerij doorbrengt. Hij verwacht blijkbaar dat Harer Majesteits Goevernement hem zal beschermen en hem zal redden van de gevolgen van zijn dwaasheid. Volgens mij, zoo wij het land niet voor onszelven begeeren, moesten wij er nu in toestemmen dat het onder bewind van de Transvaal werd geplaatst. Mijn advies zou zijn Oembandien te verwittigen dat wij geen plan hebben een protectoraat over zijn land in te stellen of het te annexeeren, en bijaldien hij niet bij machte is de Boeren en de gouddelvers, die hij zelf in het land heeft toegelaten, te besturen, wij hem zouden aanraden zich onder de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek te stellen, met wie, zoo hij het mocht wenschen, wij zullen onderhandelen ter beveiliging der belangen van de inboorlingen" (7 Maart 1887; C. 5089, p. 18).

Geen enkel Britsch ambtenaar of raadsman van gewicht had ooit te kennen gegeven, dat Swaziland een begeerlijk land was. Integendeel, allen hadden gemeend, dat het door zijn afgezonderde ligging door Groot-Brittanje bijna niet te besturen zou wezen. En toch, om aan de gebeurtenissen den

natuurlijken loop te laten, wat gelijk stond met de Republiek te laten begaan zonder van haar een vergoeding te eischen, — dat kon het Britsche Goevernement niet van zich verkrijgen. Zeven jaren lang werd gezocht naar een prijs voor zijn toestemming. En toen eindelijk de Republiek mocht optreden om het land te regeeren, was het nog onder voorwaarden, die duidelijk aantoonden, dat het niet „de politiek was van Harer Majesteits Goevernement om den Hollandschen Republieken toe te laten zich te ontwikkelen tot een krachtige en gezonde macht in Zuid-Afrika" [1]).

Steeds stuurde het Britsche Goevernement af op het een of andere compromis, waarbij edelmoedigheid en zelfs gezond verstand zorgvuldig buiten gehouden werden. En inmiddels werden de toestanden in Swaziland erger en erger.

1) Zie boven p. 4.

HOOFDSTUK XXXV

SWAZILAND VAN 1887 TOT 1889

Maart	1887	Shepstone intrigeert tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek en beschuldigt valschelijk den Landdrost van Wakkerstroom, Krogh. Zijn poging, om tot officiëel Britsch vertegenwoordiger te worden benoemd, mislukt.
16 Mei	1887	Een tijdelijk Bestuur in Swaziland door de blanke inwoners gekozen.
19 Mei	1887	Het Britsche Goevernement stelt een Gezamenlijke Commissie voor.
Juli	1887	Een nieuw Comité gekozen. De Boeren, een spoedige interventie der beide regeeringen verwachtend, houden zich buiten stemming, en zijn in het Comité niet vertegenwoordigd.
Augustus	1887	Het Britsche Goevernement trekt zijn voorstel aangaande een Gezamenlijke Commissie terug.
20 Januari	1888	De Regeering der Republiek dringt aan op handhaving van rust en orde in Swaziland en verklaart zich bereid de verantwoordelijkheid daarvoor op zich te nemen.
27 Juli	1888	Oembandien stemt toe in een Gezamenlijke Commissie. Zijn verhouding tot Shepstone wordt gespannen.
Januari	1889	De Hooge Commissaris dringt bij zijn Regeering aan op het nemen van een besluit.
13 Februari	1889	De Regeering der Republiek verklaart, dat een regeling der Swaziland-kwestie alleen mogelijk is door aanhechting aan de Republiek.
15 Februari	1889	Oembandien ontslaat Shepstone en stelt Miller aan in zijn plaats.
28 Februari	1889	Miller zendt den Hoogen Commissaris een verzoek van Oembandien om Britsche protectie.
29 April	1889	Hermann Eckstein protesteert hiertegen en ontkent dat Oembandien verlangend is naar Britsche protectie.
1 Mei	1889	Eckstein zendt den Hoogen Commissaris een volmacht van Oembandien aan hemzelven en zijn vennooten, hun een buitengewone macht verleenend.

4 Juni	1889	Hij zendt verklaringen onder eede, dat Oembandien's zoogenaamde aanvrage om Britsche protectie niet echt kan zijn.
Juli	1889	Generaal Smit en Dr. Krause (namens de Republiek) en Kolonel Martin (namens Groot-Brittanje) naar Swaziland.
29 Juli	1889	Op een bijeenkomst van de blanke inwoners in Swaziland wordt een besluit genomen ten gunste van bestuur door de Zuid-Afrikaansche Republiek.
9 Augustus	1889	Het Britsche Goevernement besluit eindelijk tot deelneming aan een Gezamenlijke Commissie.
14 September	1889	Sir Francis de Winton aangesteld tot Commissaris van Britsche zijde.

Dat het land behoefte had aan een werkelijke regeering, was zonne-klaar. De belangen der Boeren die weide-rechten hadden, kwamen, zooals de Hooge Commissaris in zijn telegram van 7 Maart 1887 gezegd had, in botsing met later verleende mijnconcessies. De Boeren meenden dat „het verleenen van mijnconcessies op grond waarover zij weiderechten verkregen hadden, inbreuk zal maken op hunne privilegiën wat grazen betreft; dat zij niet het genot zullen hebben van dezelfde hoeveelheid gras als anders, wanneer de concessionarissen machinerie opzetten en [wellicht besmet] vee door het land drijven" (C. 5089, p. 63). Dan ook waren meer dan één mijnconcessie op denzelfden grond verleend, de eene concessie over de andere heen (C. 6200, p. 108), en Th. Shepstone, de Agent des Konings, wiens taak het was om „te beheeren en collecteeren al onze inkomsten voortvloeiende uit concessies" enz., gaf zelf toe, dat hij een concessie op een stuk grond had verkregen, hetwelk reeds aan een ander was verhuurd. (C. 6200, p. 9).

De tegenwoordigheid van dezen Offy Shepstone droeg in geenen deele bij tot het uit den weg ruimen der verwikkelingen. De Boeren hadden hem, en zijn geheele familie trouwens, goed leeren kennen; zij gevoelden er geen genegenheid voor, en aller-

minst stelden zij in hen vertrouwen. Het verhaal, door de Shepstone's de wereld ingezonden, dat de Landdrost van Wakkerstroom, J. C. Krogh, dreigboodschappen aan Oembandien had gezonden, een verhaal dat aanleiding had gegeven tot een ernstige briefwisseling tusschen de twee Goevernementen, lokte een wederlegging van den Landdrost uit, die zeker niet bijdroeg tot de populariteit der familie Shepstone. Na aanstonds verklaard te hebben, dat het schrijven van Th. Shepstone de „grofste onwaarheden" inhield, legde de Landdrost een beeedigde verklaring over van een zekeren de Jager, waarin deze getuigde, dat hij kortelings Oembandien's Hoofdkraal bezocht had en dat daar aan den Koning in tegenwoordigheid van zijn Raad en van verscheidene blanke personen door een hunner, C. J. Tosen, de vragen gesteld werden:

„1ste. Of hij (Umbandien) de assistentie of het Protectoraat der Engelsche Regeering over zijn land heeft ingeroepen en

„2de. Of hij of zijn Raad een aanklacht (aangaande een dreigement) tegen den Landdrost van Wakkerstroom bij de Engelsche Regeering heeft ingediend?

„Umbandien heeft hierop met zijn geheelen Raad (onder Kaffer-eed) en in bijzijn van [een groot aantal blanken, waaronder Rathbone, die oorspronkelijk het verhaal aan Shepstone gedaan had] verklaard, dat hij of de zijnen nimmer assistentie of Protectoraat aan, of een aanklacht tegen den Landdrost van Wakkerstroom bij de Engelsche Regeering gedaan heeft.

„Tegen deze openlijk gedane verklaring heeft niemand der aanwezige personen, ook niet de Heer Theophilus Shepstone (welke tegenwoordig was bij het onderhoud) geprotesteerd" (C. 5089, p. 49).

Maar Offy Shepstone wist er wel raad op. Hij kwam nu voor den dag met een brief, geschreven door denzelfden Rathbone, van wien reeds hierboven (op p. 15) sprake was, en in dit geval zoogenaamd onderteekend door Oembandien in persoon, in tegenwoordigheid van Rathbone zelf als getuige. In dien brief legde hij den Koning in den mond, dat deze wenschte Theophilus Shepstone officiëel aangesteld te zien tot Britsch Resident in Swaziland. (31 Maart 1887; C. 5089, p. 44).

De Britsche Secretaris van Staat had daar echter geen ooren naar; zijn Goevernement kon volgens hem niet „den Heer Shepstone erkennen als een officiëel Britsch vertegenwoordiger" (19 Mei 1887; C. 5089, p. 50). Hij gaf in stede daarvan, aan de hand dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek met de Britsche samen een Commissie zou benoemen „om een onderzoek in te stellen naar den staat van zaken in Swaziland". Een voorstel van het soort, dat onder alle mogelijke omstandigheden dienst kan doen, als de goede invallen niet komen willen. En bij deze gelegenheid had het toch tot iets goeds kunnen leiden.

Shepstone had intusschen de concessionarissen ter vergadering bijeen geroepen, ten einde een Comité te kiezen, dat het bestuur over de blanke inwoners op zich zou nemen. Deze vergadering vond plaats op den 16den Mei 1887 en de leden van het Comité werden benoemd. Zij zouden echter slechts tot 31 Juli in functie blijven, zoo werd besloten. Een nieuwe verkiezing zou dan gehouden worden, daar de Boeren-ingezetenen op de vergadering niet behoorlijk vertegenwoordigd waren. (C. 5089, p. 72).

Die nieuwe verkiezing vond plaats en een ander

Comité werd aangesteld. Maar de vier en veertig Boeren, die op de zeventig aanwezigen in de meerderheid waren, onthielden zich van stemming, omdat zij meenden dat spoedig interventie der beide regeeringen te wachten was; en velen hunner weigerden later het gezag van het nieuwe Comité te erkennen. (C. 6200, pp. 19, 21, 29). De Hooge Commissaris, zoowel als de Secretaris van Staat, vonden evenwel een gezamenlijke commissie niet meer noodig, nu op Shepstone's initiatief eenige blanke ingezetenen een poging deden zichzelf te besturen. (C. 6200, pp. 9, 10). Het land werd dus overgelaten aan de willekeur van een comité, waarin het Boeren-element niet was vertegenwoordigd en waarvan alle leden op de een of andere wijze concessionaris of monopolie-houder waren, en die allen naar meerdere mijnconcessies of monopolies hunkerden. Wat den Koning betreft, zeide zijn Hoofdindoena Sandhlaan, „de Koning had geen voorkeur voor een bizondere klasse van witmenschen. Hij hield van ze allemaal, Engelschen en Hollanders beiden; de blanken waren allen hetzelfde" [1]). Als maar de blanken voor hun concessies en monopolies betaalden en hem met vrede lieten, dan liet het den Koning koud, welke hij gaf en aan wien [2]).

Dit bleef zoo voortgaan tot het jaar ten einde was. De tweedracht en de verwarring, die in Swaziland voortdurend toenamen, brachten toen (20 Januari 1888) de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek er toe den Hoogen Commissaris er aan

1) *The Natal Mercury* van 25 Mei 1887, aangehaald in C. 5089, p. 73.

2) Men kan zich eenigermate een denkbeeld vormen van de verwarring die in het land dreigde te heerschen, als men de lijst der monopolies nagaat, door Oembandien verleend. Die lijst, door het Swaziland Goevernements-Comité op 21 October 1889 opgemaakt, vindt men in Bijlage S.

te herinneren, dat reeds in Maart 1887 de Swazi-koning zijn bereidwilligheid had uitgedrukt om de kwestie der weide- en mijn-rechten te doen uitmaken door de twee Regeeringen, die de Londen-Conventie geteekend hadden. Voorts:

„De belangen van deze Republiek eischen, dat in Swazieland, grenzende als het doet aan de Republiek, rust heersche. Dit Gouvernement is volkomen bereid de verantwoordelijkheid daarvoor op zich te nemen. Maar in de eerste plaats is noodig dat de verhouding van hen die mijnrechten, en hen die weide-rechten bezitten, duidelijk worde gedefinieerd" (C. 6200, p. 56).

Het was een verstandig voorstel, en het werd ten slotte door het Britsche Goevernement aangenomen, echter niet dan na verloop van achttien maanden en nadat ontelbare telegrammen gewisseld waren tusschen den Minister in Londen, den Hoogen Commissaris in Kaapstad en den Goeverneur van Natal. Oembandien, gevraagd of hij nog gewillig was de aangelegenheid aan de beslissing van een gezamenlijk comité over te laten, antwoordde eerst, door Shepstone, dat hij een onderzoek niet noodig vond. (16 April 1888). Maar niet lang daarna liet hij, achter Shepstone's rug om, den Goeverneur van Natal weten, dat hij de Commissie gaarne zou ontvangen; de verhouding tusschen hem en Shepstone was „zeer gespannen", voegden zijn boodschappers er aan toe. (27 Juli 1888; C. 6200, p. 85).

Zelfs dit deed het Britsche Goevernement niet tot een besluit komen.

Eindelijk, in Januari 1889, achtte de Hooge Commissaris den tijd gekomen „dat Harer Majesteits Goevernement een beslissing moest nemen met be-

trekking tot de in Swaziland te volgen politiek, als het tegenwoordige voorloopig bestuur niet langer kan worden gehandhaafd. Het land moet binnen kort worden geannexeerd door Engeland of door de Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 6200, p. 108).

Op 13 Februari van hetzelfde jaar schreef de Regeering te Pretoria aan den Hoogen Commissaris als volgt:

„Deze regeering is van meening, dat de beste, de rechtvaardigste en de eenigste praktische oplossing zal zijn de toevoeging van Swazieland aan deze Republiek, eene oplossing, die deze Regeering bereid en gereed is te aanvaarden en uit te voeren met inachtneming van alle wettig verkregen belangen. Die toevoeging zou rechtvaardig zijn, om de verhoudingen die altijd hebben bestaan tusschen de Emigrantenboeren en de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek aan den eenen en de Swazie's aan den anderen kant.

„Dat de Swazie's nog als eene natie bestaan, is aan de bescherming te danken, die deze Republiek jaren lang aan hen heeft verleend.

„Het is deze Republiek, die door de kroning van Umbandine (waarvoor deze Republiek zich groote offers getroost heeft) een einde heeft gemaakt aan de binnenlandsche onlusten, waardoor de Swazie's zich zelven zouden hebben uitgeroeid. Toen hebben de Swazie's bij Tractaat zich onder de protectie der Republiek geplaatst.

„Geen andere oplossing dan de toevoeging aan 't gebied der Republiek blijkt deze Regeering praktisch mogelijk te wezen.

„De geografische ligging van Swazieland vereischt die oplossing. Van de omstreeks 320 mijlen, die de grens van Swazieland uitmaken, zijn er niet minder dan 220 gemeenschappelijk met deze Republiek. Ik behoef Uwe Excellentie's aandacht niet te vestigen op het feit, dat Uwe Excellentie zelve reeds meermalen heeft opgemerkt, dat Swazieland aan

drie zijden geheel is ingesloten door de Republiek, terwijl de vierde grenslijn wordt gevormd door de Lebombo Bergen, waardoor slechts één pas is, op den weg van de Portugeesche bezittingen.

„De Swazie-Koning", zoo vervolgde de Regeering, had voorts „in de laatste jaren voortdurend concessies en monopolies aan private personen [toegekend] van zulken aard, dat het voor een groot deel in de macht dier personen lag, den toestand in Swazieland onmogelijk te maken, de ontwikkeling er van te belemmeren en geheel tegen te houden en er moeilijkheden te verwekken, die in de eerste plaats en in de sterkste mate de Zuid-Afrikaansche Republiek zouden treffen. Met het oog daarop heeft de Regeering het wenschelijk en noodzakelijk geacht, zich groote geldelijke offers te getroosten, om zich de controle over sommige dier concessies te verwerven:

„1. Spoorweg-concessie.
„2. Post-concessie.
„3. Telegraaf-concessie.
„4. Concessie Rivier- en Kanaalvaart.[1]
„5. Opmeting-concessie".

Op al deze gronden kwam de Regeering ten slotte tot de conclusie:

„Dat eene toekomstige regeling, wanneer vereischt, der Swazieland-quaestie alleen praktisch mogelijk is door de aanhechting aan de Republiek" (C. 6200, pp. 110, 111).

Hierop telegrafeerde Lord Knutsford (de vroegere Sir Henry Holland) aan Sir Hercules Robinson, als ware daar nooit van te voren sprake van geweest, of deze het wenschelijk achtte „een Gezamenlijke Commissie in Zuid-Afrika te hebben voor de her-

1) Het Britsche blauwboek C. 6200 geeft hiervan de schoone vertaling: „railway navigation".

ziening der Londen-Conventie van 1884 met betrekking tot Swaziland en andere punten?" (C. 6200, p. 115).

Den volgenden dag (8 Maart 1889) antwoordde de Hooge Commissaris:

„Ik denk dat een Gezamenlijke Commissie tot plaatselijk onderzoek van den tegenwoordigen toestand in Swaziland en de wenschen van den Koning en zijn Volk, zoowel als van de blanke ingezetenen en concessionarissen, noodzakelijk moet vooraſgaan aan een besluit om de Londen-Conventie van 1884 te herzien" (C. 6200, p. 115).

Aldus werd het voorstel van de Zuid-Afrikaansche Republiek van 20 Januari 1888 van Britschen kant weer voor den dag gehaald. Toch overwoog dezelfde Secretaris van Staat in Juni 1889 nog steeds „de wenschelijkheid om een gezamenlijk Britsch en Transvaalsch onderzoek in te stellen naar de tegenwoordige omstandigheden in Swaziland" (C. 6200, p. 176) en hij kon niet tot een besluit komen vóór Augustus daaraanvolgend.

Ondertusschen bleven de concessionarissen, die Oembandien's hoofdstad onveilig maakten, niet stil zitten. De Koning, hebben we gezien, had geen vertrouwen meer in Th. Shepstone, zijn Resident-Adviseur en Agent. Op 15 Februari 1889 zond hij dezen weg en noodigde hem uit „om aan het blanke Comité alle boeken en documenten te overhandigen, betrekking hebbende op of handelende over mijnaangelegenheden". (C. 6200, p. 117). Een deel van het „Blanke Comité" had het opperhoofd daartoe aangemoedigd; en toen Shepstone, den dag na het

ontslag, zijn man-voor-alles, John Gama, naar den Koning zond om te vernemen waarom hij werd ontslagen, voer de Secretaris van het Comité, een zekere Allister M. Miller, op de volgende wijze over hem uit, zijn woorden richtend tot den Koning:

„Zijn [Shepstone's] kaffer is vandaag gekomen om U te vertellen dat de Heer Shepstone een groot man is, maar er zijn even groote mannen in het Comité. Als de kaffers van den Heer Shepstone aan de Swazies vertellen, dat de Heer Shepstone de zoon is van de Koningin van Engeland, dan moeten de blanken om hun leugens lachen. Als de Heer Shepstone praat van hier te komen met een leger, dan lachen de blanken, van wie hij zegt dat zij zullen wegloopen, nog harder, want hij houdt U alleen voor den gek....

„Het is dezelfde oude twist", antwoordde de Koning, en daarmede had het onderhoud een einde. (C. 6200, p. 145).

Oembandien was blijkbaar door het wegzenden van Shepstone van den wal in de sloot geraakt. De reeds genoemde Allister M. Miller werd Shepstone's opvolger met „volledige rechten en machten om documenten te registreeren, concessies over te dragen en anderszins de plichten van een secretaris en agent te vervullen" (C. 6200, p. 117). Een week later (28 Februari 1889) zette Miller zijn naam als getuige onder een brief, zoogenaamd van Oembandien aan den Hoogen Commissaris, waarin dit voorkomt:

„En onze petitie is, dat een Britsch protectoraat zal worden verklaard over dit ons Koninkrijk van Swaziland, en verder dat uwe Excellentie aan Hare Majesteit de Koningin en Haar Imperiaal Parlement de onmiddellijke aanstelling van

een vertegenwoordiger van het Britsche Rijk in dit land moge aanbevelen."

Rathbone had den brief voorzien van een certificaat dat het schrijven nauwkeurig voor den Koning was vertaald, en de handteekening (of beter gezegd het kruisje) van den Koning heette daarop geplaatst te zijn in tegenwoordigheid van een zekeren Kapitein Ewing en ook van Miller. (C. 6200, pp. 142, 143). Men zou denken, dat er geen twijfel zou kunnen bestaan aan de echtheid van een aldus gewaarmerkt document. Toch kwam eerst, op 29 April 1889, dit telegram van Hermann Eckstein van Johannesburg [1]) aan den Hoogen Commissaris:

„Excellentie, Ik heb op verschillende tijdstippen aanzienlijke handelsbelangen verkregen in Swaziland voor mijn eigen firma en voor andere Engelsche huizen, en deze belangen zijn aangekocht geworden in vertrouwen op de Londen-Conventie, waarin de onafhankelijkheid van Swaziland wordt gegarandeerd. Zoo even ontvang ik bericht dat zekere personen tot Uwe Excellentie het verzoek hebben gericht om Swaziland te annexeeren, valschelijk voorwendende dat het de wensch van den Koning is. Het zou hoogst nadeelig zijn voor de belangen welke ik heb aangekocht, in vertrouwen op de garantie van de Londen-Conventie, indien inbreuk werd gemaakt op de onafhankelijkheid van Swaziland.

„Ik kan met het volste recht getuigen dat de lieden, die aandringen op de annexatie van Swaziland, de zaken in een verkeerd daglicht aan Uwe Excellentie hebben voorgesteld en dat het geenszins de wensch is van den Koning of van het Swazi-volk, of van de Europeanen die de grootste be-

1) Hermann Eckstein, de hoofd-firmant van H. Eckstein & Co. van Johannesburg, was een van de oprichters van de Rand Mines Limited. Hij werd later deelhebber van de firma Wernher, Beit & Co., en stierf den 17den Januari 1893

langen hebben bij de welvaart van Swaziland, dat het land door den eenen of anderen Europeeschen Staat zou worden in bezit genomen. Mochten zich omstandigheden voordoen, waardoor eene verandering van bestuur werd noodzakelijk gemaakt, dan zou het in 't algemeen belang en voornamelijk in dat van de kapitalisten, die hun geld in Swaziland hebben gestoken, raadzaam zijn het land onder het bewind van de Transvaal te stellen, welke het eenige Goevernement is, onmiddellijk aangrenzend, dat daarin de wetten van een beschaafden Staat zou kunnen handhaven. Het is daarom mijn eerbiedig verzoek ..." enz. (C. 6200, p. 146).

Vervolgens, den 1sten Mei, zond President Krüger onderstaand telegram aan den Hoogen Commissaris:

„In antwoord op Uwe Excellentie's depêche van 25 April [behelzende het bericht van de ontvangst van Oembandien's brief] is dienende, dat ik dezelve met de grootste verwondering gelezen heb, daar het geheel strijdig is met de boodschappen die Oembandien naar mij zendt. Het kan niets anders dan misleiding zijn. Oembandien weet en begrijpt volstrekt niet wat een Protectoraat beteekent" (C. 6200, p. 156).

Later zond Eckstein aan den Hoogen Commissaris een notariëel afschrift van een document — misschien wel een der merkwaardigste documenten in de geschiedenis — gedateerd 1 Mei 1889, onderteekend door Koning Oembandien en zijn voornaamste Raadslieden, „geattesteerd" door denzelfden Kapitein Ewing, die als getuige het aanzoek tot een Britsch Protectoraat had onderteekend, en wat het allerwonderlijkst is, — „behoorlijk geregistreerd in de boeken van den Koning" door Allister M. Miller. In dit stuk stond te lezen dat ter verzekering van het behoorlijk bewerken hunner concessies, aan

Hermann Eckstein en een anderen concessionaris, —

„Ik, [Oembandien] voor mijzelven en voor mijn volk, beloof, onderneem en verzeker aan en kom overeen met bovengenoemde concessionarissen, tegen goede en voldoende consideratie door mij van hen op heden ontvangen, dat ik de onafhankelijkheid van mijn land, onder geen voorwaarde, welke ook, aan eenige vreemde mogendheid zal afstaan, tenzij met toestemming van bovengenoemde concessionarissen, maar ik zal mij integendeel tegen de verovering of inlijving van mijn land of het verkrijgen van macht daarin door een vreemde mogendheid waartegen de genoemde concessionarissen bezwaar hebben, met al mijne krachten, zoo noodig met kracht van wapenen verzetten; en ik, Oembandien, te zamen met de leden van mijn Raad, neem de hulp aan, mij door genoemde concessionarissen geboden, en geef hun volkomen volmacht, om indien ik mocht worden aangevallen, of de verovering of inlijving van mijn land zou worden bedreigd, de hulp in te roepen van zoodanige vreemde mogendheden als zij zullen goed achten voor de bescherming van mijn Rijk of voor eenig ander doeleinde. Hieraan is de voorwaarde verbonden dat genoemde concessionarissen mij een jaarlijksch bedrag van 100 (honderd pond sterling) zullen uitbetalen, zullende de eerste betaling geschieden op den eersten Mei 1890..." (C. 6200, p. 161).

Eckstein zond een afschrift van dit document aan den Hoogen Commissaris, als een afdoend bewijs, „dat het aanzoek om een protectoraat, Uw Excellentie in den naam van Koning Oembandien voorgelegd, om er het minst van te zeggen, niet gemeend en onvertrouwbaar is". Hij vervolgde:

„Een verder bewijs ter staving van mijn beweren is, dat er op dit oogenblik twee Swazi-hoofden te Pretoria zijn, die openlijk hebben verklaard, dat zij daar zijn op last van

hun Koning, om tegen te spreken, dat hij een blanke naar Uwe Excellentie had gezonden met een verzoekschrift om bescherming" (C. 6200, p. 160).

Doch er was nog meer. Op den 4den Juni 1889 zond Eckstein aan den Hoogen Commissaris twee beëedigde verklaringen: één van een zekeren Ernest Cooper „tolk bij Koning Oembandien van Swaziland", de tweede van een zekeren J. R. Harrington, waarin werd verklaard dat, toen de petitie van den 28sten Februari aan den Koning zuiver was vertaald geworden, deze verklaarde „dat zij in allen deele verschilde van de vertolking en uitlegging welke hem van bovengenoemde petitie was gegeven, toen hij die onderteekende, met uitzondering van drie of vier woorden", en dat, om kort te gaan, hij nooit het minste plan had gehad aanzoek te doen hetzij om een Britsch Protectoraat of om een Britschen Resident. (C. 6200, pp. 171, 172).

En de Koning zeide dit in tegenwoordigheid van Allister M. Miller.

Het Britsche Goevernement kon intusschen nog steeds niet tot een besluit komen met betrekking tot een gezamenlijke Commissie van onderzoek, — totdat een waarschuwing van Shepstone de zaak wat verder bracht. Hij schreef aan de Regeering der Republiek, en ook naar Natal, dat op den 29sten Juli een bijeenkomst van de blanke ingezetenen van Swaziland zou worden gehouden ter bespreking van het toekomstige bestuur des lands. Immers, de termijn, waarvoor het bestaande Blanke Comité was aangesteld, zou op 31 Augustus 1889 daaraanvol-

gende verstrijken. En Shepstone vreesde voor ernstige rustverstoringen. (C. 6200, pp. 161—164, 175, 180). Tegelijkertijd zond Oembandien boodschappers naar Pretoria om te smeeken dat Nicolaas Smit, de door Majoeba vermaarde Generaal, zou komen om hem te helpen de orde te handhaven. (C. 6200, pp. 162, 163).

De Regeering der Republiek stelde den Waarnemenden Hoogen Commissaris dadelijk hiermede in kennis, eraan toevoegend, dat zij aan Oembandien's verzoek zou gevolg geven. (5 Juni 1889; C. 6200, pp. 162, 163). Men kwam overeen dat Generaal Smit en Dr. Krause, de Staatsprocureur, die met den Generaal zou medegaan, van Britsche zijde zouden worden vergezeld door Kolonel Martin. Zij zouden niet een gezamenlijke Commissie vormen, — het Britsche Goevernement bleef daar nog steeds over denken —: zij zouden slechts een half-officiëel bezoek brengen om „vriendschappelijken en belangeloozen raad" te geven aan de houders der weiderechten aan den eenen kant en aan de mijn-concessionarissen aan den anderen, waardoor „ruststoring zeker zal worden vermeden", gelijk het in de Instructies aan Kolonel Martin luidde. (20 Juni 1889; C. 6200, p. 176).

Kolonel Martin kwam op 15 Juli in Swaziland aan, waar de Transvaalsche afgevaardigden hem reeds waren voorgegaan.

Dat het Boeren-element op de door Shepstone aangekondigde bijeenkomst verre in de meerderheid zou wezen, kon als zeker beschouwd worden. En

het was waarschijnlijk, dat besluiten zouden worden genomen, niet geheel naar den zin der Britsche Regeering. Wellicht uit vrees daarvoor deed Kolonel Martin zijn uiterste best om de bijeenkomst te doen uitstellen; en de Transvaalsche afgevaardigden, die in opdracht hadden Kolonel Martin zooveel mogelijk tegemoet te komen, hielpen hem in die poging. (C. 6200, p. 180). Het bleek echter dat uitstellen moeilijk ging en de bijeenkomst vond plaats.

Twee dagen te voren had Kolonel Martin aan den Waarnemenden Hoogen Commissaris gerapporteerd:

„Kapitein Ewing [zie boven pp. 29, 30] bracht mij een document ter lezing, hetwelk men voornemens was den Koning te doen onderteekenen en dat een verzoekschrift was van Oembandien aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, om, onderworpen aan de toestemming van Harer Majesteits Goevernement, het Bestuur over de blanke bewoners in Swaziland over te nemen. Kapitein Ewing zeide, dat Generaal Smit en Dr. Krause het stuk gezien hadden en er niets mede wilden te doen hebben, zonder mijne toestemming. Ik verklaarde aan Kapitein Ewing, dat ik niets wilde te maken hebben met geschriften van zulken aard; en dat, indien Oembandien het onderteekende tijdens mijn verblijf in het land, en zonder mij te raadplegen, ik daartegen een protest zou indienen" (C. 6200, p. 185).

Op welken grond Kolonel Martin zou hebben geprotesteerd, terwijl Oembandien als onafhankelijk opperhoofd was erkend en de kolonel zelfs geen speciale positie innam, is moeilijk te zeggen. Maar het geval bewees, dat bij de stemming op de bijeenkomst niet uitsluitend de nationaliteit der aanwezigen den doorslag zou geven: er waren ook Engel-

schen, die evenzeer als de Boeren met weerzin het Downingstreet-bestuur in Swaziland zouden ingevoerd zien.

Kolonel Martin en de twee Transvaalsche afgevaardigden woonden de vergadering bij, die op 29 Juli plaats vond. De orde werd niet verstoord, maar met „een overweldigende meerderheid werd besloten", berichtte Kolonel Martin, „dat het Comité zou ophouden te bestaan, en dat Swaziland geheel zou worden geregeerd door de Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 6200, p. 187)[1].

Op 9 Augustus 1889 kabelde Lord Knutsford aan den Waarnemenden Hoogen Commissaris, Generaal Smyth, dat Kolonel Martin tot Secretaris zou worden aangesteld van den Commissaris, die binnenkort uit zou komen als het Britsche lid van de zoo dikwijls uitgestelde Gezamenlijke Commissie. Kort daarop verlieten Generaal Smit, Dr. Krause en Kolonel Martin Swaziland. Den 14den September schreef Lord Knutsford aan Generaal Smyth, dat Kolonel Sir Francis de Winton was aangesteld tot Commissaris van Britsche zijde. (C. 6200, pp. 177, 191). Deze benoeming werd niet dadelijk ter kennisse van de Regeering te Pretoria gebracht; doch daarover nader.

Sir Francis de Winton had in opdracht „aan te wijzen welke richting het wenschelijk is te volgen met betrekking tot Swaziland" en te handelen „in overeenstemming met een Commissaris van de Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 6201. p. 4). Maar zijn

1) Kolonel Martin gaf hierdoor den zin van het besluit niet geheel juist weer. De Republiek werd uitgenoodigd om de regeering der blanke inwoners op zich te nemen op „voorwaarde, dat de onafhankelijke positie van Oembandien als „Swazi-koning en zijn macht over zijn naturellen-onderdanen zou worden erkend" (C. 6200, p. 188).

instructies omvatten veel meer. Het veel-omvattende vraagstuk, waarmede hij te doen kreeg, verdient een nadere beschouwing en maakt het noodig den draad van het verhaal hier af te breken.

HOOFDSTUK XXXVI

Zambaan en Oembegisa

	1887	Verdrag tusschen Groot-Brittanje en Zambili, Koningin der Tonga's, hetwelk door een verkeerde omschrijving der grenzen ten onrechte het grondgebied van Zambaan en Oembegisa onder Zambili plaatst.
31 Januari	1888	De Staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek vestigt de aandacht op deze vergissing en toont aan, dat Zambaan en Oembegisa onafhankelijke Opperhoofden zijn, die alreeds overeenkomsten hebben gesloten met Ferreira, een Commissaris der Republiek.
7 Februari	1888	Het antwoord van den Hoogen Commissaris luidt, dat gezegd grondgebied zich thans binnen de sfeer van Britschen invloed bevindt.
Maart en December	1888	Door Britsche ambtenaren worden Zambaan en Oembegisa verklaard onderdanen te zijn van den Swazi-Koning.
20 October	1888	Een verder schrijven van den Staatssecretaris, waarin hij in bizonderheden treedt aangaande de overeenkomsten gesloten met Ferreira, er bijvoegende dat het grondgebied dezer Opperhoofden van geenerlei waarde is voor Groot-Brittanje, maar onontbeerlijk voor de Republiek, zoo deze toegang tot de zee zal verkrijgen.
7 November	1888	De Hooge Commissaris schrijft aan den Britschen Minister, dat gemeenschap met de zee een rechtmatige begeerte is van de Republiek, welke zich aanzienlijke opofferingen zou willen getroosten om die te verkrijgen, maar dat de Swaziland-kwestie eerst geregeld moet worden.
13 Februari	1889	De Regeering der Republiek pleit, dat het Swaziland-vraagstuk slechts door inlijving bij de Republiek kan worden opgelost.
23 Februari	1889	Zambaan en Oembegisa verklaren dat zij onafhankelijk zijn, en vragen geplaatst te mogen worden onder de bescherming van de Republiek.
17 Maart	1889	De Goeverneur van Natal schrijft, dat het verlangen van de Republiek zal moeten worden bevredigd, indien het

de Britsche politiek is, den Hollandschen Republieken toe te laten zich te ontwikkelen tot een krachtige en gezonde macht in Zuid-Afrika.

3 Mei 1889 President Krüger doet het voorstel zich terug te trekken van het Noorden, indien Groot-Brittanje zich terugtrekt uit Swaziland, het gebied van Zambaan en van Oembegisa en Tongaland.

Mei—October 1889 Het Britsche Goevernement stelt steeds het antwoord op dit voorstel uit, en zendt een Commissaris om onderzoek te doen in de Swaziland-kwestie.

De oostelijke grens van Swaziland liep, zooals wij gezien hebben, over de Lebombo-bergen. Oostelijk van die grens, tot aan de Pongola, en ten Zuiden van het Portugeesche gebied, woonden de stammen van Zambaan en Oembegisa. Ten Oosten alweer van deze stammen, tusschen de Pongola en de zee, lag Amatongaland of Tongaland. En Tongaland was een baai rijk, de Kosibaai.

In Juni 1887 nu kwamen eenige boodschappers in Natal, gezonden door Zambili, de Koningin der Tonga's, ten einde de hulp van Groot-Brittanje in te roepen tegen inbreuken, volgens hen door de Portugeezen op de noordelijke grens van Tongaland gepleegd. Deze boodschappers werden door den Goeverneur van Natal, Sir Arthur Havelock, er toe gebracht een voorloopige verbintenis aan te gaan, dat van hunne zijde geen traktaten zouden worden gesloten en geen correspondentie gevoerd met andere regeeringen zonder toestemming van den Britschen Hoogen Commissaris. Deze overeenkomst, op 6 Juli 1887 geteekend, werd op 13 October daaraanvolgend door Zambili bekrachtigd. (C. 6200, pp. 13, 17, 39, 40).

Hiermede was Tongaland geplaatst binnen „de uitsluitende sfeer van Britschen invloed", zooals de vage uitdrukking luidde.

Hoeverre, landwaarts in, deze streek zich uitstrekte, was een vraag die dadelijk door de Zuid-Afrikaansche Republiek werd opgeworpen; maar in ieder geval werd de kuststreek onder dien „uitsluitenden Britschen invloed" gebracht.

Het doel was duidelijk: ook dáár moest het den Boeren onmogelijk gemaakt worden de zee te bereiken.

Het land werd nog niet geannexeerd, omdat dit te veel verantwoordelijkheid zou medebrengen en het op zichzelf hoegenaamd geen waarde voor Engeland had. Engeland liet het dus bij den niets kostenden „uitsluitenden invloed", ten einde dien te gelegener tijd te kunnen aanvoeren om het een of ander van de Boeren te kunnen afdwingen.

Wij zullen zien hoe dit geschiedde.

In de bedoelde overeenkomst met Zambili werden de grenzen van Tongaland verkeerd beschreven.

Ten Zuiden, heette het, werd het begrensd door Zoeloeland, terwijl in werkelijkheid tusschen deze twee landen stammen woonden, die — gelijk later door de Britsche autoriteiten toegegeven werd — nooit onder Zambili hadden gestaan, evenmin als onder Zoeloeland.

Maar wat de Republiek meer onmiddellijk aanging, was, dat Tongaland, volgens de overeenkomst altijd, ten westen aan Swaziland grensde. Dit plaatste twee onafhankelijke Hoofden, Zambaan en Oembegisa, ten onrechte onder Zambili.

Dat deze Hoofden niet onderworpen waren aan Zambili, werd gereedelijk erkend door Britsche ambtenaren, zoolang er geen aanleiding was, het tegenovergestelde te beweren. Saunders bvb., die naar Tongaland gezonden was om Zambili's ratifi-

catie van de voorloopige overeenkomst van 6 Juli te verkrijgen, rapporteerde na zijn terugkomst (17 November 1887) dat Zambaan's „stam woont naast het Amatonga-volk", en voorts:

„De Koningin [Zambili] klaagde ook over de moeilijkheid die zij dikwijls ondervond in het bestraffen van overtreders, omdat dezen altijd vluchten konden naar Zambaan's volk, en zij zeide dat, als applicatie werd gemaakt bij dit Hoofd om hun uitlevering, hij dan weigerde ze op te geven" (C. 6200, pp. 43, 47).

De Secretaris van Staat voor de Koloniën toonde echter dadelijk, dat hij gretig misbruik zou maken van de kans, die de onjuiste bewoordingen der overeenkomst hem boden. Met Saunders' rapport vóór zich schreef hij:

„Daar Zambili in het onlangs met haar gesloten Traktaat door Harer Majesteits Goevernement erkend wordt als Regeerend Opperste Hoofd over al het land tot aan Swaziland in het Westen, volgt daaruit naar mijn meening, dat Harer Majesteits Goevernement nu geen vrijheid heeft om Zambaan als onafhankelijk Hoofd te erkennen." [1])

Frankrijk zou even goed in een traktaat met Holland dit land zóó kunnen beschrijven, dat het België insloot, en dan op grond daarvan beweren, dat België ook door het traktaat gebonden was.

Zoodra de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek kennis kreeg van het traktaat met Zambili, maakte zij (30 Januari 1888) den Hoogen Commis-

1) C. 6200, p. 54; missive van 9 Februari 1888 naar aanleiding van Saunders' rapport.

saris er opmerkzaam op, dat de omschrijving der grenzen van Tongaland

„onjuist is, in zooverre als gezegd wordt, dat Amatongaland ten Westen grenst aan Swaziland. Want tusschen Amatongaland en Amaswaziland wonen twee opperhoofden met name Zambaan en Umbigesa, die onafhankelijk zijn en nòch onder de Amatonga's nòch onder de Swazies staan...

„De reden, dat de Regeering deze opmerking maakt, is de volgende: Een gedeelte van het volk dezer opperhoofden woont binnen deze Republiek en betaalt dientengevolge ook hutbelasting.

„De opperhoofden hebben echter herhaaldelijk er op aangedrongen om over al hunne stroohutten belasting te betalen, met al hun volk onder de Republiek in te komen en hun grondgebied aan de Republiek over te dragen.

„Naar aanleiding daarvan heeft de Heer J. Ferreira, de Commissaris voor Naturellen van Wakkerstroom, overeenkomsten gesloten met het opperhoofd Umbigesa, zoowel als met het opperhoofd Zambaan. Die overeenkomsten zijn uitgemaakt in de eigen namen van den Heer Ferreira en den Heer Lammerding, den bij hem zijnden klerk, daar zij, zonder instructie zijnde, geen macht hadden uit naam van deze Regeering te contracteeren. Echter is op uitdrukkelijk verlangen der genoemde opperhoofden aan de Heeren Ferreira en Lammerding het recht gegeven, deze overeenkomsten over te dragen op en te doen ratificeeren door deze Regeering. Die overname en ratificatie is de uitdrukkelijke wensch der genoemde opperhoofden.

„De Regeering was bezig over die overname en ratificatie (te geschieden met inachtneming van artikel 4 der Conventie van Londen) te correspondeeren, toen Uwe missive van den 8sten December l.l. deze Regeering bereikte, die deze Regeering aanleiding gaf, de opmerking te maken in deze missive vervat" [1]).

1) C. 6200, p. 58. De overeenkomsten met Oembegisa en Zambaan werden gepubliceerd in de Staatscourant van 25 April 1888; zij waren aangegaan op 22 Augustus 1887 en 16 September 1887 respectievelijk. De tekst is te vinden in Bijlage T.

In zijn antwoord (7 Februari 1888) ging Sir Hercules Robinson met stilzwijgen het feit voorbij, dat het verdrag met Zambili onjuist en onrechtmatig het gebied van Zambaan en Oembegisa onder Tongaland rekende, en evenzeer het verdere feit, dat deze Hoofden den wensch hadden geuit om onder de Republiek te komen.

Nòch hunne rechten nòch die der Republiek achtte hij de overweging waard, en kortaf schreef hij:

„Ik heb de eer U in kennis te stellen, dat het gebied, beschreven in het Traktaat met Zambili, door Harer Majesteits Goevernement wordt beschouwd als uitsluitend binnen de sfeer van Britschen invloed te liggen" (C. 6200, p. 59).

Kort daarna ontving de Hooge Commissaris een rapport van den Goeverneur van Natal, inhoudende dat een inboorling-boodschapper uit die kolonie naar Zambaan was gezonden om uit te vinden of deze „eenige klachten [tegen de Boeren] te maken had, of dat er iets was [iets dergelijks als de Boeren] dat hem in zijn land last gaf". Zambaan had geantwoord met de boodschap „dat hij over niets te klagen had en dat hij nooit naar het [Natalsche] Goevernement gegaan was of boodschappen gezonden had over zijn moeilijkheden". De Natalsche boodschapper berichtte verder, dat Zambaan geen eigen boodschappers wilde zenden om dit antwoord over te brengen „omdat hij bang was dat zijn land van hem zou worden afgenomen door het Britsche Goevernement" (C. 6200, p. 74). Als de Britsche autoriteiten slechts de helft geloofden van wat zij zelf vertelden omtrent het hevige verlangen van de naturellen om aan Boeren-gezag te ontkomen en

zich te stellen onder de bescherming der Britsche vlag, dan moet dit antwoord hen wel zeer hebben verwonderd.

Hoe dat zij, nu de Secretaris van Staat eenmaal had uitgemaakt dat Zambaan geen onafhankelijk Hoofd kon zijn, nu vonden de ondergeschikte ambtenaren het hun plicht deze vingerwijzing te volgen. De bewering, dat hij onder Tongaland stond, kon niet lang worden volgehouden; het werd dus noodig aan te toonen, dat hij ergens anders thuis hoorde. Hiervan uitgaande, zou het onvoorzichtig geweest zijn, hem te vragen, wat hij zelf over de zaak te zeggen had. Immers, hij zou wellicht in staat geweest zijn te bewijzen dat hij inderdaad onafhankelijk was. Daarom werd hij, om zoo te zeggen, opgeveild om te zien wie het hoogste bod op hem deed. De Goeverneur van Natal wendde zich eerst tot H. C. Shepstone, den Secretaris voor Naturellen-zaken in Natal, en tot Osborn, den Resident-Commissaris in Zoeloeland; en beiden antwoordden dadelijk: „het schijnt, dat Zambaan een Swazi-kapitein is, en derhalve heeft Oembandien, de Swazi-koning, een aanspraak of recht op gezag over hem" (26 Maart 1888: C. 6200, p. 70). Vervolgens werd aan Oembandien gevraagd, wat hij er van dacht. En zonder verzuim kwam het antwoord, door den gewilligen Th. Shepstone overgebracht:

„Het is mij door den Koning opgedragen om ter informatie van Zijne Excellentie mede te deelen, dat Oembegisa en Zambaan beiden Swazi-onderdanen zijn en beiden den Swazi-koning erkennen" (C. 6200, pp. 90, 102).

Van bewijzen geen sprake, natuurlijk. Toen eenige

jaren later het waarschijnlijk leek, dat Swaziland onder de Republiek zou komen en de Transvaalsche Regeering ook op Zambaan en Oembegisa aanspraak zou kunnen maken, als men er bij bleef dat zij onder Swaziland thuis behoorden, toen werd plotseling ontdekt dat zij Zoeloe's waren. Op 3 September 1892 rapporteerde de Resident-Commissaris in Zoeloeland:

„Zambaan en zijn volk, en evenzoo Oembegisa en de andere kapiteins, waren allen onderdanen van den overleden Zoeloe-koning... Bovendien, de aardrijkskundige ligging van Zambaan's district en van dat der andere voornaamste kapiteins toont duidelijk aan, dat zij een deel uitmaken en moeten uitmaken van Zoeloeland" (C. 7780, p. 28) [1]).

1) De aardrijkskundige ligging der betrokken streken is juist geheel en al in tegenspraak met deze bewering. Wanneer men de kaarten in de verschillende blauwboeken samen vergelijkt, komt men tot de verrassendste gevolgtrekkingen.

Op de kaart, die aan bladzijde 75 in C. 4645 is toegevoegd, wordt de „Oemkoesi of Umkusi-rivier" (waarvan de naam op verschillende wijzen wordt gespeld) aangegeven als de noordelijke grens van Zoeloeland. De strook lands onmiddellijk ten noorden dier rivier is aangeduid als Tongaland. In datzelfde blauwboek komt tegenover bladz. 40 een andere kaart voor, waarop Oembegisa's land en Zambaan's land zijn geplaatst tusschen Amaswaziland en Amatongaland en klaarblijkelijk beschouwd als onafhankelijke gebieden.

Beide deze kaarten dragen het jaartal 1885. Zij waren dus vervaardigd, niet alleen vóór het verdrag tusschen Zambili en het Britsche Goevernement, maar ook vóór de overeenkomsten door Zambaan en Oembegisa aangegaan met Ferreira. Naderhand, toen de landstreken van deze opperhoofden van belang werden geacht en het noodig werd bevonden uit te maken dat zij Zoeloe's waren, werd de grens van Zoeloeland eenvoudig naar het noorden geschoven. Dit wordt aangetoond door de kaart gevoegd bij het rapport van De Winton, van Februari 1890. (C. 6201, p. 18). De kleur, waarmede Zoeloeland werd aangeduid, is nu over de Oemkoesi-rivier gevloeid, en een goed eind langs de Pongola uitgestroomd, het land van Oembegisa en Zambaan aan den oostkant gedeeltelijk insluitende. Het grondgebied van deze opperhoofden evenwel is niet geteekend met de kleur van Zoeloeland, noch met die van Tongaland, noch met die van Swaziland, maar is eenvoudig wit gelaten.

Het verdient verder opmerking, dat in de correspondentie in 1889 gevoerd met betrekking tot de juiste grenslijn van Zoeloeland, de Britsche Minister den Goeverneur van Natal meldde: „er wordt verder op gewezen, dat het distrikt van den Magistraat op de Zoeloegrens is bepaald als zich uitstrekkende tot aan de Oemkoesi, en dat de opperhoofden die ten noorden van die rivier woonden,

Nog voordat men aan Britschen kant gereed was met het bijeenzoeken van argumenten, welke dienst zouden moeten doen zoowel tegen de aanspraken der Zuid-Afrikaansche Republiek als tegen de wenschen der Hoofden in kwestie, richtte de Regeering te Pretoria zich op 20 October 1888 tot den Hoogen Commissaris met een schrijven, waarin zij een beroep deed, niet slechts op het gevoel van rechtvaardigheid maar ook op de edelmoedigheid van het Britsche Goevernement. Met verwijzing naar de missive van den Hoogen Commissaris van 7 Februari 1888, die later de uitdrukkelijke goedkeuring van den Minister van Koloniën ontvangen had, zeide zij:

„Deze Regeering voelt zich thans gedrongen andermaal op de zaak terug te komen, omdat er zich na mijn schrijven van den 30sten Januari l.l. omstandigheden hebben opgedaan, die haar hebben versterkt in de reeds aan uwe Excellentie medegedeelde overtuiging, dat de beide genoemde opperhoofden onafhankelijk en zelfstandig zijn en dat zij derhalve ook het recht hadden de overeenkomsten in kwestie aan te gaan. Afgezien hiervan zijn er intusschen ook nog andere redenen, die deze Regeering bewegen zich andermaal tot uwe Excellentie te wenden. In de eerste helft dezes jaars belastte deze Regeering eene commissie, bestaande uit de Heeren: J. Kemp, N. J. M. Vermaak en Landmeter Helm met de inspectie van de open gronden tusschen de Pongola, de Swazielijn en de Lebombo [1]). Deze Commissie op de grenzen aangekomen zijnde, om de gronden aan deze

niet den indruk hadden ontvangen, dat zij onder de Britsche vlag waren" (C. 6200, p. 109).

De kaarten op pp. 205 en 226 van blauwboek C. 6200 zijn met betrekking tot dit onderwerp ook de aandacht wel waard.

1) Men vergete niet het feit, door niemand betwist, dat een deel van Zambaan's stam binnen de grenzen der Republiek gevestigd was en de gewone belasting betaalde.

zijde der lijn te inspecteeren, zond Zambaan haar een boodschapper, de Commissie verzoekende hem een onderhoud te gunnen. De Commissie voldoende aan zijne begeerte, verlangde hij den aard harer werkzaamheden te kennen. Zoodra echter was deze hem niet medegedeeld, of hij objecteerde op onmiskenbare wijze tegen het oprichten van bakens tusschen zijn grondgebied en de Zuid-Afrikaansche Republiek en liet zich met verwijzing naar wat in deze tusschen hem en J. Ferreira was voorgevallen in duidelijke bewoordingen hierover uit. Om aan te toonen, dat hij volhardde bij zijn vroeger herhaaldelijk uitgesproken begeerte, om onder deze Republiek in te komen en zijn grondgebied aan deze Republiek over te dragen, bracht hij de Commissie twee olifantstanden zeggende: „Deze twee tanden geef ik als gift aan uwe Regeering; zij moeten beschouwd worden als mijn mond en gij moet zorg dragen, dat uwe Regeering mijn boodschap krijgt, dat ik niet van haar wil afgescheiden wezen; maar dat zij mij als onderhoorige blijft beschouwen". Ik behoef er uwe Excellentie's aandacht niet op te vestigen, dat dit dringend verzoek, gericht als het was tot eene Commissie, die niets met de zaken der overeenkomsten had uit te staan, die daarvan zelfs hoegenaamd niets afwist, en zonder dat er dezerzijds ook maar de minste aanleiding hiertoe werd gegeven, als een sterk protest moet worden aangemerkt tegen zijne afscheiding van deze Republiek...

„Deze Regeering vertrouwt dan ook, dat het bovenaangehaalde de Britsche Regeering gunstig moge stemmen tot het opheffen van eenigerlei bezwaren, die er harerzijds nog mogen bestaan tegen het erkennen der bedoelde overeenkomsten, maar ze meent in alle redelijkheid ook andere redenen te kunnen aanvoeren, waarom deze hinderpalen uit den weg behooren te worden geruimd, indien de Britsche Regeering aan de belangen dezer Republiek wil bevorderlijk zijn. Immers het grondgebied dezer opperhoofden is voor deze Republiek van groot gewicht, van meer gewicht voor haar, dan voor het Britsche Rijk. Deze Republiek zou wegens het bestaan eener groote rivier in dat grondgebied

eene nadere verbinding bekomen met de zee en zulk eene verbinding wordt door deze Regeering natuurlijk zeer wenschelijk geacht.

„Indien de Britsche Regeering door de erkenning der gesloten overeenkomsten aan zulk eene verbinding bevorderlijk wil zijn, zal zulks naar de vaste overtuiging dezer Regeering ook dit voordeel met zich brengen, dat de publieke opinie van het volk dezer Republiek er gunstig door zal worden gestemd, naardien men hierdoor het tastbaar bewijs zou bekomen, dat het Britsche Rijk, ver van den wensch om dezen jongen Staat te verdrukken, gereed is zijn steun en hulp er aan te verleenen en de vriendschappelijke betrekkingen meer en meer te bevorderen...„ of — en het is deze Regeering niet wel mogelijk zulk eene opinie te koesteren — of het moest wezen, dat de Britsche Regeering het zich ten doel stelt, deze Republiek zoo ver mogelijk verwijderd te houden van de zee, en aldus hare ontwikkeling te stremmen en ze uiteindelijk te niet te doen" (C. 6200, pp. 93, 94).

Dit schrijven werd door den Hoogen Commissaris op 7 November 1888 aan het Britsche Goevernement opgezonden met de volgende opmerkingen van zichzelven:

„Ik geloof niet, dat indien aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek werd toegestaan toegang te verkrijgen tot een bevaarbare rivier op een punt verwijderd van de zeekust, dit evenzooveel nadeel zou doen aan de belangen van Harer Majesteits bezittingen in Zuid-Afrika, als door het verkrijgen van een zeehaven; en ik kan best begrijpen, dat het verkrijgen van gemeenschap met de zee eene rechtmatige en natuurlijke begeerte is, voor welker bevrediging de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek

waarschijnlijk bereid zou zijn aanzienlijke opofferingen te doen op andere punten. Maar ik geloof niet, dat het in 't belang van Groot-Brittanje zou zijn, hieromtrent voorstellen in overweging te nemen, voordat het vraagstuk der toekomst van Swaziland rijp is voor beslissing. Door nu toe te geven aan den eisch van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, zou Harer Majesteits Goevernement allen afdoenden invloed verliezen in de beslissing der Swaziland-kwestie, wanneer door den loop van zaken in dat land, de noodzakelijkheid wordt bewezen van het vestigen van een meer bestendigen vorm van bestuur" (C. 6200, p. 92).

„Voor de bevrediging van haar rechtmatige begeerte zou de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek waarschijnlijk bereid zijn aanzienlijke opofferingen op andere punten te doen", — dat was de overweging, die bij de Engelsche politiek voorzat. In plaats van een jongen en zwakken nabuur bij te staan en te ondersteunen, maakte Engeland zich eerst meester van wat voor de Republiek de meeste waarde zou hebben, om er daarna een ruilhandel mede te drijven.

Op het oogenblik was er echter nog niets, dat het Britsche Goevernement aantrekkelijk genoeg voorkwam; en buitendien, zoo merkte de Hooge Commissaris op, was het, van Britsch standpunt uit, verkieselijker te wachten tot de beslissing aangaande Swaziland gevallen zou zijn.

De Regeering en het volk der Republiek koesterden nog eenige hoop, zoo al geen vertrouwen op een gunstige oplossing dezer Swaziland-kwestie. Ook Zambaan en Oembegisa achtten zij dus nog niet verloren. Immers, op 3 Januari 1889 schreef Sir Hercules Robinson in opdracht zijner Regeering

dat Harer Majesteits Goevernement niet *per se* vijandig gezind was tegen het verlangen der Republiek om een verbinding met de zee te verkrijgen. (C. 6200, p. 110).

In haar antwoord op deze vage betuiging deed de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek uitkomen, hoezeer zij het op prijs zoude stellen, als deze gevoelens van welwillendheid een uiting zouden vinden in een vriendschappelijke daad; zij schreef in hare reeds op p. 25 aangehaalde missive van 13 Februari 1889:

„Het zal deze Regeering aangenaam zijn te vernemen, dat Harer Majesteits Goevernement de toekomstige regeling der Swaziland-kwestie door aanhechting van Swaziland aan deze Republiek in beginsel goedkeurt en dat derhalve met het oog daarop Harer Majesteits Goevernement geen bezwaar meer heeft tegen de aanhechting van het grondgebied der Opperhoofden Zambaan en Umbigesa aan deze Republiek" (C. 6200, p. 111).

Kort na de verzending van dit schrijven werd de volgende verklaring te Pretoria ontvangen en door de Regeering aan den Hoogen Commissaris doorgezonden:

„Ik ondergeteekende, Zambaan, Opperhoofd, wonende ten Oosten van Swazieland en ten Westen van Amatongaland, bijgestaan door mijn Raad van Kapiteins, herhaal bij dezen het reeds vroeger meermalen gedane verzoek aan de Zuid-Afrikaansche Republiek, om mij met geheel mijn volk en geheel mijn grondgebied onder de protectie van de Zuid-Afrikaansche Republiek te nemen, en ik stel mij bij dezen met geheel mijn volk en geheel mijn grondgebied als onderhoorige onder protectie van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

„Ik verklaar hierbij, dat ik een onafhankelijk Opperhoofd ben, niet behoor onder Natal, Amatongaland, nòch onder Zululand nòch onder Swazieland, dat ik aan geen ander Goevernement protectie heb gevraagd en dat ik zulks ook niet doen zal.

„Gedaan op heden den 23sten (drie en twintigsten) dag van de maand Februari van het jaar achttienhonderd negen en tachtig te Zambaan's kraal op Lebombo" (C. 6200, p. 140).

Twee dagen later onderteekende Oembegisa een gelijkluidend stuk.

Op den 17den Maart daaraanvolgende schreef Sir Arthur Havelock, de Goeverneur van Natal, de merkwaardige woorden bij den aanvang van deze afdeeling aangehaald: „ik zou zeggen, dat, indien het de politiek is van Harer Majesteits Goevernement om den Hollandschen Republieken toe te laten zich te ontwikkelen tot een krachtige en gezonde macht in Zuid-Afrika, dan moeten het streven en de aspiraties van de Zuid-Afrikaansche Republiek met betrekking tot Swaziland en met betrekking tot het verkrijgen van een verbinding met de zee, aan hun natuurlijk beloop worden overgelaten."

In het begin van 1889 zien wij nu den volgenden staat van zaken: de meerderheid der blanke bevolking van Swaziland verlangend om onder de Zuid-Afrikaansche Republiek te komen; de Swazi-koning ontkennend dat hij de protectie van Groot-Brittanje begeerde, en contracteerend met Eckstein om zijn onafhankelijkheid te verdedigen; Zambaan en Oembegisa vragend om de bescherming der Republiek; de Republiek strevend naar een verbinding met de

zee, door het gebied van deze Hoofden; Groot-Brittanje, in het bewustzijn dat de Republiek „bereid zou zijn aanzienlijke opofferingen op andere punten te doen", wachtend op iets begeerlijks dat van de Republiek kon geëischt worden en vast besloten, naar later bleek, zooveel mogelijk te verkrijgen en niets af te staan, dat, op welke wijze ook, door Groot-Brittanje zelf behouden kon worden.

En nu was voor Transvaal het oogenblik gekomen om een offer te brengen, ten einde te verkrijgen wat het van het Britsche Goevernement verlangde.

Er is reeds elders op gewezen, dat artikel IV van de Conventie van Londen aan de Zuid-Afrikaansche Republiek de vrijheid had gelaten om traktaten te sluiten met de Inboorlingen-stammen ten noorden van haar gebied, zonder die verdragen aan Groot-Brittanje's goedkeuring te onderwerpen. In Juli 1887 had P. J. Grobler, als gevolmachtigde van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, met Lobengoeloe, den Koning der Matabelen, een traktaat gesloten, waarbij aan de burgers der Republiek belangrijke voorrechten waren toegekend. Het recht der Republiek om zich naar het noorden uit te breiden stond vast [1]. Maar ongelukkig waren sedert berichten gekomen van den grooten rijkdom aan mineralen en metalen in Mashonaland, dat ook aan Lobengoeloe onderworpen heette te zijn; en een wild verlangen had zich van vele Engelschen in de

1) Op 19 December 1888 schreef Sir Hercules Robinson aan Lord Knutsford: „Het is waar, dat ten tijde van het sluiten van de Londensche Conventie aan de „Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek geen verhindering in den weg werd „gelegd zich naar het noorden uit te breiden" (C. 5918, p. 146). In zijn antwoord van den 31sten Januari 1889 (C. 5918, p. 157) betwijfelde Lord Knutsford of dit kon worden toegegeven. Sir Hercules Robinson, die bij de onderhandelingen was tegenwoordig geweest, was evenwel ongetwijfeld beter op de hoogte dan Lord Knutsford.

Kaapkolonie en in Engeland meester gemaakt om deze noordelijke streken aan het Britsche rijk te hechten. Onder deze omstandigheden, hieronder nader toe te lichten, zond Staatspresident Krüger op 3 Mei 1889 een telegram aan den Waarnemenden Hoogen Commissaris, dat door dezen in de volgende bewoordingen werd samengevat en aan den Britschen Secretaris van Staat overgebracht:

„President der Zuid-Afrikaansche Republiek telegrafeert voorstel vriendschappelijke schikking omtrent Matabeleland en Swaziland: Transvaalsche Republiek alle aanspraken naar het Noorden terug te trekken en haar invloed te gebruiken ter ondersteuning van Britsche uitbreiding in Beetsjoeanaland en Matabeleland, indien Harer Majesteits Goevernement zich terugtrekt van Swaziland, het gebied van Zambaan en Oembegisa, en Tongaland, ingesloten Kosibaai" [1]).

In antwoord hierop kabelde Lord Knutsford op 8 Mei:

„Uw telegram van 4 Mei. Informeer President Zuid-Afrikaansche Republiek, dat Harer Majesteits Goevernement zijn mededeeling in ernstige overweging zal nemen, ofschoon het natuurlijk op dit oogenblik niet kan zeggen, of het in staat zal zijn er zich mede te vereenigen" (C. 6200, p. 135).

Drie maanden later (13 Augustus 1889) herinnerde de Staatssecretaris den Hoogen Commissaris er aan, dat de Regeering nog wachtende was op een antwoord op de voorstellen der Republiek. Wederom gingen eenige maanden voorbij, en eindelijk (9 October 1889) noodigde Lord Knutsford den Hoogen

1) C. 6200, pp. 135, 153; C. 7780, p. 13. Bijlage U geeft den volledigen tekst van dit schikkingsvoorstel.

Commissaris uit, de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek te antwoorden

„dat Harer Majesteits Goevernement geenszins de voorstellen, door haar [de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek] aangaande dit onderwerp gemaakt, over het hoofd heeft gezien, maar dat waarschijnlijk de kwesties met betrekking tot de streken in het oosten het best konden wornen in overweging genomen na ontvangst van het rapport der commissarissen, nu op weg naar Swaziland" (C. 6200, p. 204).

HOOFDSTUK XXXVII

SIR FRANCIS DE WINTON (1889)

October	1888	Oembandien ziek.
September	1889	Oembandien doet Sandhlana en andere Indoena's ombrengen.
		Shepstone wijst de Regeering der Republiek en deze den Hoogen Commissaris op den ernst van den toestand.
		Aanstelling van Sir Francis de Winton.
October	1889	Dood van Oembandien.
		Weder-aanstelling van Shepstone.
November	1889	Sir Francis de Winton te Pretoria.
December	1889	De Britsche en de Transvaalsche Commissie in Swaziland.
		Voorloopig Goevernementscomité voor vier maanden ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van Swaziland, de Republiek en Groot-Brittanje, van elk één.
		De Commissarissen verlaten Swaziland.
		Sir Henry Loch treedt op als Hooge Commissaris.
Februari	1890	De Winton zendt zijn Rapport in, hetwelk echter eerst in Augustus e.v. wordt openbaar gemaakt.
		Geruchten omtrent Bowler's trek.
		President Krüger noodigt Sir Henry Loch uit tot een bijeenkomst.

De Commissaris van Britsche zijde, Sir Francis de Winton, had opdracht in 't oog te houden, dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek als een vriendschappelijke schikking had voorgesteld: „om alle aanspraken op de landstreken ten noorden van de Republiek terug te trekken, en haar invloed te gebruiken ter ondersteuning van Britsche uitbreiding in Beetsjoeanaland en Matabeleland, indien Harer Majesteits Goevernement zich ten oosten van

de Republiek wil terugtrekken". Hem was verder opgedragen, Oembandien duidelijk te doen verstaan, „dat uwe zending slechts is voor onderzoek en aanbeveling", en hij had voorts, waar doenlijk, te handelen „in vereeniging met den Commissaris der Zuid-Afrikaansche Republiek, wiens hulp en medewerking gij steeds moet trachten te verkrijgen" (C. 6201, p. 4).

Al waren deze instructies dadelijk aan de Regeering der Republiek medegedeeld geworden, wat niet het geval was, dan had deze toch moeilijk ingenomen kunnen zijn met Kolonel de Winton's zending. Immers, de toestand in Swaziland was van dien aard, dat een oogenblikkelijk ingrijpen gebiedend noodzakelijk was; het zenden van een nieuwen commissaris tot het instellen van een nieuw onderzoek zou geen verbetering brengen in den onhoudbaren toestand; het zou dien slechts verlengen. Reeds op 15 Augustus 1889 hadden Generaal Smit en Dr. Krause aan Kolonel Martin, kort vóór hun gezamenlijk vertrek uit Swaziland, te kennen gegeven, dat die toestand door het zenden van een nieuwe commissie niet veranderen zou. „[Zij] gelooven niet, dat een nieuwe commissie meer zou kunnen doen, dan wij gedaan hebben, en men behoort onze rapporten voldoende te achten", zoo had Kolonel Martin aan den Hoogen Commissaris geseind. (C. 6200, p. 190).

Koning Oembandien was ziek geweest sinds October 1888. In December van dat jaar had hij zijn Eersten Hoofd-indoena Sandhlana en verscheidene Indoena's met hun vrouwen en kinderen doen ombrengen (C. 6200, p. 229); en nu, in September 1889, voortdurend achteruitgaande in gezondheid, bedreigde hij op aanstoken van zijn „toover-dokters"

het leven van andere onderdanen van aanzien, die onder verdenking stonden zijn ziekte te hebben veroorzaakt of wier rijkdom aan vee voor de eigenaars gevaarlijk werd. De toestand werd van dien aard, dat Theophilus Shepstone, die in Swaziland was blijven wonen, zich verplicht gevoelde de Regeering der Republiek er niet onkundig van te laten. „Het land", schreef hij in een confidentiëel memorandum, „kan niet in den tegenwoordigen staat blijven en in het belang van de inboorlingen moet een verandering plaats grijpen". De Koning was bezig zijn onderdanen „zonder reden" van het leven te berooven en had zijn volk van zich vervreemd. Deze ernstige mededeelingen, gepaard aan de onrustbarende rapporten van Generaal Smit en Dr. Krause, noopten de Regeering om den Hoogen Commissaris dadelijk daarmede in kennis te stellen en hem te herinneren aan den brief van 13 Februari 1889 (hierboven op pp. 25 en 49 aangehaald), waarin de Regeering zich bereid had verklaard de verantwoordelijkheid van het handhaven van rust en orde in Swaziland op zich te nemen.

„De toestand in Swazieland kan niet blijven voortduren", schreef de Transvaalsche Staatssecretaris op 25 September 1889; „En vooral kan en mag deze Republiek, die aan bijna alle zijden Swazieland omsluit en dus allen last en alle moeielijkheden ondervindt, die zulk een toestand met zich sleept, niet werkeloos blijven.

„Niet alleen dat de Koning moorden en gruweldaden bedrijft, die door geen beschaafden Staat op zijne grenzen kunnen worden toegelaten, maar voor de Republiek hebben die daarenboven nog het gevolg, dat tal van Swazies, bevreesd om zonder eenige reden en zonder vorm van proces door den Koning te worden gedood, in het grondgebied dezer Republiek vluchten, waar ze weten veilig te zijn, maar

waar zij tevens deze Regeering in moeielijkheden brengen wat betreft woonplaatsen enz.

„Door de aardrijkskundige ligging van Swazieland is het daarenboven een geliefde schuilplaats geworden voor voortvluchtige misdadigers uit de Republiek, die van daar uit in de Republiek straffeloos misdaden kunnen begaan.

„Nòch voor de blanken, nòch voor de naturellen bestaat in Swazieland zekerheid van leven of van eigendom...

„Reeds in [onze] missive van den 13den Februari l.l. (B. B. 22/39) werd gewezen op de rechten, concessies en monopolies van allerlei aard, die door den Koning werden verleend.

„Ik heb de eer U nu verder hiernevens toe te zenden kopie van een onherroepelijke procuratie, door Umbandien met advies en consent van zijnen Raad toegekend aan zekeren John R. Harrington.

„Dit document spreekt voor zichzelf.

„Het toont ten duidelijkste aan, dat Umbandien, zonder acht te slaan op zijne belangen en zijne rechten als opperhoofd, groote macht geeft in handen van private personen. [1])

„Dit Gouvernement is daardoor in de noodzakelijkheid gekomen om zich met groote geldelijke opofferingen de controleerende macht in deze vergunning te verzekeren, om te voorkomen dat die macht in verkeerde handen komt.

1) Op deze concessie zal later (p. 111) worden teruggekomen. De volgende clausulen zijn (in vertaling) daaruit getrokken:

„Dat ik Umbandien, Koning van Swazieland, enz., enz., onherroepelijk aanstel „en benoem John Robert Harrington van Barberton, zijn erfgenamen, executeurs „en gevolmachtigden of tijdelijke of permanente plaatsvervanger met recht van „overdracht dezes, — om te innen en te ontvangen van alle personen zonder „onderscheid, alle lasten, belastingen, rechten, bijdragen en andere gelden aan „mij en mijn erfgenamen verschuldigd als mijn eigen private inkomsten of anderszins, te trekken uit mijn koninkrijk Swaziland, afkomstig van rechten op mine- „ralen en op boerenplaatsen, premies op mijnbatterijen, gelden verschuldigd op „in gebruik zijnde ertsstampers en op concessies door mij toegekend, overdrachts- „rechten op verkoopen, en alle andere private inkomsten, die nu verschuldigd „zijn of later verschuldigd mochten worden aan mij of mijn opvolgers....

„en de gezegde J. R. Harrington zal gedurende den tijd dat hij op grond dezes „zal optreden aan mij of mijn opvolgers aan het einde van elke maand een som „gelds betalen, berekend naar twaalf duizend pond (£ 12.000) Sterling per jaar, „uit alle gelden aldus gecollecteerd...."

„Het land is wetteloos, ordeloos en regeeringloos.

„Dit is zoo klaarblijkelijk, dat het deze Regeering geheel onnoodig en met het oog op de dringende omstandigheden noodlottig, onmogelijk en onmenschelijk voorkomt, dien toestand nog langer te bestendigen door te wachten op een tweede en gezamenlijke Commissie, waarvan in vorige correspondentie sprake was, welke Commissie niet meer zou kunnen doen dan wat reeds gedaan is en alleen zou kunnen bevestigen wat nu is gebleken.

„Onder deze omstandigheden, nu eene oplossing der Swazieland-kwestie dadelijk moet worden ter hand genomen, herhaalt deze Regeering het reeds in boven aangehaalden brief dd. 13 Februari l.l. verklaarde, nl. dat zij nu bereid en gereed is die oplossing te aanvaarden en uit te voeren met inachtneming van alle wettig verkregen rechten, niet alleen van de onderdanen dezer Republiek, maar ook van die van Hare Majesteit, zoowel als die van de ingezetenen van Swaziland en van blanken zoowel als van gekleurden.

„Deze Regeering wenscht haar vertrouwen uit te spreken, dat zij spoedig zal vernemen dat Harer Majesteits Gouvernement daartegen geen bezwaar heeft".

En eindelijk bevestigde de Staatssecretaris een telegram, door de Regeering eenige dagen vroeger verzonden:

„Een perstelegram meldt het voor deze Regeering ongeloofbare bericht, dat Sir Francis de Winton als Commissaris voor Swaziland is aangesteld. Deze Regeering zal verplicht zijn als Uwe Excellentie haar zou willen mededeelen wat daarvan waar is. De zaken in Swazieland zijn al te ver gegaan, dan dat zij nog gered kunnen worden door de zending van een Commissaris" (C. 6200, pp. 227, 228).

Wat de Regeering moeilijk gelooven kon, was

toch waar: officiëel werd Sir Francis de Winton's benoeming bevestigd.

In het begin van October stierf Oembandien. De Koningin-Weduwe, de Regent en de Raad stelden daarop Theophilus Shepstone weder aan tot „Resident-adviseur en Agent der Swazi-natie in alle zaken, waarbij blanken betrokken waren en alle zaken die het gebied van Swaziland aangaan, en om ons te adviseeren in alle zaken met betrekking tot naburige staten en landen" met dezelfde macht als hij had uitgeoefend vóór zijn ontslag door Oembandien. (C. 6200, p. 238). Deze nieuwe aanstelling was gedateerd 21 October 1889. Een maand later nam, volgens Shepstone's uitdrukking, „de Natie" het besluit, dat het Blanke Comité zoude worden ontslagen. (C. 6201, pp. 26, 33). Dit liet de macht vrijwel in Shepstone's handen, totdat de Commissarrissen zouden zijn aangekomen.

De Britsche Commissie, bestaande uit den Specialen Commissaris Sir Francis de Winton, benevens Kolonel Martin, Advocaat Schreiner en Kapitein Baden-Powell, die hem waren toegevoegd, bereikte Pretoria den 11den November 1889. (C. 6201, p. 10).

Na herhaalde besprekingen kwam zij met de Regeering te Pretoria tot een voorloopige verstandhouding; en een memorandum werd ervan opgemaakt, handelend over de volgende punten: 1e de erkenning van Oembandien's opvolger, een minderjarige; 2e een overeenkomst met de Swazies, waarbij het bestuur over de blanken na het vertrek der gezamenlijke Commissie zou gevoerd worden door een Comité bestaande uit drie leden, één benoemd door de Swazies, één door de Regeering der Republiek en één door het Britsche Goever-

nement; 3e een bekendmaking uit te vaardigen door de gezamenlijke Commissie, dat zoodra de Swaziland-kwestie tusschen de beide Goevernementen zou zijn geregeld, een behoorlijk Gerechtshof zou worden ingesteld, ter onderzoek naar de wettigheid van alle concessies, door welk Gerechtshof „een wettige titel kan worden daargesteld"; 4e de betaling van het voorgestelde Comité van Bestuur uit de inkomsten van Swaziland met de toestemming van de Swazies; 5e een gezamenlijk onderzoek „ten aanzien van de onafhankelijkheid van en de geldigheid der traktaten, gesloten met de Opperhoofden Zambaan en Oembegisa" (C. 6201, p. 27).

Op 21 November verliet de Britsche Commissie Pretoria, te zamen met die der Republiek, bestaande uit de Generaals Joubert en Smit, den Staatsprocureur Dr. Krause en den Postmeester-Generaal Van Alphen als Secretaris.

Al spoedig na hun aankomst in Swaziland werd door hun toedoen een Proclamatie in naam der Swazi-natie uitgevaardigd, waarbij de Commissarissen werden gemachtigd om gedurende hun verblijf in het land te zamen met Shepstone over de blanken te regeeren. (11 December 1889; C. 6200, p. 251).

Met betrekking tot Zambaan en Oembegisa stelde Generaal Smit op een vergadering der Commissarissen voor (5 December), dat hun zaak aan de orde zou worden gesteld. Shepstone merkte daarop aan, „dat hij Oembegisa kon oproepen om zijn positie aan de Commissie uit te leggen, daar hij een Swazi-onderdaan was, maar dat Zambaan aan de Transvaal onderworpen was en dat het daarom beter zou wezen, een oproeping aan deze twee opperhoofden door beide Commissies te zenden"

(C. 6201, p. 31). Hiertoe werd besloten; maar beiden, Zambaan zoowel als Oembegisa weigerden op te komen en in geen der volgende vergaderingen werd op de zaak teruggekomen. En later, toen Kolonel Martin als lid van het besturend Comité in Swaziland was achtergelaten, ontving hij van Sir Henry Loch, den nieuwen Hoogen Commissaris, de uitdrukkelijke instructie, geen onderzoek te doen naar de geldigheid van Ferreira's contract met Zambaan. (13 Februari 1890; C. 6200, p. 257).

Wat de blanke inwoners betreft, hadden de Commissarissen reeds vóór hun aankomst in de hoofdkraal een bijeenkomst met eenigen der invloedrijkste ingezetenen gehouden. (30 November 1889). Bij monde van Sir Francis de Winton werden zij uitgenoodigd „zekere resoluties op te stellen met betrekking tot datgene waarover gij het allen eens zijt" (C. 6201, p. 28). Aan deze uitnoodiging gevolg gevend, hielden de blanken op 16 December een vergadering, die bijgewoond werd door 127 Boeren en 17 Engelschen, en waarin eenparig besloten werd, zoo rapporteerde de Britsche Commissaris, „dat het Bestuur der blanken door een Gouvernements-comité, zooals hetzelve voorheen heeft bestaan, onvoldoende en gebrekkig was, en een andere vorm van Gouvernement over de blanken moet worden opgericht"; dat „een buitenlandsch Gouvernement ingeroepen zal worden om tot hulp te komen" en „aangezien de meeste belanghebbenden in Swaziland burgers zijn der Zuid-Afrikaansche Republiek... de Regeering van die Republiek de eenige macht behoort te zijn, om in Swaziland te interveniëeren en het bestuur der blanken op zich te nemen" (C. 6201, pp. 48, 50).

Memories van andere ingezetenen werden ingezonden, sommige vragend om Britsch bestuur, andere (ook door Engelschen onderteekend) om inlijving door de Transvaal (C. 6201, pp. 48—58); zij brachten de Winton tot de conclusie „dat de onderdanen en aanhangers der Zuid-Afrikaansche Republiek tot die van andere nationaliteiten staan als 3 tot 1" (C. 6201, p. 13).

Nadat de Commissarissen met de Swazies een regeling hadden getroffen voor de uitvaardiging van een Proclamatie, waarbij een voorloopig Goevernements-comité werd aangesteld op de in Pretoria overeengekomen basis, verlieten zij op 19 December 1889 Swaziland.

Deze Proclamatie (van den 18den December) was geteekend door de Koningin-Weduwe, den Regent en de voornaamste leden van den Raad. Zij stelde voor den tijd van vier maanden een Comité van Bestuur in, met wetgevende macht over de blanke bevolking, hoewel „geen zulke wet in werking zal treden, tenzij behoorlijk bekrachtigd door ons", de Swazies. (C. 6200, pp. 251, 252). De leden van het Comité, Theophilus Shepstone voor de Swazi-natie, D. J. Esselen als vertegenwoordiger der Zuid-Afrikaansche Republiek en Kolonel Martin als vertegenwoordiger van Groot-Brittanje, zouden £ 4.4.— per dag ontvangen, uit de inkomsten van Swaziland. (C. 6200. p, 243). Als regeeringsvorm was er niet veel goeds van te zeggen, maar het was beter dan de bestaande warboel. Voor het oogenblik kon men zich ermede behelpen; en, door de Regeering der Republiek althans, was het slechts als iets tijdelijks en voorloopigs bedoeld.

Sir Francis de Winton's rapport, door hem den 25sten Februari 1890 ingezonden, werd eerst in Augustus d. a. v. gepubliceerd. Zijn opinie over het Blanke Comité, dat op 21 October 1889 ontbonden was, rechtvaardigde geheel — al kwam hij daar niet uitdrukkelijk voor uit — de houding der Boerenbevolking, die met dat Comité niets te doen had willen hebben.

Aangaande de notulen van het Comité had hij dit te zeggen:

„Daar de leden geen ervaring bezitten van administratie en bijna allen privaat belangen hebben in het land, is de inhoud van deze notulen een bedroevend bewijs van onderlinge twisten, aanhoudende verdeeldheid en een gebrek aan elk streven om de welvaart van het land te bevorderen. In den laatsten tijd is het bestuur van het land geheel aan zichzelf overgelaten geworden, daar de leden het te druk hadden met het verwerven van concessies voor zich zelf en hun vrienden".

De Britsche Commissaris vestigde verder de aandacht op een Memorandum, door Theophilus Shepstone overgelegd, waarin deze had verklaard:

„Meer dan een jaar lang heeft verdeeldheid geheerscht tusschen de leden van het Comité, voortspruitende uit verschillende oorzaken, b.v.b. naijver op elkaar, het door sommige leden gebruik maken van hunne positie om onrechtmatige vergunningen of concessies van den Koning te verkrijgen ten eigen bate, omkooperij en veronachtzaming van de belangen der bevolking in het algemeen. Opgelegde boeten worden niet ingevorderd, handelaars en winkeliers verliezen hun vee en kunnen geen vergoeding krijgen, en meer andere dingen van dien aard.

„Het Comité is een spotwoord geworden en vordert zelfs

niet van zijn eigen leden (de grootste schuldenaars aan de schatkist) de gelden in, die zij schuldig zijn volgens het tarief dat het zelf de blanke bevolking heeft opgelegd" (C. 6201, pp. 10, 26).

Over de concessies sprekende, door Oembandien verleend, was Sir Francis van gevoelen „dat de Swazi-koning en zijn Raad geen begrip hadden van de eigenlijke beteekenis van deze concessies, maar tevens was het waar, dat zij de concessies teekenden en er geld voor ontvingen" (C. 6201, p. 14). Tegelijkertijd echter legde hij een memorandum over van den zendeling Jackson, die verscheidene jaren in Swaziland had gewoond en die „nauwkeurig de geschiedenis, de zeden en gewoonten van het Swazi-volk had bestudeerd" (C. 6201, p. 7), en wiens gevoelen over dit onderwerp in tegenspraak was met het zijne. Sprekende over de „grooten van het land" vermeldde Jackson, dat zij sedert den dood van den Koning het dikwerf in dezen hadden gelaakt, dat hij zekere concessies had toegestaan. „Zij wisten evenwel zeer goed wat werd verkocht en waren zeer blijde een deel van den verkoopprijs te ontvangen; en indien zij niet tevreden waren over wat gebeurde, dan had het allen schijn, alsof zij het toch goedkeurden" (C. 6201, p. 21).

Maar dit gold het verleden, en de Britsche Commissaris had voornamelijk te doen met de toekomst. Hij had te rapporteeren over „de beste schikking, die kon worden gemaakt met betrekking tot dat grondgebied, ter bevordering van de verschillende belangen die in overweging moesten worden genomen" (C. 6201, p. 4).

Na gewezen te hebben op de kosten en andere bezwaren, verbonden aan Britsch bestuur, zeide Sir Francis de Winton in zijn Rapport:

„In vroegere missiven aan Harer Majesteits Secretaris van Staat heeft President Krüger verklaard, dat de Regeering van de Transvaal gewillig zou zijn hare aanspraken op Matabeleland en Mashonaland op te geven, op voorwaarde dat Harer Majesteits Goevernement zich uit Swaziland zou terugtrekken 1). De uitbreiding van Britsch gezag over deze twee landstreken is thans een zaak van tamelijk groot gewicht geworden, door het optreden in deze landstreken van de „British South Africa Company". De nabijheid van de Transvaal bij Mashonaland, de bekende eigenschappen van de Boeren als baanbrekers en het feit, dat Lobengoeloe zich tot de Zuid-Afrikaansche Republiek heeft gewend, maken het terwille van den vrede van groot belang, dat de Transvaal de plannen van de „British South Africa Company" ondersteunt en afziet van hare aanspraken [„aanspraken", erkend bij de Conventie van Londen], om haar gezag uit te breiden ten Noorden van de Limpopo.

„De oppervlakte van Matabeleland en Mashonaland, ruw geschat op 80.000 vierkante mijlen, is tienmaal zoo groot als Swaziland; het land wordt geacht rijk te zijn aan mineralen en zou een goed arbeidsveld zijn voor Britschen handel, nijverheid en allerlei ondernemingen. Met het oog op deze gegevens verdient het voorstel van den President der Zuid-Afrikaansche Republiek, om hare aanspraken te laten varen en de uitbreiding van Britschen invloed ten noorden van de Limpopo of Krokodilrivier te ondersteunen, onze ernstige overweging; want, den tegenwoordigen stand van zaken in Swaziland in aanmerking nemende, zou het mijns inziens een verstandige en gezonde politiek zijn om, voor de toekomst, het gezag over de uitgestrekte en belangrijke Matabele- en Mashonalandstreken

1) Niet uit Swaziland alleen, gelijk wij weten.

voor het Britsche rijk te verzekeren, onbelemmerd door concessionarissen; en beter dan vast te houden aan het twijfelachtig bezit van een grondgebied, waarover door bizondere omstandigheden zeer moeilijk een protectoraat door Groot-Brittanje zou kunnen worden uitgeoefend" (C. 6201, p 15).

Om die redenen, aldus adviseerde Sir Francis de Winton, moest worden aangenomen wat de Zuid-Afrikaansche Republiek aanbood. Wat echter volgens hem daar tegenover zou moeten worden toegekend, was slechts een klein deel van wat de Republiek in ruil vroeg.

En zelfs dat kleine deel heeft de Republiek niet ten volle verkregen. Telkens en telkens is er door het Britsche Goevernement iets afgedaan, en aan het daarna in uitzicht gestelde ten slotte slechts gedeeltelijk voldaan. De Republiek intusschen hield woord en voerde geheel uit, wat zij op zich genomen had.

De Zuid-Afrikaansche Republiek had het aanbod gedaan, af te zien van het noorden „op voorwaarde dat Harer Majesteits Goevernement zich zou terugtrekken ten oosten van deze Republiek in Swaziland, in het grondgebied van Zambaan en Oembegisa, en Amatongaland met inbegrip van Kosi-baai" (C. 6200, 153).

Sir Francis de Winton dan deed de volgende aanbevelingen: [1])

1. Dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche

1) Er zij nogmaals op gewezen, dat deze aanbevelingen eerst in Augustus werden openbaar gemaakt en de Regeering der Republiek daarvan onkundig was tijdens de onderhandelingen, die in de eerstvolgende hoofdstukken onze aandacht zullen vergen.

Repubiek „aan Harer Majesteits Goevernement zou overdragen alle aanspraken, waartoe zij zich gerechtigd mocht achten op eenig land of landen ten noorden, noordwesten of westen van de Limpoporivier", en zich zou verbinden „zich op geenerlei wijze te bemoeien met de Matabelen en Mashona's."

2. Dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek den vrijen invoer zou toestaan van alle Afrikaansche producten van landbouw en nijverheid.

3. Dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek de verlenging zou toestaan, in de Transvaal, van de Spoorwegen der Kaapkolonie en van Natal.

4. Dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek een verdrag zou aangaan met Groot-Brittanje, „waarbij deserteurs uit een der beide landen kunnen worden in hechtenis genomen en teruggezonden naar het land waartoe zij behooren".

Tegenover dat alles zou het Britsche Goevernement, volgens Sir Francis, het volgende kunnen toegeven:

1. Dat, ofschoon de volle onafhankelijkheid der Swazies door beide Goevernementen moest worden erkend als voorheen, de Regeering der Republiek de vrijheid zou hebben om met de Swazies zulke verdragen aan te gaan „als waardoor behoorlijke maatregelen konden worden genomen voor het bestuur der blanke bevolking", — „zullende geen verdrag met de vertegenwoordigers van de Swazi-natie van kracht worden beschouwd, zonder de toestemming en goedkeuring van Harer Majesteits Goevernement".

2. „Dat een behoorlijk samengesteld gerechtshof

zal worden ingesteld, ter behandeling van alle twijfelachtige concessies; dat Groot-Brittanje de benoeming van dusdanige rechters aan de rechterlijke macht van de Transvaal zou overlaten, zich het recht voorbehoudende een lid aan te stellen, hetzij van het Hof te Kaapstad of van Natal, in geval dit noodzakelijk mocht worden bevonden."

3. Met betrekking tot het grondgebied van Zambaan en Oembegisa raadde Sir Francis aan, dat het Britsche Goevernement „de aanspraak der Zuid-Afrikaansche Republiek zou erkennen op het gebied van Oembegisa, waarvan de Ooster- en Zuidergrenzen moesten worden gevormd door de Oemgovoema en de Pongola-rivier"; maar, „na nauwkeurig onderzoek [?]" was hij tot de conclusie gekomen, dat de landstreken van Zambaan, Sibonda en anderen, „niet tot Swaziland behooren, deze opperhoofden schatplichtig zijnde aan de Zoeloe-natie" [1]), en hij beval aan, dat zij zouden worden ingelijfd bij dit aan Groot-Brittanje onderhoorige land, „voor de betere instandhouding van den vrede" enz.

4. Met betrekking tot Amatongaland was Sir Francis van meening, dat in plaats van gehoor te geven aan het voorstel der Republiek dat Engeland zich daaruit zou „terugtrekken", het Britsche Goevernement zou moeten „bereid zijn een Protectoraat over Amatongaland te aanvaarden". Hij voegde er evenwel bij, „dat, indien de Zuid-Afrikaansche Republiek mocht verlangen een spoorweg aan te leggen van de Transvaal door Swaziland", het Britsche Goevernement dit zou kunnen vergemakkelijken en

1) Even te voren in hetzelfde rapport had Sir Francis de hoofden Zambaan en Oembegisa „onafhankelijk" genoemd. (C. 6201, pp. 13, 14).

de Republiek toestaan om tegen betaling een stuk grond te verkrijgen in den omtrek van de Kosibaai „van zeg 10 mijlen middellijn", wat voldoende zou zijn om „de Zuid-Afrikaansche Republiek een eigen haven te verzekeren" — maar dan alweer op nadere voorwaarden, namelijk:

„Dat de Zuid-Afrikaansche Republiek bereid zou zijn zich bij verdrag te verbinden, dat de haven, door haar gesticht, nooit uit het bezit van de Republiek zal overgaan in handen van een andere Macht dan Groot-Brittanje; verder dat, alvorens de noodige maatregelen te treffen, de Transvaal een Tolverbond zal aangaan, hetzij met den Vrijstaat, de Kaapkolonie of Natal; of, indien het tarief der Kaapkolonie te hoog mocht blijken, met Natal alleen, op zulke voorwaarden als de Transvaal en Natal onderling zullen overeenkomen" (C. 6201, pp. 17, 18).

Sir Hercules Robinson, de pas afgetreden Hooge Commissaris, „de Swaziland-kwestie" besprekende in de *Fortnightly Review* van Februari 1890, gaf daarin den raad, dat Swaziland aan de Zuid-Afrikaansche Republiek zou worden overgedragen (geheel alsof Swaziland Britsch was en ter beschikking stond van het Britsche Goevernement), alsook „een gedeelte van het grondgebied der inboorlingen tusschen het Lebombo-gebergte en de Pongola-rivier", en een verbinding met de zee. Hij knoopte aan die aanbeveling de voorwaarden vast, dat door een gezamenlijke Commissie locaties voor de inboorlingen zouden worden afgebakend, dat de Republiek van al hare aanspraken op het noorden zou afzien en dat zij een Tolverbond zou aangaan met de Britsche Koloniën en den Oranje-Vrijstaat. Onderworpen aan deze voorwaarden, schreef hij, „zie ik

meer goed dan kwaad in het toestaan van een eigen zeehaven aan de Transvaal. Het zou ons in staat stellen, als het er op aan kwam, hen gemakkelijk te kunnen dwingen; en daar van den zeekant eene bescherming tegen de buitenwereld noodzakelijk zou worden, zou de weg gebaand worden voor de uiteindelijke stichting van een Federalen Staat in Zuid-Afrika onder de Britsche vlag". Dit artikel bleef in Pretoria niet onopgemerkt.

Lord Knutsford, na het voorstel van Sir F. de Winton in ernstige overweging te hebben genomen, kwam tot het besluit, dat het doenlijk zou zijn voor het Britsche Goevernement, alles aan te nemen, wat de Commissaris van meening was dat de Republiek moest inwilligen; maar toen het er op aankwam om op zijn beurt concessies te doen, verklaarde hij, dat het „volstrekt onmogelijk was het Parlement er toe te brengen" in te stemmen met het voorstel om de Transvaal het uitsluitend bestuur over de blanke bevolking van Swaziland toe te staan. „Zij moet worden geplaatst onder een bestuur, hetwelk zijn volmacht ontvangt èn van Groot-Brittanje èn van de Transvaal en dat onderworpen is aan deze beide Goevernementen gezamenlijk", aldus telegrafeerde hij aan den Hoogen Commissaris op den 5den Maart 1890. (C. 6200, p. 250).

Nu was een paar maanden vroeger, in Januari en Februari 1890, een bericht in omloop geraakt, dat in de Zuid-Afrikaansche Republiek een trek van Boeren naar Mashonaland door een zekeren Bowler op touw was gezet. De Hooge Commissaris, Sir Henry Loch, die Sir Hercules Robinson in December was opgevolgd, stelde dadelijk President Krüger

hiervan in kennis, met verzoek dat de President eene zoodanige onderneming zou verhinderen[1]).

Zoo kort-af was de toon van deze mededeeling en van een daarop volgend telegram dat het er naar leek, alsof de nieuwe Hooge Commissaris met graagte dadelijk een gelegenheid zou aangrijpen om een twist uit te lokken. Onaangenaam verrast door een behandeling, die in President Krüger's gevoelen niet gerechtvaardigd was en die hij meende te moeten toeschrijven aan onbekendheid met omstandigheden en personen, besloot hij te beproeven in de onderlinge verhouding verbetering te brengen, vóór het op dien weg verder ging. Persoonlijke kennismaking, meende hij, zou daartoe het middel zijn. Zijn ondervinding met Sir Hercules Robinson, met wien hij na rondborstige gedachten-wisseling op veel beter voet was gekomen, bracht hem op dat denkbeeld. Spoedig genoeg zou de President in zijn verwachting teleurgesteld worden.

De President stelde dus een samenkomst voor. In Sir Henry Loch's rapport lezen we daarover:

„Op den 18den Februari telegrafeerde President Krüger hoe het hem leed deed te zien, dat, zooals wel vroeger gebeurd was, men er op uit was om misverstand te wekken tusschen Harer Majesteits Goevernement en de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, en dat het hem uiterst wenschelijk toescheen, in het belang van geheel Zuid-Afrika, dat wij persoonlijk met elkander zouden kennis maken en openhartig alle aanhangige zaken zouden bespreken, en hij stelde voor dat de samenkomst zou plaats vinden aan

1) De correspondentie over dezen Bowler-trek zal meer bizonder onze aandacht vergen in verband met de gebeurtenissen in Matabeleland. Men verwarre dezen voorgenomen trek niet met den meer bekenden van Adendorff, waarover in een volgend hoofdstuk zal worden gehandeld.

den Britschen oever van de Vaalrivier, bij Blignautspont' (C. 6217, p. 14).

De Regeering der Republiek hield zich overtuigd, dat er geen kans was de Swaziland-zaak te regelen, als niet tegelijkertijd een bevredigende oplossing werd gevonden voor de kwestie van Bowler's trek. Krüger besloot daarom het voorstel te doen, dat ook Rhodes aanwezig zou zijn; want, hoewel op dat oogenblik geen minister-ambt bekleedende, was Rhodes toch reeds een geduchte macht in Zuid-Afrika. Het was te voorzien, dat hij spoedig Premier in de Kaap zou worden; hij was heer en meester in de Gecharterde Compagnie, die zich de ontginning van Matabeleland en Mashonaland en de uitbreiding van het Britsch gezag over die landstreken tot taak gesteld had, en men had reden om aan te nemen dat Sir Henry Loch dadelijk voor de bevordering zijner imperialistische ideeën gewonnen was. Rhodes' grootste belangen lagen in het noorden en het was dus niet mogelijk met hem geen rekening te houden.

De conferentie vond plaats bij Blignautspont op 12 en 13 Maart 1890. Rhodes, die President Krüger's uitnoodiging had aangenomen, was tegenwoordig. President Reitz van den Oranje-Vrijstaat en Sir Gordon Sprigg, de Premier der Kaapkolonie, die eveneens uitgenoodigd waren geworden, waren echter verhinderd te komen.

Voordat de Hooge Commissaris naar Blignautspont kwam, had hij Lord Knutsford's telegram van 5 Maart ontvangen, inhoudende diens beslissing in zake Sir F. de Winton's aanbevelingen. Loch had dus zijn instructies, waarnaar hij bij de conferentie

handelen moest. Op 7 Maart kabelde Lord Knutsford nogmaals en wel, dat de Swaziland-Proclamatie van 18 December 1889, waarbij het bestuur over de blanken voor vier maanden werd opgedragen aan de drie Commissarissen Shepstone, Esselen en Martin, voor onbepaalden tijd zou kunnen worden verlengd. (C. 6200, p. 253). Van dit telegram wist men in de Transvaal natuurlijk niets en Loch hield zich te Blignautspont en ook een tijd lang daarna, alsof het niet bestond. Op de conferentie stemde Loch slechts toe in een verlenging van het Provisioneele Goevernement in Swaziland voor vier maanden. (C. 6200, pp. 258, 269).

Wat Rhodes betreft, deze had alle reden om tevreden te zijn over de maatregelen, die President Krüger reeds genomen had om een einde te maken aan Bowler's voorgenomen trek naar Mashonaland. Krüger's hoop echter, dat de persoonlijke kennismaking met Sir Henry Loch, die hij had voorgesteld, een betere verstandhouding zou teweeg brengen, werd niet verwezenlijkt. Hij had „een openhartige bespreking van alle hangende zaken" voorgesteld en de Hooge Commissaris kwam hem tegemoet met een concept-conventie in de hand, die al zijn eigen wenschen bevredigde en waarvan hij de oogenblikkelijke onderteekening door President Krüger verwachtte.

De besprekingen te Blignautspont hebben uiteindelijk tot het sluiten der Swaziland-Conventie van Augustus 1890 geleid, doch wij zullen in het volgend hoofdstuk zien, dat er nog heel wat moest gebeuren, vóór het daartoe kwam.

HOOFDSTUK XXXVIII

De Conferentie van Blignautspont en Hofmeyr's Belofte

Maart 1890 Conferentie te Blignautspont.
Juni 1890 Hofmeyr als Speciale Agent naar Pretoria.
17 Juli 1890 Hofmeyr's belofte.

De conferentie van Blignautspont moet in de geschiedenis van Zuid-Afrika worden aangemerkt als een keerpunt. Wat daarbij en daarna de Republiek werd aangedaan en niet minder de wijze waarop dat geschiedde, had een droeve beteekenis voor de toekomst.

Sir Henry Loch was een nieuweling in Zuid-Afrika. Hij was in de plaats gesteld van Sir Hercules Robinson, die na een ondervinding van vele jaren het land en de Boeren beter had leeren kennen, meer oog had gekregen voor hun rechten, meer hart voor hun gevoelens, meer achting voor veler persoonlijkheid. Doch in dezelfde mate had hij het vertrouwen van zijn regeering, het ministerie van Salisbury, en in het bizonder van zijn onmiddellijken chef, Lord Knutsford, verloren en hij was in Mei 1889 gedwongen geweest zijn ambt vaarwel te zeggen.[1])

1) Zie Michell vol. I, pp. 273, 274.

Na de tijdelijke waarneming daarvan door Generaal Smyth, werd Loch benoemd, een geheel ander man dan Robinson. Diep doordrongen van de voortreffelijkheid van het Britsche ras boven alle andere, achtte hij alle personen, behoorend tot een ander volk, beneden zich en zag neer op de Boeren en hun „pretensies" op onafhankelijkheid. Van dat standpunt uit sloeg hij in zijn correspondentie met de Regeering der Republiek terstond een toon aan, alsof President Krüger en zijn ambtenaren zijn eigen klerken waren, die hij elk oogenblik uit den dienst kon ontslaan [1]).

Het was deze eigenaardige houding, naar wij reeds opmerkten, die President Krüger aanleiding gaf, een persoonlijke samenkomst te zoeken. Onaangenaam als Loch's toon was, en niet berekend op het glad verloopen van besprekingen en onderhandelingen, hadden die toch tot een goed resultaat kunnen leiden, als daaraan niet Loch's vast voornemen in den weg had gestaan om zijn eerste ontmoeting met de „Boeren" te maken tot een triomf voor hemzelven. Krüger ging naar de conferentie om zaken te bespreken, Loch om vóór te schrijven.

Sir Henry's relaas van de conferentie en de daarop volgende gebeurtenissen tot en met de conventie waarmede die werden afgesloten, is van dien aard, dat het met volle recht misleidend genoemd mag worden. Het is onmogelijk, zich uit de blauwboeken een begrip te vormen van wat eigenlijk is

1) Het was niet alleen in regeeringskringen dat dit werd opgemerkt. Zoo gaf de *Pretoria Press* in haar nummer van 30 September, na de verschijning van het Groenboek, uiting aan hare verbazing, dat de toon, aangeslagen tegenover de hoogste ambtenaren der Republiek „zoo kort-af was en, als wij de uitdrukking mogen gebruiken, zoo met opzet beleedigend."

voorgevallen; en het is daarom noodzakelijk te putten uit andere bronnen, waartoe in de eerste plaats behooren de officiëele bescheiden der Republiek.

Doch laat ons eerst kennis nemen van het verhaal, dat de Hooge Commissaris zelf deed in zijn rapport aan den Minister van Koloniën, dd. 13 Augustus 1890: [1])

„Het resultaat van de onderhandelingen vatte ik samen in den vorm van een [nieuwe] Concept-Conventie, welke ik op den 29sten Mei ter overweging zond aan den Staatspresident en den Uitvoerenden Raad, er tegelijkertijd op wijzende dat, bijaldien vóór den 18den Augustus, zijnde de datum waarop het gezag van het tegenwoordig Provisioneel Bestuur [in Swaziland] verviel, geen bepaald stelsel van gezamenlijk bewind was ingevoerd, het eenige wettige alternatief voor Harer Majesteits Goevernement zou zijn, om te handelen volgens het tweede Artikel van de Londen-Conventie van 1884, en een Britschen Commissaris in Swaziland aan te stellen, bijgestaan door een voldoende krijgsmacht om wet en orde in dat land te handhaven [2]).

„Op den 16den Juni telegrafeerde ik aan President Krüger met verzoek mij te doen weten, of hij plan had de Conventie aan den Volksraad voor te leggen, daar de tijd voor bekrachtiging kort was en het wenschelijk was, dat ik Harer Majesteits Goevernement inlichtte omtrent de voornemens

1) Onwillekeurig komen bij de beoordeeling van Loch's verhaal de woorden in de herinnering, die Sir Hercules eenige jaren vroeger gebruikte, toen hij sprak over een rapport van Sir Charles Warren: „Dit résumé blijkt mij zóó onnauw- „keurig en onvolledig, dat het van geen waarde is voor het vormen van een „juist oordeel over de daarin besproken gebeurtenissen." Zie de voetnoot op p. 265 van het eerste deel.

2) Daar onder de bepalingen van de Londen-Conventie de annexatie van Swaziland door het Britsche Goevernement was uitgesloten, zou de Commissaris in dat geval geen wettelijk gezag gehad hebben over de blanke bewoners van Swaziland, die onderdanen waren van een vreemde mogendheid. Zie deel 1, p. 172.

van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek met betrekking tot deze zaak.

„Op den 17den Juni ontving ik een telegram van den Staatspresident, waarin hij meldde, dat de Uitvoerende Raad groote bezwaren had tegen de ontworpen Conventie, en dat het onmogelijk was te zeggen of de kwestie aan den Volksraad kon worden voorgelegd.

„Met het oog op den uiterst ernstigen stand van zaken, in geval de Conventie werd verworpen, achtte ik het wenschelijk een zaakgelastigde naar Pretoria te zenden, die als mijn vertegenwoordiger kon optreden, en na persoonlijk met den President en den Uitvoerenden Raad de zaak te hebben besproken, zijn bevinding zou geven of een „modus vivendi" kon worden gevonden, waardoor het niet noodig zou zijn op te treden op een wijze, welke bijna zeker in het eind op militaire operaties zou uitloopen...

„Onder deze omstandigheden richtte ik mij tot den Heer Hofmeyr, het hoofd van de Afrikaander partij in de Kaapkolonie, en na zich volledig bekend gemaakt te hebben met den stand van zaken, nam hij, als Harer Majesteits Speciale Agent, gedreven door het hoogste en nobelste gevoel van vaderlandsliefde, de taak op zich om aan het Goevernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek het hoogst ernstige van den toestand onder het oog te brengen...

„Er was zeer groote tegenstand in den Volksraad te overwinnen, alvorens de Conventie was bekrachtigd, maar ik vertrouw dat de verbittering, die toen gevoeld werd tegen de Conventie, spoedig zal worden vergeten door de voordeelen die voor de Transvaal, meer dan voor eenig ander land, het gevolg zullen zijn van de vestiging van een bestendig Goevernement en van gerechtshoven in Swaziland, welke de rechten zullen verzekeren van allen, die belangen hebben in dat land, en waarvan de burgers der Republiek zulk een groot deel uitmaken" (C. 6217, pp. 15, 16).

Tot zooverre Sir Henry Loch.

En nu wat werkelijk was voorgevallen.

Om dit uit te vinden, moeten wij Groenboek No. 1, 1890 der Zuid-Afrikaansche Republiek opslaan.

Doch eerst een kleine toelichting. Tot recht begrip van wat volgt is het noodig te weten, dat de Regeering in de Zuid-Afrikaansche Republiek bestond uit Staatspresident en Staatssecretaris. Deze Regeering had in zekere gevallen, bij de wet bepaald, geen recht tot handelen tenzij met advies en consent van den Uitvoerenden Raad, een lichaam, waarin zitting hadden Staatspresident, Staatssecretaris, Commandant-Generaal, Superintendent van Naturellen en drie door den Volksraad gekozen ambtelooze leden. Tot de onderwerpen, die binnen de bevoegdheid van den Uitvoerenden Raad lagen, behoorden de traktaten, die bovendien nog onderworpen waren aan de ratificatie van den Volksraad. Dit alles werd Sir Henry Loch, die van de constitutie der Republiek niets bleek te weten, te Blignautspont duidelijk gemaakt.

Reeds spoedig na de conferentie begon de Hooge Commissaris een houding aan te nemen, waartoe het voorgevallene hem geen recht gaf. Terwijl de President op zijn terugreis naar Pretoria reeds herhaaldelijk en openlijk had verklaard, dat hij tot geen overeenkomst met den Hoogen Commissaris was gekomen dan alleen betreffende de verlenging van het Goevernements-Comité in Swaziland, ging Sir Henry Loch van de onderstelling uit, dat zulks wèl was geschied. Op 28 April 1890 schreef hij aan President Krüger:

„Ik heb de eer Uw HoogEdele mede te deelen, dat Harer Majesteits Regeering de termen der overeenkomst, waartoe

voorloopig is besloten door Uw HoogEdele en mijzelven op onze bijeenkomst te Blignautspont, den 13den van verleden maand gehouden, heeft goedgekeurd" (Groenboek, p. 1).

Dit was verzonden, zoo al niet in antwoord op, dan toch na ontvangst van een privaat en confidentiëel schrijven van President Krüger aan Sir Henry Loch van den 17den April, dat voor zichzelf spreekt en waaraan wij het volgende ontleenen:

„Gij moet niet denken, dat ik niet in de zaak heb gewerkt, al heb ik tot dus ver nog niets van mij laten hooren. Maar mijne positie is zoo hoogst moeielijk, dat mij tijd moet worden gegeven om te overtuigen, anders gelukken mijne plannen toch niet, vooral niet in den Volksraad.

Ik herhaal, dat mijne positie hoogst moeielijk is. Terwijl ik aan de eene zijde moet terughouden, moet ik aan de andere zijde aanstooten. — Terughouden moet ik het volk dat zeer hevig ontstemd is over het schenden van onze vlag op Johannesburg [1]); ik heb dat ook overal en met succes gedaan. — Aanstooten moet ik den Uitvoerenden Raad ten opzichte van de overeenkomst door U voorgesteld.

Ik mag het Uwe Excellentie niet verbergen, dat dat voorstel geen gunstig onthaal bij den Uitvoerenden Raad vond — op verschillende punten vond het concept absoluten tegenstand.

In de eerste plaats was het voor alle leden van den Uitvoerenden Raad (evenals dat voor mijzelven geweest was) eene grievende teleurstelling, dat Harer Majesteits Gouvernement er niet toe kan overgaan toe te stemmen, dat Swaziland aan de Republiek komt, noch om zulks voor de toekomst te beloven of in uitzicht te stellen zelfs. Deze verklaring van Harer Majesteits Gouvernement, waarvoor naar het

1) De Vierkleur der Republiek was in Johannesburg neergehaald van den vlaggestok voor het huis, waar President Krüger een nacht doorbracht op reis van Pretoria naar Blignautspont.

oordeel van de leden van den Uitvoerenden Raad geen enkele redelijke reden te vinden is, benam hun aanvankelijk allen lust om verder over de concept-overeenkomst te beraadslagen. Intusschen is die weder in behandeling genomen. (Daarom ook zeide ik tijd noodig te hebben). Maar toch geloof ik niet den steun van de leden van den Uitvoerenden Raad en den Volksraad te zullen krijgen, als de overeenkomst geen wijziging zou ondergaan" 1).

Krüger had dus ten eerste gevraagd hem tijd te gunnen en ten andere had hij gesproken van wijzigingen in het voorstel, dat Loch te Blignautspont had voorgelegd, niet van een overeenkomst die door hen was getroffen.

Uit Loch's missive van 28 April bleek Krüger nu, dat de Hooge Commissaris naar geen redelijk vertoog luisteren wilde en in weerwil van zijn duidelijk streven om zooveel mogelijk Loch genoegdoening te verschaffen, het onredelijke, zoo niet het onmolijke, bleef eischen en bovendien van het voorgevallene te Blignautspont een voorstelling gaf, die van de waarheid afweek en die de moeilijkheden, waarvan Krüger in zijn vertrouwelijken brief gewaagd had, belangrijk verzwaarde. De President antwoordde dan ook terstond:

„(8 Mei). Uw brief dd. 28 April ll. zonder nummer. Ik kan niet nalaten Uwe Excellentie er op te wijzen, dat er een misverstand bestaat. Uwe Excellentie spreekt van de „terms of agreement provisionally arrived at." Uwe Excellentie zal zich herinneren, dat ik juist geweigerd heb die overeenkomst aan te gaan en te teekenen. Ik heb alleen overeengekomen Uw concept aan den Uitvoerenden Raad voor

1) Dit schrijven, als zijnde van particulieren aard, is niet in het Groenboek opgenomen. Het wordt hier voor de eerste maal openbaar gemaakt.

te leggen en aan te bevelen. Aan mijn afspraken is stipt voldaan. Uw genoemd schrijven zal door den Uitvoerenden Raad in behandeling genomen worden" (Groenbeek No. 1 van 1890, p. 3).

Den volgenden dag telegrafeerde de Hooge Commissaris terug, met herhaling zijner gewraakte uitdrukking:

„Uw HoogEdele's telegram van den 8sten dezer. Ik begrijp volkomen dat de termen der overeenkomst, waartoe wij voorloopig waren geraakt, op de verstandhouding rustten, dat Gij ze aan den Uitvoerenden Raad voorleggen en ter zijner goedkeuring zoudt aanbevelen" (Groenboek, p. 3).

Nu wist een ieder die op de conferentie tegenwoordig was geweest (en de schrijver van dit werk was als Staatssecretaris er een van), dat er geen overeenkomst gesloten was, nòch provisioneel nòch definitief. Krüger, die geen volmacht had nòch van Uitvoerenden Raad nòch van Volksraad om een verbintenis aan te gaan, voelde allerminst lust om zonder zulk een volmacht zijn handteekening te plaatsen onder een Conventie, als hem door Loch werd voorgelegd. Ronduit weigerend dat te doen, verklaarde hij Sir Henry Loch die weigering in deze woorden: „als ik dit zou teekenen, dan zou ik hebben af te treden als Staatspresident; wenscht gij dat?"

Nu was deze onwilligheid Sir Henry Loch in geenen deele naar den zin. Hij was naar de conferentie gegaan in de verwachting, dat Krüger dadelijk voor hem buigen zou en dat hij, in strijd met het algemeen gezegde dat Zuid-Afrika voor de Hooge Commissarissen „het graf der reputatiën" was, reeds in de eerste maanden van zijn ambtsvervulling zou

kunnen bogen op een overwinning. De conferentie dreigde afgebroken te worden en de Hooge Commissaris naar Kaapstad af te reizen in een stemming, die weinig goeds voor de toekomst beloofde. Het was Kapitein Bower, de Imperiale Secretaris, die toen, naar hij zeide in vertrouwen en als vriend, te kennen gaf, dat de Hooge Commissaris ten hoogste teleurgesteld zou zijn, als hij geheel en al met leege handen, zelfs zonder een belofte, zou moeten terugkeeren. Daarop ging President Krüger ertoe over te beloven, dat hij Loch's concept-conventie met zijn aanbeveling voor den Uitvoerenden Raad zou leggen. Hij bleef echter bij zijn weigering om Loch's concept te onderteekenen [1]), terwijl hij tegelijkertijd uitdrukkelijk deed uitkomen, dat hij zelf bezwaren had, waarover hij persoonlijk, gedreven door zijn groot verlangen om aan Harer Majesteits Goevernement tegemoet te komen, zou kunnen heenstappen, maar hij legde er tevens den nadruk op, dat hij geen macht had den Uitvoerenden Raad en den Volksraad te binden, welke beide lichamen geheel vrij en onafhankelijk in hun oordeel en beslissing waren. Dat was al, en dit was het wat de Staatspresident aan den Uitvoerenden Raad had bericht. Het is dus verklaarbaar, dat de leden van den Uitvoerenden Raad, die juist aan het beraadslagen waren over een nieuwe Concept-Conventie, welke de Hooge Commissaris bij zijn aangehaald schrijven van 28 April had opgezonden en waarop zij nog al wat aan te merken hadden, zeer onaangenaam getroffen werden door Loch's

1) In zijn *Life of Cecil J. Rhodes*, vol. I, p. 127, schrijft Sir Lewis Michell, dat Krüger te Blignautspont de concept-conventie onderteekende. Dit is onjuist, gelijk de stukken uitwijzen.

herhaalde en nadrukkelijke onjuistheid. De President seinde dan ook op den 12den terug:

„Uw telegram van 9 Mei plaatst mij in eene moeilijke positie. Ik heb Uwe Excellentie op onze samenkomst medegedeeld, dat elk aangaan van eene overeenkomst, zelfs al was die voorloopig en onderworpen aan ratificatie, buiten mijn bevoegdheid lag en dat het mijne positie en den loop onzer verdere onderhandelingen kwaad zou doen als ik er toe overging. Daarom heb ik, Uw voorstel in beginsel niet afkeurend, alleen op mij genomen Uw voorstel voor te leggen en aan te bevelen. Ik stel er prijs op, dat dit aan Harer Majesteit's Gouvernement worde medegedeeld. Uwe woorden „agreement provisionally arrived at" brengen mij dus, zooals gezegd, in eene moeilijke positie. Het volledige antwoord van den Uitvoerenden Raad zal ik trachten spoedig te doen volgen. Drukke bezigheden hebben dat tot dusver verhinderd. Intusschen kan ik Uwe Excellentie mededeelen, dat de Uitvoerende Raad niet in beginsel tegen Uw voorstel is, maar toch eenige bezwaren tegen speciale punten heeft" (Groenboek, p. 3).

Wat daarop voorviel, werd door Loch ook onder zijn „onderhandelingen" gerangschikt. Hij seinde aan den President „dat Harer Majesteits Gouvernement geene andere termen zal toestaan boven die, welke ik u alreeds heb medegedeeld" en hij liet een Conventie naar Pretoria overbrengen, die door hemzelven van zijn kant alleen opgesteld was, waarin hij een datum had ingevuld, waarop of waarvóór de Volksraad verplicht zou wezen zijn goedkeuring er aan te hechten en die hij alvast onderteekend had. De toestand in Swaziland eischte volgens hem een oogenblikkelijke behandeling van dit verdrag, want anders, dreigde hij, zou

„het eenig wettig gezag in Swaziland dat zijn, hetwelk is vastgesteld bij het tweede artikel van de Conventie van Londen, en het zal voor Harer Majesteit's Regeering noodig zijn in overweging te nemen, welke stappen er behooren genomen te worden om orde te handhaven en overschrijdingen te voorkomen" (Groenboek, p. 4).

Loch geliefde daarbij te vergeten, dat het voorloopige Goevernement in Swaziland reeds voor den tijd van vier maanden was verlengd en dat niets in den weg stond aan een verdere verlenging, die trouwens reeds door den Minister van Koloniën zelf aan de hand was gegeven. Wat hij eindelijk schreef over het handhaven van orde, was natuurlijk een bedekte bedreiging aan het adres der Republiek.

Loch verwachtte dus, dat de Volksraad, zonder een woord te zeggen, zijn Conventie zoude goedkeuren en dat de leden der Regeering eveneens stilzwijgend hunne handteekeningen onder die van den Hoogen Commissaris zouden plaatsen. Het kwam blijkbaar niet in zijn hoofd op, dat iemand, met wien men onderhandelt, het recht heeft voorstellen en tegen-voorstellen te doen. Want toen de Regeering sprak van bezwaren en van wijzigingen, antwoordde Loch op bevelenden toon dat hij daar niet van hooren wilde, zoolang de Conventie niet door den Volksraad was aangenomen, juist zóó als hij die gezonden had. De Regeering zou haar voorstellen kunnen mededeelen aan den Heer J. H. Hofmeyr, die als Britsche Speciale Agent op weg was naar Pretoria, „maar, voordat zulke onderhandelingen kunnen geopend worden, is het eene *conditio sine qua non*, dat de Conventie door den Volksraad worde goedgekeurd." Het is echter de

moeite waard, dit telegram van den 26sten Juni in zijn geheel te lezen:

„Zonder volkomen geloof te slaan aan het gerucht, dat Uw HoogEdele en de Uitvoerende Raad een gezantschap naar Engeland zenden om zaken te bespreken die geheel behandeld werden tusschen Uw HoogEdele en mij zelven te Blignautspont [dit sloeg op een reis, die Generaal Joubert naar Engeland zou ondernemen], is het rechtmatig, dat ik Uw HoogEdele in kennis stel, dat ik door Harer Majesteit's Regeering ben geïnstrueerd U mede te deelen, dat alle onderhandelingen door mij als Harer Majesteit's Hoogen Commissaris gevoerd moeten worden [1]) en verder, dat, indien de ratificatie van de Conventie niet binnen kort door den Volksraad plaats heeft, het plan van Harer Majesteit's Regeering is, om Britsche Commissarissen te benoemen bij het eindigen van den ambtstijd van de tegenwoordige voorloopige Regeering, krachtens artikel 2 van de Londensche Conventie 1884, ondersteund door zulk een macht als door Harer Majesteit's Regeering moge worden noodig geacht voor het bewaren van wet en orde. Zoo er eenige punten zijn, die Uw HoogEdele ter overweging aan Harer Majesteit's Gouvernement mocht wenschen voor te leggen, zal het mij aangenaam zijn, zoo Uw HoogEdele die wil uitleggen aan den Heer Hofmeyr, die a.s. Zaterdag naar Pretoria vertrekt, opdat zij het onderwerp mogen vormen van volgende onderhandelingen, zoo ze vatbaar zijn voor overweging, en indien goedgekeurd, in een protocol kunnen

1) Dit is natuurlijk een bewering, die van Loch persoonlijk uitging. De Britsche Regeering wist zeer goed, dat die der Republiek volkomen gerechtigd was met haar rechtstreeks correspondentie te voeren en zij had dit recht ook nooit betwist. Toch volgde de Regeering te Pretoria de gewoonte om zich tot de Britsche Regeering te wenden door middel van den Hoogen Commissaris te Kaapstad. Zij deed dit om te gemoet te komen aan het verzoek van het Britsche Goevernement en omdat zij zelve zeer goed inzag, dat deze weg de beste was ter bespoediging van zaken, daar het Britsche Goevernement immers geen beslissing, Zuid-Afrika betreffende, kon nemen, zonder eerst den Hoogen Commissaris te hebben geraadpleegd.

worden vervat; maar, voordat zulke onderhandelingen kunnen geopend worden, is het eene conditio sine qua non, dat de Conventie door den Volksraad worde goedgekeurd".

Wat, onder meer, in deze buitengewone mededeeling aandacht verdient, is dat de woorden „in dat land" die Loch in zijn officiëel verslag achter „voor het bewaren van wet en orde" invoegt, hier ontbreken en dat de bedekte bedreiging zeer goed de Transvaal zelve kon gelden. De verklaring, dat de Conventie eerst moest worden geteekend en daarna behandeld, was tartend. Zulk een wijze van „onderhandelen" doet ons terugdenken aan Warren's opvatting van het onderzoek naar de vee-diefstallen.

Het kon niet anders, of men voelde zich te Pretoria daardoor bitter gestemd en de Regeering en de Uitvoerende Raad gaven aan dat gevoelen lucht in een schrijven, dat de Staatssecretaris namens beide lichamen aan Hofmeyr richtte, die in navolging van Sir Henry Loch in den beginne geneigd scheen den Uitvoerenden Raad voorbij te willen zien [1]).

„In de eerste plaats" lezen wij in dat schrijven, hetwelk meer zal worden aangehaald, „moet ik releveeren hetgeen reeds vroeger herhaaldelijk aan Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris is duidelijk gemaakt, dat de Regeering ten aanzien van de onderwerpen uwer missie niet kan handelen of onderhandelen zonder den Uitvoerenden Raad, veel minder tegen diens gevoelen.

„Het is daarom ook de meening van dat Lichaam, die in deze missive is uitgedrukt.

„Onder dato 29 Mei ll. werd door Zijne Excellentie den

1) Dit schrijven, van den 11den Juli 1890, komt in Groenboek No. 1, 1890 voor op pp. 18, 19.

Hoogen Commissaris eene Conventie ter teekening en voor ratificatie ingezonden. Evenals tegen het concept, dat door Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris tijdens de bijeenkomst te Blignautspont werd voorgelegd, had de Uitvoerende Raad reeds dadelijk vele bezwaren tegen genoemde voorgestelde Conventie, gelijk onder dd. 17 Juni per telegram aan Zijne Excellentie werd medegedeeld. Die bezwaren zijn nog niet uit den weg geruimd. Toch is het niet de meening van den Uitvoerenden Raad om te weigeren op de zaak in te gaan. De Raad wil juist gaarne alles doen wat mogelijk is, om met Harer Majesteit's Gouvernement hand aan hand te gaan, om de thans hangende kwesties op voor beide zijden billijken grondslag op vriendschappelijke wijze te regelen en om tegemoet te komen zoo ver mogelijk.

„Het is nu een bittere teleurstelling voor den Uitvoerenden Raad, dat hem daartoe de pas wordt afgesneden door de verklaring van Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris, dat geene verandering van, zelfs geen onderhandeling over de voorwaarden der ingezonden Concept-Conventie mogelijk is, dan nádat zij zullen zijn aangenomen en goedgekeurd door den Volksraad.

„Eerst zouden onaannemelijke voorwaarden moeten worden aangenomen, onaannemelijke verbintenissen worden aangegaan en eerst daarna zou de mogelijkheid worden geopend, dat daarin verandering werd gebracht.

„Elke onderhandeling over de bepalingen der Conventie — zelfs om er verbeteringen in te brengen, die voor beide zijden als zoodanig zouden moeten worden erkend — wordt geweigerd.

„Het kan niet anders of bij den Uitvoerenden Raad moet de vraag opkomen of dit rechtvaardig en billijk is".

Daarop liet de Staatssecretaris volgen, dat Regeering en Uitvoerende Raad onmogelijk de Conventie, zooals zij daar lag, aan den Volksraad konden voorleggen, omdat het volkomen zeker was dat dit

Lichaam zou weigeren daaraan zijne goedkeuring te hechten.

Dit verschrikte Hofmeyr ten zeerste. Hij had te Kaapstad de overtuiging verkregen, dat de Hooge Commissaris zelfs niet tegen geweld zou opzien om zijn zin door te drijven; en, terwijl hij trachtte de regeeringspersonen der Republiek duidelijk te maken dat werkelijk een „hoogst ernstige toestand" was ingetreden — al was die toestand dan ook uitsluitend door Loch geschapen — deed hij aan den anderen kan zijn best Sir Henry Loch te bewegen tot eenig toegeven aan de bezwaren, die de Staatssecretaris in zijne missive van 11 Juli had ontwikkeld. Loch, al had hij het desnoods tot een oorlog laten komen, bedacht zich dat de weg des vredes toch nog beter was. Hoewel hij doorging met het in Natal onder den naam van politie aanwerven van troepen, die hij, naar later ontdekt werd, vermomd en langs verschillende wegen door de Republiek naar Swaziland liet optrekken, gaf hij Hofmeyr machtiging om in enkele kleinigheden toe te geven en overigens een onderhandelen over de grootere bezwaren in het uitzicht te stellen *na* de ratificatie van zijn Conventie. Hofmeyr volgde deze instructie op en zond op 17 Juli een schrijven aan de Regeering, waarin deze zinsnede voorkomt:

Ten derde. „Harer Majesteit's Regeering zal bereid zijn om, wanneer het gezamenlijk Gouvernement gevestigd is en de concessie-aanspraken geregeld zijn, zulke kwesties te overwegen, als de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek voor haar moge brengen, met een begeerte om aan de wenschen der Zuid-Afrikaansche Republiek zooveel mogelijk tegemoet te komen" (Groenboek, p. 21).

Dit nu was ten minste een stellige belofte. Maar zij kwam slechts voor in een brief en niet in een verdrag; en de Staatssecretaris nam haar dus op als een artikel (9) in de concept-conventie, die hij naar aanleiding van het tusschen Uitvoerenden Raad, Regeering en Specialen Agent verhandelde had te ontwerpen. De Hooge Commissaris wilde van zulk een artikel echter niet weten, en op zijn instructie, waarvan Hofmeyr speciaal melding maakte, schreef deze op 26 Juli 1890 aan de Regeering der Republiek de volgende regelen, waarop uitdrukkelijk de aandacht gevestigd wordt:

„Artikel 9 van de Concept-Conventie, door den Staatssecretaris voorgelegd, kan niet opgenomen worden in de gewijzigde Conventie. Uw HoogEdele's Regeering bezit reeds in het „ten derde" van mijn schrijven van den 17den Juli, de geschreven belofte van Harer Majesteit's Regeering, en die dient als voldoende te worden aangenomen als waarborg, dat de verplichtingen zullen erkend worden" (Groenboek van 1890, p. 32).

Een verder aandringen op het opnemen dezer belofte in de Conventie was moeilijk, vooral omdat Hofmeyr zelf in gemoede geloofde, dat het Britsche Goevernement haar in ieder geval zou gestand doen.

Wij zullen zien dat hij zich daarin schromelijk vergiste, maar op het oogenblik meende Hofmeyr oprecht, dat hij iets voor de Republiek bemachtigd had, waarvoor regeering en volk hem dankbaar behoorden te zijn en waarvoor het de moeite waard was heen te stappen over bezwaren, die als zoovele hinderpalen werden gevoeld. Zijn optreden als afgezant van Sir Henry Loch, dien men minder had

leeren waardeeren naarmate men hem nader had leeren kennen; zijn opdringen van een Conventie, waarmede duidelijk en nadrukkelijk Britsche belangen werden gediend, maakten dat men hem met een scheel oog aanzag te Pretoria, waar men van hem als leider der Afrikaner-partij in de Kaapkolonie iets anders had verwacht.

Ongetwijfeld bevond zich Hofmeyr in een ongemakkelijke, eenigszins tweeslachtige positie. Hij voelde zich in de eerste plaats een Kaapkolonist en hij had zich door den steun, dien Rhodes toezegde aan zijn, voornamelijk uit wijnbouwers en landbouwers bestaande partij (wier belangen lang niet altijd met die van de Transvalers samengingen) en ook door Rhodes' voorspiegeling, dat hij den weg naar het noorden wilde bemachtigen voor Hofmeyr's eigen geliefde kolonie, laten verleiden om zich ertoe te verbinden Rhodes' aspiraties niet tegen te werken, zoo niet te ondersteunen [1]). Ware dit niet het geval geweest, dan zou Hofmeyr meer de handen vrij hebben gehad om de kiezers in het veld te brengen, op wie hij rekenen kon en van wier stemmen Rhodes' meerderheid in het Kaapsche parlement afhankelijk was, en om op die wijze door middel van Rhodes ten behoeve der Republiek in te werken op Sir Henry Loch.

Hoe dat zij, hij deed wat hij kon om den vrede te bewaren — het doel waarvoor hij naar Pretoria was gekomen, — en dat gelukte hem, dank zij de toegeeflijkheid waarmede men hem daar tegemoet kwam.

1) Michell, vol. I, p. 94.

HOOFDSTUK XXXIX

De Eerste Swaziland-Conventie (1890)

Juli	1890	Bezwaren van Transvaalsche zijde tegen de Concept-Conventie van den Hoogen Commissaris.
17 Juli	1890	Hofmeyr's belofte.
2 Augustus	1890	Krüger teekent de herziene Conventie.

De bezwaren, die van Transvaalsche zijde werden gevoeld tegen de Conventie, welke de Hooge Commissaris aan de Republiek wilde opdringen, waren inderdaad talrijk en gewichtig. In de eerste plaats, gelijk reeds terstond door President Krüger was opgemerkt, werd Swaziland nòch onder de Republiek geplaatst, nòch werd eenig vooruitzicht daarop geopend. In plaats daarvan werd een bestuur in Swaziland voorgesteld, dat volgens den Staatssecretaris „naar het oordeel van den Uitvoerenden Raad onmogelijk goed kan werken en dat reeds de kiemen van toekomstige meeningsverschillen met Harer Majesteit's Goevernement in zich draagt, welke de Uitvoerende Raad juist zooveel mogelijk wenscht te voorkomen en te vermijden".

Voorts werden van de Republiek allerlei toezeggingen en concessies geëischt, die niet met Swaziland in verband stonden, en waartegenover geen *quid pro quo* werd aangeboden. Het reeds aange-

haalde schrijven van den Staatssecretaris zeide daarover:

„Tegenover de Concessiën, waartoe de Republiek zou verplicht zijn (bijv. het erkennen van gelijke rechten van Harer Majesteit's Gouvernement in Swaziland als van de Republiek, het toegeven in zake tol-unie, spoorwegverlenging, vrijen invoer van de producten der Zuid-Afrikaansche koloniën en ondersteuning van Harer Majesteit's politiek ten noordwesten en ten noorden van de Republiek) worden eenige concessiën voorgesteld aan de Republiek te doen. Er wordt de mogelijkheid geopend op het verkrijgen van de Souvereiniteit op zekere gronden aan zee in Amatongaland en van daar tot aan de oostelijke grenzen van Swaziland.

„De bepalingen en beperkingen echter, waaraan deze concessie is onderworpen, maken die in het oog van den Uitvoerenden Raad van weinig waarde. Vooreerst doen de bepalingen van artikel VI der Concept-Conventie en van artikel 13 van het daaraan gehechte protocol ernstig afbreuk aan het begrip van Souvereiniteit. Vervolgens zou het bedoelde gebied geheel zijn afgescheiden van het tegenwoordige gebied der Republiek en wel door grond waarover het verkrijgen van Souvereiniteit uitdrukkelijk zou zijn verboden, door welke bepaling het bezit van een eigen haven grootendeels illusoir wordt gemaakt. En eindelijk zou worden bepaald, dat het verkrijgen van die Souvereiniteit alleen zou kunnen geschieden volgens traktaten, waaromtrent de Republiek niet vrij zou zijn, maar die nog onderworpen zouden zijn aan de aan niets gebonden goedkeuring van Harer Majesteit's Gouvernement, eene bepaling die nog minder vrijheid van handelen aan de Republiek geeft dan artikel IV van de bestaande Conventie van Londen".

Ook ten aanzien van Zambaan en Oembegisa was de concept-conventie geheel onbevredigend. Terwijl het verkrijgen van soevereiniteit over Zam-

baan daarbij uitgesloten was, werd die bij Oembegisa „afhankelijk gesteld van een nieuw traktaat met dat opperhoofd, welk traktaat daarna nog weer de toestemming van Harer Majesteit's Goevernement zou behoeven".

Er waren nog andere bezwaren, op meer ondergeschikte punten, doch zonder daarop in te gaan schreef de Staatssecretaris tot besluit:

„Om tot eene schikking te geraken is de Uitvoerende Raad gaarne bereid tegemoetkomingen te doen. Niettegenstaande zijne bezwaren tegen een bestuur in Swazieland, zooals voorgesteld, is de Uitvoerende Raad bereid om in eene zoodanige regeling als een overgangsmaatregel toe te stemmen; is ook bereid om de verplichtingen zooals voorgesteld ten aanzien van het gebied ten Noord-Westen en ten Noorden van de Republiek op zich te nemen; mits Harer Majesteit's Gouvernement zich ten Oosten van de Republiek in zooverre terugtrekt, dat het der Republiek de vrije hand laat in het verkrijgen van een onverkorte souvereiniteit over een plek gronds, die het tegenwoordig gebied der Republiek met de zee verbindt. De Uitvoerende Raad is verder genegen, om, wanneer deze souvereiniteit zal zijn verkregen, aan de Tol-Unie deel te nemen en de producten van Zuid-Afrikaansche Staten en Koloniën toe te laten vrij van invoerrechten".

Nadat de beslissing van Lord Knutsford door Sir Henry Loch was ingewonnen, schreef Hofmeyr op 17 Juli aan President Krüger den brief, waarvan hierboven reeds sprake was en waarin onder paragraaf 3 de bekende belofte voorkomt, die door den Staatssecretaris in zijn ontwerp als artikel 9 werd opgenomen.

Naar wij gezien hebben, maakte de Hooge

Commissaris bezwaar tegen het opnemen van dit artikel, en het voorstel daartoe werd teruggenomen op de verklaring van Hofmeyr, in zijn reeds vermelden brief van 26 Juli afgelegd, dat de schriftelijke belofte van Harer Majesteits Goevernement als voldoende moest worden beschouwd[1]).

Deze herhaling der schriftelijk afgelegde belofte bracht President Krüger op 2 Augustus 1890 tot de onderteekening der herziene Conventie. (C. 6200, p. 293). Zij was reeds op 24 Juli door den Hoogen Commissaris geteekend. (C. 6217, p. 14). En op 7 Augustus 1890 hechtte de Volksraad er zijn voorwaardelijke goedkeuring aan, waarop wij nader terugkomen.

Haar inhoud kwam in 't kort op het volgende neer:

De onafhankelijkheid van de Swazies, gelijk erkend door de Londen-Conventie van 1884, werd bevestigd. Met de toestemming der Swazies, uitgedrukt in den vorm eener Organische Proclamatie door de Koningin-Regentes en den Raad, zouden

1) Deze feiten werden later, na Lord Knutsford's aftreden, volmondig door zijn opvolger en tegenstander Lord Ripon toegegeven. In een missive aan Sir Henry Loch van 1 December 1892 erkende hij:

„In een brief dd. 26 Juli, maakte de Heer Hofmeyr lange opmerkingen over „deze Concept-Conventie (bladzijden 29—32 van het „Groenboek") en hij schreef „met betrekking tot dit artikel 9 als volgt:

„„Artikel 9 van de Concept-Conventie, door den Staatssecretaris voorgelegd, „„kan niet opgenomen worden in de gewijzigde Conventie. Uw HoogEdele's „Regeering bezit reeds in het „ten derde" van mijn schrijven, van den 17den „„Juli, de geschreven belofte van Hare Majesteit's Regeering, en die dient als „„voldoende te worden aangenomen als waarborg, dat de verplichtingen zullen „„erkend worden".

„Het voorgestelde artikel 9 werd daarop ingetrokken" (C. 7212, p. 139).

Men zal opmerken, dat Lord Ripon, sprekend over Hofmeyr's belofte, verplicht was te verwijzen naar een Groenboek der Zuid-Afrikaansche Republiek. Dit was noodzakelijk, omdat Lord Knutsford goed gevonden had in geen enkel Britsch Blauwboek aan die belofte openbaarheid te geven.

de macht en het gezag van het Provisioneel Goevernements-Comité, verleend bij Proclamatie van 18 December 1889, en door een latere Proclamatie voor een zeker tijdperk verlengd, vóor onbepaalden tijd van kracht blijven.

Een Hoog Gerechtshof zou worden ingesteld, bestaande uit hetzij drie rechtsgeleerde leden, of wel uit een enkel lid, wier benoeming onderworpen was aan de goedkeuring van den Staatspresident en den Hoogen Commissaris. Dit Hof zou worden belast met het onderzoek naar de geldigheid van betwiste concessies, zoodra het Swazi-Goevernement een lijst zou hebben opgemaakt en afgekondigd van die concessies, welke het goedkeurde (art. 2, *h*).

Nòch het Hof nòch het Goevernements-Comité zoude eenig gezag hebben in kwesties en zaken, waarin Swazi-inboorlingen alleen betrokken waren. (art. 2, *i*).

Geen schenking of concessie zou meer door de Swazi-natie mogen worden verleend zonder de toestemming van den Staatspresident en den Hoogen Commissaris. (art. 5).

Het Britsche Goevernement erkende formeel de geldigheid van zekere concessies alreeds verkregen door de Zuid-Afrikaansche Republiek. (art. 7).

Het Britsche Goevernement gaf zijn inwilliging tot het verkrijgen door de Republiek, bij verdrag met de Swazies, van het eigendomsrecht (maar niet van de Soevereiniteit) over land in Swaziland voor het bouwen van een spoorweg door Swaziland, een breedte van drie mijlen niet te boven gaande. (art. 8).

Een tekort in de inkomsten van het Bestuur over Swaziland onder de Organische Proclamatie zou in

gelijke mate worden gedragen door de twee contracteerende Goevernementen. (art. 9).

Daarop volgt art. 10:

„De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek trekt alle aanspraak terug om het gebied van de Republiek uit te breiden, of om verdragen te sluiten met inboorlingen of met inboorlingen-stammen ten noorden of noord-westen van de bestaande grenslijn der Republiek, en neemt op zich de vestiging van orde en Gouvernement in die landen door de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie door haren begunstigenden invloed te helpen en te steunen, binnen de grenzen van macht en gebied bepaald in de Charter, door Hare Majesteit aan genoemde Compagnie verleend".

Het Goevernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek zou de vrijheid hebben, door verdrag met Oembegisa en met de Koningin van Amatongaland het eigendomsrecht te verkrijgen over een strook lands, niet meer dan drie mijlen breed, voor het aanleggen van een spoorweg of voor andere doeleinden tusschen de grenzen van Swaziland en de zeekust bij Kosibaai; en het Britsche Goevernement zou de Soevereiniteit der Republiek over deze strook gronds erkennen, alsmede over eene oppervlakte van omtrent tien mijlen straal bij Kosibaai, op gelijke wijze door verdrag verkregen. (artt. 11 en 12).

Maar geen dusdanig verdrag, aangegaan met deze opperhoofden, zou beschouwd worden als van kracht te zijn, alvorens de goedkeuring was verkregen van het Britsche Goevernement overeenkomstig artikel IV van de Londen-Conventie van 1884. (art. 15).

De Regeering der Republiek zou in geen geval afstand mogen doen van de Soevereiniteit of het

beheer over het te verkrijgen land, en indien een geschil met een vreemde mogendheid over dat grondgebied ontstond, stemde de Republiek er in toe, dat de onderhandelingen daarover zouden worden gevoerd door het Britsche Goevernement in overleg met de Regeering der Republiek. (artt. 16 en 17).

In het geval dat de Republiek bovenbedoeld grondgebied mocht verkrijgen, verbond hare Regeering zich, alsdan toe te treden tot het Tolverbond, waartoe op dat tijdstip de Oranje-Vrijstaat, de Kaapkolonie en andere Zuid-Afrikaansche Koloniën zouden behooren; en de goedkeuring van het Britsche Goevernement op alle verdragen, aangegaan met Zambaan, Oembegisa en Zambili, zoude afhankelijk zijn van de voorwaarden, dat de Republiek tot gezegd Tolverbond zoude zijn toegetreden binnen den tijd van zes maanden na het verleenen van deze goedkeuring. (artt. 19 en 20).

Indien niet binnen het verloop van drie jaren uitvoering was gegeven aan deze bepalingen, zou elk der contracteerende partijen het recht hebben, de conventie op te zeggen tegen den 8sten Augustus 1893. (art. 21).

Daarop kwam art. 22: „De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek stemt er in toe, vrij van inkomende rechten in de Zuid-Afrikaansche Republiek toe te laten alle artikelen, die de producten en fabrikaten zijn van eenigen Staat, Kolonie of gebied, grenzende aan het gebied van de Zuid-Afrikaansche Republiek, waarin de producten en fabrikaten van de Zuid-Afrikaansche Republiek vrij van zoodanige rechten toegelaten worden, onderworpen voor zoodanig tijdperk als zij deelnemer

moge zijn aan de Tolverbond-Conventie, aan zoodanige uitzonderingen als daarin mogen zijn voorgeschreven".

De Regeering der Republiek verbond zich verder, allen tegenstand te laten varen tegen de uitbreiding van het Britsche Koloniale spoorwegstelsel tot aan de grenzen van de Republiek, en ook de verlenging van genoemde lijnen tot aan Johannesburg en Pretoria in overweging te nemen. (art. 23).

Het Britsche Goevernement gaf zijn inwilliging tot het insluiten binnen de grenzen van de Republiek van een strookje lands behoorende tot Swaziland en bekend onder den naam van Klein-Vrijstaat. (art. 24).

Dat was alles. Met den grootsten tegenzin was de Volksraad er dan ook toe overgegaan daaraan zijne goedkeuring te hechten. Duidelijk blijkt die uit het besluit, waarbij de ratificatie werd verleend, die, gelijk Lord Ripon later toegaf[1]), voorwaardelijk was:

„De Volksraad, kennis genomen hebbende van de Conventie, op den 2den Augustus ll. te Pretoria gesloten tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin van het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland,

„Met leedwezen ziende, dat Harer Majesteit's Gouvernement nog niet heeft willen toestemmen in bepalingen, waardoor de rechtvaardige aanspraken en rechten van deze Republiek worden erkend; echter wenschende vriendschappelijke betrekkingen met Harer Majesteit's Gouvernement te onderhouden en te versterken,

1) C. 7212, p. 139.

„Tevens lettende en vertrouwende op de belofte van Harer Majesteit's Gouvernement, om, wanneer het gezamenlijke Gouvernement in Swazieland zal zijn gevestigd en de Concessie-aanvragen geregeld, zulke vraagstukken in overweging te nemen als het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek voor Harer Majesteit's Gouvernement zal brengen, met een streven om aan de wenschen der Zuid-Afrikaansche Republiek zoover als mogelijk tegemoet te komen,

„De genoemde Conventie om die reden als een overgangsmaatregel beschouwende,

„Overwegende, dat het wenschelijk is uit te doen komen, dat de goedkeuring der genoemde Conventie niet moet worden opgevat als een afstand doen van rechten en aanspraken, die de Republiek heeft op grondgebied, ten oosten van dat der Republiek gelegen, en zich die rechten en aanspraken uitdrukkelijk voorbehoudende,

„Verder overwegende, dat het voor de Republiek noodzakelijk is, om zich geen partij te stellen in de kwesties, welke tusschen Harer Majesteit's Gouvernement en andere Gouvernementen mochten bestaan of ontstaan, met betrekking tot grondgebied, gelegen ten noorden en noordwesten van de Republiek, en uitdrukkelijk verklarende, dat de goedkeuring van de genoemde Conventie niet is het stellen van partij, in welken zin ook,

„Eindelijk overwegende, dat het onmogelijk is artikel 22 der genoemde Conventie van kracht te doen zijn, zoolang de Z. A. Republiek niet aan de Tolverbond-Conventie deelneemt;

„Besluit, op voorwaarde dat artikel 22 der Conventie slechts van kracht zal zijn gedurende den tijd dat de Z. A. Republiek deelnemer zal zijn aan de Tolverbond-Conventie, zijne goedkeuring te hechten aan genoemde Conventie" [1]).

Waren de bepalingen der Conventie voor de

1) Groenboek No. 1, 1890, p. 60; C. 6217, pp. 16, 17. Het laatste gedeelte van dit besluit is weggelaten, als betrekking hebbende op zekere kaffers, wier gronden ten Noordwesten aan de Republiek grensden, een zaak, die ons nu niet behoeft op te houden.

Republiek een groote teleurstelling,— Groot-Brittanje had ermede bereikt wat het ten zeerste begeerde: het terugtrekken van de Republiek uit het noorden; en dat, zonder er iets voor toe te staan of toe te geven. Het eenige wat de Republiek dadelijk verkreeg, zonder beperkende voorwaarde, was een klein stuk grond, bekend onder den naam van Klein-Vrijstaat.

Klein-Vrijstaat, omtrent zes plaatsen groot, was in het westen van Swaziland gelegen en grensde aan de Zuid-Afrikaansche Republiek. De grond was in 1876 en 1888 door Boeren van Oembandien gekocht. Er woonden geen Swazies; Oembandien weigerde iets te doen te hebben met de weinige blanke inwoners en drong er op aan, dat de grond bij de Republiek zoude worden ingelijfd, een verzoek waarbij de bewoners zich eenparig aansloten. Het verkrijgen van Soevereiniteit over dezen grond kon de Republiek hoegenaamd geen voordeel aanbrengen en het „toegeven" van Engeland op dit punt verdiende waarlijk dien naam niet; van Britsche zijde had men met dit „toegeven" dan ook alleen de bedoeling, het Swaziland-Goevernement en daardoor zichzelf van een nutteloozen last te verlossen. [1])

Maar hoevele gebreken de Conventie ook aankleefden, zij had ten minste één verdienste: zij had een einde gemaakt — voor zoolang het duurde — aan een ernstige crisis.

Hofmeyr's gevoel van verlichting bleek duidelijk uit zijn rapport van den 18den Augustus 1890 aan den Hoogen Commissaris:

„Het bleek mij, dat niet alleen in den Uitvoerenden Raad en den Volksraad, maar ook onder al de burgers, van noord

1) C. 6200, pp. 94, 112, 113. Zie verder Bijlage V.

tot zuid en van oost tot west in de Zuid-Afrikaansche Republiek, een buitengewoon groote opgewondenheid bestaat met betrekking tot Swaziland, namelijk: dat dit grondgebied, zoowel historisch als geografisch aan de Republiek toekomt en bij haar behoort te worden ingelijfd. Ik ben er door en door van overtuigd dat dit gevoelen zóó sterk is, dat indien geen schikking had kunnen worden getroffen en Harer Majesteits Goevernement op grond van artikel II der Londen-Conventie Commissarissen had aangesteld in Swaziland om orde te handhaven en die Commissarissen had ondersteund met gewapende macht, vele Transvaalsche burgers gewapenden tegenstand zouden hebben geboden, hoe ook de houding moge geweest zijn van hun President en Regeering, en de gevolgen hadden hoogst noodlottig kunnen worden voor den vrede van Zuid-Afrika" (Witblad No. 279 van Juni 1891).

Hofmeyr's vrees voor een botsing moge, in aanmerking genomen het vredelievende karakter der Transvaalsche bevolking, misschien overdreven geweest zijn, het valt niet te ontkennen dat er opgewondenheid heerschte in het land, eensdeels door het neerhalen der Transvaalsche vlag voor het huis, waarin President Krüger in Johannesburg een nacht doorbracht op reis naar Blignautspont, anderdeels door het volkomen wegcijferen van de historische rechten der Republiek op Swaziland, die vooral de oudere en invloedrijkste Boeren, verwachtten eindelijk erkend te zien.

De Regeering prees zich daarom gelukkig een botsing te hebben afgewend, al mocht zij misschien beschuldigd kunnen worden van te veel toegevendheid, te groote zwakheid[1]).

1) In de Kaapsche *Zuid-Afrikaan en Volksvriend* van 30 December 1890 verscheen een artikel over Hofmeyr's optreden, dat wij veilig kunnen aannemen als de uitdrukking van het gevoelen van den Afrikaner Bond. Het wordt hierachter afgedrukt als Bijlage W.

HOOFDSTUK XL

De Adendorff-trek (1891)

5 September 1890	Boenoe, Oembandien's opvolger, wordt den volke vertoond.
13 September 1890	Uitvaardiging der Organische Proclamatie, regelende het bewind over de blanken. De Swazies behouden zelfbestuur.
Oct. 1890 tot 15 Jan. 1891	Onderzoek naar de geldigheid van betwistte concessies.
Aanvang 1891	De Adendorff-trek wordt op touw gezet.
25 April 1891	De Regeering der Republiek verbiedt het deelnemen aan dezen trek.
5 Mei 1891	De Regeering der Republiek herinnert den Hoogen Commissaris aan Hofmeyr's belofte.
21 December 1891	De Regeering herinnert het Britsche Goevernement nogmaals daaraan.
26 Januari 1892	Lord Knutsford machtigt den Hoogen Commissaris tot een conferentie met President Krüger.

Op 5 September 1890 werd Oembandien's jonge opvolger Boenoe of Oengwane [1]) als Koning der Swazies den volke „vertoond", in tegenwoordigheid van de vertegenwoordigers van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Groot-Brittanje. (C. 7212, p. 9). Op 16 Augustus hadden hij en de Koningin-Regentes, met de Hoofden der natie, een Proclamatie geteekend, waarbij het Provisioneele Goevernement voor een maand werd verlengd om tijd te winnen voor de Organische Proclamatie, waarvan in de nieuwe Con-

1) „Boenoe", een verkorting van „Oeboenoe", beteekent „Boer". De Engelschen noemden hem daarom bij voorkeur Oengwane, een zijner andere namen.

ventie sprake was. (C. 7212, p. 6). Deze Organische Proclamatie, die het gezamenlijk bewind over de blanken regelde, werd uitgevaardigd op 13 September 1890. De Swazies behielden zelfbestuur. Het Britsche Goevernement was er op blijven staan, dat aan hun onderlinge vrijheid niet mocht worden geraakt. Het is de vraag, of het Swazi-volk in 't algemeen bij zulk een volmaakte vrijheid zou zijn wèl gevaren, want bij Oembandien's overlijden waren de Koningin-Regentes en de Hoofden van plan een aantal van het volk te dooden, opdat werkelijke tranen voor den overleden Koning zouden worden gestort en opdat geesten het eten voor hem zouden kunnen toebereiden. Het was een oude gewoonte, waaraan zij met alle kracht vasthielden. Al wat de Britsche vertegenwoordiger, die door zijn instructiën gebonden was, hiertegen kon doen, was zijn „hoop" uitspreken dat „de natie de wenschen der Regeeringen in consideratie zou nemen" (C. 6200, p. 272). Daar de vertegenwoordiger der Republiek en ook Shepstone zich aansloten bij hun Britschen Collega, gaven de Swazies eindelijk toe en lieten hun dooden Koning zonder koks. Het onbevredigende en het vernederende van de positie der twee beschaafde regeeringen kwam duidelijk door dit geval uit, en zulk een staat van zaken kon onmogelijk voor goed blijven voortduren, al scheen het Britsche Goevernement te denken van wèl.

De kwestie van het weder in overweging nemen der Swaziland-Conventie „met een begeerte om aan de wenschen der Zuid-Afrikaansche Republiek zooveel mogelijk tegemoet te komen" kwam aanvang 1891 ter sprake.

In die maanden had een aantal Boeren onder een zekeren Adendorff zich opgemaakt om naar Mashonaland te trekken.

Bij Proclamatie van 25 April had daarop de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, indachtig aan artikel 10 der Swaziland-Conventie van 1890, het deelnemen aan dezen trek verboden en strafbaar gesteld; de Volksraad verleende hieraan zijn sanctie.

Op 4 Mei 1891 seinde Sir Henry Loch aan Lord Knutsford, dat President Krüger, naar hij meende, zijn best deed den trek te verhinderen, maar dat hij daarbij met groote moeilijkheden te kampen had. De Hooge Commissaris knoopte daar dadelijk aan vast: ,,Mijn opinie is, dat het Gezamenlijke Swaziland-Goevernement niet voor onbepaalden tijd met succes kan voortgezet worden". ,,Mag ik", liet hij er op volgen, ,,Krüger laten begrijpen, dat Harer Majesteits Goevernement niet weigeren zal de zaak [de herziening der conventie] eerder te bespreken dan oorspronkelijk verstaan was?" (C. 7212, p. 121).

Het antwoord van Lord Knutsford luidde:

„Als de trek wordt gestopt, dan zal Harer Majesteits Goevernement een bespreking over Swaziland, eerder dan het tijdstip oorspronkelijk verstaan, niet weigeren, maar Harer Majesteits Goevernement kan zich tot niets verder dan dit verbinden" (5 Mei 1891; C. 7212, p. 121).

Het ,,tijdstip oorspronkelijk verstaan" voor het weder in overweging nemen der Swaziland-kwestie, was het tijdstip, genoemd in Hofmeyr's brief van 17 Juli 1890, namelijk: zoo spoedig als het Gezamenlijk Goevernement gevestigd en de concessie-aan-

spraken geregeld zouden zijn [1]). Lord Knutsford en Sir Henry Loch trachtten van de vervulling dier belofte af te komen op grond van een zeker telegram van Lord Knutsford, waarin van een termijn van drie jaren sprake was, van welk telegram echter nooit aan de Regeering der Republiek mededeeling was gedaan. Lord Ripon, Knutsford's opvolger, erkende in zijn missive van 1 December 1892, dat de positie van het Britsche Goevernement geregeld werd, niet door een telegram waarvan de Republiek geen kennis droeg, maar door de belofte, welke Hofmeyr, met toestemming van Lord Knutsford en Sir Henry Loch, gedaan had en die nooit door hen gerepudiëerd was. (C. 7212, p. 138). Maar deze ruiterlijke erkenning tegen het einde van 1892, hoe welkom toen ook, kon geen invloed hebben op den hatelijken indruk, dien de onverklaarbare houding van Lord Knutsford en Sir Henry Loch in 1891 maakte op de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek.

Nog vóór de Hooge Commissaris iets gedaan had op Lord Knutsford's telegram van den 5den Mei 1891, seinde de Staatssecretaris der Republiek op 6 Mei den inhoud over van zijn missive van 12 Maart, die, naar gemeld werd, in de post verloren was gegaan. In deze missive werd nogmaals gewezen op Hofmeyr's belofte en op de noodzakelijkheid om verandering te brengen „in het bestuur over Swaziland, zooals thans als een overgangsmaatregel heerschend"; en werd verder opgemerkt: „het tegenwoordig gezamenlijk bestuur is te duur, te onbestaanbaar en geeft geen voldoening" (C. 7212, pp. 123, 124).

In zijn antwoord (7 Mei) gleed de Hooge Commis-

1) Zie p. 88.

saris over het punt heen, dat zijnerzijds een belofte onvervuld was gebleven; hij verklaarde alleen, dat de Swaziland-kwestie niet in reconsideratie kon worden genomen, of het moest eerst uit zijn met den Adendorff-trek. (C. 7212, p. 124).

Dit verbond een nieuwe voorwaarde aan een oude belofte.

Aan den Secretaris van Staat schreef hij tegelijkertijd (9 Mei): „Het is niet te ontkennen, dat de tegenwoordige regeeringsvorm in Swaziland vele praktische bezwaren heeft". En verder: „Zonder twijfel stelt de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek oprecht alle pogingen in het werk om den voorgenomen trek tegen te werken en ten volle alle verplichtingen te vervullen, die zij tegenover Harer Majesteits Goevernement heeft aangegaan"; en „op voorwaarde, dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek slaagt in hare pogingen om een eind te maken aan den trek", was het wenschelijk, dat het Britsche Goevernement op het voorstel zou ingaan om de geheele Swazilandkwestie weer in overweging te nemen. (C. 7212, pp. 122, 123).

Een maand later (17 Juni 1891) rapporteerde Sir Henry Loch aan Lord Knutsford het volgende:

„Ik heb de eer Uw Lordschap mede te deelen, dat volgens de laatste berichten de trek-beweging thans zoo goed als over is en dat dit resultaat in groote mate te danken is aan de krachtige medewerking van den President der Zuid-Afrikaansche Republiek, die het gansche gewicht van zijn persoonlijken invloed had in de schaal gelegd om speciale dwangmaatregelen in den Volksraad te doen aannemen om den trek op te breken en aldus zijne verbintenissen jegens Harer Majesteits Goevernement na te komen.

„Er kan geen twijfel zijn aan de oprechtheid van den President van de Zuid-Afrikaansche Republiek in deze zaak, en, daarvan ben ik verzekerd, hij heeft gehandeld in het vaste vertrouwen, dat zijne loyale medewerking hem de spoedige verwezenlijking zou verzekeren van de hoop, welke hem was voorgespiegeld geworden ten tijde van de bekrachtiging van de Swaziland-Conventie, dat Harer Majesteits Goevernement, zoodra het Gezamenlijk Bestuur zal zijn gevestigd en de zaken betreffende concessies zullen zijn geregeld, bereid zal zijn die vraagstukken in overweging te nemen, welke de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek het zal voorleggen, en begeerig de wenschen van de Zuid-Afrikaansche Republiek zooveel mogelijk te gemoet te komen" (C. 7212, p. 125).

Wat in dezen brief opvalt, is dat Loch daarin sprak van „een hoop die was voorgespiegeld", terwijl toch niemand beter dan hij zelf bekend was met Hofmeyr's brief (van 26 Juli 1890) aan President Krüger, waarin Hofmeyr uitdrukkelijk wees op „de geschreven belofte van Harer Majesteits Goevernement, reeds in bezit van Uw HoogEdele's Regeering, en die dient als voldoende te worden aangenomen als waarborg, dat de verplichtingen zullen worden erkend" (C. 7212, p. 139).

Toch zag zich de Staatssecretaris der Republiek in de noodzakelijkheid geplaatst om zeven maanden nadat Sir Henry Loch den Minister van Koloniën er aan had herinnerd, dat „er ook een verplichting op Harer Majesteits Goevernement rust" (C. 7212, p. 123), den Hoogen Commissaris er opmerkzaam op te maken, dat sedert zijn telegram van den 6den Mei weder ruim zeven maanden verloopen waren. „Alsnog heeft deze Regeering vruchteloos uitgezien naar eene communicatie waaruit het haar blijken zou,

dat Harer Majesteits Regeering had goedgevonden te handelen volgens de belofte in geschrifte, deze Regeering op den 17den Juli 1890 door middel van den Heer Hofmeyr gedaan en op den 26sten dier maand door hem met nadruk bevestigd". Al wat de Regeering vernomen had, was een nieuwe voorwaarde die haar werd gesteld. Ook aan die nieuwe voorwaarde (het onderdrukken van den Adendorff-trek) was door de Republiek voldaan. Toch was het Britsche Goevernement nog steeds in gebreke gebleven. Intusschen had de Republiek, naar de Staatssecretaris op 21 December 1891 schreef,

„in overeenstemming met het desbetreffende gedeelte van de Conventie van Swazieland, behalve rechten en belangen in Swazieland, ook reeds verkregen de strook lands van 3 mijlen breedte door Swazieland, door het land van Umbegisa en dat van Zambaan, benevens het recht van navigatie van de Pongola-rivier.... Inmiddels heeft zij tot dusver geen definitieve stappen genomen met betrekking tot de verkrijging van rechten en van een haven in Tongaland, naardien zij hierin geen heil ziet, zoolang Swazieland blijft in de positie waarin het zich thans bevindt.

„Ik heb de eer hier nog bij te voegen, dat deze Regeering de gelegenheid heeft waargenomen om, tijdens het verblijf van den Heer Theophilus Shepstone te Pretoria, den bestaanden toestand van zaken ten aanzien van Swazieland met hem privaat te bespreken. Hij is... van oordeel, dat het Goevernement van Swazieland door eenige andere mogendheid dan de Zuid-Afrikaansche Republiek onmogelijk zal zijn....

„Ik heb na al het bovenstaande beleefdelijk, doch met aandrang den wensch uit te spreken, dat het Harer Majesteits Goevernement thans moge behagen, zijne dadelijke en gunstige consideratie aan de zaak te schenken" (C. 7212, pp. 127, 128).

Op ontvangst van dit schrijven machtigde Lord Knutsford (26 Januari 1892) den Hoogen Commissaris om met President Krüger persoonlijk te beraadslagen. (C. 7212, p. 128).

Vier maanden later meldde de Hooge Commissaris den Staatspresident, dat hij geneigd zou zijn om hem te ontmoeten en wel in September, dus nog eens vier maanden later. (C. 7212, p. 129).

En in dienzelfden brief had de Hooge Commissaris naar gewoonte het weder over „de vriendelijke gevoelens" van Harer Majesteits Goevernement jegens de Republiek en stak hij President Krüger een pluim op den hoed:

„Ik veroorloof mij mijn waardeering uit te spreken over de wijze, waarop UHoogEdele met mij heeft samengewerkt in de pogingen om de moeilijkheden te overwinnen, verbonden aan de occupatie en administratie van een nieuw land, en welke in betrekkelijk zoo korten tijd geslaagd zijn in het vestigen van wet, orde en goed bestuur".

Deze oprecht en schoon klinkende woorden, niet samengaande met daden, misten hun doel. Sir Henry Loch had niet slechts uitstel gezocht tot September toe, hij had daarbij van zijn gewilligheid om met den President te confereeren gewag gemaakt op zulk een behoedzame wijze, dat de Regeering der Republiek aanleiding vond den Hoogen Commissaris op 29 Juli 1892 op den man af te vragen, of het Britsche Goevernement inderdaad, in overeenstemming met Hofmeyr's belofte, „de begeerte had om aan de wenschen der Zuid-Afrikaansche Republiek zooveel mogelijk tegemoet te komen" (C. 7212,

p. 133). In zijn antwoord bleef Sir Henry Loch even vaag als te voren en vermeed uitdrukkelijk elke verwijzing naar Hofmeyr's woorden. Toch vond de Uitvoerende Raad het wenschelijk, dat de conferentie zou plaats vinden, en adviseerde den Staatspresident daaraan deel te nemen. (C. 7212, pp. 134, 135).

Ongetwijfeld liet de Raad zich daarbij leiden door de overweging, dat het niet alleen plicht was aan te dringen op de vervulling van Hofmeyr's belofte, maar ook, dat moest worden opgekomen voor reeds verkregen rechten, waarover de Hooge Commissaris dispuut had opgeworpen.

Van October 1890 tot 15 Januari 1891 waren de Rechterlijke ambtenaren, door de Zuid-Afrikaansche Republiek en Groot-Brittanje, onder Art. 2, *c* en *h* der Conventie benoemd, bezig met het onderzoek naar de geldigheid van betwiste concessies. (C. 7212, p. 21). Hun uitspraak was finaal. Gelijk Lord Ripon in December 1892 schreef: „Deze concessies zijn geldig verklaard door het Gerechtshof, voor dat onderzoek ingesteld in overeenstemming met de bepalingen der Conventie van 1890; en Groot-Brittanje, dat een der partijen was bij die Conventie, blijft, onder alle gebeurlijkheden, gebonden ze te eerbiedigen" (C. 7212, p. 141). Dit nam niet weg, dat Sir Henry Loch in Juni 1891, toen Lord Knutsford nog Minister van Koloniën was, niet aarzelde de vraag op te werpen, of zekere concessies, door het Hof bekrachtigd, wel moesten worden beschouwd als bindend. Hij deed dat, omdat de inkomsten van Swaziland aan het verminderen waren. (C. 7212, p. 31).

Deze vraag, die inderdaad alles op losse schroeven

zette, werd door Sir Henry Loch het volgende jaar nogmaals gesteld in verband met eene concessie, die de Republiek verworven had.

Op 6 Juli 1889 was het een zekeren John R. Harrington gelukt, van Oembandien een concessie of, juister gezegd, een onherroepelijke procuratie te verkrijgen voor de inning van de inkomsten des Konings en zijner opvolgers. Tegen betaling van de vaste som van £ 12000 jaarlijks uit zijn inkomsten had de Koning de inning daarvan geheel uit handen gegeven. Inziende, dat zulk een concessie in de handen van een particulier persoon een bron van gevaar opleverde voor de rust in 't land, getroostte de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek zich aanzienlijke geldelijke offers om die concessie te bemachtigen. En dit gelukte haar in September 1889, nog tijdens het leven van Oembandien. Het Speciale Hof bevestigde de concessie op formeele wijze [1]).

In den aanvang van 1892 was de Regeering der Republiek de rechten gaan uitoefenen, die haar als concessionaris of gevolmachtigde toekwamen. Sir Henry Loch maakte in een schrijven aan President Krüger daartegen bezwaar. (25 Maart 1892; C. 7212, p. 43). In antwoord (25 April) erkende de Staatssecretaris, dat inderdaad de Regeering in het vertrouwen op de belofte van Harer Majesteits Goevernement, bij monde van Hofmeyr uitgesproken, haar voornemen had te kennen gegeven vooreerst geen gebruik te zullen maken van de bedoelde procuratie, maar hij wees er tevens op dat de Regeering van de vervulling dier belofte (betreffende

1) C. 7212, pp. 28, 29 en pp. 25, 45. Reeds hierboven op p. 57 was van deze concessie sprake.

het in reconsideratie nemen der Swaziland-kwestie) nog niets had gemerkt, niettegenstaande bijna twee jaren waren verloopen, sinds die belofte was gedaan. Intusschen was de concessie door het Speciale Hof bevestigd, en de Swazi-natie wenschte de in-werking-stelling, die door hare belangen werd geëischt; de Koning had anders geen inkomsten. Verder uitstel was dus onmogelijk geworden. (C. 7212, pp. 44, 45).

HOOFDSTUK XLI

Een onderhoud met President Krüger (1892)

Het was ongeveer in dezen tijd, dat een speciale correspondent van de Londensche *Times*, Miss Flora Shaw (de latere Lady Lugard), verslag gaf van een belangrijk mondgesprek met President Krüger [1]). Bij wijze van inleiding gaf de schrijfster eerst haar eigen indruk van de gevoelens der Boeren omtrent Swaziland:

„Daar is waarschijnlijk geen enkele boer in de geheele bevolking, die niet met schrik en angst het vinden van winstgevende mineralen op zijn boerderij ziet. De talrijke anecdoten, welke in omloop zijn omtrent hun gedrag, wanneer hun vrees wordt bevestigd en mineralen worden gevonden, zijn dikwijls niet alleen grappig, maar daarbij ook aandoenlijk. Hun rijkdom bestaat uit graan en vee, niet uit goud en zilver. Indien een boer zijn boerderij kan verkoopen en verder gaan, wel en goed; trekken is nu eenmaal hun gewoonte geworden en kost niet veel.

Maar „trekken" wordt dagelijks moeielijker. Welken kant kunnen zij uit? Zij zien om zich heen. Naar het zuiden en het westen is geen opening. Naar het noorden? Nog slechts eenige weinige jaren geleden waren zij in den waan, dat

1) *Letters from South Africa, by The Times special correspondent*; reprinted from *The Times* of July, August, September and October, 1892. Macmillan & Co., London, 1893.

daar, aan de overzijde van de Limpopo, een grenzelooze ruimte lag, waar hun drang naar uitbreiding zich nog in verre nageslachten zou kunnen verlustigen. Maar hun President — de man, dien zij zelf tot leider hadden gekozen — heeft een verdrag aangegaan met Engeland, waarbij hij zich en hen verbindt de grenzen van zijn land nooit over die rivier uit te breiden. Engeland neemt nu het land in beslag, dat zij in hun gedachten reeds vaag als het hunne beschouwden.

„Als opgesloten dieren draaien zij in hun hok rond; hunne woningen zijn hun hatelijk geworden door de slagen van het houweel en het gedreun van den stampmolen vlak bij, en zij wenden hunne oogen naar het oosten, naar de zee. Naar dien kant, aan de overzij der bergen, dien kant uit naar de groote wereld, kan wellicht hun behoefte aan ruimte en vrijheid worden bevredigd. Immers, zij hebben het bloed van het oude Holland in de aderen. Het vaste land is voor hen gesloten geworden. Zij vragen een uitgang aan de zee. Dit is gemakkelijk te begrijpen. Zij zien, dat Engeland hen heeft ingesloten in eene omheinde ruimte, dat Engeland zelfs in die ruimte op een onweerstaanbare wijze is doorgedrongen. Zij, als volk, voorzien het gevaar van dood door verstikking, en snakken naar lucht" (pp. 48, 49).

Daarop verhaalt de schrijfster van haar langdurig onderhoud met President Krüger, en wat deze onder meer tot haar zeide:

„Historisch, geografisch, administratief behoort het [Swaziland] aan ons. Dit vaststaande — en het wordt door Engelsche zoowel als Hollandsche verklaringen gestaafd — kunt gij begrijpen met welke hevige bitterheid het Afrikaansche volk vraagt: „Waarom wordt het ons onthouden?" Het wordt ons onthouden door het recht van den sterkste, niet om Uzelven goed te doen maar om ons kwaad te doen. Nu, indien wij gevaarlijk voor U waren, zou deze redeneering eenig recht

van bestaan hebben. Maar wie zijn wij? Wat kunnen wij doen? Kunnen wij wedijveren met Engeland? Kunnen wij zelfs Engeland benadeelen? Gij zijt bang om ons een haven te geven! Zouden wij met een paar schepen op zee het evenwicht kunnen verbreken van de eerste zeemacht der wereld? Engeland, dat er alles bij te winnen heeft, wanneer het met ons samenwerkte! Zeg mij dan toch wat het van ons vreest" (p. 51).

„Het werk, dat Engeland en de Transvaal in Zuid-Afrika te verrichten hebben, is hetzelfde werk". Zijne handen krachtig ineenslaande, wendde hij zich tot mij. „Wij moesten aldus samenwerken", mij de in elkander gesloten vingers en de palmen vast op elkander gedrukt voorhoudende. „In plaats daarvan doen wij zoo" — en hij legde den eenen wijsvinger dwars over den anderen — „wij verhinderen de ontwikkeling die voor ons allen even goed is, in plaats van die te bevorderen. Misschien denkt gij, dat indien ik een haven had, ik vreemdelingen zou aanmoedigen en bevoordeelen. Dat is onzin! Als Engeland mij maar billijk wil behandelen, zal het altijd de voorkeur hebben. Persoonlijk heb ik veel sympathie met dat land, omdat het het eenige land is, waar dezelfde godsdienstige geest heerscht als in de Transvaal. Maar al ware dit zoo niet, dan zou ik het toch uit eigen belang alle voorkeur geven. Op mijn woord, ik zou niets liever doen dan met Engeland samen werken als een jongere broeder met een ouderen. Ik wensch in vriendschap en voordeelige verstandhouding te staan met de grootste mogendheid in Zuid-Afrika, maar ik wil niet met haar samenwerken als haar slaaf. Ik zou niet kunnen, al zou ik het willen. Onze volksaard heeft te veel overeenkomst met den aard van de Engelschen. Hij is ons de baas; hij is machtiger dan elk voordeel dat wij zouden kunnen behalen, en dwingt ons onze onafhankelijkheid te handhaven".

Hij sprak met een onstuimige aandoening, die zijn eigen bizondere kracht had, en naar alles wat ik heb kunnen te weten komen, schijnt het mij toe dat zijn voorstelling van de gevoelens van het volk volkomen waar is.... „En nu,

kan het U verwonderen", zoo ging hij voort, „dat het ons pijnlijk aandoet, wanneer wij zien dat een Goevernement, zoo machtig en voorspoedig als het Engelsche, een Goevernement, waarmede wij door onze hoogste belangen worden gedreven samen te werken, zich kan verlagen tot bedrog en haarklooverij, gedurig zijn voordeel doende met onze wederkeerige verbintenissen en toch ons de belooning onthoudend waarvoor wij die aangingen?" (pp. 52, 53).

Dan maakt de correspondente van de *Times* duidelijk, hoe volgens den President de officiëele belofte van den Heer Hofmeyr werd verbroken:

„Wij beschouwen de zaak als volgt", zeide President Krüger, in een paar woorden den toestand beschrijvende: „Groot-Brittanje, in den persoon van zijn vertegenwoordiger, weigerde met ons een formeel contract te maken, maar gaf ons zijn woord van eer. Wij namen dat woord aan. In goed geloof vervulden wij ons aandeel van de overeenkomst, en hun eerewoord is niet gehouden. Wij kunnen geen genoegdoening krijgen. Wel staan onze verwachtingen niet in een formeel contract uitgedrukt, maar toch staat de Swazi-kwestie thans in den weg aan alle hartelijke ondersteuning van Engelsche plannen, — vooreerst door de verbittering welke die kwestie veroorzaakt; ten tweede, omdat, zoolang als datgene, wat wij volhouden een belofte te zijn, onvervuld blijft, het niet mogelijk is geloof te hechten aan eenige belofte van Engeland" (p. 57).

HOOFDSTUK XLII

De Tweede Swaziland-Conventie (1893)

Augustus	1892	Het ministerie van Salisbury vervangen door dat van Gladstone.
		Loch naar Londen.
1 December	1892	Ripon's nota over Knutsford's politiek.
18—20 April	1893	Conferentie tusschen Krüger en Loch te Colesberg.
5—7 Juni	1893	Voortzetting der Conferentie te Pretoria.
7 Juni	1893	Volksraadsbesluit over de onderhandelingen.
November	1893	Onderteekening der Conventie.
Juni	1894	Ratificatie der Conventie.

In Augustus 1892 werd het ministerie van Lord Salisbury vervangen door dat van Gladstone en de markies van Ripon volgde Lord Knutsford op als Minister van Koloniën. Op den 25sten dierzelfde maand kabelde Sir Henry Loch aan zijn nieuwen chef, dat hij hem gaarne persoonlijk zou raadplegen, alvorens met den President samen te komen. (C. 7212, p. 134). Lord Ripon vereenigde zich hiermede, doch droeg Sir Henry Loch op om „een hartelijke boodschap aan den President der Zuid-Afrikaansche Republiek te zenden, dat Harer Majesteits Goevernement groot gewicht hecht aan het onderhouden van vriendschappelijke betrekkingen met de Zuid-Afrikaansche Republiek, en duidelijk uit te leggen waarom het noodzakelijk zal zijn de conferentie over Swaziland uit te stellen". Immers, de Europeesche reis van

den Hoogen Commissaris deed die opschorten tot Februari 1893. (C. 7212, pp. 135, 136).

Het was na het bezoek van Loch, dat Lord Ripon den langen brief van 1 December schreef, waarin hij een overzicht gaf van wat had plaats gevonden onder Lord Knutsford.

Ripon's positie was zeker niet gemakkelijk. Want Lord Knutsford, voorziende dat zijn ministerschap niet lang meer zou duren, had de Swaziland-kwestie zoo lang mogelijk uitgesteld, om die door zijn opvolger te laten oplossen. Lord Knutsford had waarschijnlijk ingezien, dat in vele opzichten de Britsche Regeering gebonden was en eindelijk verplicht zou zijn, ten minste iets te doen van wat de Republiek was voorgespiegeld. Maar hij wenschte niet beschuldigd te worden van toegevendheid tegenover de Boeren en had de kans daarop overgelaten aan zijn opvolger. Het was om zich tegen deze beschuldiging te verdedigen, dat Lord Ripon zijn missive van 1 December 1892 opstelde. En in die verdediging slaagde hij uitermate, want het was duidelijk, dat als hij bereid zou zijn tot zekere concessies, dit niet zou wezen ter vervulling van gedane toezeggingen, al sprak hij dan ook van „het betrachten van goede trouw", maar gedwongen door de omstandigheden. Het bleek ook glashelder, dat hij niets zou toegeven dan wat absoluut noodzakelijk was. Van edelmoedigheid was geen spoor te bekennen.

In het oog der Boeren dus waren de kleine concessies, die zij eindelijk verkregen, gelijk in zoovele andere gevallen te danken aan den drang der omstandigheden. Hun grief tegen het Britsche Goevernement, dat er zooveel niet was vervuld van

wat zij recht hadden te verwachten, bleef bestaan.

Lord Ripon dan, na in zijn aangehaald schrijven te hebben gewezen op Hofmeyr's, door Knutsford en Loch geautoriseerde, belofte van 17 Juli 1890 en op de niet-vervulling daarvan, zette uiteen dat indien de Swaziland-Conventie van 1890 zou komen te vervallen, men zou terugkeeren tot den toestand, die door de Londensche Conventie was geschapen, waarbij de onafhankelijkheid der Swazies werd erkend en het Britsche Goevernement slechts gerechtigd was een Commissaris in Swaziland te benoemen, ten einde „orde te bewaren en overschrijdingen te beletten". Het zou onmogelijk zijn Swaziland in te lijven, hetgeen ook Lord Knutsford had ingezien. En zelfs:

„zou het een verbreking zijn van de Conventie van Londen, als wij overgingen tot den minder gewichtigen en minder afdoenden maatregel om een protectoraat uit te vaardigen zonder de toestemming der Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 7212, p. 141).

Indien echter de Conventie van 1890 zou ophouden van kracht te zijn en die van Londen weder in werking zou treden, dan zoude — tengevolge van de Swaziland-concessies in het bezit der Zuid-Afrikaansche Republiek — „deze wonderlijke staat van zaken ontstaan: De Zuid-Afrikaansche Republiek zou uitgebreide macht hebben om belastingen te heffen, maar geen bestuursrechten. Groot-Brittanje zou bestuursrechten hebben, maar geen macht om belastingen te heffen". Op welken grond Groot-Brittanje bestuursrechten zou hebben, voegde Lord Ripon er niet bij en het zou hem moeielijk gevallen zijn er een te bedenken. Wat hij duidelijk wilde maken, is, dat de Britsche belastingbetaler alle kosten

der administratie van Swaziland zou hebben te dragen, zonder er iets voor te ontvangen.

Hierbij kwam nog, wat Sir Hercules Robinson reeds zoo dikwijls gezegd had, — Lord Ripon is hier nog altijd aan het woord — dat het bijna onmogelijk was voor Britsche troepen Swaziland te bereiken, tenzij door het grondgebied der Zuid-Afrikaansche Republiek. Wat de Britsche belangen in Swaziland betreft:

„is het voorgesteld, alsof eenige millioenen Britsch kapitaal in Swaziland belegd waren, maar voor zoover ik in staat ben geweest dat na te gaan, kan deze verklaring slechts met het grootste voorbehoud worden aangenomen, daar de gewoonlijk opgegeven getallen niet werkelijk ingeteekend of gestort kapitaal vertegenwoordigen, maar alleen het nominale kapitaal van de verschillende maatschappijen bij het land betrokken."

Alle omstandigheden in aanmerking genomen, kwam Lord Ripon tot de gevolgtrekking, dat het raadzaam was om, in voldoening aan den wensch der Zuid-Afrikaansche Republiek, de Swaziland-kwestie in reconsideratie te nemen en een nieuwe regeling te maken, waarbij de Britsche vertegenwoordiger in het Gezamenlijke Goevernement kon wegvallen. (C. 7212, pp. 137—142).

Met groote bekwaamheid was dit stuk opgesteld. Hoewel gericht tot Sir Henry Loch, was het natuurlijk bestemd voor de oppositie in het Parlement en voor de pers; en al zou het die wellicht niet tot zwijgen brengen, het slaagde er volkomen in om Lord Knutford's opzet te doen mislukken en om de verantwoordelijkheid thuis te brengen dáár, waar

zij behoorde: bij Lord Salisbury's ministerie. Maar indien bij Lord Ripon de begeerte voorgezeten had om het welvaren en de ontwikkeling der Republiek een stoot voorwaarts te geven, dan was hij evenzeer er in geslaagd, die begeerte zorgvuldig te verbergen. Hij was hoffelijk en dat was een welkome verandering. Maar hij hoedde zich om iets meer, om tegemoetkomend te zijn en geneigd om iets toe te geven of in te willigen, wat door de omstandigheden niet onafwijsbaar was geworden.

Waarschijnlijk om kracht bij te zetten aan de uiteenzetting van Lord Ripon, schreef het Ministerie van Financiën op 19 Januari 1893 aan dat van Koloniën:

„De inkomsten, door blanke ingezetenen in Swaziland opgebracht uitsluitend voor het in stand houden van het bestuur over de blanken, bedragen ongeveer een vijfde van de kosten daarvan.... Het gevolg van dezen staat van zaken is, dat een zekere belangrijke bijdrage jaarlijks door het Vereenigde Koninkrijk en de Zuid-Afrikaansche Republiek te betalen is. Deze laatste Staat heeft zoo groot belang in Swaziland, als onmiddellijk daaraan grenzend, dat deze uitgave de Republiek onverschillig schijnt te laten; maar het belang van het Vereenigde Koninkrijk in Swaziland ligt niet zoo duidelijk voor de hand, zoodat hunne Lordschappen [van de schatkist] zeer verlangend zijn deze uitgave te verminderen of er een eind aan te maken" (C. 7212, pp. 101, 102).

De hoop werd dus uitgesproken, „dat spoedig de een of andere regeling zou worden getroffen, die de schatkist van het Rijk zal ontheffen van een last, waarvoor het hun [den Lords der Schatkist] moeielijk is een voldoende verdediging te vinden".

Loch's antwoord op Ripon's missive bestond hoofdzakelijk uit een herhaling van de woorden en argumenten van zijn minister. (C. 7212, p. 143; 2 Januari 1893). Maar uit één gezegde blijkt, dat hij zijn streven, het dwarsboomen van de Republiek, niet had opgegeven. Zich oogenschijnlijk bij Ripon's uitspraken neerleggend, schemerden zijn plannen reeds dadelijk in zijn schrijven door:

„Terwijl ik niet toegeven kan, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek eenigen grond heeft om Swaziland van rechtswege op te vorderen, ben ik evenwel van opinie, dat, onderworpen aan de aanneming van zekere voorwaarden, het om redenen van goede trouw en van politieke doelmatigheid wenschelijk is, dat Harer Majesteits Goevernement zulke kwesties zal overwegen, als de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek moge voorbrengen"

en zoo voort, met herhaling van Hofmeyr's belofte.

Het zal ons later duidelijk wezen, wat Loch bedoelde met zijn „aanneming van zekere voorwaarden". Het was hem om deze voorwaarden te doen; niet om Swaziland was het, dat de Hooge Commissaris telkens wilde samenkomen met President Krüger.

Of het verstandig was van den President om herhaaldelijk in deze persoonlijke conferenties toe te stemmen, blijft een vraag. Hij deed het schoorvoetend, dat is zeker. De ondervinding te Blignautspont opgedaan, deed hem voorzien wat weer gebeuren zou: het voorbrengen van allerlei onderwerpen, die niets met Swaziland uit te staan hadden, en het bespreken van inwendige kwesties, waarbij de Hooge Commissaris geen recht had in te grijpen. Maar de Regeering der Republiek wilde geen steen onaangeroerd laten om het Britsche Goevernement

te brengen tot de vervulling der belofte, in 1890 door Hofmeyr gegeven, en waaraan zij dat Goevernement bij alle voorkomende gelegenheden was blijven herinneren. Daarenboven, Sir Henry Loch drong aan op het houden der conferentie op een wijze, die veel had van een bedreiging. Op 24 Maart 1893 schreef Sir Jacobus de Wet, de Britsche Agent te Pretoria, van den Hoogen Commissaris in opdracht te hebben, de Regeering goed duidelijk te maken, dat „de geheele verantwoordelijkheid op de Zuid-Afrikaansche Republiek zou rusten, als de President nu niet geneigd zou zijn hem te ontmoeten". De toon van Loch's boodschappen liet geen twijfel, of hij zou slechts al te gaarne van de gelegenheid gebruik maken om het te laten komen tot een twist, als hij zijn zin niet kon doordrijven. Toch is het mogelijk, dat de President geweigerd zou hebben, als hij geweten had, wat Loch aan Ripon geschreven had. Maar de hierboven aangehaalde missive werd eerst in November gepubliceerd en middelerwijl hadden reeds twee conferenties plaats gevonden, eerst een te Colesberg van 18 tot 20 April en daarop een andere van 5 tot 7 Juni te Pretoria.

Wat van de zijde der Republiek voorzien was, vond inderdaad plaats. De Hooge Commissaris sprak dadelijk over allerlei zaken buiten de Swaziland-kwestie staande, als het Tolverbond, de verlengingen van de spoorwegen der Kaapkolonie en van Natal, de spoorwegtarieven en de rechten en bevoegdheden van het Johannesburgsche Stadsbestuur of Gezondheids-Comité, een onderwerp waarvan hij geheel onkundig bleek, daar hij de toekenning van allerlei rechten en bevoegdheden bepleitte, die het Stadsbestuur reeds bezat. Voortdurend zocht hij bij

de behandeling van de verschillende artikelen eener ontwerp-conventie, die hij naar Colesberg had medegebracht, de besprekingen van Swaziland over te brengen naar de Republiek. Toen bijvoorbeeld een artikel aan de orde kwam, handelend over de politieke rechten van de blanke inwoners van Swaziland, in geval dat land door de Zuid-Afrikaansche Republiek zou worden overgenomen, weidde Sir Henry Loch terstond uit over politieke rechten in het algemeen en den naturalisatie-eed in de Transvaal in het bizonder. [1])

Zonder tot een resultaat te hebben geleid, werd de Conferentie van Colesberg verdaagd, daar de Hooge Commissaris verklaarde nieuwe instructies noodig te hebben. Toen de conferentie in Juni 1893 te Pretoria voortgezet werd, was het maar al te duidelijk, met wie Sir Henry Loch had beraadslaagd. Allerlei nieuwe onderwerpen bracht hij ter tafel, als staatsrechtelijke onbevoegdheden op grond van godsdienstige overtuiging, de taalkwestie en de vrije invoer van producten van Zuid-Afrika „tot aan de Zambesi toe", altemaal zaken, die Rhodes en den anderen goudmijn-magnaten als agitatorische middelen dierbaar waren.

Al spoedig was er sprake van het sluiten van twee conventies in plaats van een enkele. Maar beide partijen hadden een verschillende opvatting van hetgeen die twee conventies zouden moeten bevatten. President Krüger verlangde, dat de eerste conventie in den geest van Hofmeyr's belofte een einde zou maken aan de Swaziland-kwestie, door de Republiek toe te staan Swaziland, Zambaan en

1) Het zij in 't voorbijgaan vermeld, dat deze eed woordelijk dezelfde was als de naturalisatie-eed in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Oembegisa zonder buiten de zaak staande voorwaarden, in te lijven. Daarna zou hij bereid zijn een overeenkomst aan te gaan over de verbinding der Republiek met de zee (de groep kwesties, die hij gewoon collectief „de haven" noemde) en het Tolverbond, waaraan hij, eenmaal in het bezit van een eigen haven, bereid zou zijn deel te nemen. De Hooge Commissaris, van zijn kant, was geheel gewillig de verantwoordelijkheid voor Swaziland op de schouders der Republiek te laden, mits hij maar zijn „voorwaarden" verkreeg. Of die voorwaarden gehecht waren aan de eerste of aan een tweede conventie, was hem eenerlei, want hij eischte dat beide conventies tegelijkertijd zouden worden gesloten. Verkreeg hij zijn voorwaarden reeds bij de eerste conventie, dan liet het aangaan van een tweede hem onverschillig. Zoo niet, dan moest een tweede conventie gesloten worden, waarin zij waren opgenomen.

De Regeering der Republiek, gesteund door den Uitvoerenden Raad, begreep dat het nutteloos zou zijn, de onderhandelingen voort te zetten zonder den Volksraad te raadplegen. Dit geschiedde in een geheime zitting. En de Volksraad nam daarin met algemeene stemmen een Besluit, waarin onomwonden de verontwaardiging en de teleurstelling van alle volksvertegenwoordigers werden uitgedrukt en gemotiveerd. Dit Volksraadsbesluit (van 7 Juni 1893) werd aan den Hoogen Commissaris medegedeeld en iets later openbaar gemaakt. Het luidde als volgt:

„De Eerste Volksraad, overwegende de mededeelingen der Regeering en van den Uitvoerenden Raad omtrent den loop

der onderhandelingen vroeger gevoerd en thans gevoerd wordende met Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris, — overwègende dat die onderhandelingen zich niet bepaald hebben tot Swaziland alleen, maar dat van de zijde van Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris ook andere onderwerpen in de Swaziland-zaak zijn ingelascht, welke geen betrekking hebben op de Swaziland-kwestie, zooals:

„het niet aanspraak maken van zekere rechten op of in Zambaansland of het verkrijgen daarvan, —

„het aangaan van een spoorwegtarief-overeenkomst, —

„het verlengen van de Natalsche spoorweglijn van af Charlestown naar Johannesburg en Pretoria, —

„den vrijen invoer van de wederzijdsche producten van alle staten en koloniën en grondgebieden van Zuid-Afrika tot aan de Zambesi;

„Overwegende dat Zijne Excellentie de Hooge Commissaris wel genegen is toe te stemmen dat over Swaziland een afzonderlijke Conventie gesloten worde, maar dat aan den anderen kant door Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris in de eerste plaats geëischt wordt, dat aan diezelfde Conventie een voorwaarde of belofte wordt bijgevoegd die op Swaziland geen betrekking heeft, en in de tweede plaats tegelijkertijd met het aangaan van de Conventie over Swaziland een tweede Conventie wenscht aangegaan te hebben o.a. over de andere genoemde onderwerpen of in ieder geval daarover met de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek tot een zekere verstandhouding wenscht te komen, —

„overwegende dat de Swaziland-kwestie afzonderlijk staat en behoort te staan, —

„overwegende het goed recht der Republiek op Swaziland, —

„overwegende de beloften van Harer Majesteits Gouvernement omtrent zijn streven om aan de wenschen der Zuid-Afrikaansche Republiek zoover als mogelijk tegemoet te komen, —

„overwegende dat daar tegenover van de zijde der Republiek herhaaldelijk blijken zijn gegeven van haar bereidwilligheid om aan de wenschen en de belangen van Harer

Majesteits Gouvernement tegemoet te komen en dat de Republiek meer dan ten volle aan hare verplichtingen heeft voldaan, —

„overwegende Volksraadsbesluit art. 1204 dd. 7 Augustus 1890, waarbij de Conventie van Augustus 1890 uitdrukkelijk werd verklaard beschouwd te worden als overgangsmaatregel,

„*Besluit:* —

„1. Zijn groote teleurstelling en diepen spijt uit te drukken over het feit dat door Harer Majesteits Gouvernement weder voorwaarden worden gehecht aan de regeling der Swazilandkwestie, welke tot die kwestie niet in betrekking staan, —

„2. dat het onmogelijk is om in de Conventie bestemd om de Swaziland-kwestie te regelen andere onderwerpen te behandelen of voorwaarden op te nemen of beloften bij te voegen die buiten de regeling van Swaziland staan, zooals de verlenging der Natal-lijn of vrije wederzijdsche invoer van Zuid-Afrikaansche producten, — [1])

„3. dat de Volksraad zich vooralsnog wenscht te bepalen tot behandeling van de Swäziland-kwestie alleen, —

„4. dat de Volksraad instemt dat in de Conventie bestemd om de Swaziland-kwestie te regelen, bepalingen en voorwaarden worden opgenomen omtrent zaken Swaziland betreffend, zooals bescherming van Britsche belangen, bescherming der Swazies, stemrecht, invoerrechten voor Swaziland en taalkwestie aldaar en dat de Regeering hierbij gemachtigd wordt op deze punten zooveel mogelijk aan de wenschen van Harer Majesteits Gouvernement tegemoet te komen, —

1) De Volksraad van den Oranje-Vrijstaat had reeds vroeger zijne overtuiging uitgesproken, dat het belang van Zuid-Afrika medebracht geen andere vraagstukken te mengen in de Swaziland-kwestie. Op 23 Juni 1892 had dit Lichaam bij Besluit het Uitvoerend Gezag gemachtigd, de Britsche Regeering op vriendschappelijke wijze mede te deelen, dat de Volksraad overtuigd was van de onwaarschijnlijkheid dat samenwerking tusschen alle Staten en Koloniën van Zuid-Afrika met betrekking tot zaken van gemeenschappelijk belang zou kunnen worden verkregen, tenzij de Swaziland-kwestie werd opgelost ten gunste van de belangen der Zuid-Afrikaansche Republiek. (C. 7212, p. 131).

„5. dat de Volksraad hoopt dat het voor de Regeering mogelijk zal zijn om met inachtneming van dit besluit tot een overeenkomst te geraken, —

„6. dat het den Volksraad leed doet dat zijn plichten tegenover het Volk der Zuid-Afrikaansche Republiek het den Raad onmogelijk maakt met inachtneming der belangen der Zuid-Afrikaansche Republiek en den uitgedrukten wil van het volk, anders te handelen dan hierin uitgedrukt, —

„dat de Volksraad de hoop uitdrukt en van zijn kant de verzekering geeft dat, al mocht het onmogelijk zijn op dit oogenblik tot een overeenkomst te komen, zulks geen afbreuk zal doen aan de vriendschappelijke verhoudingen tusschen deze Regeering en Harer Majesteits Gouvernement, welke vriendschaps-verhoudingen het steeds de wensch van den Volksraad zal zijn te versterken.

„*De Raad besluit* verder met betrekking tot de Natal-spoorweg-verlenging (in het oog houdende zijn opdracht van 1892 omtrent de opmeting daarvan) dit onderwerp in deze zitting nog te behandelen met inachtneming van de belangen der Zuid-Afrikaansche Republiek en van Natal".

Tegelijk met dit Besluit zond de Staatssecretaris op 8 Juni aan den Hoogen Commissaris een ontwerp eener Conventie, die het uiterste inhield, dat zijn Regeering bereid was toe te geven (C. 7212, pp. 149, 151).

Dit ontwerp hield een bepaling in, waarop Sir Henry Loch grooten nadruk gelegd had: „Geen spoorweg zal gemaakt worden buiten de oostelijke grens van Swaziland door het Goevernement der Zuid-Afrikaansche Republiek, behalve onder de voorzieningen van eene verdere beoogde conventie tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin of met de toestemming van Harer Majesteits Goevernement".

Voorts, om aan Loch's wensch te voldoen, werd het artikel uit de Conventie van 1890 overgenomen, waarbij de Zuid-Afrikaansche Republiek „alle aanspraak terugtrekt om het gebied van de Republiek uit te breiden, of om verdragen te sluiten met inboorlingen of met inboorlingen-stammen ten Noorden of Noordwesten". Deze concessie, men herinnere het zich wel, was door de Republiek gedaan, niet als tegen-prestatie voor iets, wat het in Swaziland zou ontvangen, maar tegenover de diensten, die Groot-Brittanje haar bewijzen zou in het verkrijgen van een weg naar zee en van een eigen haven. De verzekering aangaande de landstreken ten noorden der Republiek werd nu herhaald in de hoop, dat eindelijk de overeengekomen prijs daarvoor zou worden betaald.

Een ander artikel van het ontwerp gaf aan Groot-Brittanje het recht tot „het uitoefenen van diplomatieke representatie ten faveure van Swaziland-inboorlingen". Het gebruik van de uitdrukking „diplomatieke representatie" in plaats van „interventie" door den Hoogen Commissaris voorgesteld, maar door de Regeering der Republiek beslist van de hand gewezen, is van het hoogste belang, niet zoozeer met betrekking tot Swaziland, als met het oog op andere twistvragen, den status der Zuid-Afrikaansche Republiek betreffende. In verband met de erkenning van het protectoraat der Zuid-Afrikaansche Republiek over Swaziland, bewees deze uitdrukking der diplomatieke representatie ten volle, dat de Republiek niet onder het protectoraat van Groot-Brittanje stond, een bewering die later wel eens is volgehouden. Immers het is volkenrechtelijk niet mogelijk, dat een Staat die een protectoraat over een ander land uitoefent, staat onder het

protectoraat van een derde mogendheid, die het eerste protectoraat erkent[1]).

In dit artikel — het zij hieraan toegevoegd — is later geen verandering gemaakt, evenmin als in het artikel, waarbij aan alle blanke manspersonen in Swaziland alle politieke voorrechten van een vollen burger der Zuid-Afrikaansche Republiek werden toegekend, alsof zij in de Republiek geboren waren.

Wat de overige artikelen van het ontwerp betreft, er is geen aanleiding, daarop verder in te gaan; want, ofschoon de Conventie (die van 1893 dus) na lang oponthoud eindelijk toch in November 1893 geteekend en op 30 Juni 1894 geratificeerd werd[2]),

1) Zie de uiteenzetting van dit belangrijk punt in *L'Union de la République Sud-Africaine et de l'Etat Libre d'Orange* door Prof. Frantz Despagnet, pp. 27, 28.

2) C. 7212, p. 166 en C. 7611, p. 4. Het ratificatie-besluit luidt als volgt:

„De Eerste Volksraad, kennis genomen hebbende van de Conventie op den 8sten „November 1893 te Pretoria gesloten tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek „en het Vereenigd Koninkrijk van Groot Brittanië en Ierland:

„gelet hebbende op art. 12 van genoemde Conventie, waarin bepaald is, dat „de ratificatie zal moeten plaats vinden vóór of op den 30sten Juni 1894;

„met leedwezen ziende dat Harer Majesteits Goevernement nog niet heeft „willen toestemmen in bepalingen waardoor de rechtvaardige aanspraken en „rechten van deze Republiek worden erkend;

„overwegende, dat het wenschelijk is, nog eens te doen uitkomen, dat de „goedkeuring der Conventie niet mag worden opgevat, als een afstand doen van „rechten en aanspraken, die de Republiek heeft op grondgebied ten Oosten van „dat der Republiek gelegen, en zich die rechten en aanspraken uitdrukkelijk „voorbehoudende, gelijk gedaan is bij de ratificatie van de Conventie van 1890;

„blijvende bij al wat gezegd is in die ratificatie;

„overtuigd zijnde, dat er geen andere oplossing der lang vertraagde Swazie- „land-kwestie gevonden kan worden dan de algeheele inlijving van Swaziland „bij de Republiek;

„overwegende, dat de intentie om daartoe te komen, blijkt uit artikelen 6 en „7 van de Conventie;

„overwegende, dat inlijving ook logisch volgen moet uit het geven van stem- „recht aan zekere personen in Swaziland;

„de tegenwoordige Conventie als verderen overgangsmaatregel beschouwende „en nog steeds op de beloften van Harer Majesteits Goevernement vertrouwende;

„Besluit:

„de genoemde Conventie te ratificeeren; aan de Regeering op te dragen,

is zij nimmer in werking getreden, daar zij een bepaling inhield, die daaraan in den weg stond.

„met Harer Majesteits Goevernement verder te onderhandelen, in den geest van „dit Besluit" (C. 7611, p. 24).

Toen de Conventie van 1894 werd voorbereid, die, naar wij zullen zien, zoo goed als dezelfde bepalingen inhield als de Conventie van 1893, maakte de Britsche Regeering bezwaren tegen deze ratificatie en Loch ontving van Ripon de opdracht President Krüger daarover te onderhouden. „Gij moet duidelijk „verklaren," schreef Ripon, „dat de voorwaardelijke goedkeuring door den Volks- „raad aan de Conventie van 1893 gehecht, een ongunstigen indruk op Harer „Majesteits Regeering gemaakt heeft; en dat zij onder geen omstandigheid „daarin stilzwijgend zal kunnen berusten; en dat, als deze voorwaarden niet „worden teruggetrokken, het noodzakelijk zal zijn voor Harer Majesteits Re- „geering formeel te verklaren dat zij die in geenen deele aanneemt" (C. 7611 p. 24). Niettemin verklaarde de Volksraad in zijn Besluit van den 13den Februari 1895, waarin de Conventie van 1894 werd geratificeerd, dat de Raad bleef „bij „de overwegingen, die hem geleid hebben tot goedkeuring van de Swazieland- „Conventie van 8 November 1893". Toch aanvaardde het Britsche Goevernemen de aldus door de Republiek goedgekeurde Conventie.

HOOFDSTUK XLIII

De Derde Swaziland-Conventie (1894)

November	1893	Onderteekening der tweede Swaziland-Conventie. Men komt overeen de Conventie van 1890 nog van kracht te doen blijven tot eind Juni 1894.
Maart	1894	De Hooge Commissaris zendt het ontwerp der Organische Proclamatie naar Engeland; het wordt door de Britsche Regeering goedgekeurd.
April, Mei	1894	De Swazies weigeren halsstarrig deze Proclamatie te teekenen.
23—28 Juni	1894	Sir Henry Loch te Pretoria.
		De Conventie van 1890 wordt verlengd tot 31 Dec. 1894.
2 Augustus	1894	De Swazies ontslaan Shepstone als Resident-Adviseur.
October	1894	Het Britsche Goevernement vindt de onderteekening der Organische Proclamatie door de Swazies niet meer noodig.
November	1894	Een Swazi-deputatie in Londen.
		Sir Henry Loch dringt aan op een persoonlijke conferentie met Krüger.
6—10 December	1894	Conferentie te Volksrust-Charlestown. Onderteekening der derde Swaziland-Conventie.

De bepaling, die het in werking treden der Swaziland-Conventie van 1893 verhinderde, was daarin opgenomen met het vooropgezette doel, het Britsche publiek de genoegdoening te verschaffen, dat de belangen der Swazies, tegen aanslagen van de Boeren natuurlijk, voldoende waren beveiligd. Maar nu bleek weldra, dat het toepassen van deze bepaling niet zonder bezwaren zou gaan; en overigens, er werd afstand van gedaan, toen het duidelijk werd,

dat het daaraan vasthouden het Britsche Goevernement tot aanzienlijke jaarlijksche uitgaven zou dwingen. Het bedoelde artikel (twee), dat het in werking treden der Conventie in den weg stond, gaf namelijk te kennen:

„dat het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek in onderhandeling mag treden met de Swazie Koningin-Regentes en haren Raad ter verkrijging eener Conventie of organische proclamatie, waarbij rechten en machten van jurisdictie, protectie en administratie over Swazieland, zonder incorporatie daarvan bij gemelde Republiek, overgedragen en verzekerd kunnen worden aan het laatstgenoemde Gouvernement; maar geen zulke Conventie of Organische Proclamatie zal het recht geven tot erkenning door Harer Majesteits Gouvernement, tenzij het genoemde Gouvernement bevredigd was:

„*a*. Dat de Swazie Koningin-Regentes en haar Raad den aard, de termen, artikelen en condities daarvan verstonden;

„*b*. Dat rechtvaardige voorzieningen gemaakt zijn geworden voor de bescherming der Swazie-inboorlingen met betrekking tot het bestier van hunne eigene wetten en gebruiken . . . ."

Het in werking treden der overige bepalingen der Conventie hing af (volgens art. III) van de afkondiging dier Organische Proclamatie door de Swazies, en van de goedkeuring van het Britsche Goevernement op den inhoud daarvan. Door verschillende oorzaken, die zoo dadelijk onze aandacht zullen hebben, is deze Organische Proclamatie nooit uitgevaardigd. Maar het merkwaardige van het geval was dit: zoodra het onmogelijk bevonden was, ten gevolge van de ijverzucht tusschen de Koningin-

Regentes en de Koningin-Moeder[1]), om de Swazies er toe te brengen hunne goedkeuring aan de Organische Proclamatie te hechten, nam het Britsche Goevernement eenvoudig de zaak geheel uit de handen der Swazies en verklaarde, te hunnen behoeve maar zonder hun instemming, dat die Proclamatie juist inhield wat zij begeerden en wat zij noodig hadden. Het Britsche Goevernement nam de verschillende voorzieningen er van op in een nieuwe conventie met de Zuid-Afrikaansche Republiek, waaraan de Swazies zich hadden te onderwerpen en die de Republiek had te aanvaarden als een uitvloeisel van de fout, eerst door de Britsche Regeering begaan.

De Transvaalsche Regeering zou anders tegenover de Swazies zijn te werk gegaan, had zij naar haar eigen wensch kunnen handelen.

Hare overwegingen en voorstellen aan de Britsche Regeering kwamen hierop neer: Wij beiden, Transvaal en Engeland, weten wat noodig en goed is voor de Swazies en wat zij zelf verlangen. Wij hebben geen bezwaar tegen het waarborgen van hunne belangen. Onze eigen wetten zijn daartoe ruimschoots voldoende, maar indien in dit geval speciale waarborgen worden geëischt, laten wij samen dan de noodige bepalingen daaromtrent maken. Wij kennen de inboorlingen; zij hebben niet het minste begrip van administratie en, als wij hen raadplegen, dan zullen ze dadelijk den raad inroepen en volgen van den eersten den besten blanke in de nabijheid, in wien zij toevallig vertrouwen hebben en die tien tegen één een schelm is. Laten wij liever dadelijk de zaak

1) In plaats van de Koningin-Moeder (Boenoe's Moeder) was de moeder van Oembandien Koningin-Regentes geworden.

in eigen handen nemen. Onze wederzijdsche vertegenwoordigers in Swaziland kunnen ons op de hoogte brengen van wat onder de omstandigheden wenschelijk is, en zij kunnen er de noodige voorzieningen voor opstellen. Wij zijn verder bereid de verantwoordelijkheid der uitvoering dier bepalingen op ons te nemen.

Het Britsche Goevernement, integendeel, begon met groot vertoon te beweren, dat het niet aanging een regeling te maken zonder de Swazies in alles te raadplegen. En niet alleen dat de naturellen moesten worden geraadpleegd, maar hun toestemming werd vereischt op alles zonder uitzondering. En die toestemming moest uit vrijen wil worden gegeven en vooral met goed begrip van de zaak. Alle tegenwerpingen over het ondoelmatige van zulk een gedragslijn werden teruggewezen, alsof zij aanvallen waren op de vrijheid en de rechten der naturellen. De Swazies werden derhalve geraadpleegd; met het resultaat dat zij, naar alle kanten getrokken door blanke raadgevers en verdeeld door onderlinge twisten, tot niets kwamen. Maand op maand ging voorbij en de toestand werd erger en erger. Daarop eischte het Britsche Goevernement van de Swazies, dat zij iets zouden doen en wel precies wat het Britsche Goevernement van hen verlangde; anders zou het te hunnen behoeve gedaan worden. Van vrijheid en rechten werd ditmaal niet gerept.

Het geheele beloop dezer zaak is merkwaardig genoeg. Nadat de Conventie geteekend was (November 1893), en overeengekomen de Conventie van 1890 nog van kracht te doen blijven tot Juni 1894, om tijd te hebben voor het opstellen der Organische

Proclamatie, die door de Swazies moest worden onderteekend (C. 7212, p. 166), begonnen de onderhandelingen over den inhoud van dat document. Op 19 Maart 1894 kon gelukkig de Hooge Commissaris het met de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek overeengekomen ontwerp naar Londen zenden. (C. 7611, p. 5). Het werd door den Minister van Koloniën goedgekeurd. En toen kwam de kink in den kabel. Swazi-indoena's kwamen in Natal vertellen, dat zij geen Proclamatie hoegenaamd wilden onderteekenen „uit vrees, dat de Koning hen zal straffen als hij over drie jaar meerderjarig wordt" (C. 7611, p. 5). Op 2 April 1894 telegrafeerde de Hooge Commissaris aan Kolonel Martin in Swaziland om al zijn invloed aan te wenden, ten einde de Swazies te bewegen de Proclamatie te teekenen. (C. 7611, p. 7). Op 3 Mei 1894 kabelde Lord Ripon, dat Henri Shepstone voor datzelfde doel naar Swaziland moest gaan; aan welke opdracht deze gevolg gaf, gebruik makende van het bezoek van eenige Swazi-kapiteins aan den Hoogen Commissaris, om deze op hun terugreis te vergezellen en tegenwoordig te zijn bij het overbrengen van een boodschap van den Hoogen Commissaris aan de Swazie Koningin-Regentes, waarbij deze aangezegd werd de Organische Proclamatie te teekenen „hetwelk ik haar beveel dadelijk te doen, of, zeg, binnen zes weken na den terugkeer der deputatie" (C. 7611, p. 22).

Het hielp niets; de Swazies bleven halsstarrig weigeren. In een telegram aan Generaal Cameron, den Waarnemenden Hoogen Commissaris (Sir Henry Loch was in Engeland met verlof), gaf Lord Ripon als zijn meening te kennen, dat de weigering der

Swazies te wijten was „aan den een of anderen tegenwerkenden invloed van tijdelijken aard" (C. 7611, p. 8). De oorzaak was te zoeken in de hevige jaloezie en nijd die tusschen de Koningin-Regentes en de Koningin-Moeder heerschten en de natie onderling in rep en roer brachten. Geen Swazie dorst iets doen, uit vrees van beschuldigd te worden van verraad jegens de Natie. De jonge Koningin (de Koningin-Moeder) dreigde den geheelen Raad uit te moorden. Geen wonder, schreef Shepstone, dat het volk in een soort van paniek verkeert en bijna allen zijn weggeloopen naar het veld[1]).

Zóó echter kon de toestand niet blijven. De Conventie van 1890 zou op 1 Juli 1894 hare kracht verliezen; het was dus noodig maatregelen te nemen. Sir Henry Loch, van zijn Europeesch verlof teruggekeerd, reisde naar Pretoria (23—28 Juni)[2]), waar hij met de Regeering der Republiek tot het besluit kwam, dat het noodzakelijk was de Conventie van 1890 nog zes maanden langer te doen voortduren, derhalve tot 31 December 1894. (C. 7611 p. 15).

Het was ook tijdens het verblijf van Sir Henry Loch te Pretoria, dat de Vrijstaatsche Volksraad éénstemmig een Besluit nam, waarbij deze vergadering „innig sympathiseerende met de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek in hare wenschen omtrent Swazieland" haar vertrouwen uitdrukte, „dat de onderhandelingen, thans te Pretoria gevoerd met Zijne Excellentie Harer Majesteits Hoogen

1) Brief van Shepstone aan D. J. Esselen, 31 Maart 1894 en andere missiven in het Transvaalsche archief.

2) Het was gedurende dit bezoek aan Pretoria, dat Sir Henry Loch de kans waarnam om te conspireeren met de samenspanners van Johannesburg over de gewapende hulp, die hij in geval van een opstand zou kunnen verschaffen. De Hooge Commissaris maakte van zijn bezoek een verder gebruik om de commandeer-kwestie te behandelen, die later onze aandacht zal eischen.

Commissaris zullen leiden tot het door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek gewenschte resultaat, waardoor een groot struikelblok voor de onderlinge samenwerking der verschillende deelen van Zuid-Afrika zoude worden uit den weg geruimd" (C. 7611, p. 16)[1]).

Kort daarop deden de Swazies werkelijk iets, al was het niet datgene, wat verwacht werd. Zij gaven op 28 Augustus 1894 aan Theophilus Shepstone zijn ontslag als Resident-Adviseur, en maakten daarmede vrijwel een einde aan het administreerende Driemanschap onder de Conventie van 1890, daar zij verzuimden iemand aan te wijzen om Shepstone's plaats in dat Driemanschap in te nemen, al kreeg deze in den persoon van een Natalschen Procureur (G. H. Hulett) een opvolger als Secretaris der Swazi-Natie.

Lord Ripon vond het toen plotseling niet meer noodig, onderzoek te doen naar het „goed begrip" der Swazies. In een missive aan Sir Henry Loch wijzende op de hardnekkige weigering der Swazies om de voorgestelde Organische Proclamatie te teekenen en op het feit, dat zij nu zelfs trachtten af te komen van de Organische Proclamatie van 1890, op grond waarvan het Drieledig Bestuur en het Concessie-Hof was ingesteld, en beweerden niets van dat Bestuur en dat Hof te weten, — gaf de Minister

1) Dit was een voorstel van H. Klijnveld en het werd ondersteund door A. Fischer. Deze laatste drukte zich in zijn toelichting onder meer aldus uit:

„Wij moeten nu trachten iets te doen, al was dat maar een uitdrukking van „sympathie. Deze Staat als deel van Zuid-Afrika is overtuigd dat, indien de be- „lofte, aan de Zuid-Afrikaansche Republiek omtrent Zwazieland gemaakt, niet vol- „bracht wordt, zal de samenwerking van Zuid-Afrika grootelijks gestremd worden „en die Republiek meent terecht dat zij een slachtoffer van onrechtvaardigheid zal „zijn, indien Zwazieland aan haar niet overgemaakt wordt". (*Notulen van den Volksraad*).

eindelijk te kennen, dat het noodig was „in het belang der Swazies zelf [wat de Republiek reeds jaren had volgehouden].... om het Goevernement der Zuid-Afrikaansche Republiek toe te laten, het bestuur over de blanken in het land te aanvaarden, onder de voorwaarden der Conventie van 1893 en der niet-geteekende concept-Organische Proclamatie, die, gelijk reeds gezegd, de belangen en de gewoonten van de Swazies zelf beschermt" (C. 7611, p. 24; 19 October 1894).

In ronde woorden dus, de bepalingen, waaraan de Swazies zich niet wilden onderwerpen, moesten hun worden opgedrongen, omdat zulks nu den Engelschen meer gelegen kwam.

Eén kans werd den Swazies nog gelaten om hun formeele toestemming tot de voorgestelde regeling te geven: een deputatie van Swazi-indoena's, juist op weg naar Engeland, zou door den Secretaris van Staat in hoogst eigen persoon op hun plicht worden gewezen. Zij bleken wantrouwen te koesteren jegens Shepstone en zelfs jegens den Hoogen Commissaris: zij zouden nu de informatie kunnen putten uit de bron zelf en daarna in Swaziland teruggekeerd, zouden zij wellicht „de Koningin-Regentes en de Koningin-moeder kunnen brengen tot een redelijker inzicht" (C. 7611, p. 23).

De bewering der Swazies, dat zij geheel onbekend waren met de Organische Proclamatie van 1890 en met het werk van 't Concessie-Hof, dat door die Proclamatie was ingesteld, was natuurlijk een onhandige leugen. De twee Koninginnen, die om 't hardst hadden volgehouden, dat zij „nooit van de rechters [van dat Hof] gehoord" hadden, waren persoonlijk en officiëel met hen in aanraking geweest. (C. 7611, pp.

26, 32). Een Swazi-Kapitein, die de Proclamatie in kwestie geteekend had, gaf onder vier oogen toe, „dat hij zich de omstandigheden zeer goed herinnerde", maar dat andere Kapiteins, die dat in het openbaar gezegd hadden, waren „opgegeten" door de Koningin-Regentes en „dat zooals de zaken nu liepen, hij het niet wagen dorst het te erkennen" (C. 7611, p. 27).

In Londen stelde de Natalsche procureur, die de Kaffer-deputatie vergezelde, een verzoekschrift op aan de „Groote Koningin van Engeland", waarin de Swazies zich de „kinderen der Koningin" noemden en waarin de Boeren werden beschreven als „roofvogels" (C. 7611, p. 28). Waren de omstandigheden anders geweest, had bvb. het Britsche Goevernement zijn weg vrij gezien om Swaziland in bezit te nemen, dan zou van zulk een document heel wat ophef zijn gemaakt. Zooals de zaken echter stonden, werd er geen notitie van genomen en op 17 November 1894 keerde de Swazi-deputatie onverrichter zake naar Zuid-Afrika terug. (C. 7611, p. 29).

De Hooge Commissaris drong toen nogmaals bij President Krüger er op aan, dat zij op nieuw een conferentie zouden houden. Op 21 September had de Staatssecretaris der Republiek den Hoogen Commissaris indachtig gemaakt, dat zijne Regeering nog steeds verwachtte, na de regeling der Swaziland-kwestie geen verdere bezwaren te ontmoeten tegen de erkenning van de verdragen met Zambaan en Oembegisa. (C. 7780, p. 32). Daarop spiegelde Loch den President voor, dat het mogelijk zou wezen tot een regeling te komen van de Swaziland-kwestie „en van alle andere kwesties", die ook de Republiek zou tevreden stellen. Deze algemeene en vage

verzekering gaf aanleiding tot de vraag (15 November), daarvan wat meer te mogen weten, en op 19 November werden door den Hoogen Commissaris de onderwerpen opgenoemd, waarover zijn instructies handelden, welke, naar hij zeide, „den meest vriendschappelijken geest ademden jegens den President en de Regeering" [1]). Tot die zaken behoorde, behalve de Swaziland-kwestie natuurlijk, dit punt:

„Om met UHEd. andere onderwerpen te bespreken, die in den loop van ons algemeen gesprek zich zouden voordoen, waarvan de bevredigende regeling ten gevolge zou hebben het vestigen van de meest vriendschappelijke betrekkingen tusschen Harer Majesteits Goevernement en dat der Zuid-Afrikaansche Republiek, als bij voorbeeld: hetgeen reeds een onderwerp van correspondentie heeft uitgemaakt aangaande het optreden van zekere burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek in Zambaan's land".

Maar het zou noodig zijn, dat President Krüger persoonlijk met hem samenkwam. Correspondeeren zou volgens hem de zaak niet verder brengen en van een deputatie of commissie, waarvan de Uitvoerende Raad gesproken had, wilde hij niets weten.

„Ik heb UHEd. mede te deelen", schreef hij „dat mijne instructies ervan uitgaan, dat ik in directe persoonlijke communicatie met UHEd. ben en daar ik volledige volmacht heb om verschillende hangende vraagstukken te behandelen en te regelen, zou ik deze vraagstukken niet met een commissie kunnen behandelen, die niet dezelfde macht bezat als ik zelf."

Maar zelfs al had de bewuste commissie uitge-

1) Deze correspondentie is buiten de Blauwboeken gehouden.

breide macht, het was hem om den President zelf te doen. Hij was van meening:

„dat de wederkeerige belangen der twee Regeeringen beter gediend zullen worden door een persoonlijke Conferentie tusschen ons [President en Hoogen Commissaris] dan door de aanstelling van een Commissie, hoe vèr strekkend hun volmachten ook mogen zijn."

En voor het geval de President zich door deze argumenten nog niet zou laten bewegen, eindigde hij met de bedreiging, waarvan hij reeds vroeger herhaaldelijk gebruik had gemaakt. Hij wenschte een oogenblikkelijk antwoord, per telegraaf,

„daar een uitstel in het spoedig komen tot een verstandhouding omtrent Swaziland en andere kwesties niet zonder gevaar is voor het ontstaan van ernstige verwikkelingen, want UHEd. zal het feit onder de oogen zien, dat, tenzij de toekomst van Swaziland geruimen tijd vóór 31 December a.s. is geregeld, Harer Majesteits Regeering zou kunnen gedwongen zijn om een verantwoordelijkheid onder de Londen-Conventie op zich te nemen, die zij gaarne zou vermijden".

De conferentie had daarop 6 December 1894 en volgende dagen, te Volksrust-Charlestown op de grens van Natal, plaats en leidde 10 December tot de onderteekening van een nieuwe Swaziland-Conventie, de derde dus, onderworpen aan de ratificatie door den Volksraad en de goedkeuring van het Britsche Goevernement.

Sir Henry Loch zond deze Conventie naar Londen met de volgende opmerking, alsof hij iets nieuws verkondigde:

„Britsche protectie van Swazieland is niet alleen wettelijk

onmogelijk, maar is politisch en economisch onwenschelijk, terwijl een geïsoleerd, onafhankelijk Swazieland onder een inboorlingen-regeering niet langen tijd stand zou kunnen houden; en het zou van den aanvang af ten prooi zijn aan inwendige twisten, en een open veld voor vrijbuiters en andere tuchtelooze personen" (C. 7611, p. 34).

Er bleef dus niets anders over dan de verantwoordelijkheid van het besturen van Swaziland op de schouders der Transvaalsche Regeering te laden. Tegelijkertijd echter werd in de Conventie uitdrukkelijk zorg gedragen, dat Swaziland niet formeel een deel zou uitmaken van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

De bepalingen van deze nieuwe Conventie waren ongeveer dezelfde als die van 1893, met het verschil dat er nu geen sprake meer was van een toestemming der Swazies. Indien vooralsnog de Swazies zich bezonnen en de Organische Proclamatie teekenden, dan zou de Conventie van 1893 van kracht worden en de nieuwe van 1894 onuitgevoerd blijven. Bleven echter de Swazies bij hun weigering vólharden, dan zou de Conventie van 1894 in werking treden zoodra zij was geratificeerd; tot zoo lang zou worden voortgegaan met de regeling onder de Conventie van 1890.

De nieuwe Conventie maakte evenmin als die van 1893 voorziening voor het verkrijgen van een zee-haven door de Republiek en daarom was het President Krüger toch te doen geweest. Sir Henry Loch bleef bij zijn beschouwing, dat de kwestie van Kosibaai en de spoorweg-verbinding in een afzonderlijk verdrag moest worden behandeld. Hij wilde niet inzien, dat zijn beschouwing éénzijdig

was, want hij bleef bij zijn eisch, dat in de nieuwe Conventie juist als in de vorige, bepalingen zouden opgenomen worden, die evenmin iets met Swaziland te doen hadden en waarbij de Republiek (C. 7611, pp. 34—37) alle aanspraken opgaf om het gebied van de Republiek uit te breiden, of om verdragen te sluiten met inboorlingen-stammen ten Noorden of Noord-Westen van de Republiek, en zich verbond geen spoorweg te maken buiten de oostelijke grens van Swaziland, „behalve onder de voorzieningen van een verdere beoogde Conventie tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin of met de toestemming van Harer Majesteits Goevernement". Er is geen twijfel mogelijk, dat het Britsche Goevernement niet het geringste voornemen had, zulk een nadere overeenkomst aan te gaan, en dat de weder-opname van deze bepaling in de Conventie geheel voor den schijn was. Maar dit kan ons eerst duidelijk worden, wanneer wij gezien hebben, wat het slot was van de Zambaan-Oembegisa-geschiedenis.

Wat de Conventie betreft[1]), zij bepaalde: „zonder de incorporatie van Swazieland in de Zuid-Afrikaansche Republiek zal de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek hebben en verzekerd zijn van alle rechten en machten van protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazieland en zijne bewoners", onderworpen aan zekere voorwaarden en bepalingen, waarvan de belangrijkste de volgende waren:

(1) dat de jonge Koning Boenoe bij zijn meerderjarigheid „zal zijn en blijven de hoofdkapitein van

1) De volledige tekst der Conventie met de daarbij behoorende Besluiten, enz. worden in Bijlage X. gegeven.

de Swazies en Swazieland met de gewone machten van zulk een hoofdkaptein, in zooverre zij niet in strijd zijn met beschaafde wetten en gebruiken";

(2) dat de regeling van de inwendige zaken der naturellen in overeenstemming zou zijn met hun eigen wetten en gebruiken;

(3) dat geen belastingen den Swazies in Swaziland zouden worden opgelegd dan na verloop van minstens drie jaren; en in geen geval hooger dan de belastingen die de in de Transvaal wonende Swazies hadden te betalen;

Art. III bepaalde, dat de Republiek een ambtenaar moest aanstellen om Swaziland te besturen;

Art. IV handelde over het voortbestaan van het Hoog Gerechtshof;

Art. V over wettelijke bepalingen;

Art. VI beloofde het aanblijven van in dienst zijnde ambtenaren;

Art. VII verzekerde de rechten der Britsche concessie-houders;

Art. VIII regelde het burgerschap der ingezetenen van Swaziland;

Art. IX kende gelijke rechten toe aan de Hollandsche en de Engelsche taal in alle Gerechtshoven van Swaziland;

In Art. X werd de kwestie der invoerrechten behandeld;

Art. XI verbood den verkoop van sterken drank aan de Swazies;

Artt. XII en XIII, reeds aangehaald, hadden betrekking op den spoorweg naar de kust, het opgeven van aanspraken naar het Noorden en op Klein-Vrijstaat (zie boven pp. 98, 100);

In Artt. XIV en XV behield het Britsche Goe-

vernement zich het recht voor een Consul in Swaziland aan te stellen, en voorts het recht „tot het uitoefenen van diplomatieke representatie ten faveure van Swazieland-inboorlingen of Britsche onderdanen".

Deze bepalingen werden door het Britsche Goevernement in Januari 1895 goedgekeurd (C. 7611, p. 41); en, daar de Swazies nog steeds in gebreke bleven de Organische Proclamatie te onderteekenen, verleende de Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek in een buitengewone zitting (Februari 1895) zijn ratificatie aan de Conventie.

Het was een overeenkomst, waarvan met volle recht gezegd mocht worden:

„We waren niet met dezelfde munt betaald als waarmede we betaald hadden"[1]).

1) Carl Jeppe in de zitting van den Eersten Volksraad van den 13den Februari 1895.

HOOFDSTUK XLIV

ZAMBAAN EN OEMBEGISA INGELIJFD

10 December	1894	Onderteekening der Swaziland-Conventie van Volksrust.
13 Februari	1895	De Conventie door den Volksraad goedgekeurd.
16 Maart	1895	Het Britsche Goevernement geeft bevel tot inlijving van het gebied van Zambaan en Oembegisa.
25 April	1895	Deze inlijving wordt geproclameerd.
27 April	1895	De Regeering der Republiek protesteert daartegen per kabel.
8 Juni	1895	Dit protest wordt gevolgd door een uitgebreide Nota.
21 November	1895	De Regeering der Republiek herhaalt haar protest.

Op 10 December 1894, wij zagen het, werd de derde Swaziland-Conventie te Volksrust en Charlestown geteekend.

Op 13 Februari 1895 hechtte de Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek, speciaal bijeengeroepen, daaraan hare goedkeuring. En op 16 Maart, slechts een maand later dus, gebeurde het ongeloofelijke: Lord Ripon gaf per kabel bevel tot annexatie van het gebied van Zambaan en Oembegisa, en op 25 April verscheen de Proclamatie, waarbij dat gebied werd ingelijfd bij Groot-Brittanje en toegevoegd aan Zoeloeland.

Om het valsche en verraderlijke van dezen stap volkomen te begrijpen, vergete men niet, dat bij de pas gesloten Conventie de Republiek alle verantwoordelijkheid voor Swaziland op zich genomen had; dat de Regeering hiertoe voornamelijk was overge-

gaan in de eerste plaats met het oog op den weg naar zee, die steeds door Groot-Brittanje in 't vooruitzicht was gesteld — nu wederom in een „verder beoogde Conventie" [1]) — en dat zij in de verwachting van dezen weg naar zee de aanspraken der Republiek op uitbreiding naar het noorden had opgegeven en het streven van Groot-Brittanje in die richting zelfs ondersteund.

En nu richtte Groot-Brittanje ten oosten van Swaziland onverwachts dezen Britschen muur op, die Swaziland, en daardoor de Zuid-Afrikaansche Republiek tevens, van de zee afsloot.

Lord Roseberry was Eerste Minister, de Markies van Ripon Secretaris van Staat voor de Koloniën; het was een Liberaal Ministerie.

„De zaak op zichzelf is gemeen", zeide een Kaapsch politicus ervan, „en de wijze, waarop het gedaan is, is nog erger. Het is het ergste wat gedaan is sedert de annexatie van 1877" [2]).

Het was Sir Henry Loch, die namens het Britsche Goevernement de onderhandelingen over Swaziland had gevoerd, na President Krüger door schoonschijnende voorspiegelingen en door bedreigingen naar Volksrust gelokt te hebben; het was diezelfde Hooge Commissaris, die tegelijkertijd in 't geheim de annexatie van Zambaan en Oembegisa voorbereidde. Op 10 December teekende hij de Conventie van 1894, met hare bepaling over de „verdere beoogde conventie". Op 17 December, toen om zoo te zeggen de inkt, waarmede men de Conventie

1) De uitdrukking, gebezigd in artikel 9 der Conventie van 1893 en in artikel 12 van die van 1894.

2) Vermeld in *South Africa as it is* door F. Reginald Statham, p. 290.

onderteekend had, nog niet droog was, begon Sir Henry Loch zijn campagne met het herhalen van de oude klachten over „inbreuk maken" door Boeren op het gebied van Zambaan en Oembegisa; en met de „herinnering, dat het gebied van de naturellenhoofden ten Oosten van Transvaal en ten Zuiden van de Portugeesche bezittingen vallen binnen de sfeer van invloed van Groot-Brittanje" (C. 7780, p. 36).

En op 20 Februari, op het punt zijn ambt neer te leggen, schreef hij aan Lord Ripon:

„Daar op heden de overdracht plaats heeft van de tot dusver gezamenlijke administratie van Swaziland aan de uitsluitende administratie van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, wensch ik, alvorens mijn connectie met Zuid-Afrikaansche zaken geheel te verbreken, Uwe Lordschap nogmaals het vraagstuk van de aanhechting van Zambaan's en Oembegisa's grondgebied in overweging te geven" (C. 7780, p. 40).

Nogmaals! Reeds vóórdat de Conventie geratificeerd was, had Loch dus aangedrongen op verbreking daarvan, op het niet houden van de belofte, die er bij gegeven werd. Deze missive, waarvan natuurlijk de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek eerst kennis kon nemen bij hare publicatie in Juni daaraan volgende, werd in Londen ontvangen op 11 Maart. Op 16 Maart reeds gaf Lord Ripon per kabel bevel tot de inlijving; en op 22 Maart bevestigde hij dit telegram in een brief, die bijna met een naïef cynisme was opgesteld. Hij schreef, dat deze maatregel „zonder twijfel door de betrokken Hoofden zal worden welkom geheeten" maar hij gaf tevens aan de hand dat Saunders, de ambtenaar aan wien het hijschen van de Britsche vlag

bij Zambaam en Oembegisa werd opgedragen[1]), „voor zijn eigen veiligheid" zou worden vergezeld door een escorte! (C. 7780, p. 42).

Een politiemacht was reeds bij de hand; van te voren waren voor hare organisatie stappen gedaan, in het geheim. Het was door een pers-telegram, dat men er te Pretoria het eerst van hoorde. Op 22 April meldde de *Pretoria Press* onder het hoofd „Een Zoeloeland Expeditie", het volgende nieuws uit Natal:

„Er is informatie ontvangen ten effecte dat een expeditie Eshowe op den 20sten verlaten heeft. Het doel en de bestemming der expeditie worden door de Britsche autoriteiten diep geheim gehouden".

In het voorgevoel van een dreigend onheil telegrafeerde de Regeering te Pretoria aan D. J. Esselen, haar oud-vertegenwoordiger in de Gezamenlijke Commissie, die zich toevallig te Kaapstad bevond, om van den Imperialen Secretaris, Sir Graham Bower, te vernemen wat hiervan aan was. Esselen zocht Bower zonder verzuim op (22 April) en kreeg van hem ten antwoord:

„Geen expeditie is op weg gegaan. Het is het vaste voornemen van Harer Majesteits Goevernement om President Krüger in te lichten, vóór eenige stappen te nemen ten gevolge van gebeurtenissen in Zambaan's land".

Het tegenovergestelde was de waarheid: Harer Majesteits Goevernement had geen voornemen hoegenaamd dat te doen. Op hetzelfde oogenblik,

1) Dit geschiedde bij Zambaan op 13 Mei, en bij Oembegisa op 25 Mei 1895. (C. 7780, pp. 50, 53).

dat de Imperiale Secretaris de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek zocht gerust te stellen, was de expeditie, zoo niet reeds op weg, dan toch op het punt te vertrekken en moet de formeele proclamatie, die den datum van den volgenden dag draagt, reeds kant en klaar gelegen hebben, al werd zij eerst eenige dagen later gepubliceerd.

Onder deze proclamatie staat niet de handteekening van Sir Henry Loch, die zijn ambt had neergelegd, evenmin als die van Sir Hercules Robinson, die bestemd was om als Loch's opvolger naar Zuid-Afrika terug te keeren. Zij was uitgevaardigd door den Waarnemenden Hoogen Commissaris, Generaal Goodenough, die op het punt stond zijn tijdelijke functie aan Sir Hercules Robinson, toen reeds naar Zuid-Afrika op weg, over te dragen. Het had er veel van, dat deze wisseling van Hooge Commissarissen op dit tijdstip blijkbaar met het doel geschiedde, dat de Regeering der Republiek bij haar te voorzien protest zoude te doen hebben met een Hoogen Commissaris, die, voor zoover men in de Republiek wist, nòch met de voorbereiding, nòch met de uitvoering van het trouwelooze complot iets uit te staan had gehad.

Ondertusschen had de Regeering te Pretoria van haren Consul-Generaal te Londen, Montagu White, een bericht ontvangen, dat haar noopte hare verontwaardiging in het volgende telegram aan den Hoogen Commissaris uit te drukken:

„Deze Regeering wordt door onzen Consul-Generaal te Londen geïnformeerd, dat heden een proclamatie zal verschijnen, Zambaan en Umbegisa aan Zululand hechtende. Deze tijding wordt door deze Regeering met de grootste

verbazing en het grootste leedwezen ontvangen, in aanmerking nemende de vorige onderhandelingen en het feit, dat beide landstreken voor Harer Majesteits Gouvernement van niet het minste belang zijn. Deze annexatie kan door deze Regeering niet anders beschouwd worden als gericht tegen deze Republiek. Zij moet die dus beschouwen als eene onvriendschappelijke daad, waartegen zij bij dezen protesteert" (27 April 1895; Groenboek No. 6, van 1899, p. 1; C. 7780, p. 43).

In een lange missive van den 11den Mei 1895 antwoordde Lord Ripon op het telegrafisch protest der Republiek. Al wat hij tot opheldering en rechtvaardiging van zijn, in het geheim en met spoed, doorgezetten maatregel kon aanvoeren, was een herhaling van de ongegronde klachten omtrent „inbreuk maken" en van de bewering, dat het gebied van Zambaan en Oembegisa binnen de sfeer van Britschen invloed lag, terwijl hij geheel zweeg over de vele gelegenheden waarbij het Britsche Goevernement in uitzicht had gesteld, dat er geen bezwaar zou gemaakt worden tegen de toevoeging aan de Zuid-Afrikaansche Republiek, zoo niet van het land van Zambaan, dan toch van dat van Oembegisa en van grond aan de Kosibaai. (Groenboek No. 6, van 1899, p. 10; C. 7780, pp. 47, 48).

De geheele grondslag der onderhandelingen der laatste jaren: de belofte der Republiek zich te onthouden van uitbreiding naar het Noorden, waartegenover Groot-Brittanje aan de Republiek de vrije hand zou laten in het Oosten, de verbinding der Republiek met de zee — over dat alles geen woord. Zeker om dit verzuim te vergoeden, droeg Ripon den Hoogen Commissaris op, President Krüger de verzekering te geven „dat de weg, die gevolgd is,

niet werd gekozen in een onvriendschappelijken geest, nòch in eenig opzicht tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek gericht"[1]).

Het telegrafisch protest der Regeering van den 27sten April werd door haar uitgewerkt en toegelicht in een Nota, die den Hoogen Commissaris op 8 Juni werd toegezonden, vier dagen vóórdat zij in bezit kwam van Lord Ripon's missive[2]).

Zij komt niet voor in het Blauwboek van 27 Juni, waarin Lord Ripon's missive werd gepubliceerd. Eerst in Augustus d.a.v. werd er door het Britsche Goevernement openbaarheid aan gegeven.

De Regeering ving deze Nota aan met de volgende verklaring:

„Deze Regeering is niet slechts verrast door de annexatie dezer landstreken zelve, maar zij is ook onaangenaam getroffen door de omstandigheid, dat deze annexatie zonder eenige voorkennis heeft plaats gehad; hierdoor toch werd aan deze Regeering de gelegenheid benomen, waarop zij als bevriende en belanghebbende Mogendheid aanspraak meende te mogen maken, om van hare ernstige en gegronde bezwaren te doen blijken ten aanzien van een maatregel, die de toekomstige ontwikkeling dezer Republiek ernstig bedreigt.

Nu deze Regeering eenmaal voor het voldongen feit is geplaatst, blijft haar niets anders over, dan daartegen ten krachtigste te protesteeren, en, onder aanvoering van de gronden voor haar protest, inmiddels de hoop uit te spreken, dat de Britsche Regeering, na gezette overweging dier gronden, alsnog moge terugkomen op een stap die niet alleen in strijd is met de verwachtingen, die zij sedert jaren

1) Groenboek No. 6, 1899, pp. 10—15; C. 7780, pp. 47—50.
2) *do.* *do.* *do.*, pp. 6, 10.

aan de Zuid-Afrikaansche Republiek in het vooruitzicht heeft gesteld, maar waardoor tevens belangen in de waagschaal worden gesteld, waarbij ook andere Staten en Koloniën van Zuid-Afrika betrokken zijn".

Daarop volgde een geschiedkundig overzicht der onderhandelingen.

Eerst herinnerde de Regeering aan de gedachtenwisselingen van het jaar 1888. Op haar aandringen, dat het Britsche Goevernement geen verdere moeielijkheden in den weg zou leggen aan de goedkeuring van de overeenkomsten met Zambaan en Oembegisa, „gaf de Britsche Regeering te kennen, dat zij geen *per se* vijandige gevoelens koesterde tegen, wat genoemd werd, de rechtmatige begeerte van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek.... om in verbinding te komen met de zee", maar dat de Swaziland-kwestie eerst moest geregeld worden.

„Hiermede erkende de Britsche Regeering, dat de toekomstige positie van Zambaan en Umbegisa afhankelijk moest worden gesteld van de oplossing der Swazielandkwestie, die destijds nog hangende was".

Daarop werd nogmaals door de Regeering aangevoerd, dat Zambaan en Oembegisa nòch aan Tongaland, nòch aan Swaziland, nòch aan Zoeloeland onderworpen waren:

„Die herhaalde onderzoekingen, door de Britsche Regeering ingesteld naar de politieke verhoudingen van Zambaan en Umbegisa, hebben nimmer iets aan het licht gebracht, dat in strijd kan worden geacht met het door deze Regeering steeds beweerde en erkende feit, dat genoemde opperhoofden onafhankelijk zijn en derhalve volkomen gerechtigd waren,

de souvereiniteit over hun grondgebied aan de Zuid-Afrikaansche Republiek over te dragen".

In 1889 was van de zijde der Republiek het schikkingsvoorstel uitgegaan „om hare aanspraken op de landstreken ten noorden en westen der Republiek in te trekken, onder voorwaarde, dàt Harer Majesteits Gouvernement zich zou terugtrekken ten Oosten der Republiek in Swazieland, het gebied van Zambaan, Umbegisa en Amatongaland, met inbegrip van Kosibaai", waarop het antwoord ontvangen was, dat deze kwestie diende over te staan, tot Sir Francis de Winton een rapport zou hebben uitgebracht.

Bij openbaarmaking van dit rapport bleek Sir Francis aanbevolen te hebben Zambaan te voegen bij Zoeloeland, doch geen bezwaar te hebben tegen de inlijving van Oembegisa door de Republiek.

Inmiddels had de conferentie te Blignautspont plaats gevonden en was de Conventie van 1890 tot stand gekomen.

„Deze conventie schonk aan de Zuid-Afrikaansche Republiek Souvereiniteits-rechten over een strook gronds voor een spoorweg naar Kosibaai, of voor andere doeleinden, hetzij langs de Swazie-grens, hetzij langs de Pongola-rivier, door het gebied van Zambaan, Umbegisa en Zambili, benevens een stuk gronds aan de kust in Amatongaland voor een haven".

De Nota wees dan op het voorwaardelijke karakter der ratificatie door den Volksraad, die de Conventie, met het oog op Hofmeyr's belofte, slechts goedkeurde als een overgangsmaatregel en zonder afstand

te doen van de rechten en aanspraken der Republiek naar het oosten. Vervolgens:

„Aan de bepalingen der Conventie betreffende den Spoorweg naar Kosibaai werd door deze Regeering in zooverre uitvoering gegeven, dat zij overeenkomsten sloot met Zambaan en Umbegisa omtrent de strook gronds door hun grondgebied voor den Spoorweg benoodigd; doch, al kwam die spoorweg nimmer tot stand, zoo zijn de desbetreffende bepalingen der Conventie van 1890 toch van groot gewicht voor de beoordeeling van het, destijds, door de Britsche Regeering ingenomen standpunt ten aanzien van de belangen dezer Republiek in de landstreken ten oosten van haar gebied gelegen. Immers zij bevat de erkenning door de Britsche Regeering, zoo niet van alle, dan toch van enkele rechtmatige aanspraken der Zuid-Afrikaansche Republiek, namelijk haar rechtmatig streven naar een spoorweg naar zee en naar een haven. Maar bovendien ligt in de toekenning van het recht, om met Zambaan en Umbegisa tractaten te sluiten ter verkrijging van de strook gronds voor den spoorweg naar Kosibaai, de erkenning opgesloten van de politieke onafhankelijkheid dier opperhoofden".

In 1893 had de conferentie te Colesberg plaats, waarop verklaard werd, dat de Britsche Regeering Zambaansland niet kon opgeven. Deze verklaring, betoogde de Nota, was „in strijd met het vroeger door de Britsche Regeering ingenomen standpunt, dat de toevoeging van Zambaan, Umbegisa en Mdhlaleni (het hoofd van een kleinen naburigen stam) aan de Zuid-Afrikaansche Republiek, afhankelijk moest zijn van de oplossing der Swazielandkwestie [en] was te minder verklaarbaar, omdat reeds in beginsel was aangenomen dat Swazieland onder de protectie, wetgeving, jurisdictie en admini-

stratie van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek zou komen".

„De onderhandelingen, te Colesberg aangevangen, werden den 5den Juni 1893 te Pretoria voortgezet. Zoowel bij deze gelegenheid, als reeds vroeger te Colesberg, brachten de vertegenwoordigers dezer Republiek nogmaals met nadruk in herinnering, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek hare politiek dienstbaar had gemaakt aan de belangen van Engeland, door zich [ten] Noorden en Westen der Republiek terug te trekken, en den trek naar het Noorden te verhinderen in het vaste vertrouwen, dat de Britsche Regeering de bij herhaling gegeven belofte zou nakomen, van haar de handen te zullen vrijlaten ten aanzien van het grondgebied ten Oosten van de Republiek gelegen, zoodat bij niet naleving dier belofte de Republiek alles zou hebben gegeven, zonder daarvoor iets in de plaats te hebben ontvangen... waarop de Britsche vertegenwoordiger nogmaals verzekerde dat hij, wat Zambaansland betrof, geen hoop kon geven, doch dat, ten einde de tot-stand-koming eener regeling der Swazieland-kwestie geene vertraging te doen ondergaan, Umbegisa en Mdhlaleni het onderwerp zouden uitmaken van een tweede Conventie en dat met hen een traktaat zou kunnen worden gemaakt als met de Swazies.

Nadat de Volksraad omtrent dit punt gehoord was, kwam men tot het besluit, dat twee Conventies zouden gesloten worden, eene waarin uitsluitend de Swazieland-kwestie zou worden geregeld, terwijl in de tweede de overige punten zouden worden behandeld...

Zoo kwam de Conventie van 1893 tot stand; zij handelt uitsluitend over Swazieland, behelst geen enkele bepaling over Zambaan en Umbegisa, doch artikel 9 bevat eene bepaling omtrent den aanleg van een spoorweg naar zee onder voorziening van een verder beoogde Conventie. Een soortgelijke bepaling werd ook opgenomen in de Conventie van 10 December 1894, die de Swazieland-kwestie definitief regelt. Mocht derhalve de verwachting der Regeering dezer

Republiek, hare aanspraken op Zambaansland erkend te zien, verzwakt zijn, de erkenning dier zelfde aanspraken met betrekking tot Umbegisa en Mdhlaleni en het verkrijgen van een spoorweg naar zee, bleef onverminderd in het vooruitzicht gesteld".

De Regeering trok uit deze feiten de volgende conclusiën:

„1e. Dat de opperhoofden Zambaan en Umbegisa onafhankelijk zijn;

„2e. Dat de Zuid-Afrikaansche Republiek hare rechtmatige aanspraken ten aanzien van het grondgebied van Zambaan, Umbegisa en Mdhlaleni nimmer heeft prijsgegeven;

„3e. Dat de Britsche Regeering, met erkenning van de rechtmatigheid der begeerte dezer Republiek om zich oostwaarts uit te breiden, aanvankelijk alleen geweigerd heeft hare goedkeuring aan de door deze Republiek met de opperhoofden Zambaan en Umbegisa gesloten tractaten te hechten, op grond dat die goedkeuring afhankelijk moest blijven van de oplossing der Swaziland-kwestie;

„4e. Dat de Regeering dezer Republiek, vertrouwende op deze verklaring, als zijnde in overeenstemming met den natuurlijken loop der gebeurtenissen, hare politiek ten Noorden en Westen der Republiek heeft dienstbaar gemaakt aan de belangen van Harer Majesteits Gouvernement in het vertrouwen, dat de Britsche Regeering haar de handen zou vrijlaten in de landstreken ten Oosten der Republiek;

„5e. Dat de Britsche Regeering bij de Conventie van 1890 heeft toegestemd in het verkrijgen door de Zuid-Afrikaansche Republiek van souvereiniteitsrechten over een strook gronds binnen het grondgebied van Zambaan, Umbegisa, Mdhlaleni en Zambili voor den aanleg van een spoorweg of voor andere doeleinden;

„6e. Dat de Britsche Regeering (bij monde van Sir Henry Loch) te Colesberg en te Pretoria in 1893, niettegenstaande hare toestemming tot de uitoefening door de

Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek van de protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazieland en zijn bewoners, waardoor haar vroeger geopperd bezwaar tegen de goedkeuring der met Zambaan en Umbegisa gesloten overeenkomsten kwam te vervallen, zonder aanvoering van gegronde redenen geweigerd heeft de aanspraken van de Republiek op Zambaansland te erkennen, doch de toevoeging van het grondgebied van Umbegisa en Mdhlaleni aan de Republiek en het verkrijgen van een spoorweg naar zee uitdrukkelijk in het vooruitzicht is blijven stellen, welke beide laatste punten het onderwerp zouden vormen van eene tweede Conventie, zoodra de Swazieland-kwestie definitief zou zijn geregeld;

„7e. Dat, nu bij de Conventie van 10 December 1894, ten aanzien van Swazieland eene regeling is getroffen, het tijdstip scheen aangebroken voor het aanknoopen van onderhandelingen over de regeling der overige punten;

„8e. Dat het schijnt, alsof de Britsche Regeering door de onverhoedsche annexatie van Zambaan en Umbegisa den weg tot eene bevredigende oplossing dier punten heeft afgesneden, waardoor niet alleen de belangen dezer Republiek, maar ook die van andere Staten en Koloniën in Zuid-Afrika in de waagschaal zouden worden gesteld, voor zoover ook deze laatsten betrokken zijn bij een eventuëele toetreding der Zuid-Afrikaansche Republiek tot de Tolunie, de vrije toelating van Zuid-Afrikaansche producten, de verlenging van den Charlestown-spoorweg (van af de Natalsche grens naar Pretoria), alle aangelegenheden, die ten nauwste verband hielden met een voor deze Republiek bevredigende oplossing der kwestie van Zambaan en Umbegisa en met het verkrijgen van een eigen haven".

En ten slotte werd de hoop uitgesproken „dat de Britsche Regeering alsnog moge terugkomen op een maatregel [de annexatie van Zambaan en Oembegisa], die onvereenigbaar is met de, als rechtmatig

en als billijk erkende, aanspraken dezer Republiek"[1]).

Deze Nota werd aan het Britsche Goevernement opgezonden door Sir Hercules Robinson, die nu weer het ambt van Hoogen Commissaris bekleedde. In zijn begeleidenden brief[2]) sprak hij in ronde woorden uit, wat de Regeering slechts had doen doorschemeren, nl. dat de Republiek de handeling van het Britsche Goevernement beschouwde als „onoprecht en onvriendschappelijk". Maar natuurlijk kwam de Hooge Commissaris tegen deze beschuldiging op.

Eerstens was zijn verdediging gegrond op deze merkwaardige bewering: dat volgens de Swaziland-Conventie van 1890 de verbinding met de zee werd toegestaan op zekere voorwaarden, namelijk 1) „het toetreden van de Zuid-Afrikaansche Repu-

1) Groenboek No. 6, 1899, pp. 6—10; C. 7878, p. 7.

De Volksraad van den Oranje-Vrijstaat had reeds twee dagen vóór de verzending van deze Nota denzelfden wensch uitgesproken. Het voorstel daartoe was uitgegaan van C. J. de Villiers en het was ondersteund door C. H. W. van der Post. Het Besluit, No. 374 dd. 6 Juni 1895, luidt als volgt:

„De Volksraad van den Oranje-Vrijstaat vernomen hebbende dat door de „Britsche Regeering het grondgebied bekend als de gronden van Zambaan en „Umbegisa gelegen ten Oosten van de Zuid-Afrikaansche Republiek is geannexeerd;

„Overwegende dat deze annexatie geschied is zonder eenig voorafgaande raad„pleging door de Britsche Regeering met de daarin belanghebbende Regeeringen „van Zuid-Afrika, en dat die annexatie onvermijdelijk ten gevolge moet hebben „de vertraging en stremming van eene zoo zeer gewenschte betere samenwerking „en verstandhouding tusschen de verschillende Staten en Koloniën van Zuid-Afrika;

„Geeft zijn leedwezen te kennen dat de Britsche Regeering tot dezen stap is „overgegaan, en drukt den wensch uit dat die Regeering termen zal vinden om „in het belang van geheel Zuid-Afrika, de annexatie van het gemeld grondgebied „terug te trekken" (Groenboek No. 6, 1899, p. 15. Dit Besluit komt in geen Blauwboek voor).

2) Deze brief is gedateerd 14 Juni 1895 en openbaar gemaakt in Blauwboek C. 7878. Bijna woordelijk gelijkluidend is de missive van den Hoogen Commissaris waarmede hij op 13 September in opdracht van het Britsche Goevernement de Nota van de Regeering der Republiek beantwoordde; deze missive komt in geen Blauwboek voor, doch is te vinden in Groenboek No. 6, 1899, pp. 19—24.

bliek tot het Zuid-Afrikaansche Tolverbond", en 2) „den vrijen invoer van Zuid-Afrikaansche producten in de Republiek". De Zuid-Afrikaansche Republiek nu, zeide de Hooge Commissaris, „is niet toegetreden tot het Tolverbond en heeft den vrijen invoer van Zuid-Afrikaansche producten niet toegestaan".

Sir Hercules Robinson had zijn woorden in dezen brief dusdanig gekozen, dat de van de voorafgaande gebeurtenissen onkundige lezer daaruit wel moest afleiden, dat de Republiek zich verbonden had tot deelname aan het Tolverbond en tot vrije toelating van Zuid-Afrikaansche producten, vóórdat het in bezit kwam van Kosibaai en een strook gronds daarheen. De Conventie had echter juist het tegenovergestelde bepaald. In artikel 19 luidde het: „De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek stemt erin toe, in geval Kosibaai als voormeld en de souvereine rechten over de oppervlakte van land bedoeld in artikel 11 en over het land bedoeld in artikel 12 door haar verkregen wordt... in de dan bestaande Tolverbond-Conventie te treden".

Wat betreft het vrij toelaten van Zuid-Afrikaansche producten, een onderwerp dat behandeld was in artikel 22, waarvan de beteekenis niet geheel voor de hand lag, had Sir Henry Loch op 8 Augustus 1890 een opheldering gegeven in dit telegram aan Lord Knutsford:

„De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek verzoekt ook dat Artikel 22 der Conventie alleen van kracht zal zijn gedurende den tijd, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek deelneemt aan het Tolverbond. Dit laatste is de eenige voorwaarde die aan de ratificatie is verbonden, en daarin heb ik toegestemd" (C. 6200, p. 296).

Niets kon duidelijker zijn. Maar even duidelijk was het, dat Sir Hercules Robinson het er op aanlegde de aandacht van de Conventies van 1893 en 1894 af te leiden, door uitsluitend te spreken over die van 1890 en eenvoudig te zwijgen over de latere. „De geheele verstandhouding tusschen Harer Majesteits Goevernement en dat van de Zuid-Afrikaansche Republiek met betrekking tot de landen ten noorden en oosten van de Republiek, is vervat in de Swazieland-Conventie van 1890" schreef hij [1]), met volkomen voorbijzien van Hofmeyr's belofte, van de ratificatie der Conventie van 1890 door den Volksraad „als een overgangsmaatregel", en van de Conventies van 1893 en 1894 met hare beloften van een verdere Conventie. De Hooge Commissaris bleef in gebreke op te helderen, waarom over dat alles met geen woord werd gerept; en ook nadat de Regeering der Republiek in haar repliek van 21 November uitdrukkelijk de aandacht gevestigd had op de Notulen der Conferenties van Colesberg en Volksrust, waar die beloften nader besproken en in de Notulen waren opgenomen (Groenboek, p. 27), bleef men van Britsche zijde over dit punt zwijgen.

Er was meer in Robinson's verdediging van zijn Goevernement en aanval op de Republiek, dat deze laatste tot een verweer noopte. Hij kwam o.a. terug op de „inbreuken" op het gebied van Zambaan en Oembegisa, waarop Ripon zoo den nadruk gelegd had. Inderdaad, genoeg was er door den Hoogen Commissaris over geklaagd, al was er nooit een inbreuk geweest. Het had deel uitgemaakt van de

1) Deze volzin komt niet voor in zijn brief van 14 Juni 1895 aan zijn minister; alleen in dien van 13 September aan den President. In het Blauwboek zal men er dus te vergeefs naar zoeken; in het Groenboek komt hij voor op p. 23.

politiek der Britsche Regeering om voortdurend en over alles klachten in te zenden, de Regeering der Republiek daardoor af te matten en in haar werkzaamheid te hinderen; en om ze in voorraad te houden ten einde er later, zooals in dit geval, op te kunnen terugkomen, al waren zij, gelijk alle klachten over inbreuken op Zambaan's en Oembegisa's grond, na onderzoek ongegrond, ja zelfs ongerijmd gebleken. Zoo had Saunders eens gerapporteerd„ dat Ferreira gedurende drie jaren belastingen van Zambaan had ingevorderd, zich voordoende als gemachtigd om zulke betaling namens het Britsche Goevernement te eischen". Het was een zóó onmogelijk praatje, dat Sir Charles Mitchell, die toen (September 1889) met den titel van Administrateur aan het hoofd van Natal stond, er terstond een einde aan maakte:

„Ik hecht weinig gewicht aan deze bewering, daar het precies datgene is wat een naturellen-kaptein zou zeggen, die, in de gedachte dat er een naijver bestond tusschen Boer en Brit, met beide partijen goede vrienden wenschte te blijven" (C. 6200, p. 210).

Doch gegrond of niet, de Britsche Regeering raakte met die beweerde „inbreuken" niet eerst bekend na het aangaan van de Conventie van Volksrust. Zij had ze vóór zich gehad, toen Sir Henry Loch namens haar zijn handteekening had gezet onder de belofte van een „verdere beoogde" Conventie. Lord Ripon voelde de behoefte, dit verwijt bij voorbaat te ontzenuwen door te spreken van de mogelijkheid van nieuwe inbreuken!

„Er is eenige reden om te veronderstellen," schreef hij op 11 Mei 1895, „dat de inbreukmakingen toenemen, dat er

ernstig gevaar voor het verkrijgen van verdere concessies door geweld als anderszins bestaat, die zeer ten nadeele van de belangen van het district zouden zijn, en een staat van zaken in het leven zouden roepen van groote moeilijkheden en misverstand tusschen Harer Majesteits Gouvernement en de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek" (C. 7780, p. 49).

Deze brief van Ripon, die de Transvaalsche Nota van 8 Juni gekruist had, was door de Regeering niet punt voor punt beantwoord, zoolang zij nog in afwachting was van het bescheid van het Britsche Goevernement op de Nota, waarin haar pleidooi en protest opgenomen was. Zij had zich beperkt tot „de uitdrukkelijke verklaring, dat geen burger der Zuid-Afrikaansche Republiek zich heeft schuldig gemaakt aan geweld of onwettige handelingen," nòch in het land van Zambaan nòch in dat van Oembegisa. Doch na het ontvangen van Robinson's missive van 13 September d.a.v. zond de Regeering den 21sten November een repliek op de beide dépêches.

Naar aanleiding van Lord Ripon's vrees voor nieuwe „inbreuken" schreef zij:

„Deze Regeering acht het haar plicht, zeer duidelijk en ernstig te verklaren dat die uitdrukkingen in den brief van den Secretaris van Staat haar voorkomen ten zeerste onbillijk en onrechtvaardig te zijn, zoowel tegenover deze Republiek als tegenover sommigen harer onderdanen, tegen wie aldus ongegronde beschuldigingen ingebracht worden. Zij ontkent ten eenenmale, dat door burgers der Republiek „encroachments" zijn gepleegd in Zambaan's en Umbegisa's land.

„Zambaan en Umbegisa waren onafhankelijk en waren volkomen in hun recht, concessies en rechten te verleenen in hun gebied; dat die met geweld zijn verkregen is eene

bewering die met de feiten in strijd is. Van inbreuk kan geen sprake zijn, waar het hoofd vrijwillig en uit kracht van zijn eigen Souvereiniteit zekere rechten afstaat. Buitendien, welk geweld kon Ferreira in dat land gebruiken of dreigen?

„Hij heeft, voor de rechten door hem verkregen, behoorlijk betaald.

„Deze Regeering wenscht te wijzen op het feit, dat door Britsche onderdanen tallooze malen van naturellenhoofden rechten verkregen zijn [1]) gelijk aan die, waartegen nu Harer Majesteits Gouvernement opkomt en niet wil erkennen".

Sir Hercules Robinson had in zijn missive nog een ander onderwerp aangeroerd, dat de Regeering veel gewichtiger voorkwam:

„Het meest belangrijke punt in Uwe Excellentie's dépêche van 13 September 1895 komt voor te zijn, dat Harer Majesteits Gouvernement veel gewicht hecht aan de bewering, dat deze Republiek niet tot eene verstandhouding kwam met de genoemde Hoofdkapiteins, hoewel zij gedurende meer dan drie jaren het recht en de gelegenheid daartoe had. Zulks wordt geschreven in het aangezicht der mededeeling door deze Regeering, dat zij onderhandelingen had aangeknoopt en tot dat doel reeds belangrijke sommen had uitgegeven, aan welke mededeeling evenwel geen geloof schijnt te worden gehecht, omdat van die onderhandelingen nimmer vroeger officiëele kennisgeving aan Harer Majesteits Gouvernement werd gedaan.

„Als antwoord daarop zij het dezer Regeering vergund de aandacht van Harer Majesteits Gouvernement te vestigen op de omstandigheid, dat van het begin der onderhandelingen inzake Swazieland de Staatspresident voortdurend duidelijk liet verstaan, dat hij met deze Hoofdkapiteins niet verder

1) De Regeering had hiermede natuurlijk onder anderen Rhodes en Lobengoeloe op het oog.

kon onderhandelen, daar, zoolang de Swazielandsche kwestie nog hangende was, het van geen nut zoude zijn met deze zaken aan te gaan. Steeds heeft ZijnHoogEdele te kennen gegeven, dat Swazieland de eerste stap was, die zoude leiden tot den tweeden, te weten het in onderhandeling treden met deze Hoofdkapiteins; en om die reden werd verstaan en overeengekomen, dat na de afhandeling der Swazielandsche kwestie onderhandelingen zouden worden geopend ten einde een tweede Conventie tot stand te brengen, regeiende de aangelegenheden van het grondgebied van Zambaan, Umbegisa en andere Hoofdkapiteins.

Niettegenstaande deze duidelijke verstandhouding en overeenkomst tusschen de onderhandelende partijen werden plotseling, en zonder deze Regeering het minst daarin te kennen, de bedoelde landstreken geannexeerd, bijna onmiddellijk na de regeling van de Swazielandsche kwestie".

De Regeering besloot hare verdediging met een herhaling van haar protest:

„De opening in 1890 aan de Republiek gegeven om een eigen weg naar zee te verkrijgen (en waarvan zij buiten haar schuld geen gebruik kon maken) is nu niet verder opengezet maar geheel gesloten.

De Regeering dezer Republiek gevoelt zich daarom verplicht te blijven bij hare beschouwing van de daad van Harer Majesteits Gouvernement als onvriendelijk tegenover de Republiek en in strijd met de onderhandelingen door beide Regeeringen gevoerd.

De Regeering moet daarom blijven bij haar protest, zooals neergelegd in haar schrijven van 8 Juni 1895."

Bij dit enkele protest liet de Regeering het niet. Tot het laatste toe bleef zij haar standpunt handhaven. Het Groenboek der Zuid-Afrikaansche Repu-

bliek No. 6, 1899 wijst dat uit, in tegenstelling met de Britsche Blauwboeken, welke na Sir Hercules Robinson's verdediging van den 14den Juni en de goedkeuring daarvan door Joseph Chamberlain, Ripon's opvolger, niets meer over deze zaak inhouden, zelfs niet de hierboven aangehaalde repliek der Republiek van den 21sten November 1895. Voor Groot-Brittanje deed het antwoord van den Hoogen Commissaris de zaak af. Of eigenlijk: de annexatie-proclamatie had haar reeds afgedaan. Want het was Groot-Brittanje nooit ernst geweest met de „verdere beoogde Conventie". Nooit was die van Britsche zijde „beoogd" geweest.

Of een conservatief, dan wel een liberaal ministerie in Londen aan het roer zat, of een Ripon dan wel een Chamberlain de koloniën beheerde, of een Loch dan wel een Robinson te Kaapstad direct met de Republiek te doen had, het kwam ten slotte voor dien Staat op hetzelfde neer.

Ook wat vriendschapsbetuigingen betreft, had de Republiek geleerd, daaraan dezelfde waarde toe te kennen, van welken Britschen staatsman zij ook kwamen. Waar Ripon geschreven had, dat de annexatie van Zambaan en Oembegisa niet geschied was „in een onvriendschappelijken geest nòch in eenig opzicht tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek gericht", daar deed Chamberlain denzelfden toon hooren in zijn opdracht aan den Hoogen Commissaris om „President Krüger de verzekering te geven dat Harer Majesteits tegenwoordig Goevernement, evenals zijn voorgangers, de meest vriendschappelijke gevoelens jegens de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek koesterde". Hij liet er bijvoegen dat „de onafhankelijkheid van hun land is verzekerd

door de niet-agressieve politiek van Harer Majesteits Goevernement" [1]).

En dat werd geschreven in het jaar van de Jameson-Raid en enkele jaren vóór Chamberlain's vernietigings-oorlog.

1) Groenboek, pp. 20, 24; C. 7878, p. 1.

HOOFDSTUK XLV

GROOT-BRITTANJE EN DE CONVENTIE VAN 1894
BOENOE EN HET PROTOCOL VAN 1898

20 Februari 1895	De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek aanvaardt het bestuur over Swaziland.
28 Februari 1895	De Britsche vertegenwoordiger, Kolonel Martin, handelt in strijd met de Conventie. De Regeering der Republiek weigert hem het *exequatur* als Britsch Consulair ambtenaar; hij wordt teruggeroepen.
Augustus 1895	De Regeering der Republiek vaardigt een Proclamatie uit tegen het verstoren van rust en orde in Swaziland.
1896—1897	Voortdurend intrigeeren van Engelschen in Swaziland.
April 1898	Moord op M' Baba.
	De Regeering der Republiek roept Boenoe, het opperhoofd der Swazies, deswege ter verantwoording.
Juli 1898	Boenoe vlucht naar Natal.
Juli—October 1898	De nieuwe Hooge Commissaris, Sir Alfred Milner, komt te zijnen behoeve tusschenbeide.
5 October 1898	Onderteekening van het Protocol, aan de Swaziland-Conventie toegevoegd.
6 October 1898	De Volksraad keurt het Protocol goed.
November 1898	Boenoe, naar Swaziland teruggekeerd, wordt op aandringen van den Hoogen Commissaris slechts tot een geldboete veroordeeld.

De vraag komt van zelf bij ons op: als Engeland zoo handelde ten opzichte van één bepaling der Conventie, hoe hield het zich dan tegenover de andere?

Volgens de Conventie van 1894 bezat de Zuid-Afrikaansche Republiek alle rechten van protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazi-

land. Het werd door Sir Henry Loch op de Conferenties duidelijk en herhaaldelijk verzekerd, dat het Britsche Goevernement de oprechte bedoeling had, Swaziland geheel aan de Republiek over te dragen; door de moeilijkheden evenwel die zich in het Parlement zouden voordoen, als de Republiek Swaziland met ronde woorden inlijfde, kon het Britsche Goevernement tot zijn leedwezen niet het woord „annexatie" in de Conventie toelaten en moesten dus andere uitdrukkingen worden gebezigd, waardoor de Republiek hetzelfde recht zoude verkrijgen als wanneer het Swaziland had geannexeerd. Derhalve werd naar een uitdrukking gezocht, die alles insloot en werden aan de Republiek de genoemde vier rechten toegekend. Met die macht bekleed, zou de Zuid-Arikaansche Republiek volgens den vertegenwoordiger van Groot-Brittanje, heer en meester zijn van en in Swaziland, — hetgeen de bedoeling van Harer Majesteits Goevernement heette te zijn.

Welnu, reeds een week nadat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek op 20 Februari 1895 het bestuur van Swaziland had aanvaard, was zij gedwongen te klagen over het optreden van den Britschen vertegenwoordiger in Swaziland (Kolonel Martin) en daarvan te zeggen, dat het „de uitvoering der Conventie oneindig verzwaren zal" en „gevolgen zal hebben, die wellicht gevaarlijk, maar in ieder geval lastig en onaangenaam zullen zijn, en die, al kan deze Regeering er niet voor verantwoordelijk worden gesteld, nu toch door haar zullen worden ondervonden [1])".

De zaak was, dat Kolonel Martin op 19 Februari

1) De Staatssecretaris der Z. A. R. aan den Hoogen Commissaris, 28 Februari 1895. Deze missive is in geen Blauwboek of Groenboek openbaar gemaakt.

naar Enkanini, de hoofdkraal der Koningin-Regentes gegaan was, en daar medegeholpen had om Boenoe tot Koning te verklaren „door aan hem, zooals hij [Martin] zichzelf uitdrukt, de Wet te geven".

„Hij deed dit, niettegenstaande op den 16den dezer aan Uwe Excellentie door deze Regeering geseind werd, dat er eene Commissie zoude gezonden worden, om Bunu tot Hoofdkapitein van de Swazies te verklaren — overeenkomstig de Conventie, en niettegenstaande hij wist dat de Heer Krogh [de Transvaalsche Speciale Commissaris] op last dezer Regeering aan Bunu en de Swazies liet weten dat de Commissie op punt van vertrek stond, om onder andere Bunu tot Hoofdkapitein te verklaren".

De Regeering noemde het „een daad, die geheel in strijd was met de bedoeling en de uitdrukkelijke bewoordingen van eene Conventie, pas zes dagen te voren door den Volksraad geratificeerd". Volgens de rechten aan de Republiek toekomend, „moest het aanstellen van Bunu geschieden door deze Regeering en niet door een vertegenwoordiger van Uwer Excellenties Goevernement".

Kolonel Martin had zich bovendien den titel aangematigd van „Britsch Resident", terwijl de Conventie slechts sprak van een „Consulair ambtenaar". Daar de titel van Britsch Resident gewoonlijk gegeven wordt aan den Britschen vertegenwoordiger in landen, die onder Britsche protectie of suzereiniteit staan, was het de Regeering der Republiek onmogelijk zich bij Martin's handelwijze neer te leggen.

Zij weigerde dus haar *exequatur* aan Kolonel Martin als Britsch Consul in Swaziland, en er bleef het Britsche Goevernement onder de omstandigheden niets anders over dan dezen terug te roepen. Ten

onrechte zou men echter veronderstellen, dat hij door zijn optreden in Swaziland in ongenade was gevallen. Zijn loopbaan leed er in geenen deele door; integendeel.

Dit was niet het eenige, wat de Regeering der Republiek in den weg werd gelegd. Zoodra zij het gezag in Swaziland aanvaard had, zond zij een Commissie daarheen om orde op de zaken te stellen. Terstond werd dit aangegrepen om het gerucht te verspreiden, dat de Republiek een inval in Swaziland ging doen en het land met geweld inlijven. Voor den Hoogen Commissaris was dit gerucht natuurlijk onmiddellijk een aanleiding tot het vragen van „ophelderingen". Wij kunnen niet beter doen dan nu kennis te nemen van een privaat schrijven van President Krüger aan Sir Henry Loch, gedateerd 2 Maart 1895 [1]); de inhoud spreekt voor zichzelf:

„Ik dank U zeer voor uwen privaten brief van den 20sten Februari l.l. Vóór ontvangst van dat schrijven had ik reeds uit de nieuwsbladen uw aanstaand vertrek vernomen. Ik behoef U niet te zeggen, dat het bericht mij zeer onverwacht trof . . .

„Terwijl ik bezig was uwen brief van den 20sten l.l. te beantwoorden, ontving ik uw privaat telegram van den 27sten. Ik twijfel niet aan Uwer Excellentie's goede bedoelingen, [dit was natuurlijk vóórdat de President eenig vermoeden had van de hem boven het hoofd hangende annexatie van Zambaan en Oembegisa's grond], maar ik zou mij veroorloven te vragen: indien levens van blanke personen in Swazieland verloren gaan, doordat deze Regeering niet genoegzame voorzorgsmaatregelen genomen had, op wien zou de buitenwereld de schuld werpen? Zou H. M. Gouvernement of wij geblameerd worden? Als voortgegaan wordt

1) Voor het eerst hier openbaar gemaakt.

met het opeten en vermoorden van Swaziekaffers en meiden, hetgeen tot nu toe sedert langen tijd is geschied en steeds is toegedekt — ik zeg als daarmede wordt voortgegaan, zullen niet de vijanden dezer Republiek daar gretig gebruik van maken om de gemoederen tegen ons op te hitsen, zooals vroeger zoo dikwijls gedaan is?

„Zooeven verlaat mij Sir Jacobus de Wet, die mij mondeling een private boodschap van U kwam brengen; ongeveer zooals in uw genoemd telegram vervat. Ik heb hem gezegd dat ik niet van plan ben eenigen aanval in Swaziland te maken, of eenig geweld te gebruiken, maar dat mijn Commissie niet zonder eenig geleide zulk een reis kan doen en dat ik eenige burgers in de grensdistricten heb opgeroepen om gereed te wezen, wanneer hunne diensten wellicht door de kaffers mochten worden noodig gemaakt.

„Herhaaldelijk krijgen wij berichten en bewijzen omtrent den angst die de blanken in Swaziland (Britsche onderdanen ingesloten) beheerscht, en verzoeken van henzelf om bescherming. Zelfs al willen de kapiteins niet, dan is het toch mogelijk dat onverantwoordelijke private kaffers misdaden en overtredingen kunnen bedrijven. Tegenover blanken is men niet veilig, hoeveel te minder dan niet tegenover wilde naturellen!

„Zooals Sir Jacobus de Wet zegt, zijn Uwe Excellentie geruchten ter oore gekomen dat deze Regeering expres onlusten in Swaziland wil uitlokken om dan het land met geweld in te nemen.

„Niets kan dommer en onwaarschijnlijker zijn, maar dat het gerucht verspreid wordt (zooals het schijnt) is wederom een bewijs, hoe opstokers als altijd aan het werk zijn en zich niet schamen de schromelijkste leugens te verspreiden ....

„Het is treurig, dat wat deze Regeering ook moge doen, al hare handelingen ten kwade worden uitgelegd, maar het is mijn vertrouwen, dat gij zult doen wat in uw vermogen is om het ware licht te werpen op de juiste feiten".

Doch medewerking ondervond de Regeering van

Britsche zijde in geenen deele. Terwijl de Hooge Commissaris voortging met het stellen van nutteloze vragen, het eischen van onnoodige ophelderingen en het inzenden van ongegronde klachten, die de Regeering en haren ambtenaren handen vol werk gaven — men zie er de archieven der Republiek maar eens op na —, vond er zulk een kuipen en intrigeeren door blanken bij de Swazies plaats, dat het onmogelijk gemaakt werd, rust en orde in het land geheel te herstellen en te handhaven, niettegenstaande de belangrijke kosten, die de Republiek zich voor een groote politie-macht getroostte. De Regeering had er reeds te Volksrust over geklaagd en Sir Henry Loch had niet kunnen ontkennen, dat men zou moeten overgaan tot het nemen van maatregelen daartegen. Dat was nu de plicht der Republiek geworden, en een hoe langer hoe dringender plicht, naarmate men van uit Engeland meer en meer openlijk de Swazies tegen de Republiek opstookte.

In Augustus 1895 vaardigde de Regeering een Proclamatie uit, straffen bedreigende tegen „het veroorzaken van twist tusschen de Naturellen-opperhoofden in het land [Swaziland] en hunne volgelingen" en „tegen het doen van eenige daad, waardoor de openbare rust en orde in dat land moge worden gestoord" [1]).

De brief, waarmede de Staatssecretaris den Hoogen Commissaris van dezen maatregel in kennis stelde, sprak ronduit een beschuldiging uit tegen leden van het Engelsche Parlement [2]):

„Ik heb de eer ter kennisse van Uwe Excellentie te

1) *Staatscourant der Z. A. R.*

2) Vóór allen worde Ashmead Bartlett genoemd.

brengen, dat, naar aanleiding van de houding, als gevolg van de voortdurende opstokerijen van personen zoowel in als buiten Swazieland door de Swazie-kaffers aangenomen, deze Regeering zich verplicht heeft gevoeld de proclamatie, zooals vroeger met Sir Henry Loch besproken en toen reeds wenschelijk geacht, uit te vaardigen, ten einde te trachten de kwaaddoeners en onruststokers onder de kaffers zooveel mogelijk tegen te gaan.

„Een exemplaar der proclamatie sluit ik hierbij in. Het spijt deze Regeering te moeten zeggen, dat zij van vertrouwbare zijde berichten heeft ontvangen, dat zelfs van uit Engeland door Parlementsleden boodschappen aan den Hoofdkapitein worden gezonden, hem raad en advies gevende zich niet in te laten met deze Regeering, maar te blijven volharden in eene brutale houding.

„Het zou treurig zijn, wanneer deze zoogenaamde vrienden van de Swazie-kaffers het eens zoover zouden brengen, dat er botsing ontstond en bloed vergoten werd.

„Worden de Swazie-kaffers slechts aan zichzelf overgelaten, dan bestaat er geen vrees, dat er eenige ongeregeldheden zullen voorvallen, maar wanneer zij gedurig worden opgestookt om zich te verzetten, dan is het niet te voorzien wat de gevolgen nog zullen zijn.

„Van veel nut zoude het daarom zijn wanneer H. M. Gouvernement middelen zou kunnen aanwenden om te voorkomen dat zulke kwaadgezinde personen, zich buiten Swazieland en op Engelsch gebied bevindende, zich inlaten met zaken van een land bestuurd door een bevrienden Staat".

Dit beroep op Engeland's goeden wil en medewerking was het kloppen aan een doovemans deur.

Het zou een wonder geweest zijn, wanneer een jonge wilde als Boenoe, bij al deze pogingen om hem het hoofd op hol te brengen, niet teruggevallen was in de barbaarsche gebruiken, die als een Koninklijk privilege van zijn voorgangers werden beschouwd.

Gevoelig voor vleierij, ijdel als elke kaffer, door Engelschen van hoogeren en lageren staat dusdanig behandeld, dat hij wel het gevoel moest krijgen, een Vorst te zijn die zich om de Regeering der Republiek maar weinig behoefde te bekommeren, niet zelden verkeerende onder den invloed van sterken drank, — oefende hij zijn „Vorstelijke" macht uit op eene wijze, die volkomen in strijd was met de voorwaarde, waarop hij bij de Conventie als Hoofdkapitein was erkend, namelijk dat hij niet zou handelen „in strijd met beschaafde wetten en gebruiken". Strooptochten, rooverijen, mishandelingen en moorden werden in alle hoeken van het land bedreven, hetzij door Boenoe zelf, op zijn bevel of wel naar zijn voorbeeld. Klachten zonder einde bleven bij de vertegenwoordigers der Republiek inkomen, van zwarten zoowel als van blanken. En de Engelschen onder hen, zich grondende op de verantwoordelijkheid die de Republiek nu eenmaal voor Swaziland droeg, namen met graagte de kans waar, om bij de Regeering op bescherming aan te dringen en haar daarenboven aansprakelijk te stellen voor alle geleden schade [1]).

Na eenige jaren de orde gehandhaafd te hebben onder uiterst bezwarende omstandigheden, werden de toestanden onder de kaffers zoodanig, dat de Regeering genoodzaakt was in te grijpen. Toen in April 1898 een der kapiteins (Oembaba of M'Baba) werd vermoord onder omstandigheden, die onmiskenbaar op Boenoe heen wezen als den direct of

1) Een voorbeeld werd later door Staatssecretaris Reitz aangehaald in zijn brief van 9 Juli 1898, waarin hij de namen noemt van A. M. Miller, J. H. Johnson, V. M. Stewart, W. M. Miles, F. S. Berning, die als een deputatie ook namens anderen optraden. Zie Groenboek No. 2, 1899, p. 7 en Blauwboek C. 9206, p. 55.

indirect schuldige, nam zij stappen om Boenoe ter verantwoording te roepen en hem terecht te doen staan wegens moord.

Dit was een welkome aanleiding voor het Britsche Goevernement om zich te doen gelden. Het moest de Republiek goed duidelijk gemaakt worden, dat, al was Swaziland aan de Republiek afgestaan, zooals het heette, Groot-Brittanje de eigenlijke meester bleef. En niet minder moest den kaffers bijgebracht worden, dat zij steeds op Engeland's bescherming tegen de Boeren konden blijven rekenen, zelfs al waren zij misdadigers.

Toen dus Boenoe voor den rechter werd gedaagd, verhief Sir Alfred Milner, de nieuwe Hooge Commissaris, dadelijk zijn stem om daartegen te protesteeren [1]).

Daarop volgde een uitgebreide correspondentie, die van Milner's kant het bewijs leverde van zijn streven om de Regeering der Republiek den voet op den nek te zetten, en die daartegenover van de zijde der Republiek den wensch toonde een botsing te vermijden, tot elken prijs bijna. Van den Hoogen Commissaris was het een voortdurend stellen van nieuwe eischen, van de Republiek een geduldig telkens toegeven.

Milner begon met den wensch uit te spreken, dat de zaak tegen Boenoe niet judiciëel zou worden behandeld, doch civiel en administratief; hij voegde erbij, dat in geen geval een andere straf dan een boete zou moeten worden opgelegd. Voor een moord!

Daarop ging de Hooge Commissaris, aangemoe-

1) Groenboek No. 2, 1899, p. 7 en Blauwboek C. 9206, p. 28. Voor het verloop der hier verhaalde geschiedenis worde kortheidshalve naar deze twee boeken verwezen, zonder daarvan bladzijde na bladzijde aan te halen.

digd door Chamberlain, een stap verder, en beweerde, dat de Regeering der Republiek geen jurisdictie had en dat er geen competent gerechtshof bestond. Door de Regeering werd daartegen met verwijzing naar de artikelen 2 en 4 der Swaziland-Conventie aangevoerd, dat, als zij administratieve macht bezat, haar ook de judiciëele niet ontbrak, daar beide machten in één adem door de Conventie werden genoemd; terwijl verder bij hare proclamatie van 15 Maart 1895 een competent gerechtshof was ingesteld.

De Hooge Commissaris weigerde de juistheid van dit argument te erkennen en de twistvraag werd verscherpt, toen Boenoe in het begin van Juli 1898, vergezeld door den ons bekenden Rathbone, zijn heil zocht in de vlucht en op Britsch gebied, in Natal, waar, wat hij wel wist, hem de beschermende hand boven het hoofd zou worden gehouden.

Het Hoofd speelde daarmee geheel in Milner's kaart. Deze kwam er door in de gelegenheid om van de wenken en wenschen, die hij reeds als zoovele voorschriften aan de Regeering had bekend gemaakt, voorwaarden te maken, die de Republiek zou moeten aannemen, wilde hij zijn medewerking verleenen tot het bestraffen van Boenoe.

Van die gelegenheid maakte Milner dan ook zonder verzuim gebruik.

Wat Boenoe betrof, het zou de Regeering der Republiek het liefst zijn geweest, als het opperhoofd maar in Natal gebleven was. Zulk een oplossing van de Swaziland-moeilijkheden zou echter allerminst naar den zin van den Hoogen Commissaris geweest zijn. Toen dàn ook Generaal Joubert, die naar Swaziland gezonden was om te waken tegen

rustverstoringen, aan de hand deed, dat in de afwezigheid van den hoofd-kapitein „zekere autoriteit aan eenige der Induna's zou worden verleend .... opdat allerlei kleine zaken tot de competentie van den hoofd-kapitein behoorende konden worden afgedaan", verzette Milner zich daartegen, geheel in den geest van zijn algemeene politiek om zich te verzetten tegen alles, wat kon opgevat worden als een zelfbewuste uiting der Republiek, of wat hem de gelegenheid zou benemen om aan de Republiek de wet voor te schrijven.

Ten aanzien van Boenoe scheen de Hooge Commissaris zich in zijn correspondentie met de Republiek op het standpunt te plaatsen, alsof het Swazihoofd niet schuldig kon of mocht bevonden worden. Hij deed alles wat in zijn vermogen was om Boenoe te helpen. Hij stond erop, dat het Kaffer-hoofd de vrijheid zou hebben na afloop van het voorloopig onderzoek te Bremersdorp, naar zijn kraal terug te keeren en bleef daarbij ondanks de waarschuwing van de Regeering der Republiek, dat Boenoe op die wijze de kans zou krijgen gevaarlijke getuigen te intimideeren of zelfs uit den weg te ruimen, — een mogelijkheid, die aan allen, bekend met inboorlingen, zeer waarschijnlijk leek. Hij gaf als zijn meening, naar den vorm een bevel, te kennen, dat het onderzoek in de moordzaak niet meer dan een paar dagen zou behoeven te duren; niemand ter wereld was echter in staat daarvan vooruit iets met zekerheid te bepalen. Hij eischte voor den Britschen Consul het recht het onderzoek bij te wonen, en hij vorderde dat Boenoe alle gelegenheid zou hebben den Consul in en buiten het Hof te raadplegen. Hij wenschte, dat slechts

naar den dood van M'Baba en diens bedienden onderzoek zou gedaan worden, niettegenstaande van de zijde der Republiek in bijna elken voorafgaanden brief werd gesproken van andere en meerdere misdaden, door Boenoe gepleegd. [1]) En toen later bij het onderzoek een vraag gedaan werd, die niet onmiddellijk op den dood van M'Baba betrekking had, diende de Britsche Agent zonder verzuim een protest in, gegrond daarop, dat de Regeering verzuimd had vooraf een „verzoek" („request") in te dienen, om zulks te mogen doen. De Hooge Commissaris bleef in deze houding volharden, niettegenstaande de ernstige opmerking der Regeering, „dat misdaden van zulk een ernstigen aard als die, waarvan de hoofd-kapitein staat beschuldigd, nu niet onderzocht zullen worden en, in strijd met alle regelen van beschaving ongestraft zullen moeten blijven". Hij stelde als voorwaarde, dat geen schuldig-verklaring zoude worden uitgesproken, tenzij de proces-stukken aan hem waren voorgelegd geweest en hij zijn bevinding had te kennen gegeven. Hij was niet tevreden, vóórdat hem de belofte was gegeven, dat, wat ook de uitslag van het onderzoek mocht zijn, in geen geval een andere straf dan boete zoude worden opgelegd, en bovendien de verdere belofte, dat de grootte van die geldstraf in overleg met hem zou worden bepaald. Met al deze specifieke toezeggingen nog niet voldaan, kwam hij met het algemeene bevel,

1) De gruweldaden waarvan Boenoe beschuldigd werd in berichten en beëedigde verklaringen die bij de Regeering der Republiek werden ingezonden, waren werkelijk barbaarsch. Als die waarheid behelsden, liet hij bijvoorbeeld jonge kaffermeiden tot den dood toe verkrachten door zijne regimenten; liet hij zwangere vrouwen opensnijden om zich te overtuigen „hoe de mensch ontvangen „en geboren werd", want een Koning, zoo redeneerde hij, moest alles weten.

dat de Regeering bovendien zou hebben te beloven „alle aanbevelingen in overweging te zullen nemen die de Hooge Commissaris moge maken".

En alle deze voorwaarden werden door de Regeering der Republiek stuk voor stuk toegegeven en aangenomen, alle deze voorschriften opgevolgd, al geschiedde het dan ook onder protest, onder voorbehoud van rechten, of met waarschuwingen voor gevolgen waarvan de verantwoordelijkheid door haar werd afgewezen. Doch de Regeering voegde zich voortdurend, en daarom was het den Hoogen Commissaris toch te doen. Voor hem was de hoofdzaak: zijn wil op te leggen.

Voor de Regeering der Republiek was de zaak vooral bitter moeilijk te dragen gemaakt door de wijze waarop de Hooge Commissaris zich tegenover Boenoe gedroeg. In plaats van dit hoofd eenvoudig het bevel te geven Britsch gebied te verlaten, trad Milner dadelijk als Boenoe's zorgzame beschermer op en verzuimde vooral niet hiervan Boenoe zelven op de hoogte te stellen. Hij deelde het hoofd de voorwaarden mede, die hij de Republiek had afgedwongen en liet in zijn boodschap aan Boenoe met trots volgen: „dat deze regeling in uw belang de best mogelijke is.... Indien gij nu den raad van den Hoogen Commissaris opvolgt, zal hij voortgaan zorg voor U te dragen, en behoeft gij geen vrees te hebben voor uw leven en uwe vrijheid".

Geen wonder, dat de met zooveel opmerkzaamheden behandelde inboorling besloot naar Swaziland terug te keeren. Daar vond het onderzoek naar den moord op M'Baba en op zijn volgelingen plaats. De Regeering der Republiek, zich vereenigende met het advies van den Staatsprocureur J. C. Smuts, bevond

(18 October), dat Boenoe niet alleen schuldig was aan moord op M'Baba en zijn volgelingen, maar dat buitendien was gebleken, al was het onderzoek daar niet opzettelijk op gericht geweest, „dat hij als opperhoofd der Swazi-natie zulke wanorde en gruweldaden heeft toegelaten [als in het Rapport van den Staatsprocureur genoemd] zonder dezelve op eenige wijze tegen te gaan".

De Hooge Commissaris was het met deze conclusie volstrekt niet eens. Hij vond het noodig, niet alleen „terstond te verklaren, dat hij in geenen deele in staat [was] met eenig verloop genoegen te nemen, waarin opgesloten ligt dat Bunu schuldig is aan den moord van M'Baba", maar ontzag zich niet er de uitdrukking aan toe te voegen dat hij „hoogst verwonderd" was over de conclusie, waartoe de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek was gekomen.

Het zou echter al te erg zijn Boenoe geheel vrij uit te laten gaan, dat zag Milner wel in. Nadat hij dus eerst de Regeering der Republiek een les had toegediend, liet hij er op volgen, dat zijns inziens toch aan Boenoe een boete moest worden opgelegd, „omdat deze als Hoofd-kapitein tot op zekere hoogte verantwoordelijk moest worden gehouden voor de barbaarsche praktijken, door het onderzoek geopenbaard", en Milner voegde er, zonder naar het welmeenen van de Regeering der Republiek te vragen, in één adem bij: „doch niet grooter dan vijfhonderd pond".

De Regeering voegde zich naar dezen „wensch" en stelde (November 1898) de boete op dit bedrag vast.

Middelerwijl, dat wil zeggen gelijktijdig met de

gedachtenwisseling over de zaak van Boenoe, was tusschen de twee Goevernementen een correspondentie gaande geweest over het toevoegen van een protocol aan de Swaziland-Conventie, waardoor de Regeering der Republiek de jurisdictie zou verkrijgen, welke haar volgens de bewering van het Britsche Goevernement niet toekwam. Van haar eigen standpunt af oordeelend, moest de Regeering der Republiek zulk een Protocol wel onnoodig vinden en zelfs schadelijk voor haar gezag; maar, nu eenmaal het Britsche Goevernement hare jurisdictie betwistte, vond zij het beter toe te geven en nederig op het denkbeeld in te gaan. Nadat een door haar ontworpen concept van Britsche zijde verworpen was, duurde het eenige maanden voordat men tot overeenstemming was geraakt. Welke geest den Waarnemenden Britschen Agent te Pretoria bij de onderhandelingen bezielde, kan men opmaken uit zijn rapport aan den Hoogen Commissaris van den 20sten Juli 1898, waarin hij de beteekenisvolle opmerking maakt dat „het Transvaalsche Goevernement de onderteekening van een Protocol vraagt zonder een *quid pro quo* voor te stellen". De Republiek had dus een vergoeding moeten aanbieden voor een zaak die zij niet begeerde, voor iets onnoodigs en schadelijks dat haar door den Hoogen Commissaris was opgedrongen; een zaak bovendien, die het Britsche Goevernement tot niets bond en waarbij dit van niets afstand deed. Voor de Republiek zou het Protocol slechts een jurisdictie omschrijven, die zij reeds bezat en waarvoor zij zich groote opofferingen had getroost.

Fraser, de bedoelde Waarnemende Britsche Agent, wist echter wel dat dergelijke opmerkingen zijn chef,

den Hoogen Commissaris, aangenaam zouden zijn. Sir Alfred Milner zelf verzuimde niet te laten blijken, door welken „vriendschappelijken geest" jegens de Republiek hij gedreven werd. Reeds dadelijk toen hij het denkbeeld van een Protocol te berde bracht, kwam er de voor de Republiek kwetsende opmerking bij, dat daarbij gezorgd moest worden voor „speciale waarborgen om te verzekeren dat de zaak van een beschuldigden naturel ten volle aan het Hof zal worden voorgelegd". Toen men later eindelijk tot overeenstemming gekomen was over de bewoordingen van het Protocol, waarbij zekere misdaden, door Swazies bedreven, onderworpen zouden zijn aan de jurisdictie van het Swaziland-Hof, werd bepaald dat het document door den Staatssecretaris en den Britschen Agent zou worden onderteekend, om daarna aan de ratificatie van den Volksraad te worden onderworpen. Op 3 October 1898 vernam Milner, dat de Volksraad zijne zitting van 7 tot 24 October zou verdagen en de ratificatie van het Protocol dus waarschijnlijk vier tot zes weken vertraging zou ondervinden. Dit maakte den Hoogen Commissaris zóó ongeduldig, dat hij den Britschen Agent terug seinde: „Het is bespottelijk dat wij ons zouden binden, terwijl zij vrij zouden blijven voor een onbepaalden tijd". Het was alsof eenige weken uitstel er iets toe deed en alsof Groot-Brittanje tot iets gebonden was en de Republiek van iets vrij. Een Britsche Minister van Koloniën zou zich wel gewacht hebben een dergelijken toon aan te slaan tegenover een Kolonie; de Hooge Commissaris meende zich dat echter te kunnen veroorloven tegenover de Zuid-Afrikaansche Republiek, een zwakken Staat, waartegen zijn Regeering bezig

was maatregelen van geweld voor te bereiden en die genegen was, zich ongeveer alles te laten welgevallen, om het slechts niet te laten komen tot een vredebreuk.

Hoe dat zij, de Volksraad gehoorzaamde. Nadat het Protocol op 5 October was geteekend, werd het door dat Lichaam den volgenden dag goedgekeurd [1]).

Daarmede werd het Boenoe-incident afgesloten. Hoewel oogenschijnlijk slechts van plaatselijk belang, was het voor de Republiek vèr reikend in beteekenis, omdat het de Britsche Regeering de gelegenheid verschafte zich te doen gelden in een land als Swaziland, dat op geen enkele wijze Britsch kon heeten, dat zelfs niet in een Britsche sfeer van invloed lag, een land, waarover zij integendeel het Protectoraat eener andere Regeering, die der Zuid-Afrikaansche Republiek, erkende. Het optreden van Groot-Brittanje in dezen behoorde tot de campagne, die tegen de Republiek werd gevoerd en die een jaar later tot vredebreuk zou leiden. Voor het oogenblik voorkwam de Republiek een botsing, door het hoofd te buigen.

1) De tekst van het Protocol is in Bijlage IJ. te vinden.

HOOFDSTUK XLVI

Amatongaland

Juli 1887	Overeenkomst met Zambili's boodschappers. Saunders naa Amatongaland.
13 October 1887	Zambili bekrachtigt dit traktaat.
3 December 1887	Het wordt door den Hoogen Commissaris geratificeerd.
Juni—Juli 1888	Kolonel Martin naar Zambili om haar te bewegen Britsche bescherming te aanvaarden. Zambili wenscht integendeel van het traktaat van 1887 ontslagen te worden.
Mei 1889	Zambili roept de bescherming der Portugeesche Regeering in.
Maart 1890	Gezantschap van Zambili naar Lissabon met hetzelfde doel.
1894	Dood van Zambili. Zij wordt opgevolgd door Ngwanasi.
16 November 1894	Brief van dit Hoofd aan een Britschen ambtenaar in Zoeloeland. Van dit schrijven wordt ten onrechte gebruik gemaakt, alsof het een verzoek om protectie inhield.
30 Mei 1895	Afkondiging van het Britsche Protectoraat over Amatongaland.

Nu nog in het kort iets over het lot van Tongaland, met Kosibaai.

Het is reeds (p. 38) gemeld, dat in Juli 1887 een voorloopige overeenkomst werd aangegaan tusschen den Goeverneur van Natal en boodschappers van Zambili, de Tonga-Koningin, waarbij deze zich verbond geen traktaten met andere machten te sluiten zonder de toestemming van den Britschen Hoogen Commissaris. Dit voorloopig verdrag werd door Zambili op 13 October van hetzelfde jaar bekrachtigd en door den Hoogen Commissaris op 3 December 1887 bij Proclamatie geratificeerd. Saunders, een

Natalsch ambtenaar, was, naar wij weten, speciaal naar Zambili gezonden om haar tot deze bekrachtiging te brengen. (C. 6200, pp. 39, 40).

Met het aldus verkregene was het Britsche Goevernement niet voldaan. Op 9 Februari 1888 schreef de Minister van Koloniën, Sir Henry Holland (Lord Knutsford) aan den Goeverneur van Natal, Sir Arthur Havelock, dat het Britsche Goevernement tot het besluit was gekomen „dat nauwer betrekkingen dan die door het bekrachtigde traktaat geschapen, nu behooren in 't leven te worden geroepen met Koningin Zambili en het Tongavolk. Ik draag U dus op de Koningin Zambili te doen weten dat, indien zij zulks nog wenscht, een protectoraat zal worden afgekondigd over haarzelve, haar volk en land" (C. 6200, p. 54).

Dit werd geschreven naar aanleiding van Saunders' verslag van zijn zending naar Zambili en in dat verslag zien wij geen woord over een verlangen van Zambili naar een protectoraat. „Indien zij zulks nog wenscht" was dus een eigenaardige uitdrukking, om er niets anders van te zeggen.

Ingevolge deze instructiën van den Secretaris van Staat werd Kolonel Martin naar Zambili gezonden. (Juni en Juli 1888). Zijn rapport is in geen enkel blauwboek te vinden; eerst in April 1889 wordt over deze zending gesproken, en wel op een wijze waaruit duidelijk blijkt dat de Tonga's niets hadden willen weten van eenig supplementair traktaat. Integendeel, de boodschappers van Zambili, die dit aan Henry Shepstone in Natal te kennen gaven, brachten bovendien den wensch van Zambili over om van het verdrag van 1887 ontslagen te worden. (C. 6200, p. 167).

Zambili zocht nu haar heil bij de Portugeezen. In Mei 1889 zond ze boodschappers naar den Goeverneur van Lourenço Marques om de bescherming van Portugal in te roepen. (C. 6200, p. 168). Het stond Portugal tegenover Groot-Brittanje niet vrij hieraan gevolg te geven, maar Zambili hield aan. In Juni 1889 meldde de Britsche Gezant in Lissabon dat „ofschoon de pogingen van Koningin Zambili om te ontkomen aan haar verplichtingen onder het Traktaat [met Groot-Brittanje] op niets waren uitgeloopen, ... zij tegenover de Portugeezen volhoudt, dat zij het als niet meer van kracht beschouwt" (C. 6200, p. 174).

Het jaar daarop hernieuwde de Tonga-Koningin haar aanvrage om Portugeesche protectie, gelijk dezelfde gezant 1 Maart 1890 aan het Britsche Goevernement berichtte:

„Een gezantschap van de Koningin der Amatonga's is, naar wordt gemeld, verleden maand van Loanda naar Lissabon vertrokken, met de openlijke opdracht om, evenals Hare Majesteit [Zambili] twee jaar geleden te Lourenço Marques deed, een verzoek in te dienen ter verkrijging van een Portugeesch Protectoraat over haar gebied ... niettegenstaande haar traktaat met Groot-Brittanje" (C. 6200, p. 253).

Tot aan Zambili's dood in 1894, kwam geen verandering in deze verhouding. Uit de hier medegedeelde feiten valt moeilijk af te leiden, dat Zambili buitengewoon Britschgezind was. Men zie echter het verhaal dat Sir Percy Fitzpatrick in zijn „*The Transvaal from Within*" (een smaadschrift, door een Britsch staatsman „epoch-making" genoemd) zijn lezers opdischt:

„In Tongaland waren Boeren-agenten aan het werk [1]); maar zij slaagden niet en dat was te danken aan het feit, dat de Tonga Koningin-Regentes, Zambili, een werkelijk prachtig exemplaar van een wilde vorstin, met geen andere macht te doen wilde hebben dan met Engeland, waarvan zij de suzereiniteit in 1887 aannam".

Zambili werd opgevolgd door een Opperhoofd met den naam van Ngwanasi. Dit Hoofd stond nu en dan in briefwisseling met een der Resident-Magistraten in Zoeloeland over vee-diefstallen, vluchtelingen en dergelijke onderwerpen. Op 16 November 1894 schreef Ngwanasi aan den bedoelden Britschen ambtenaar een brief in gebroken Engelsch, waarvan de inhoud door de volgende regelen wordt weergegeven:

„Ik wil U spreken over mijn eigendom dat in Zoeloeland is. Ik heb eèn boodschap gekregen van Clarke [Sir Marshal Clarke, den Resident-Commissaris in Zoeloeland] die goede woorden schreef, zeggende eerst moet ik alle eigendommen terugzenden die aan Zululand behoort en dat heb ik gedaan zonder moeilijkheden te maken. Eerst heb ik 20 stuks vee teruggezonden om te gehoorzamen aan de Britsche wet genoemd in de boodschap die van Etshove was gezonden. Daarin wordt mij beloofd, dat als ik dit vee terugzend, ik dan al mijn eigendommen zal krijgen dat in Zoeloeland is. Sedert dien tijd heb ik echter niets van dien kant ontvangen, al gehoorzaam ik U altijd. Eerst waren daar mijn twee vrouwen, ik heb ze nog niet terug, en twee van mijn zusters, die heb ik ook nog niet terug en evenmin heb ik den man Nyikanyika terug; maar alles wat ik hier zie dat aan Zoeloeland hoort, zend ik altijd terug zonder moeite, omdat ik altijd de Britsche wet gehoorzaam, omdat ik niet slecht over

1) In het geheele land was er niet één. Zie C. 6200, p. 166.

de Engelschen denk, omdat ik gehoorzaam ben aan de Koningin van Engeland. Ik vraag U wees zoo goed en laat mij sommige van deze drie dingen van mij krijgen. Wees toch niet boos over wat ik zeg, omdat ik vraag U net, laat me alsublieft een van die drie dingen krijgen òf twee vrouwen òf twee zusters òf den man Nyikanyika. Ik zal blij zijn als de goede magistraat over mijn goede woorden wil nadenken die ik U schreef, mijnheer. Ik zal niet Hahe zenden omdat hij uitrust. Ik zal een ander zenden" (C. 7780, p. 37).

Een tamelijk onbeteekenende brief, zou men zeggen. Maar er werd meer uitgehaald dan de ongelukkige Ngwanasi had bedoeld. Hij had gezegd: „ik ben gehoorzaam aan de Koningin van Engeland". Hiermede had hij alleen willen uitdrukken dat hij de macht der Koningin in haar eigen gebied erkende, evenzeer als zijn minderheid in positie met die der Engelsche Koningin vergeleken. Dat hij niets meer bedoelde — behalve natuurlijk dat hij graag zijn twee vrouwen enz. wilde terug hebben — moet duidelijk zijn voor een ieder die op p. 79 van het eerste deel Osborn's uitleg gelezen heeft van een dergelijke uitdrukking door de Zoeloe's gebezigd:

„Hun betuiging, dat zij en hun land toebehooren aan de Koningin, beteekent, naar Zoeloe-denkbeelden, niets meer dan een erkenning van de grootere macht der Koningin.... Zij bieden geen onderwerping aan".

In het geval van het Tonga-Hoofd kwam deze uitleg minder in de Britsche kraam te pas. Ngwanasi's woorden werden gretig letterlijk opgenomen, zóó letterlijk, dat hem de hoffelijke vorm van zijn brief wel innig berouwd moet hebben. In een brief aan Sir Henry Loch van den 15den Maart 1895

wees Lord Ripon er terstond op dat volgens Ngwanasi's eigen verklaring „hij gehoorzaam was aan de Koningin van Engeland". „Ik ben van meening", liet Lord Ripon er op volgen, „dat hem een antwoord moet worden gezonden door middel van een ambtenaar speciaal voor dit doel aan te wijzen, om hem bekend te maken [niet dat hij zijn vrouwen zou terugkrijgen, maar] dat zijn volk en zijn gebied staan onder de bescherming van Hare Majesteit" (C. 7780, p. 41).

Aan deze opdracht werd voldaan. Wat Ngwanasi en de Tonga's tot den Britschen boodschapper zeiden, wordt in geen enkel blauwboek vermeld en voor die uitlating zal wel een goede reden bestaan. Hoe dat zij, Britsch Protectoraat over Tongaland werd op 30 Mei 1895 afgekondigd. (C. 7780, p. 54). Op 29 Juni van het volgende jaar werd een Besluit in Rade uitgevaardigd, waarbij de Speciale Commissaris voor Tongaland werd gemachtigd om administratieve en rechterlijke ambtenaren te benoemen en bij Proclamatie aan wetten kracht te verleenen, in opdracht van het Imperiale Goevernement. (Lucas, vol. IV, Part II, p. 60).

Aldus werd Tongaland, ondanks de Tonga's tot een Britsche bezitting gemaakt en was de geheele zeekust, zuidelijk van de Portugeesche bezittingen, ondanks de aan de Republiek geopende vooruitzichten, Britsch geworden.

BOEK IV

MATABELELAND, MASHONALAND

EN

DE BRITSCHE ZUID-AFRIKAANSCHE COMPAGNIE

HOOFDSTUK XLVII

Oudste traktaten met de Matabelen
Rhodes en andere Concessie-jagers
Het Grobler-traktaat

1836 Traktaat van Sir Benjamin D'Urban met Moselikatse.
1846 Traktaat tusschen de Boeren en Moselikatse.
1853 Verdere traktaten tusschen de Boeren en Moselikatse.
1868 Dood van Moselikatse. Hij wordt opgevolgd door Lobengoeloe.
1869 De Tati-goudvelden geopend.
1884 Conventie van Londen.
1885 Warren geeft Lobengoeloe kennis van het Britsch Protectoraat over Beetsjoeanaland.
1887 Fry gaat in opdracht van Rhodes en Beit naar Matabeleland, dat het jachtveld voor concessie-jagers wordt. Lobengoeloe sluit een nieuw traktaat met de Zuid-Afrikaansche Republiek, in dezen vertegenwoordigd door Grobler.

Wij zagen reeds vroeger hoe de naturellen-stammen, noordelijk en zuidelijk van Vaalrivier, door de Emigranten-Boeren uit de moordende en roovende hand der Matabelen werden gered en hoe deze noordwaarts over de Limpopo werden gedreven [1]). Ook is vermeld dat in 1846 of 1847 de Regeering der Boeren een verdrag sloot met Moselikatse en dat deze zich verbond geen naturellen aan te vallen, die onder de protectie der Boeren leefden [2]). Dit

1) Zie p. 100 van deel 1 van dit werk en p. 51 van „*De Eerste Annexatie*".
2) C. 3841, p. 115; *Historische Schets* der Deputatie, Groenboek van 1884, p. 27.

verdrag werd in 1853 gevolgd door twee andere. [1])

Moselikatse stierf in 1868. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Lobengoeloe, die echter eerst in 1870 tot Koning werd gekroond. [2]) De betrekkingen tusschen de Matabelen en de Boeren ondergingen hierdoor geen verandering: het was den Matabelen bijgebleven, dat een handvol bereden Boeren hen had uiteengejaagd en verdreven; en Lobengoeloe was even huiverig als zijn vader om nogmaals met zijn blanke naburen in botsing te komen. Met uitzondering van het „verdwijnen" van eenige Engelschen, die in 1877 naar Matabeleland gekomen waren, om te jagen naar zij zeiden [3]), was niets van belang gebeurd van Lobengoeloe's troonsbeklimming af, tot aan het jaar 1885. Zijn impi's (commando's) liepen van tijd tot tijd de stammen oost, west en noord, af; terwijl nu en dan het land werd bezocht door handelaars en door jagers op groot wild.

In 1885 echter begonnen de belangrijke ontdekkingen van goud in de Transvaal, de aandacht der Engelsche bewindslieden te vestigen op de aangrenzende landen. De Tati-goudvelden, in den zuidwestelijken hoek van Matabeleland gelegen, waren bewerkt sedert 1869. Maar er waren zoo goed als geen Matabelen in die streek, en met uitzondering van het overhandigen van de som gelds, die geregeld aan Lobengoeloe betaald moest worden, was er

1) C. 5918, p. 4. Deze oude traktaten uit 1853 worden in Bijlage Z gegeven. De vier kleine gemeenebesten, waaruit de Transvaal toen bestond, werden eerst eenige jaren later tot één Zuid-Afrikaansche Republiek vereenigd. Met twee dier republieken had Moselikatse een traktaat gesloten. Vandaar twee traktaten uit hetzelfde jaar.

2) Colquhoun, Archibald, R., *Matabeleland: the War and our position in South Africa*, p. 19.

3) Norris-Newman, Charles L., *Matabeleland, and how we got it*, p. 170.

weinig geweest dat den stam met blanken in aanraking bracht.

Na het sluiten van zijn verdrag met Khama zond Sir Charles Warren een missie onder Majoor Sam Edwards naar Lobengoeloe, om hem met het Britsche Protectoraat over Beetsjoeanaland in kennis te stellen. Deze missie verliet Shoshong in Mei 1885, bereikte Lobengoeloe's hoofdkraal (het tegenwoordige Boeloewaijo) in Juni en was in Augustus te Barkly terug. (C. 4643, p. 95). Lobengoeloe liet zich weinig uit tegenover Majoor Edwards; alleen protesteerde hij er tegen, dat Khama een lijn trok tusschen hun twee stammen zonder hem te raadplegen. (C. 4643, p. 99). Maar de zending van Majoor Edwards had niet tot eenig doel gehad het overbrengen van een boodschap; hij was vergezeld geweest door een genie-officier en diens rapport, of, beter gezegd, dat gedeelte er van hetwelk openbaar werd gemaakt, was vol van „goudvelden in het noorden". „Wonderbaarlijke verhalen worden verteld van den rijkdom in alluviale lagen, zoowel als in kwarts", schreef hij; „zij zijn nimmer behoorlijk onderzocht"; en zoo voort. (C. 4643, p. 127).

Dit bezoek trok de aandacht tot het feit dat Sir Benjamin D'Urban in 1836 een traktaat met Moselikatse had aangegaan. Het was slechts een verbond van vriendschap en kende geen rechten of voorrechten toe aan een der partijen. [1]) Maar een verwijzing daarheen door den Hoogen Commissaris, zonder vermelding van bizonderheden [2]), deed uitstekend dienst om den indruk te voeden, dat Engeland speciale rechten in Matabeleland had.

1) Zie Bijlage AA.
2) Sir Hercules Robinson aan Lord Derby, dd. 3 Juni 1885; C. 4588, p. 22.

Deze verwijzing geschiedde na het sluiten der Conventie van Londen in 1884. Artikel IV daarvan, wij weten het reeds, liet de Republiek vrij om zich, door het sluiten van overeenkomsten met de naturellen, naar het noorden uit te breiden. Maar tijdens de onderhandelingen over de Londensche Conventie had het Britsche Goevernement nog geen begeerige oogen geslagen op Matabeleland en Mashonaland. Toen echter kort daarop belangrijke ontdekkingen van goud in de Transvaal werden gedaan, ontdekkingen, waarover in ieder geval veel ophef werd gemaakt, toen kwam de gedachte op aan de mogelijkheid, dat werkelijk een dergelijke mineralenrijkdom ook ten noorden van de Limpopo kon worden gevonden. Terstond zette men zich nu aan het werk om Lobengoeloe te verhinderen met de Republiek in nadere betrekking te komen, en om hem tegen de Boeren op te zetten. Een voorbeeld: Tegen het eind van 1885 gaf een Britsch officier zijn vijftien dienstjaren er aan en nam ontslag uit den dienst, om zich aan het hoofd te stellen van een vrijbuiters-expeditie van Khama tegen de Matabelen, als belooning waarvoor grond was uitgeloofd. Nadat de „vrijbuiters" waren gearresteerd en zekerheid hadden gesteld voor hun rustig gedrag [1]), schreef Sir Sidney Shippard, de administrateur van Beetsjoeanaland, aan Lobengoeloe als volgt:

„De mannen, [2]) die aangehouden waren geworden en van Sechele teruggebracht, hadden het er op aangelegd oorlog

1) Najaar 1885; C. 4643, pp. 199, 224.

2) Deze mannen waren Britten, al vermeldde de administrateur zulks niet. Men luistere naar den klank hunner namen: John Strath Ingram (de boven vermelde officier), Alfred Ernest Stenson, Allan Wilson, Samuel Fox, George Cleghorn, Henry Martin, Caleb John Lawrence, Caesar Gers en Morris Hassett. (C. 4643, p. 224).

te stoken tusschen U en Khama, ten einde een voorwendsel te hebben om met een sterke macht uit de Transvaal in uw land te vallen en zoo mogelijk al uw rijkdom en de beste gedeelten van uw land in bezit te krijgen.

Deze lieden, die zeer bekwaam zijn in het schieten met het geweer en goede paarden berijden, zouden, zoo zij niet door het Britsche Goevernement tegengehouden werden, in groote getale komen en vuur en zwaard brengen over het geheele land, en ofschoon gij en geheel uw volk dapper zijt, ja echte mannen, en goed kunt vechten, zoudt gij toch hulp noodig hebben, als ge onverwachts door deze vijanden werdt overvallen" (Maart 1886; C. 4839, p. 73).

En deze schandelijke verdachtmaking van de Transvaal was vooraf door den Hoogen Commissaris Sir Hercules Robinson goedgekeurd. (C. 4839, p. 72).

Het is twijfelachtig of Lobengoeloe daardoor een oogenblik om den tuin werd geleid, maar indien al, hij zou later gelegenheid te over krijgen om te ondervinden dat, als hij hulp noodig had, het niet was tegen de Boeren.

Bijna onnoodig het te zeggen, de gewone verklaringen werden gemaakt dat Lobengoeloe naar Britsche protectie verlangde. Het zal niemand, die de voorgaande bladzijden gelezen heeft, verwonderen, dat deze verklaringen niet door het opperhoofd zelf werden afgelegd. In Maart 1887 was het een zekere Fry, die aan Shippard berichtte, dat hij Matabeleland bezocht had. [1]) „Ik had verscheidene gesprekken met den Matabele-koning", schreef hij; „naar al wat mij ter oore kwam, is er een duidelijk verlangen bij hem en bij zijn volk, om onder Britsche protectie te komen" (C. 5237, p. 22). Van dezen zelfden John Fry werd in 1895, in verband met eene andere

1) Fry had gehandeld in opdracht van Rhodes en Beit. Zie Michell, vol. I, p 241

zaak, door den Eerwaarden W. C. Willoughby duidelijk te verstaan gegeven dat hij geheel onbetrouwbaar was. (C. 7962, p. 10).

In 1887 en 1888 was Matabeleland een sterk gewild jachtveld geworden, ditmaal voor jagers op concessies. Elf verschillende personen en gezelschappen vielen den Koning hierom lastig. (Mathers p. 144). De Boeren deden evenwel aan dezen wedstrijd niet mede. De sterkste groep in 't veld, ter plaatse vertegenwoordigd door het drietal C. D. Rudd, F. R. Thompson en Rochfort Maguire, bestond uit „The Goldfields of South Africa", vereenigd met een syndicaat, waartoe Cecil Rhodes en Alfred Beit behoorden. Daarnevens was een Exploratie-maatschappij door een zekeren George Cawston opgericht, waaraan E. A. Maund verbonden was, die „op goeden voet met Lobengoeloe" stond. Deze twee groepen gaven later hun onderlingen wedijver op en vereenigden zich.

Een der meest ondernemenden onder de overigen was een zekere F. Johnson, van het „Northern Gold Fields Exploration Syndicate". Hij begon met Khama. De zendeling Moffat, die Assistent-Commissaris was van het Beetsjoeanaland-Protectoraat, rapporteerde 5 November 1887 tijdens een bezoek aan Shoshong:

„Ik heb verscheidene gesprekken gehouden met Khama, maar nooit bepaald over zaken. Ik hoor (niet van hem) dat een soort van concessie is gegeven aan Johnson en anderen. Het is het oude liedje; van den eenen kant wordt gezegd dat Johnson aanspraak maakt op het uitsluitend recht om in Khama's land naar mineralen te zoeken; van den anderen kant schijnt het dat Khama zich niet bewust is zulke rechten te hebben gegeven.... Khama zal nu den naam krijgen van te kwader trouw te hebben gehandeld" (C. 5363, p. 39).

Als er sprake was geweest van Boeren als concessionarissen, dan zou de Eerwaarde Moffat, in plaats van zich ongerust te maken over Khama's reputatie, dadelijk hebben uitgemaakt dat deze bedrogen was geworden. Maar het is onnoodig telkens weer uitdrukking te geven aan deze overweging.

Khama dan, was niet bedrogen. Althans, hij gaf (6 Maart 1888) toe, dat hij zekere prospecteerrechten aan Johnson en Heany had toegekend. Doch hij voegde er in een antwoord aan den Administrateur van Beetsjoeanaland bij:

„Niets heeft mij in UwEdele's brief zoo getroffen als UwEdele's woorden omtrent de „aanspraken der mededingende gerechtigden". Ik erken geen aanspraken van mededingende gerechtigden. In 't bizonder wil ik in geen geval hoegenaamd erkennen of hooren spreken van aanspraken van de Heeren Wood, Chapman en Francis" (C. 5524, p. 16).

Van Khama richtte Johnson zijn schreden naar Matabeleland en van daar schreef hij op 17 November 1887 aan Sir Sidney Shippard's secretaris als volgt:

„Na drie maanden lang gepraat te hebben, slaagde ik er in, of meende er in geslaagd te zijn, den Koning [Lobengoeloe] te doen inzien, dat de beste wijze waarop hij een talrijke instrooming van avonturiers uit de Transvaal [!] waarvoor hij zeer vreesde, [zie den brief van Shippard aan Lobengoeloe hierboven aangehaald] kon verhoeden, was door het verleenen van concessies aan tien of twaalf Engelsche Maatschappijen; en tegen het einde van Juli verleende de Koning, met de onwillig gegeven toestemming van den Raad, aan de maatschappij, die ik vertegenwoordig, de mondelinge concessie over den grond gelegen tusschen en met inbegrip van de Hanyane en Amazoe

rivieren [in Mashonaland], onder de voorwaarde dat ik £ 100 moet betalen voor het recht van prospecteeren; met de bepaling, dat indien er betaalbaar goud werd gevonden, de Koning een acte van concessie zou onderteekenen en een jaarlijksche som van £ 200 zou ontvangen, zoolang de maatschappij aan het werk bleef" (C. 5363, p. 40).

Johnson ging daarop aan het zoeken, en naar hij zeide vond hij op verschillende plekken „rijk alluviaal goud". In de Koningskraal terugkomend vond hij een groote verandering. Verscheidene andere concessie-jagers waren gekomen, op buit belust en Johnson rapporteerde: „een paniek schijnt zich van den Koning en de Indoena's meester te hebben gemaakt, uit vrees voor een instrooming van goudzoekers in het land. Ik aarzel niet te zeggen dat deze staat van zaken hoofdzakelijk is te weeg gebracht door het doen van den Heer J. G. Wood en gezelschap, die naar goud zochten terwijl zij werden verondersteld te jagen". Het liep zoo ver dat Johnson zich genoodzaakt zag het land met allen spoed te verlaten. Toch staat in zijn rapport te lezen dat, naar hij had kunnen opmerken, „Lobengoeloe een besliste voorkeur heeft voor Engelschen, doch hij is zeker meer bevreesd voor de Boeren" (C. 5363, pp. 40—42). De arme Koning had daar zeker geen reden toe.

In de jaren 1885 en 1886 reeds had Lobengoeloe de Regeering te Pretoria aangezocht om bevestiging en vernieuwing van zijn vaders' oude traktaten met de Boeren. Door verschillende oorzaken was aan dat verzoek niet aanstonds gevolg gegeven, maar in 1887 had Lobengoeloe, aan alle zijden omringd en lastig gevallen door concessie-jagers, — meerendeels Engelschen, en in 's Konings oogen allen

Engelschen — gretig de gelegenheid aangegrepen om een verdrag aan te gaan met P. J. Grobler, speciaal daartoe door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek gemachtigd, in de hoop daarin een steun te vinden tegen de aandringende Engelschen. [1]) Dit traktaat, waarbij Lobengoeloe's onafhankelijkheid ten volle werd erkend, gaf vrijen toegang tot het gebied van dat opperhoofd aan een ieder, die met een pas van den Staatspresident gewapend was, en verleende civiele en crimineele jurisdictie aan den Consul der Republiek. (C. 5918, pp. 5, 6). De volledige en letterlijke tekst van het verdrag vinde hier een plaats:

„Zijn Hoog Edele Stephanus Johannes Paulus Krüger

1) Men krijgt eenigermate een begrip van het woelen der Engelschen, door kennis te nemen van Grobler's rapport aan den Uitvoerenden Raad, van den 13den September 1887:

„Met referte tot de opdragt mij door UHE. gegeven om namens den Staats-
„President van dezen Staat een traktaat met Lobungulo het Groot Opperhoofd
„van de Matabili Stam ten Noorden van de Limpopo aan te gaan en te sluiten,
„heb ik de eer met hoogachting doch tevens met zeer veel genoegen het volgende
„te rapporteeren:

„Dat ik op den 16den Juli jl. aldaar bij de stad Umkanini ben aangekomen,
„alwaar ik gezegden Lobungulo aantrof, die alhoewel hij mij vriendelijk ontving,
„toch ontevreden scheen te zijn en ook werkelijk was, omdat, zooals hij zeide, hij
„vernomen had van zekere Engelschen die bij hem waren aangekomen, dat de Z.A.
„Republiek door de Engelsche Regeering binnen kort zou worden ingenomen om
„de menigte gouds welke men daar vond, dat de Boeren daaruit zouden verdreven
„worden en dat er reeds een Kommando Boeren op zijne grenzen lag, dat kwam
„om zijn land te veroveren en dat het onder zoodanige omstandigheden voor hem
„het beste was om zijn Land onder de bescherming van de Engelsche Regeering
„te plaatsen ten einde het tegen de invallen der Boeren te beschermen.

„Ik behoef de HEd. Regeering bijkans niet te verklaren hoeveel moeite het mij
„kostte zulke ongegronde geruchten uit des Opperhoofds gedachten te verdrijven,
„doch het gelukte mij toch ten laatste. Daarna scheen hij zeer tevreden te
„zijn . . . .

„Toen ik huiswaarts zou keeren, zond hij zijn laatste boodschap aan de Regeering,
„te kennen gevende dat als een bewijs van zijne vriendschappelijke gezindheid en
„goedkeuring van onze werkzaamheden, hij de Regeering een geschenk zou toe-
„zenden [hetgeen hij later deed] bestaande uit ivoor, daar hij beesten te gering
„voor zoodanige doeleinden achtte".

Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek in dezen vertegenwoordigd door Pieter Johannes Grobler, krachtens een volmacht hem verstrekt onder dato 6 Juni 1887 in naam en ten behoeve van het Volk en den Staat der Z. A. R. en Lobengulu, Groot Opperhoofd van Matabeleland, bijgestaan door zijn Raad van Kapiteins, in dezen vertegenwoordigd door Moluchelu, Nowcho, Postochan en Omownd, in naam en ten behoeve van het Volk en den Stam van Mozelikatze, wenschende de vroeger gesloten traktaten te bekrachtigen, te bevestigen en te vernieuwen, zijn hierbij overeengekomen als volgt:

„Artikel I. Er zal tusschen beide partijen een eeuwigdurende vrede en vriendschap zijn.

„Geen overtreding van grondgebied wederzijds zal plaats vinden.

„Artikel II. Het Opperhoofd Lobengulu wordt erkend als een onafhankelijk Opperhoofd. Hij zal zijn een bondgenoot der Z. A. R.

„Artikel III. Het genoemde Opperhoofd Lobengulu verbindt zich, om ten allen tijde, wanneer hij door de Regeering of door een officier van de Z. A. R. wordt opgeroepen, om eenige assistentie te verleenen, hetzij met krijgsvolk als anderszins, die assistentie te leveren en zijn volk zal alsdan moeten staan onder het gebied en bevel van den bevelvoerenden officier of minderen officier onder hem zonder hem of een van hen de minste ongehoorzaamheid te betoonen.

„Artikel IV. Het Opperhoofd Lobengulu zal alle misdadigers, die uit de Z. A. R. in zijn gebied vluchten, doen vangen en uitleveren als daarom gevraagd zal worden.

„Artikel V. Het gemelde Opperhoofd Lobengulu zal vrij toestaan aan elken persoon, die uit deze Republiek komt en die voorzien is met een pas van Zijn HoogEdele den Staatspresident om vrij in zijn gebied te jagen of te handelen en hij zal zulk een jager, reiziger of handelaar alle bescherming en hulp verschaffen of doen verschaffen. Zulke jachters of reizigers zullen zich echter rustig en behoorlijk moeten gedragen, geen geweld gebruiken en ook niet eigenmachtig iets wegnemen.

„ARTIKEL VI. Als de Staatspresident een persoon zal aanstellen om te wonen in het gebied van het Opperhoofd Lobengulu en daar als Consul toezicht te houden op de onderdanen der Z. A. R., dan zal aan zulk een persoon alle noodige bescherming worden verleend, zoowel voor zijn persoon als voor zijn eigendom. Hij zal crimineel en civiel rechtspreken over alle onderdanen van de Z. A. R. Als er eene civiele kwestie is tusschen een onderdaan van de Z. A. R. en een onderdaan van genoemd Opperhoofd Lobengulu, of een ander persoon, dan zal die Consul ook mee mogen rechtspreken. [1])

„ARTIKEL VII. Ten bewijze dat de Staatspresident der Z. A. R. en het Opperhoofd dit traktaat goedkeuren, zullen zij elkander over en weder zoo spoedig mogelijk de volgende geschenken toezenden, te weten:

„De Staatspresident der Z. A. R. zal zenden:

„en het Opperhoofd zal zenden:

„Met deze erchen ik Lobengulu met mijn Raad deze dochement ten vollen goedgekeurd en geteekend.

Opperhoofd LOBENGULU.
Zijn merk X
P. J. GROBLER.

„De ondergeteekende Indoenas
MOLUCHELU X
NOWCHO X
POSTOCHAN X
OMOWND X
als getuige
F. A. GROBLER.

Geteekend te Omchannien Matabielland
op Heeden do 30 Julij 1887."

---

1) Men lette vooral op den belangrijken inhoud van dit artikel.

Niet lang na de onderteekening van dit traktaat zond Lobengoeloe twee zijner voornaamste Indoena's naar Pretoria, om de beteekenis van het traktaat te hooren bevestigen en uitleggen door President Krüger in persoon. (C. 5918, p. 4). De Indoena's, Mahoende en Meshow, die twee groote olifantstanden als geschenk van Lobengoeloe medebrachten, werden door den President ontvangen in tegenwoordigheid van eenige hoofdambtenaren en van P. J. Grobler, die het traktaat namens de Republiek had onderteekend. [1])

De Indoena's begonnen met te zeggen dat de Engelschen steeds trachtten de Matabelen tegen de Boeren op te stoken. De Koning en zijn Raad hadden daarom besloten hen, Lobengoeloe's Indoena's, te zenden, om de woorden van den President uit diens eigen mond te hooren. „Wat den Consul betreft", zeiden zij verder, „is de Koning zeer verblijd en ook de geheele natie, dat zoo iemand zal aangesteld worden, opdat brieven door Engelschen gezonden behoorlijk aan den Koning kunnen worden duidelijk gemaakt."

Elk artikel van het nieuwe traktaat werd door den President uitgelegd, en de Indoena's gaven te kennen dat de uitlegging van Grobler geheel daarmede overeenkwam. En toen ten slotte President Krüger, in overeenstemming met het traktaat, in overeenstemming trouwens met kaffergebruiken, vroeg met welk geschenk hij Lobengoeloe genoegen kon doen en ten antwoord ontving „geweren", toen zeide Krüger dat hij dan aan hen voor den Koning twee jacht-geweren en een gezouten paard zoude medegeven. Bij gelegenheid van de sluiting van het

1) Het volledige officiëele verslag van het onderhoud wordt in Bijlage BB gegeven. Het komt in geen Blauwboek voor.

traktaat had de Koning van Grobler een geweer, tweehonderd patronen en honderdveertig pond in goud ontvangen, en met de geschenken die er nu bij kwamen, toonden de Indoena's zich zeer ingenomen; want Rhodes en de zijnen hadden de Matabelen nog niet voorzien van duizend geweren en honderd-duizend patronen, — de prijs, waarmede het Matabele-Hoofd verleid werd tot de toekenning van hun Concessie.

HOOFDSTUK XLVIII

HET MOFFAT-TRAKTAAT
DE MOORD OP CONSUL GROBLER

11 Februari 1888 Lobengoeloe sluit een traktaat met Groot-Brittanje, in dezen vertegenwoordigd door Moffat.
Juli 1888 Consul Grobler door Khama's volk vermoord.

Toen het Britsche Goevernement van het Grobler-traktaat kennis had gekregen, werd de Eerwaarde Moffat, Assistent-Commissaris in het Beetsjoeanaland-Protectoraat, afgezonden om Lobengoeloe door vreesaanjaging of overreding te brengen tot het verbreken van zijn verbintenis met de Zuid-Afrikaansche Republiek, en het aangaan van een traktaat met Groot-Brittanje. [1]) Dit gebeurde tegen het einde van 1887. Moffat had eenige jaren als zendeling in Matabeleland doorgebracht, en men rekende op zijn persoonlijken invloed om het vertrouwen van den Koning op de vriendschap der Republiek te ondermijnen.

Lobengoeloe deed nu wat van een inboorling in zijn omstandigheden te verwachten was: hij zeide juist genoeg om Moffat gelegenheid te geven twijfel te doen ontstaan aangaande het Grobler-traktaat, terwijl hij later aan vertegenwoordigers der Republiek

1) C. 5237, p. 34.

de verzekering gaf geen verdrag met Moffat te hebben gesloten.

Lobengoeloe's ontwijkende antwoorden, hoewel waarschijnlijk in dit geval meer welkom dan een rondborstige erkenning der waarheid, maakten het voor Moffat moeilijk iets positiefs te rapporteeren. Al wat de Hooge Commissaris eruit afleiden kon, was „dat het Opperhoofd Lobengoeloe ontkent een traktaat met de Zuid-Afrikaansche Republiek te hebben gesloten van zulk een aard als beschreven in den particulieren brief door een heer te Pretoria" (C. 5524, p. 1). Daarvan makende dat Lobengoeloe had ontkend eenige verbintenis hoegenaamd met de Transvaalsche Regeering te hebben aangegaan, voegde Moffat er een week later bij dat het Hoofd „geen recht erkent, hetwelk aan die Regeering zou toekomen, om in de zaken van zijn land in te grijpen" (30 Januari 1888; C. 5524, p. 2).

Hetgeen Lobengoeloe later te zeggen had over het Moffat-traktaat, zou heel wat duidelijker zijn[1]).

Met betrekking tot zijn belangrijkste opdracht, — Lobengoeloe over te halen tot het aangaan van een verdrag met Groot-Brittanje — had Moffat in den beginne niet veel hoop op slagen. Zijn eerste berichten luidden tamelijk moedeloos. Nadat hij eerst geseind had, niets te kunnen doen vóórdat een zeker kafferfeest achter den rug was, schreef hij op 30 Januari 1888:

„Ik betwijfel zeer of het onder de tegenwoordige omstandigheden nu het geschikte oogenblik is om bij hem [Lobengoeloe] aan te dringen op het aangaan van een formeel traktaat of verdrag, tenzij de weg daartoe meer gebaand

1) Zie p. 225.

wordt dan thans het geval is. Hij is in het afgeloopen jaar zoo zeer lastig gevallen met allerlei aanzoeken om in verbintenissen te treden, dat hij terugdeinst voor elke soortgelijke toenadering, hetgeen waarlijk niet te verwonderen is" (C. 5524, p. 2).

Toch gelukte het Moffat op 11 Februari 1888 (ongeveer zes maanden na de onderteekening van het traktaat met de Zuid-Afrikaansche Republiek) het merk van den Koning te verkrijgen op een document, waarin geschreven stond „dat vrede en vriendschap voor eeuwig zal bestaan tusschen Hare Britsche Majesteit, Hare onderdanen en het Amandebele Matabele volk".

En bovendien:

„Verder onderneemt Lobengoeloe, Opperhoofd in en over het land der Amandebele met al deszelfs bovengenoemde onderhoorigheden, voor zichzelven en zijn volk, dat hij zich zal onthouden van in eenige correspondentie te treden of een traktaat aan te gaan met eenigen vreemden Staat of Macht, om te verkoopen, over te dragen of afstand te doen of het toelaten of goedkeuren van den verkoop, de overdracht of den afstand van het geheel of eenig deel van genoemd land der Amandebele hetwelk onder zijn Beheer staat, of aangaande eenig ander onderwerp, zonder vooraf daarvan te hebben kennisgegeven aan en de vergunning daartoe te hebben ontvangen van Harer Majesteits Hoogen Commissaris in Zuid-Afrika" (C. 5524, p. 13).

Eerst op 16 Mei 1888 werd dit traktaat officiëel ter kennisse van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek gebracht. Dit geschiedde door den Britschen Agent te Pretoria, die denzelfden dag nog aan den Hoogen Commissaris meldde dat „de

President een afschrift van het traktaat aannam en verklaarde, dat hij schriftelijk zou antwoorden, daar het Traktaat in strijd was met een Traktaat of Traktaten tusschen hemzelven en Lobengoeloe" (C. 5524, p. 29).

In de maand Juni 1888 stond het aldus met de verschillende partijen: Lobengoeloe had een traktaat met de Zuid-Afrikaansche Republiek gesloten en had zijn ingenomenheid betuigd met Grobler's benoeming tot Consul, omdat hij dien nu steeds bij zich zou hebben[1]); hij had later een ander verdrag gesloten met Groot-Brittanje, waardoor

1) In de *Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek* van den 2den Mei 1888 (derhalve vóór de overhandiging van het Britsche traktaat, door den Britschen Agent, hierboven gemeld) was de volgende Proclamatie der Regeering verschenen:

„Zij het hierbij kennelijk dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek „met advies en consent van den Uitvoerenden Raad, besloten heeft, om overeen„komstig de bestaande tractaten, tusschen deze Republiek en Matabeleland „(gesloten met de Matabele Koningen Moselikatse en Lobengulu), en op verzoek „van den Koning Lobengulu, aan te stellen in genoemd land een vertegen„woordiger met den titel van Consul, tot zetelplaats hebbende de hoofdstad van „genoemden Koning.

„In deze post van vertegenwoordiger der Zuid-Afrikaansche Republiek is aan„gesteld de heer Pieter Daniël Cornelis Johannes Grobler.

„Het is in 't belang van de onderdanen dezer Republiek, die, hetzij tijdelijk, „hetzij permanent, in Matabeleland verblijven of vertoeven, dat zij hun naam en „verblijfplaats aan genoemden Consul opgeven.

„Een ieder, die wenscht zich in Lobengulu's gebied te begeven, om daar te „jagen, handel te drijven of anderszins, kan zich tot de Regeering der Zuid„Afrikaansche Republiek wenden ter verkrijging van een verlofbrief. Zulk een „verlofbrief kan echter steeds zonder opgave van redenen geweigerd worden.

„De aanvrage om zulk een verlofbrief moet met opgaaf van het doel der reis „worden ingezonden ten kantore van den Staatssecretaris.

„Het is in het belang van de personen, in het bezit van zulk een verlofbrief, „dien zoo spoedig mogelijk te laten afteekenen door voornoemden Consul, opdat „deze den Koning Lobengulu daarvan in kennis kunne stellen.

„Daar deze regeling van verlofbrieven is gemaakt op verzoek van den „Koning Lobengulu zelven, die ook op deze wijze be„schermd wil zijn tegen een instrooming van kwaad„doeners en dergelijken, zoo wordt hiermede uitdrukkelijk gewaar-

echter het vroegere met de Zuid-Afrikaansche Republiek niet zijn kracht verloren had; Rhodes en de zijnen waren vast besloten om, het koste wat het wilde, het prestige en den invloed der Republiek in Matabeleland te vernietigen en voor zichzelf het uitsluitend recht te verkrijgen Lobengoeloe's gebied te ontginnen. Khama's land, zuid-west van Lobengoeloe, was onder Britsche protectie en Khama zelf was zorgvuldig opgevoed in wantrouwen en haat tegen de Boeren. Shoshong, Khama's hoofdstad, werd door Moffat, den Assistent-Commissaris van het Beetsjoeanaland-Protectoraat, geregeld bezocht; de zendeling Hepburn was er gevestigd, zoo ook een vertegenwoordiger der „Bechuanaland Exploration Company", waarvan Rhodes de ziel was.

In Juli 1888 begaf zich de Consul der Zuid-Afrikaansche Republiek, P. J. Grobler, van Lobengoeloe's hoofdstad op weg naar de Transvaal om zijn vrouw te halen. Terwijl hij aan het trekken was door een streek, die, naar hij wist, onder Lobengoeloe stond en die hem door dit Hoofd was aangewezen als zijn „pad", werd hij aangevallen door een troep van Khama's volk onder bevel van Mokhuchwane, Khama's halven broeder; hij werd gewond en bezweek aan die wond: Mokhuchwane had tot opdracht gehad „Grobler dood of levend in handen te krijgen" (C. 5918, pp. 84, 143).

Sir Sidney Shippard, de Commissaris van het Beetsjoeanaland-Protectoraat, ontving dadelijk de

„schuwd, dat een ieder, die zich zonder verlofbrief in Matabeleland bevindt, „zich op eigen verantwoordelijkheid in gevaren begeeft.

„Bij het ontstaan van geschillen, hetzij met inboorlingen, hetzij met anderen, „hetzij onderling, hebben de onderdanen der Zuid-Afrikaansche Republiek „zich onmiddellijk tot hunnen voornoemden vertegenwoordiger te wenden" (C. 5524, p. 28).

opdracht ter plaatse een onderzoek in te stellen. Van de zijde der Zuid-Afrikaansche Republiek ging Generaal Joubert met hetzelfde doel. Shippard's rapport was zoo buitengewoon partijdig en onredelijk, dat het zelfs door het Britsche Goevernement ter zijde werd geschoven. Het kwam neer op deze, Shippard's eigen woorden: „Ik beschouw dat Grobler en de Boeren in het ongelijk waren van het begin tot het einde, in alles wat zij deden . . . Khama zelf heeft zich in deze zaak in 't geheel niets te verwijten" (C. 5918, p. 43).

Lord Knutsford moest, met de getuigenissen voor zich, wel tot een geheel andere conclusie komen. In een missive aan Sir Henry Loch van den 16den Januari 1890 gaf hij zijn eigen bevinding van het gebeurde:

„Op Zondag den 8sten Juli [1888] ontmoetten eenigen der manschappen van Mokhuchwane de wagens van den heer Grobler en trachtten ze aan te houden, terwijl ze nog op „Grobler's pad" waren op een stuk gronds ten Noordoosten van de Makloetse en ten Zuiden van de Shashi, welk stuk gronds, zooals algemeen bekend, een twistappel is tusschen Lobengoeloe en Khama.

„Consul Grobler en zijn metgezellen, die ten rechte of ten onrechte de aanspraken van Khama over dit grondgebied niet erkenden, verzetten zich [1]) en slaagden erin de inboorlingen uiteen te drijven en zich meester te maken van eenige hunner vuurwapenen. Toen nu Mokhuchwane met zijn hoofdmacht op de plek aankwam, waar gevochten was en het

1) Zonder eenig bewijs had het „Genootschap tot Bescherming der Inboorlingen" natuurlijk dadelijk beweerd, dat de Boeren de aanvallende partij geweest waren. (C. 5918, p. 159).

„Het zou beter zijn voor het Comité van het Genootschap tot Bescherming „der Inboorlingen, als het zich overtuigde van de feiten, in plaats van door te „slaan op bloote veronderstellingen" zeide Moffat ergens in een ander verband. (C. 5918, p. 200). Een waar woord, door het Genootschap helaas te weinig ter harte genomen.

gebeurde vernam, was hij zeer verstoord, omdat hij daarvan onaangename gevolgen vreesde voor zichzelven bij zijn terugkeer naar Khama. Hierop volgden eenige besprekingen en Mokhuchwane stemde toe, ongetwijfeld met weerzin, om zijn merk te plaatsen onder een schriftstuk, waarin hij beloofde tweehonderd stuks vee te zullen betalen ter vergoeding voor de poging tot aanhouding en bovendien nog vijftig stuks vee als schadeloosstelling aan een Boer, die zich in de schermutseling bezeerd had door van zijn paard te vallen en zijn arm te breken; Consul Grobler van zijn kant, beloofde aan de inboorlingen hunne wapenen terug te geven. Deze overeenkomst..... werd op schrift gebracht en Consul Grobler stelde voor, dat het aan de verzamelde Bamangwato's [Khama's manschappen] zoude worden voorgelezen en duidelijk gemaakt. Mokhuchwane nam dit voorstel aan en er werd verder bepaald dat de samenkomst ongewapend zou worden gehouden. Beide partijen kwamen zonder geweren, maar twee of drie Boeren hadden revolvers bij zich. [Er waren omtrent 160 inboorlingen in die vergadering tegenwoordig, terwijl overigens nog een 150 tal of meer op 200 yards afstand achter hen stonden; en er waren vijf Boeren met inbegrip van Grobler. Tot het gezelschap der Boeren behoorde nog een Engelschman, Cameron genaamd] [1]). Mokhuchwane erkent dat hij vooraf had besloten in deze bijeenkomst verraderlijk te handelen [2]) en een nieuwe poging aan te wenden om Consul Grobler in zijn macht te krijgen. Bovendien maken de feiten, bevonden door Sir Sidney Shippard, duidelijk dat hij zijne volgelingen van instructies had voorzien en hun gelast had hoe te. handelen. Terwijl de Consul bezig was dit stuk voor te lezen, uitte een zekere Modisa eensklaps een kreet, waarop de Bamangwato's op de Boeren aanstoven, alle krachten inspannende om hen te overweldigen.

1) C. 5918, pp. 33. 77.

2) Waarschijnlijk met het doel een goeden indruk te maken, vertelde deze inboorling, een „Christen", bij het verhoor met nadruk en met trots, dat hij dien morgen zeer dikwijls gebeden had. (C. 5918, p. 58).

De Boeren verdedigden zich met hunne vuisten, messen, revolvers en een of twee geweren, welke zij gedurende het gevecht hadden bekomen van de vrouwen die in de wagens waren gebleven. [Een van de Boeren was vergezeld door zijn vrouw en twee dochters]. Ten tweede male werden de Bamangwato's afgeslagen en op de vlucht gedreven, zes paarden en over de dertig geweren achterlatende in handen van de Boeren; maar Consul Grobler werd gewond op den grond gevonden, zijn been boven den enkel verbrijzeld door een kogel uit een Snider-geweer. Het schijnt te moeten worden aangenomen dat deze kogel kwam uit een geweer toebehoorende aan een zekeren Greef, die tot zijn eigen gezelschap behoorde, maar Greef ontkent het geweer toen in handen te hebben gehad en veronderstelt dat het door een der Bamangwato's was opgeraapt geworden en afgeschoten. Wel is waar, heeft Sir Sidney Shippard [niettegenstaande de klaarste bewijzen van het tegendeel] [1]) als een feit aangenomen dat het geweer door Greef was afgeschoten, maar daar het Greef's oogmerk toch zeker niet was om den Heer Grobler te verwonden, en als hij schoot, zijn geweer moet hebben afgeschoten in zelfverdediging, is dit punt van geen gewicht. De Bamangwato's die door hun verraderlijk gedrag het gevecht hadden uitgelokt, moeten worden aansprakelijk gesteld voor de natuurlijke en waarschijnlijke gevolgen.

„Behalve Consul Grobler, bleek een der Boeren Frans Bernardus Lotrie door een geweerschot ernstig gewond aan de knie en dat een Engelschman, Cameron genaamd, een vleeschwond had bekomen.

„Spoedig na het geval trokken de Boeren in hunne wagens naar de Makloetse-rivier, doch gedurende den nacht werden ze wederom aangevallen door de inboorlingen, zonder dat evenwel een der beide partijen eenig letsel bekwam. Daarop trokken de Boeren de Limpopo-rivier over, en de Zuid-Afrikaansche Republiek binnen, waar, zestien dagen nadat hij gewond was geworden, Consul Grobler stierf" (C. 5918, p.p. 241, 242).

1) C. 5918, p. 136.

Deze moordzaak veroorzaakte een geweldige beroering in de Republiek. Men was overtuigd, dat Khama niet uit zichzelf had gehandeld, maar daartoe was opgestookt door zekere personen, wier namen ronduit openlijk werden genoemd. Officiëel echter werd de zaak teruggebracht tot een kwestie van schadevergoeding. Gelijk reeds verhaald, vereenigde het Britsche Goevernement zich niet met Shippard's rapport en aanbeveling. Het „helde tot de opinie over", in Lord Knutsford's woorden, „dat ter wille der rechtvaardigheid in dit geval iets meer behoort gedaan te worden" [1]; en toen de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek direct van Khama compensatie eischte [2]), werd aan Sir Hercules Robinson opgedragen President Krüger te berichten „dat Harer Majesteits Goevernement niet ongenegen was om een eisch tot schadevergoeding in gunstige overweging te nemen" (C. 5918, p. 115).

Daarop volgde een correspondentie over arbitrage, waaraan een einde werd gemaakt door een aanbod van Britschen kant, „ten behoeve van het Hoofd Khama", om een pensioen van £ 200 's jaars aan de weduwe van Consul Grobler toe te kennen en een vergoeding in eens van £ 250 aan den zwaar gewonden Boer, welk aanbod door de Zuid-Afrikaansche Republiek werd aangenomen, op voorwaarde dat de betaling zou geschieden door Khama en te Pretoria.

1) C. 5918, p. 242. Het verdient vermelding, dat Sir Henry de Villiers, de Kaapsche Hoofdrechter, thans Lord de Villiers, in deze zaak door het Britsche Goevernement was geraadpleegd.

2) De missive van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek aan Khama, waarbij de eisch tot schadevergoeding werd gesteld en haar schrijven aan den Hoogen Commissaris, waarbij van dien stap kennis werd gegeven, beide van den 28sten November 1888, worden als Bijlage CC hierbij gevoegd.

HOOFDSTUK XLIX

DE BRITSCHE SFEER VAN INVLOED

1885 Britsch Protectoraat over Beetsjoeanaland en de Kalahari.
De Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek vraagt naar de grenzen van dit Protectoraat.
1886 De Regeering der Republiek herhaalt dit verzoek.
1887 Correspondentie over de omschrijving van deze grenzen.
1888 Het Moffat-traktaat met Lobengoeloe.
Het gebied ten noorden van de Zuid-Afrikaansche Republiek geplaatst binnen de sfeer van Britschen invloed.

Wat ook voorviel echter, Groot-Brittanje ging voort met schrede na schrede te zetten op het pad, dat leidde naar het Noorden, naar Afrika's binnenlanden.

Wij zullen het daarbij op den voet volgen, na eerst een blik terug te hebben geworpen.

Op 23 Maart 1885 had de Hooge Commissaris aan President Krüger het volgende telegram gezonden:

„Ik heb de eer UHEd. mede te deelen dat Harer Majesteits Goevernement een Britsch Protectoraat heeft gevestigd over Beetsjoeanaland en de Kalahari. Het Protectoraat strekt zich uit over het gedeelte van Zuid-Afrika gelegen ten Westen van de grens der Zuid-Afrikaansche Republiek, zooals bepaald bij de Conventie te Londen aangegaan op den 27sten dag van Februari 1884, tusschen Hare Majesteit en

de gezegde Republiek; ten Noorden van de Kolonie de Goede Hoop; ten Oosten van den 20sten meridiaan Oosterlengte; en ten Zuiden van den 22sten parallel Zuiderbreedte; en niet binnen de jurisdictie van een beschaafde macht" (C. 4432, p. 101).

Als men op de kaart de ligging en de grenzen van dit gebied nagaat, zal het een ieder duidelijk zijn, dat in het noord-oosten van dit nieuwe Protectoraat geen grens aangegeven was. Immers de 22ste parallel Zuiderbreedte wordt niet door de Transvaal geraakt en als het Protectoraat in zijn uitgestrektheid ten Oosten door niets werd gestuit dan door het gebied van een beschaafden Staat, dan zou de Zuid-Afrikaansche Republiek, naar vrienden met leedwezen en vijanden met leedvermaak opmerkten, langs de geheele noordgrens tot de Portugeesche koloniën toe, van het binnenland worden afgesneden door een smalle strook Britsch gebied, die tusschen Limpopo en 22sten graad Zuiderbreedte was gevat.

De President beantwoordde dus den volgenden dag de kennisgeving van den Hoogen Commissaris met het telegrafisch verzoek „om nadere inlichting aangaande de oostelijke grens van het nieuwe Britsche Protectoraat, in het bizonder het noordelijke gedeelte van die oostelijke grenslijn." In voldoening aan dat verzoek zond de Hooge Commissaris het desbetreffende „Besluit in Rade" van den 27sten Januari 1885 en een Goevernementsgazette met de kennisgeving van 23 Maart omtrent het Protectoraat. „Deze documenten", zoo zeide de Hooge Commissaris, „zullen UHEd. alle inlichtingen verschaffen, die ik zelf bezit" (C. 4432, pp. 103, 104).

Met deze zoogenaamd nadere inlichting kwam de President geen stap verder; want, zooals de Regee-

ring thans (24 April 1885) opmerkte, de grenzen van het nieuwe Protectoraat werden in het Besluit in Rade op dezelfde wijze aangegeven als in het telegram en de Kennisgeving in de Gazette, en derhalve bleef de Regeering nog in dezelfde onzekerheid. Zij drong er dus op aan nauwkeuriger te worden ingelicht, daar de zaak voor de Republiek niet alleen een academische waarde had, maar ook van groot practisch belang kon zijn.

Immers:

„Het zou toch kunnen gebeuren, dat bij sommigen zich de meening vestigde dat het nieuwe Britsche gebied zich uitstrekte ook ten Noorden van deze Republiek en de weg naar het Noorden van deze Republiek zou zijn afgesneden. Eindelijk ben ik nog zoo vrij onder Uwer Excellentie's aandacht te brengen, dat deze Regeering belangen heeft ook verder dan hare noordelijke grenzen, ten gevolge van traktaten met zekere naturellen-stammen in de bedoelde landstreken" [1]).

Hierop werd van Britsche zijde gezwegen, ten minste over de grenslijn. Wel begon de Hooge Commissaris eenigen tijd later te wijzen op de wenschelijkheid van een uitleverings-traktaat tusschen de Republiek en Beetsjoeanaland. Deze wenschelijkheid werd door de Regeering te Pretoria gereedelijk toegegeven, maar tevens nam zij (26 Maart 1886) de gelegenheid te baat — daar zulk een verdrag ontwijfelbaar betrekking moest hebben op een bepaald stuk grond — om de aandacht van den Hoogen Commissaris te vestigen op het feit, dat de noordoostelijke grens van het Protectoraat nog steeds

1) De brieven, waarbij geen Blauwboek is opgegeven, zijn niet daarin te vinden; zij bevinden zich echter in de archieven te Pretoria.

onbepaald was gebleven. Zeven maanden later bestond nog dezelfde onzekerheid. Op 14 October 1886 aan de Regeering der Republiek schrijvend over het uitleverings-traktaat, zeide de Hooge Commissaris ervan :

„De grenzen van het Britsche Protectoraat in Beetsjoeanaland zijn aan eenigen twijfel onderhevig, daar de omschrijving der grenzen, vervat in de Kennisgeving van den Hoogen Commissaris, dd. 23 Maart 1885, wellicht niet duidelijk genoeg is. En het punt blijft bij Harer Majesteits Goevernement onder overweging".

Het bleef onder overweging tot het bezoek van Grobler aan Lobengoeloe en de onderteekening van het traktaat met de Zuid-Afrikaansche Republiek. Daarop (3 September 1887) richtte Sir Hercules Robinson aan de Regeering der Republiek het volgende schrijven :

„Uw HoogEdele's missiven van 24 April 1885 en Maart 1886, betrekking hebbende op de noord-oostelijke grens van het Britsche Protectoraat in Beetsjoeanaland aan Harer Majesteits Goevernement overgelegd hebbende, heb ik in opdracht U te informeeren dat Harer Majesteits Goevernement de wenschelijkheid van een nauwkeuriger omschrijving der oostelijke grens van het Protectoraat niet uit het oog verloren heeft, maar dat de onzekerheid omtrent de juiste aardrijkskundige ligging van de natuurlijke bakens van het land aan de bereiking van dit doel in den weg gestaan heeft... Hoewel het Goevernement door het ontbreken van een nauwkeurige opmeting nog niet in staat is de juiste aardrijkskundige grens te beschrijven, is het van meening dat die grens zou moeten uitgaan van de noordelijkste punt in het gebied der Republiek en loopen tot aan den 22sten

graad Zuiderbreedte, zoodat die grens zich zou bevinden ongeveer op 29 graden en 20 minuten Oosterlengte van Greenwich".

Dit bericht was in zooverre bevredigend, dat de Republiek niet geheel van het Noorden was afgesneden, maar toch, het kon niet met recht worden gezegd dat de noordelijke grens der Republiek alleen ten Oosten van het noordelijkste punt liep, hetgeen slechts een smalle strook voor de Republiek zou open laten. Ook ten Westen van dat punt kon van een noordelijke grens der Republiek worden gesproken. Voorts bracht deze grensbepaling twee en een half jaar na de vestiging van het Protectoraat een uitgestrekte landstreek, waarop Lobengoeloe aanspraak maakte, onder Khama en onder Britsche Protectie.

In haar antwoord (van 28 September 1887) vestigde de Regeering der Republiek de aandacht op „het feit, dat de grensbepaling inbreuk maakt op het grondgebied van een opperhoofd, met wien de Regeering door banden van vriendschap was verbonden, namelijk Lobengoeloe den Koning van Matabeleland". Zij voegde erbij dat zij zich voorstelde later op de zaak terug te komen.

Sir Hercules schreef daarop (21 October), dat, naar hij meende, geen inbreuk op Lobengoeloe's grond werd gemaakt, maar dat in ieder geval het Lobengoeloe zelf was, die daartegen iets zou moeten inbrengen.

Tot dusverre was slechts sprake geweest van een Britsch Protectoraat over Beetsjoeanaland en de Kalahari. Spoedig zou blijken dat dit slechts een voorbereidende stap was. In 1888 werd, zooals wij

gezien hebben, het Moffat-traktaat met Lobengoeloe gesloten. Kort nadat de inhoud hiervan aan de Regeering was medegedeeld, ontving deze van den Hoogen Commissaris per telegram het bericht:

„dat Harer Majesteits Goevernement het grondgebied ten Noorden van de Zuid-Afrikaansche Republiek en van het Beetsjoeanaland-Protectoraat, ten Zuiden van de Zambesi, ten Oosten van den 20sten graad Oosterlengte en ten Westen van de Portugeesche Provincie Sofala, uitsluitend binnen de sfeer van Britschen invloed beschouwt" (C. 5918, p. 146; 25 Juli 1888).

Dit sneed de Zuid-Afrikaansche Republiek volkomen den toegang tot het noorden af.

In haar antwoord, dat, de omstandigheden in aanmerking genomen, opvallend gematigd van toon is, bleef de Regeering der Republiek niettemin op hare rechten staan. Haar standpunt werd uiteengezet in twee missiven, waarvan de eerste van 29 November 1888 handelde over het Britsche Protectoraat en de andere, van een dag later, over Matabeleland. (C. 5918, pp. 145-149).

Na in de eerste een overzicht gegeven te hebben van de correspondentie, waarbij zij jaren lang getracht had hare inzichten duidelijk te maken, herhaalde zij hare tegenwerpingen:

„Deze Regeering is verplicht te verklaren, dat zij tegen een Britsch Protectoraat tot aan de laatstelijk opgegeven grenzen bezwaar heeft, omdat de Republiek daardoor bij een groot gedeelte van haar noordelijke grens door het Protectoraat zou worden ingesloten. Het was uitdrukkelijk begrepen bij de onderhandelingen, welke leidden in Februari 1884 tot het sluiten van de Conventie van Londen, dat het

grondgebied ten noorden van de Republiek en daardoor de weg naar het Noorden voor haar zou open blijven. Deze Regeering kan niet aannemen, dat de noordelijke grens dezer Republiek in het Noord-Westen eerst zou aanvangen bij 29° 20′ Oosterlengte. De kaart der Republiek toont aan, dat geographisch de Noordelijke grens der Republiek moet worden geacht reeds aan te vangen bij den 27sten graad Oosterlengte bij het punt, waar de Krokodilrivier, na eenigen tijd lang in noordelijke richting gestroomd te hebben, zich niet ver van de plaats, waar de rivier de Serorunne uitloopt in de Krokodilrivier, oostwaarts ombuigt en in eenigszins oost-noord-oostelijke richting verder stroomt.

„Terwijl nu deze Regeering, wat betreft de Republiek, geen bezwaar zal maken tegen het Britsche Protectoraat ten westen van den 27sten graad Oosterlengte en terwijl zij ook bereid is haren invloed te gebruiken bij Lobengulu, den Koning van Matabeleland, om ter bewaring van vrede dezelfde lijn, wat hem betreft, ook aan te nemen, is deze Republiek verplicht te verklaren, dat zij om de bovengenoemde redenen veel bezwaar heeft tegen het erkennen van een Britsch Protectoraat ten oosten van den 27sten graad Oosterlengte".

Nog veel minder kon de Regeering natuurlijk hare instemming uitspreken met den uitsluitenden Britschen invloed over al het gebied tot aan de Zambesi en tot de Portugeesche Koloniën. Wat zij hieromtrent te zeggen had, worde in de eigen woorden van den Staatssecretaris weergegeven:

„Ik ben geïnstrueerd Uwe Excellentie te verzoeken Harer Majesteits Gouvernement mede te deelen, dat deze Regeering bezwaar heeft te erkennen, dat al het grondgebied ten noorden dezer Republiek, in uw telegram van den 25sten Juli ll. bedoeld, uitsluitend zou zijn onder Britschen invloed. Het is deze Regeering niet duidelijk welke positie volgens het

volkenrecht door zulk een gebied zou worden ingenomen. Het wil haar schijnen, dat ten aanzien van zulk een gebied Harer Majesteits Gouvernement een geheel nieuwen rechtstoestand in het leven zou roepen. Het komt echter deze Regeering voor, dat de vraag of binnen het bedoelde grondgebied uitsluitend Britsche invloed heerscht, is een kwestie van feit; en het is een vraag, die deze Regeering ontkennend moet beantwoorden [1]). Tegenover de verklaring van Harer Majesteits Gouvernement kan deze Regeering dus niet anders dan de verklaring stellen, dat zij het gezegde grondgebied niet kan beschouwen als te liggen binnen de uitsluitende sfeer van Britschen invloed.

„Deze Regeering is gedwongen tot deze verklaring door de heilige plichten, die het belang en de rechtvaardige zaak dezer Republiek haar opleggen. Zij kan tot haar diep leedwezen tot geen andere conclusie komen dan deze: dat bedoelde verklaring van Harer Majesteits Gouvernement in verband met andere dergelijke handelingen van Harer Majesteits Gouvernement ten Oosten en ten Westen dezer Republiek geen ander gevolg zou hebben, dan dat deze Staat zou worden ingesloten en zijn wasdom, zijne uitbreiding, en ontwikkeling zou worden tegengehouden en onmogelijk gemaakt.

„Het is met niet minder leedwezen dat deze Regeering moet opmerken, dat deze voorgenomen afsluiting van dezen Staat bij hare noordelijke grenzen in strijd is met den geest

1) De Regeering had als voorbeeld hieraan kunnen toevoegen, dat „de Britsche invloed" zoo weinig telde in Matabeleland, dat Moffat zelf verplicht was geweest het land te verlaten en te Shoshong zat te wachten om naar Matabeleland terug te keeren „wanneer het veilig genoeg zou wezen zulks te doen". Bovendien, uit Sir Sidney Shippard's verslag van zijn reis naar Matabeleland (waarover nader in het volgende hoofdstuk) bleek zulk een staat van zaken, dat het Imperiale Goevernement toestemming gaf tot het vermeerderen van de Beetsjoeanaland Bereden Politie met tweehonderd man en dat Lord Knutsford opperde, of het niet „verstandig zou zijn openbaar te waarschuwen tegen het bezoeken van „Matabeleland door Europeanen" (C. 5918, pp. 116—119 en 140).

De nieuwe uitdrukking van den uitsluitenden invloed, toen door Groot-Brittanje gebruikt, beteekende dan ook niet zoozeer, het feit dat Groot-Brittanje in de betrokken landstreek invloed bezat, als wel de waarschuwing, dat niemand anders daar invloed mocht verkrijgen.

der onderhandelingen, die in 1884 tot het sluiten der Conventie van Londen leidden. Immers het was toen uitdrukkelijk begrepen, dat uitbreiding, ontwikkeling naar het Noorden, aan deze Republiek zou blijven vrijstaan. Met het oog daarop werden van de bepaling van Artikel IV dier Conventie, dat traktaten met Naturellen-Opperhoofden zouden zijn onderworpen aan de goedkeuring van Harer Majesteits Gouvernement, uitdrukkelijk buitengesloten de Kafferstammen ten Noorden der Republiek".

Wat het Moffat-traktaat betreft, de Regeering meende verplicht te zijn, dit niet stilzwijgend voorbij te laten gaan. Zij was gedwongen de geldigheid van dat traktaat in twijfel te trekken, zoo schreef zij in haar brief van 30 November 1888. In de eerste plaats ontkende Lobengoeloe ten eenenmale ooit zulk een verdrag aangegaan te hebben. Hij had het ontkend tegenover Consul P. Grobler, gelijk de Regeering reeds op 23 Juli 1888 aan den Hoogen Commissaris had medegedeeld. Hij had die ontkenning herhaald tegenover andere personen, waarvan er twee: F. A. Grobler en H. de Jager, beëedigde verklaringen hadden afgelegd, die aan den Hoogen Commissaris werden toegezonden, waarbij zijn bizondere opmerkzaamheid werd gevestigd op de volgende regelen, uit Grobler's verklaring:

„Verder ontkende hij [Lobengoeloe] ten sterkste, dat hij ooit een traktaat of eenig ander verbond ter wereld heeft aangegaan met Moffat of met eenig ander persoon door de Engelschen afgestuurd en zal het ook van tijd tot tijd blijven bevestigen met zijn Grooten Raad gezamenlijk dan afzonderlijk; en hetgeen door Moffat is gezegd en geproclameerd, is leugens.

„Ook zeide hij, en de Raad, mij herhaalderwijze „dat hij,

de Koning, niet alléén een Traktaat kan maken buiten toestemming van zijn Raad".

„Ik vroeg hem of hij ook een stuk bij Moffat geteekend had. Waarop hij antwoordde: „dat daar Moffat mij vroeg om een traktaat in te gaan, die ik weigerde, waarop Moffat zeide, dat ik dan toch moest antwoorden dat ik zulks weigerde; toen las hij mij een brief voor, waarin ik den Hoogen Commissaris te kennen gaf, dat ik geen traktaat wil ingaan". Dat waren Lobengulu's woorden".

Bij dezelfde gelegenheid verklaarde Lobengoeloe, bijgestaan en ondersteund door zijn Raad, dat hij zich nog strikt hield aan het traktaat, door hem met den Consul van Transvaal gesloten. (C. 5918, p. 148).

Er was een tweede reden, waarom de Regeering bezwaar moest maken om het Moffat-traktaat als geldig te erkennen:

„Al zoude het opperhoofd Lobengulu het genoemde traktaat onderteekend hebben, dan zou het niet van kracht zijn, omdat dit opperhoofd niet het recht en de macht heeft ten behoeve van zijn volk eene verbintenis als bedoeld aan te gaan, zonder bijstand en toestemming van zijn Grooten Raad van Kapiteins. Die bijstand en toestemming waren niet gegeven, gelijk uit de reeds genoemde verklaringen van Grobler en de Jager blijkt en gelijk ook de aan deze Regeering toegezonden afdruk alleen de onderteekening van Lobengulu zonder een zijner Kapiteins voorgeeft" (C. 5918, p. 147).

Het antwoord van Groot-Brittanje op de beschouwingen der Republiek was bijna te voorzien. In twee brieven (van 22 en 23 Maart 1889) werden die beschouwingen op alle punten terzijde geschoven.

Eerstens, wat aangaat de grenzen van het Beetsjoeanaland-Protectoraat, heette het:

„In het oog houdend zoowel den tijd, die intusschen verloopen is, als het feit, dat het Protectoraat aan de Opperhoofden is uitgelegd geworden, is Harer Majesteits Goevernement van oordeel dat het ingekomen verzoek van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek om het Bechuanaland-Protectoraat in het Oosten te doen begrenzen door den 27sten meridiaan Oosterlengte, niet kan worden ingewilligd" (C. 5918, p. 178).

Hetzelfde antwoord als van ouds dus, hetzelfde als in het geval van het Protectoraat der Nieuwe Repu-Republiek over Zoeloeland, en als bij de annexatie van het grondgebied van Zambaan en Oembegisa: het was nu eenmaal geschied, het was reeds aan de naturellen medegedeeld en er kon dus niet op worden teruggekomen. Hetzelfde wegschuilen achter een voldongen feit, door Groot-Brittanje zelf geschapen.

Verder verkoos het Britsche Goevernement in dit geval nog voorbij te zien, dat de lange tijd, die verloopen was tusschen Maart 1885, toen het Protectoraat werd afgekondigd, en het vaststellen van de grenslijn in September 1887, niet te wijten was aan eenig verzuim van de zijde der Republiek. Integendeel, hare Regeering had in die drie jaren herhaaldelijk aangedrongen op nauwkeuriger inlichtingen en het was juist Sir Hercules Robinson geweest, die slechts kon antwoorden dat hij, de Hooge Commissaris zelf, niets verder van de zaak wist. Het was dus niet billijk dat lange tijdsverloop aan te voeren tegen de Republiek, alsof die er schuld aan had en dus de partij was, die er onder moest lijden.

Over de bezwaren tegen het Moffat-traktaat ingebracht, was het Britsche Goevernement nog minder te spreken. Ingevolge Lord Knutsford's instructie

schreef Sir Hercules Robinson in zijn missive van 23 Maart 1889 kortaf:

„Terwijl Harer Majesteits Goevernement niet twijfelt aan de *bona fides* van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek, is het overtuigd van de geldigheid van de overeenkomst van den Heer Moffat van den 11den Februari 1888 en zij beschouwt die niet vatbaar voor discussie" (C. 5918, p. 178).

Wat den „uitsluitenden invloed" over Matabeleland en Mashonaland betreft, zweeg de Hooge Commissaris over de twijfelachtige natuur van dien „invloed", en verklaarde alleen dat het:

„niet de bedoeling van Harer Majesteits Goevernement was de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek . . . uit te sluiten van het verkrijgen van mijnconcessies, weiderechten of landvergunningen, zoo lang zij geen nadeel toebrachten aan Britsche belangen in Matabeleland of Mashonaland, en op denzelfden voet als waarop Britsche onderdanen in dat gebied werden geplaatst".

Dit nu klonk eenigszins liberaal; Sir Hercules verzuimde echter duidelijk te maken, op welke wijze het voor Boeren mogelijk zou wezen mijn-concessies te verkrijgen, terwijl Rhodes en de zijnen het monopolie daarvoor bezaten en krachtdadig door het Britsche Goevernement werden gesteund.

Zelfs aan Engelschen, als zij niet behoorden tot die monopolie-groep, werden bezwaren in den weg gelegd, wanneer zij op eigen voet, en niet aan de hand van Rhodes, aan het werk wilden gaan. Enkele dagen reeds nadat de Zuid-Afrikaansche Republiek haar protest had uitgesproken, had de Hooge Commissaris een telegram ontvangen van een zekeren

A. W. Haggard, die zich beklaagde dat Maguire, Rhodes' agent, aan het hoofd van een Kaffer-Commando hem en zijn reisgenoot John Wallop verhinderde het land binnen te komen:

„Engelsche ondernemingsgeest is aldus overgeleverd aan de genade van invloedrijke tegenstanders... ik ben zoo vrij erop te wijzen, dat de vennoot van den Heer Cecil Rhodes aan het schandelijk optreden mededeed... dat is de manier waarop wij behandeld worden door den vennoot van een leider in de Kaapsche politiek" (C. 5918, pp. 141, 156; December 1888).

De „open deur", die Sir Hercules Robinson in het uitzicht stelde, was inderdaad gesloten en gegrendeld. Wij zullen later zien, hoe de toegang aan Boeren werd geweigerd.

Het was de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek duidelijk, dat zij zoowel uit het Westen als uit het Noorden was teruggestooten. Maar zij legde er zich berustend bij neer. Wèl gaf zij in haar antwoord van 3 April 1889 (C. 5918, pp. 190, 191) te kennen „van dezelfde inzichten te moeten blijven", doch zij haastte zich om er in denzelfden adem bij te voegen dat zij „liever daaronder zou lijden dan het tot een botsing te laten komen".

In haar overigens loffelijk streven, koos de Regeering uitdrukkingen zóó verzoenend, dat men in de verzoeking komt ze nederig, indien niet vernederend te noemen. In het licht der toekomst waren zij zeker onjuist en onverstandig. En als President Krüger gehoopt heeft daardoor het Britsche Goevernement tegemoetkomend te stemmen in de zaak van Swaziland en den weg naar zee, beging hij daarmede een misslag.

Zijn antwoord was intusschen het Britsche Goevernement niet onwelkom.

„De vriendschappelijke berusting van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek", schreef Sir Hercules Robinson aan Lord Knutsford (C. 5918, p. 190), „verdient met waardeering te worden beantwoord".

Het wilde inderdaad, in verband met Swaziland, eenigen tijd later schijnen, of Groot-Brittanje van die waardeering door daden zou blijk geven. Wij hebben echter reeds gezien, dat deze hoop hoe gerechtvaardigd ook, wederom eindigde in een bittere teleurstelling.

HOOFDSTUK L

SHIPPARD EN LOBENGOELOE

DE RUDD-RHODES-CONCESSIE

1888	Rhodes' agenten te Boeloewaijo.
	Moffat gaat daarheen, gevolgd door Sir Sidney Shippard
30 October 1888	Lobengoeloe verleent de Rudd-Rhodes-Concessie.
29 October 1889	Het Charter door de Koningin onderteekend.

Niet lang nadat een einde was gemaakt aan den invloed, die van Grobler was uitgegaan, en terwijl de aanspraken der Zuid-Afrikaansche Republiek op het Noorden nog hangende waren, gelukte het aan de groep van Rhodes eenigermate voet te krijgen in Lobengoeloe's gebied.

Wij weten reeds, dat Cecil Rhodes eenigen tijd te voren den Imperialen factor een gevaar voor Zuid-Afrika had genoemd. Hij had zich toen voorgedaan als een oprechte Afrikaner-vriend [1]), als een „Home Ruler", die geloofde aan en streefde naar een Regeering van Zuid-Afrika door het vólk van Zuid-Afrika. Hiertoe echter beperkte Rhodes' politiek zich niet; zijn blik en zijn begeeren reikten verder.

Het volgende is een aanhaling uit *Cecil Rhodes: His Political Life and Speeches*, *1881—1900*, ge-

1 Vergelijk deel I, pp. 160 en 279.

schreven door „Vindex" en uitgegeven tijdens Rhodes' leven:

„De Heer Rhodes beschrijft zijn doelwit op zijn eigen eenvoudige manier: „De geschiedenis van andere landen gelezen hebbende, begreep ik dat het vraagstuk van gebiedsuitbreiding alles-overwegend was, en daar de oppervlakte der aarde beperkt is, moet het groote streven van het tegenwoordige menschdom zijn, om zich zoovéél van de wereldbol toe te eigenen als mogelijk is".

„Aangezien [zoo vervolgt „Vindex"] het Britsche Rijk de voorhoede uitmaakt van den vooruitgang van het menschelijk geslacht, kwam de Heer Rhodes van zelf tot de conclusie dat het beste wat er met een land kon gebeuren, zoowel in het belang van de menschelijkheid als van het Engelsche ras, dit was dat het onder de Engelsche vlag kwam..." (p. 7).

Het was, naar Rhodes' meening, bovenal voor die gedeelten van den aardbodem wenschelijk dat daar de Engelsche vlag zou waaien, waar een groote rijkdom aan metalen en mineralen reeds gevonden of althans te bevroeden was. Deze ging dus volgens dit beginsel te werk, niet slechts waar het open grond gold, of land met een dunne bevolking van inboorlingen, maar in geheel Zuid-Afrika, de twee Republieken inbegrepen. Voor het oogenblik echter zullen wij ons slechts bezig houden met zijn maatregelen om zich van Lobengoeloe's grondgebied meester te maken, een onderdeel van zijn algemeen streven om zooveel van den aardbol in bezit te verkrijgen, als waartoe hij kans zag.

Bij het najagen van dat doelwit dacht Rhodes er geen oogenblik aan, ook maar eenigszins rekening te houden met oudere rechten of betere aanspraken, in

dit geval die der Zuid-Afrikaansche Republiek [1]). Wat hij wel zijn aandacht waardig keurde, was het dubbele vraagstuk, eerstens hoe hij kon voorkomen dat de invloed der Republiek bij Lobengoeloe toenam, en ten andere hoe hij en zijn vrienden met uitsluiting van anderen het land konden bemachtigen zonder te veel aanstoot te geven aan wat hij noemde „de overdreven philanthropische sympathie" van een zeker deel van het Engelsche volk.

In den beginne liet hij uitsluitend door anderen werken. Bijna onmiddellijk na Grobler's dood ging Moffat, de Assistent-Commissaris in het Beetsjoeanaland-Protectoraat, wederom naar Boeloewaijo, Lobengoeloe's hoofdstad, waar hij aankwam op 22 Augustus 1888. (C. 5918, p. 22).

Zoodra het plaatselijk onderzoek in zake den moord op Grobler was afgeloopen, werd Moffat gevolgd door Sir Sidney Shippard, vergezeld door Majoor Goold-Adams. Rhodes' persoonlijke agenten hadden reeds eenigen tijd te Boeloewaijo vertoefd.

Sir Sidney Shippard ging op bezoek bij Lobengoeloe in zijn hoedanigheid als vertegenwoordiger der Engelsche Koningin. Dit geschiedde twee maanden nadat het Britsche Goevernement had verklaard, dat Matabeleland en Mashonaland „uitsluitend onder Britschen invloed" stonden. Toch deed Lobengoeloe al wat hij kon, zonder tot bepaald geweld over te gaan, om de komst van zijn „gasten" te verhinderen.

1) Dat de Zuid-Afrikaansche Republiek in deze de beste aanspraken had, ontkende Rhodes niet. In een gesprek met Sir Thomas Fuller, door dezen opgeteekend in zijn *Cecil John Rhodes, a Monograph and a Reminiscence* (p. 30), had Fuller eens de opmerking gemaakt, „dat de Transvaal door zijn aardrijks- „kundige ligging eigenlijk het recht had aanspraak te maken op het ongeoccu- „peerde gebied in het Noorden". „Ja" had toen Rhodes geantwoord, „dat is waar. „Maar de Transvaal zou beteekenen Krüger". Wat hij daarmede bedoelde, was natuurlijk dat er in dat geval dan voor hemzelven geen kans zou zijn.

Regiment op regiment werd Shippard en den zijnen te gemoet gezonden en zij bedreigden hen oogenschijnlijk met den dood, in de hoop hen daardoor tot omkeeren te bewegen.

„Ik was ten zeerste verwonderd", klaagde Shippard, „over zulk een ongastvrije ontvangst in Matabeleland, in aanmerking genomen dat ik van zoo verre gekomen was om Lobengoeloe als vriend te bezoeken op zijn eigen uitnoodiging, die mij door den Heer Moffat was overgebracht" (C. 5918, p. 117).

Maar klagen hielp niet; andere regimenten kwamen hem in den weg.

„De nieuw aangekomenen gingen veel verder. Toen zij onze legerplaats voorbij trokken, riepen zij ons scheldwoorden toe, beschimpingen en beleedigingen, en gedurende hunne krijgsdansen liepen sommigen uit den kring, dreigende naar ons te steken en hunne assegaaien naar ons te werpen, terwijl zij schreeuwden dat zij ons spoedig zouden afmaken, als zij in ons kamp kwamen... Zij hadden klaarblijkelijk bevel ontvangen om ons niet aan te vallen, ofschoon, indien het hun gelukt was een onzer manschappen er toe te brengen een gevecht te beginnen, zij zich gerechtvaardigd zouden hebben geacht deze bevelen in den wind te slaan" (Rapport van Sir Sidney Shippard; C. 5918, pp. 118, 119)[1].

Sir Sidney en zijn escorte van ruim twintig man lieten zich deze beleedigingen welgevallen en bereik-

1) Het volgend uittreksel uit een particulier schrijven van Moffat aan Shippard, van den 16den Januari 1889, bewijst hoe ongegrond Engeland's aanspraak was op „uitsluitenden invloed" in Matabeleland: „Een veel belangrijker onderwerp is dat „van een vasten Resident bij Lobengoeloe. Niemand die eenigszins op de hoogte „is, zal het een prettig vooruitzicht vinden zulk een post te bekleeden. Het be„teekent een afschuwelijke verbanning te midden van teugellooze wilden, van wie „men dagelijks een ruwe behandeling en beleedigingen te ver„duren heeft, zooal niet van het Hoofd of zijn Indoena's, dan toch van elken „bandeloozen en losbandigen Metjaha [vechtkaffer]" (C. 5918, p. 161).

ten eindelijk (15 October 1888) Boeloewaijo. Eenmaal daar aangekomen werden zij door Lobengoeloe vriendelijk genoeg behandeld, en op den 18den door den Koning ontvangen in tegenwoordigheid van den Engelschen bisschop van Bloemfontein, Knight-Bruce, den Assistent-Commissaris Moffat en twee zendelingen.

In het gedeelte van Shippard's verslag dat openbaar werd gemaakt, spreekt hij niet van wat verhandeld werd bij dit en de daarop volgende onderhouden met Lobengoeloe. Hij zeide er alleen van: „zij zullen het onderwerp vormen van een afzonderlijke en vertrouwelijke missive... Ik wil er hier alleen van zeggen, dat ik meer dan tevreden met de resultaten van mijn gesprekken kon vertrekken" (C. 5918, pp. 124, 125). Toen de Britsche Commissaris van den Matabele-Koning afscheid nam, sprak hij, naar hij zeide, „met een paar woorden over de zaak [business] die de Heer Moffat nog met hem af te sluiten heeft", en Lobengoeloe „beloofde... speciaal mij terstond in kennis te stellen met elke poging van vrijbuiters uit de Transvaal om in zijn gebied te vallen" (C. 5918, p. 127). Daarop vertrok Shippard en liet Moffat te Boeloewaijo achter om zijn „bezigheid" ten einde te brengen.

Binnen een week onderteekende Lobengoeloe de concessie aan Rudd, Thompson en Maguire, waarop de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie werd gegrond.

„Als hij in de toekomst had kunnen lezen, dan zou hij toen een bloedbad hebben aangericht, in plaats van een contract te teekenen 1).

---

1) Aldus Sir Lewis Michell in zijn *Life of Cecil Rhodes*, vol. I., p. 243. Toen wat later de bepalingen der concessie in Engeland bekend werden en opschud

De concessie, door Rudd, Thompson en Maguire van Lobengoeloe verkregen ten behoeve van Rhodes, Beit en „the Gold Fields of South Africa", luidde in vertaling als volgt: [1])

„Bij dezen wordt ter algemeene kennis gebracht.

„Nademaal Charles Dunell Rudd van Kimberley, Rochfort Maguire van Londen en Francis Robert Thompson van Kimberley, — hieronder genoemd de concessionarissen — zich hebben verbonden en zijn overeengekomen en hierbij zich verbinden en overeenkomen om aan mij, mijne erfgenamen en opvolgers te betalen de som van honderd pond sterling Britsche munt, op den eersten dag van elke maand, en verder aan mijn Koninklijke kraal af te leveren éénduizend Martini-Henry achterlaad geweren, benevens honderdduizend daarbij passende patronen, vijfhonderd der genoemde geweren en vijftigduizend van bedoelde patronen zonder verwijl te worden besteld in Engeland en zonder verzuim te worden afgeleverd, en het overige gedeelte der genoemde geweren en patronen te worden afgeleverd zoodra bovengenoemde concessionarissen zullen hebben aangevangen met het machinaal bewerken der mijnen in mijn gebied; en om bovendien op de Zambesi-rivier een stoomboot te brengen voorzien van kanonnen ter verdediging van gezegde rivier, of om

ding verwekten, haastte Shippard zich te berichten „dat geen ambtenaar of „vertegenwoordiger der Regeering iets te doen had met de bedoelde concessie" en dat hij „zorgvuldig Lobengoeloe ingeprent had, dat Harer Majesteits Goevernement „op geen enkele wijze iets te doen had met mijn-speculaties of handels-onder- „nemingen" (C. 5918, p. 153). Het blijft echter een feit, dat dadelijk na zijn vertrek de concessie geteekend werd. In het verhaal dat Michell ervan doet, zegt deze dat Lobengoeloe „klaarblijkelijk vast besloten was geen tittel of jota van zijn soevereine „rechten af te staan... Maar het bezoek van Sir Sidney Shippard, die vergezeld „was door Kolonel Goold-Adams en den Bisschop van Bloemfontein, had hem „blijkbaar overtuigd, dat zijn waarachtig belang lag in het tevreden stellen van het „Engelsche, in plaats van het Boeren-element in zijn Gebied. (!) Sir Sidney Shippard „had hem slechts een week verlaten, toen hij zijn beslissing nam". Zeker is het dat Moffat, die door Shippard te Boeloewaijo was achtergelaten om de „business" af te sluiten, openlijk en krachtdadig de Rhodes-Maatschappij tegen Mackenzie verdedigde. (Juli 1889; C. 5918, p. 218).

1) C. 5918, p. 139.

in plaats van genoemde stoomboot, ingeval ik zulks mocht verkiezen, mij de som van vijfhonderd pond sterling, Engelsche munt, te betalen bij de inwerkingtreding van dit dokument;

„Zoo is het, dat ik, Lobengoeloe, Koning van Matabeleland, Mashonaland en andere aangrenzende landstreken, in de uitoefening van mijne soevereine rechten, en in de tegenwoordigheid en met de toestemming van mijn Raad van Indoena's hierbij verleen en toeken aan genoemde concessionarissen, hunne erfgenamen, vertegenwoordigers en gevolmachtigden, gezamenlijk en afzonderlijk, het algeheele en uitsluitend beheer (charge) van alle metalen en mineralen gelegen en gevonden in mijn Koninkrijken, Vorstendommen en gebieden, benevens de volle macht om alles te doen wat zij noodzakelijk zullen mogen bevinden tot het opdelven en winnen daarvan, en de eventueele winsten en opbrengsten van genoemde metalen en mineralen te behouden, te innen en te genieten, onder verplichting van bovengenoemde betaling;

„en nademaal ik in den laatsten tijd veel ben lastig gevallen geworden door verschillende personen, begeerig vergunningen en concessies van land- en mijn-rechten te verkrijgen in mijn grondgebieden, zoo geef ik hierbij volmacht aan bovengenoemde concessionarissen, hunne erfgenamen, vertegenwoordigers en gevolmachtigden, tot het nemen van alle noodige en wettige maatregelen, om alle personen die in mijn Koninkrijken, Vorstendommen en gebieden mochten komen om land, metalen of mineralen te zoeken daar buiten te houden, en ik verbind mij bij dezen hun die hulp te verleenen welke zij van tijd tot tijd mogen noodig hebben om zulke personen buiten te sluiten, en van af dezen datum geen concessies voor land- of mijnrechten te verleenen zonder hunne toestemming en medewerking;

„met dien verstande evenwel, dat indien te eeniger tijd genoemde betaling van éénhonderd pond voor een tijdperk van drie maanden mocht ten achteren zijn, deze concessie zal ophouden en vervallen van af den datum waarop de laatste betaling heeft plaats gehad, en verder met dien ver-

stande dat geen bepaling dezer overeenkomst betrekking of invloed zal hebben op een concessie van zekere mijnrechten door mij toegestaan in een gedeelte van mijn gebied ten zuiden van de Ramakoban-rivier, welke concessie algemeen bekend is onder den naam van de Tati-concessie.

„Gegeven onder mijne hand op dezen dertigsten dag van October in het jaar des Heeren achttienhonderd acht en tachtig in mijn Koninklijke kraal.

LOBENGOELOE. Zijn X merk.

„Getuigen:

CHAS. D. HELM.	C. D. RUDD.
J. G. DREIJER.	ROCHFORT MAGUIRE.
	F. R. THOMPSON.

Vertaling van het bijschrift op het origineele document:

„Hierbij getuig ik dat nevensgaand geschrift door mij in zijn geheel is vertolkt en uitgelegd aan het Opperhoofd Lobengoeloe en zijn geheele Raad van Indoena's en dat al de wettige gebruiken van de Matabele natie zijn in acht genomen geworden alvorens hij hetzelve heeft bekrachtigd.

„Gedateerd te Oemgoesa-Rivier dezen dertigsten October 1888.

CHAS. D. HELM.

Hoe kwam het, dat de agenten van Rhodes geslaagd waren in het verkrijgen van zulk een veelomvattend mijnrecht-monopolie, terwijl andere concessie-jagers door Lobengoeloe waren afgewezen? [1])

1) E. A. Maund, de vertegenwoordiger van Cawston's Exploratie-maatschappij (zie boven p. 200) kwam in den aanvang van October 1888 in Matabeleland, ten einde finaal een zaak met Lobengoeloe af te sluiten, namelijk het teekenen van zekere mijn-concessies die hem door Lobengoeloe waren toegezegd. Hij bevond natuurlijk, dat hij te laat kwam. Doch Lobengoeloe, die voor een naturellen-hoofd in dergelijke zaken buitengewoon eerlijk was, ontkende niet de beloften die hij aan Cawston's agent gedaan had. Het incident eindigde met een schikking, waarbij de Cawston-belangen tegen een zekere vergoeding werden vereenigd met die van de Rhodes-groep. (Keltie, pp. 415-418). Cawston werd later in het bestuur der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie opgenomen.

Het geheim van Rhodes' succes was ten deele verklaarbaar uit den steun, door Shippard en Moffat verleend, anderdeels te danken aan zijn gewilligheid om het naturellen-hoofd te betalen met geweren en ammunitie, met „éénduizend Martini-Henry achterlaad geweren benevens honderdduizend bijbehoorende kogelpatronen". Al waren deze geweren oorspronkelijk bedoeld tegen de Boeren, ten slotte werden zij in de Matabele-oorlogen in 1893 en 1896 tegen Rhodes' eigen troepen en kolonisten gebruikt; en de „Groote Imperialist" moet de mogelijkheid daarvan wel hebben voorzien. Maar wat deerde Rhodes dat? Hij verkreeg wat hij begeerde.

Natuurlijk bleef het in omloop brengen van zulke buitengewone betaalmiddelen niet onopgemerkt, en kritiek bleef niet uit. Zij gaf Lord Knutsford aanleiding om bescheiden den Hoogen Commissaris de vraag te stellen: „Indien geweren een gedeelte der betaling uitmaken, is er dan naar uwe meening gevaar, dat er complicaties uit zullen voortkomen?" (C. 5918, p. 129). Gelukkig voor Rhodes telde hij vele ondersteuners onder de ambtenaren. De Hooge Commissaris antwoordde, dat hij Shippard den volgenden dag verwachtte en antwoorden zou na met dezen te hebben geconfereerd. Deze consultatie gaf geboorte aan het volgende telegram aan den Minister:

„Sir Sidney Shippard is van meening dat het verlies aan menschenlevens en het bloedvergieten in de oorlogen der Inboorlingen is afgenomen sedert het geweer de plaats heeft vervangen van de assegaai... Maar hoe men hierover ook moge denken..., ik geloof niet dat er iets zou gewonnen worden door een verbod van het verzenden van wapenen aan Lobengoeloe dóór het [Britsche] Protectoraat, en dat is alles wat wij zouden kunnen doen. Als de heer Rudd

het verlangde, kon hij in dat geval de wapenen door de Transvaal zenden, terwijl, zoo hij in gebreke bleef, dit gedeelte van zijn overeenkomst na te komen, Lobengoeloe zich zeer zeker beleedigd zou voelen, en zich tot de Transvaalsche Regeering wenden, die, in alle waarschijnlijkheid hem met genoegen een even groot getal wapenen, zelfs grooter misschien, zou verschaffen, als hij het zou wenschen" [1]).

Nu was in ieder geval het leveren van vuurwapenen iets, dat de Transvaalsche Regeering nooit zou hebben gedaan; en zoo de Hooge Commissaris dit niet wist, dan had hij het behooren te weten. De Regeering te Pretoria had gelegenheid te over gehad om Lobengoeloe's leger van vuurwapenen te voorzien; nooit had zij dat gedaan; zelfs de gedachte daaraan was nimmer bij haar opgekomen.

Drie maanden nadat Lord Knutsford gerustgesteld was geworden door de verzekering dat geweren minder kwaad deden dan assagaaien, stelde Joseph Chamberlain, in die dagen een der Radicalen, de volgende vraag in het Lagerhuis:

1) 26 December 1888; C. 5918, p. 153. Sir Sidney Shippard had buitendien in zijn memorandum aan den Hoogen Commissaris gezegd: „Van een politiek „standpunt zoude het in mijne opinie onverstandig zijn om eenige hindernis in „den weg te leggen aan de levering van vuurwapenen en ammunitie aan Loben. „goeloe terwijl, wat hij zeer goed weet, wij toestaan dat die in onbe„perkte hoeveelheid wordt geleverd aan de Beetsjoeana- en „andere Hoofden in en ten noorden van ons Protectoraat" (C. 5918, p. 154).

Dit verklaart hoe Shippard na een bezoek aan Khama kon verhalen: „Het „Opperhoofd Khama, vergezeld door den zendeling J. D. Hepburn, en een groot „aantal volgelingen kwam mij tegemoet rijden en begroette mij allerhartelijkst. „Hij blijkt een zeer sterke krijgsmacht hier te hebben, bijna allen voorzien van „vuurwapenen en een ruime voorraad van ammunitie; en zeer velen hunner van „uitstekende geweren, hoofdzakelijk Snider's, Westley-Richards en Martini-Henry's" (C. 5918, p. 9).

„Of — met het oog op de strekking van de concessie die, naar men zegt, kort geleden is verleend geworden door het opperhoofd Lobengoeloe aan de Heeren Rudd en Rhodes, waardoor, tegen betaling van een som van £ 1200 per jaar, alsmede 1000 geweren en 100.000 patronen, deze heeren het uitsluitend recht zouden hebben verkregen om naar mineralen te zoeken en die te bewerken over de geheele uitgestrektheid van een land zoo groot als Italië, — Harer Majesteits Goevernement van plan was maatregelen te nemen om de aandacht van het Opperhoofd te vestigen op de nadeelen en het gevaar van rustverstoring in zijn land aan zoodanig monopolie verbonden; en of, indien Harer Majesteits Goevernement later een protectoraat zou instellen over de kolonie, die thans binnen de sfeer van Britschen invloed ligt, het zoude weigeren de bedoelde concessie te erkennen, of eenige andere concessie, die tegenstrijdig was met de belangen van het Opperhoofd en het volk van Matabeleland, en waarschijnlijk leiden zou tot verwikkelingen en het verstoren van den vrede" [1]).

Op deze motie, werd door den Onder-Staatssecretaris voor de Koloniën, Baron Henry de Worms, het volgende geantwoord:

„Tot dusverre heeft het Goevernement van Hare Majesteit zich onthouden van inmenging in de concessies verleend door Lobengoeloe, daar dit opperhoofd niet onder deszelfs bescherming staat, onafhankelijk is, en eerst kort geleden om raad heeft gevraagd. Hij heeft nu door zijn boden advies gevraagd, en verzocht dat een persoon van de Koningin naar hem mocht worden gezonden. Het is niet

1) In het begin van 1889 onderteekende Chamberlain, als lid van de „South African Committee", een circulaire, waarin werd verklaard: „dat het niet „wenschelijk is, aan privaat personen of vennootschappen uitgebreide concessies „van land of mijnrechten toe te laten of die te bekrachtigen in de Kroon-Kolonie „van Beetsjoeanaland, in het Protectoraat, of in de streken binnen de sfeer van „Britschen invloed" (C. 5918, p. 180).

duidelijk, of hij vraagt om een ambtenaar, die voortdurend bij hem zou verblijven, of wel slechts tijdelijk ten einde hem met raad bij te staan in den tegenwoordigen stand van zaken. Maar Harer Majesteits Goevernement is bereid een ambtenaar naar Lobengoeloe te zenden, zoo hij het mocht wenschen en wil toestemmen in de voorstellen, welke het Goevernement van Hare Majesteit zou doen met betrekking tot deze zending. Ondertusschen kan ik verklaren, dat Harer Majesteits Goevernement geen genoegen neemt met de bepaling in genoemde concessie, welke handelt over het leveren van wapenen en ammunitie, en dat het Lobengoeloe zou aanraden daarin verandering te doen brengen. Indien te eeniger tijd op Lobengoeloe's verzoek, een protectoraat over zijn gebied zou worden geproclameerd, dan zou Harer Majesteits Goevernement hare afkeuring uitspreken over elke concessie zulke bepalingen inhoudende, of eene dusdanige concessie als bedoeld in den slotzin der motie" (De Londensche *Times*; 13 Maart 1889).

Twee maanden nadat de Onder-Staatssecretaris voor Koloniën deze verklaring in het openbaar had afgelegd, deelde Rhodes gewoonweg aan het Ministerie mede, dat de bedoelde geweren aan Lobengoeloe waren afgeleverd. (Mei 1889; C. 5918, pp. 207, 208).

Geen half jaar later, den 29sten October 1889, werd de aanvrage van Rhodes en een aantal anderen om een Koninklijk Octrooi of Charter, ter uitvoering der concessie, door de Kroon toegestaan!

HOOFDSTUK LI

Het Octrooi of Charter verleend

30 October 1888	Verleening van de Rudd-Rhodes Concessie.
Februari 1889	Maund brengt Matabele-indoena's naar Londen.
30 April 1889	Lord Gifford doet aanzoek voor een Octrooi (Charter) namens Rhodes, Rudd, Beit en anderen.
16 Mei 1889	Het Ministerie van Koloniën vraagt de voorlegging van een ontwerp.
Juni 1889	Lobengoeloe ontkent de Rudd-Rhodes Concessie ver-verleend te hebben.
	Rhodes en Maguire houden de echtheid daarvan vol; het Ministerie stelt zich daarmede tevreden.
29 October 1889	Het Charter door de Koningin onderteekend.
November 1889	Missive van de Koningin aan Lobengoeloe, waarin de Gecharterde Compagnie wordt aanbevolen.
Januari—Februari 1890	Deze brief wordt overgebracht door Engelsche officieren, speciaal daartoe uitgezonden.

Het is echter noodig terug te blikken op de gebeurtenissen, die tot dit resultaat leidden en die wij zijn vooruitgeloopen.

Wij hebben gezien, dat de Rudd-Thompson-Maguire concessie (eerst gewoonlijk de Rudd-Rhodes concessie, later kortweg de Rudd-concessie of de Rhodes-concessie genoemd) door Lobengoeloe was verleend op 30 October 1888. Rudd zond een afschrift aan den Secretaris van den Hoogen Commissaris, met de toevoeging:

„Behalve wat uitdrukkelijk in de overeenkomst te lezen is, heb ik nog het een en ander mondeling aan den Koning

beloofd, bijvoorbeeld dat alle blanke mijnwerkers in het land in mijn dienst verplicht zouden zijn ter verdediging van het land te vechten, wanneer daartoe opgeroepen" (C. 5918, p. 138).

De gezanten van Rhodes waren waarschijnlijk zoo goedgeefsch met geschenken en vooral met beloften, omdat er concurrenten aan het werk waren. Reeds vroeger (pp. 200, 238) is melding gemaakt van de „Exploratie-maatschappij" opgericht door George Cawston en vertegenwoordigd door E. A. Maund. In Februari 1889 kwamen twee van Lobengoeloe's Indoena's, door dezen Maund geëscorteerd, te Londen aan „om de Koningin te zien" en zich om zoo te zeggen, van het bestaan van Engeland en de Engelsche natie te overtuigen. (C. 5918, p. 161).

Dit bezoek was een zet, die de eene Concessiejager tegen den anderen uitspeelde [1]). De Indoena's genoten in Londen heel wat belangstelling, en zij werden door Lord Knutsford aan de Koningin voorgesteld. Bij hun vertrek kregen zij een brief van den Britschen Secretaris van Staat aan Lobengoeloe mede, waarin aan dezen de vraag werd gesteld of hij begeerde een Imperiaal ambtenaar voor vast bij zich te hebben, en zoo ja, „welke voorziening Lobengoeloe bereid zou zijn te maken voor de kosten en het onderhoud van zulk een ambtenaar" (26 Maart 1889; C. 5918, p. 164).

Kort voor de aankomst in Engeland van deze Indoena's, had Lord Gifford zich ten behoeve van de „Bechuanaland Exploration Company" tot het

1) Michell, vol. I, p. 262. Het eigenlijke doel van dit bezoek was „om het „Britsche publiek duidelijk te maken dat de Heer Maund en niet de Heer Rudd „de houder van een echte Concessie van het Opperhoofd was".

Ministerie van Koloniën gewend met de vraag, of het bereid was „een Charter (Octrooi) voor nederzettingen, ontginningen en handeldrijven in Britsch Beetsjoeanaland" in overweging te nemen. (C. 5918, p. 140). De minister antwoordde, dat het verzoek zoude worden verwezen naar den Hoogen Commissaris, voor rapport. (C. 5918, p. 150; Januari 1889).

Deze aanvrage, die nu Matabeleland en Mashonaland insloot, werd op 30 April 1889 hernieuwd, en wel door Lord Gifford uit naam van dezelfde Maatschappij, ditmaal te zamen met Rhodes, Beit en Rudd ten behoeve van de „Gold Fields of South Africa" en andere belanghebbenden; want de concurrenten hadden vrede gesloten en hun belangen vereenigd. (C. 5918, p. 189, 190).

Vóórdat deze tweede aanvrage was ingekomen, had Sir Hercules Robinson eenige opinie's ten beste gegeven, die zeker van bijna onschatbare waarde zijn geweest ter bevordering van de plannen van Rhodes en diens vrienden. De Hooge Commissaris sprak van den ellendigen toestand, waarin Swaziland door al de concessies gekomen was en verklaarde „dat Harer Majesteits Goevernement op dit oogenblik voor de keuze staat om of het land in te lijven òf de Zuid-Afrikaansche Republiek toe te staan zulks te doen". Indien dezelfde wedloop naar concessies in Matabeleland werd toegestaan, dan zou zulks volgens hem weer leiden tot dezelfde „keuze tusschen òf het land in de handen der Zuid-Afrikaansche Republiek te laten vallen òf het te hechten aan het Britsche Rijk".

„In alle gevallen", zoo eindigde de Hooge Commissaris, „waarin tot dusverre werd besloten tot annexaties of protecto-

raten, werden die steeds gevolgd door een eindeloozen strijd met het Ministerie van Financiën over de middelen tot instandhouding van een behoorlijke administratie.

„De huidige toestand in Britsch Beetsjoeanaland, na vier jaren van Imperiaal bestuur, is, wat betreft gevangenissen, hospitalen, scholen, openbare gebouwen, wegen, en de ambtenaren in 't algemeen, een sprekend getuigenis van de uitkomst eener poging om — als ik de uitdrukking mag gebruiken — een Kroonkolonie te besturen „op een goedkoopje"" (C. 5918, pp. 171, 172)[1].

Hierdoor opgeschrikt, vroeg het Ministerie van Koloniën op 16 Mei 1889 de voorlegging van een ontwerp-charter, opdat de zaak door het Kabinet in overweging zou kunnen worden genomen. Maar het ministerie verklaarde tevens, dat „de kwestie, of een zoodanige onderneming Lobengoeloe al of niet aangenaam zou zijn, niet buiten beschouwing kan worden gelaten" (C. 5918, p. 192).

Daarop deed Rhodes een stap voorwaarts door uit naam van zijn groep aan te bieden, om „hangende de beslissing van Harer Majesteits Goevernement betreffende het verleenen van een charter", de som van £ 30.000 te storten voor den aanleg van een telegraaf-lijn van Mafeking naar Tati en £ 4000.— jaarlijks te betalen voor salaris en onkosten van een Imperiaal ambtenaar in Matabeleland „om Lobengoeloe te adviseeren, en de maatschappij moreel te ondersteunen, voor zooverre zulks gedaan kan worden zonder Harer Majesteits Goevernement

1) Dit is het schrijven, dat door Michell (vol. I, p. 265) genoemd wordt „de „meesterlijke missive van den Hoogen Commissaris van den 18den Maart... die „onwederlegbaar aantoonde, dat de eenige politiek, welke gevolgd kon worden, „was het goedkeuren van de Rudd-concessie".

eenige verantwoordelijkheid of uitgaven op de schouders te laden" (C. 5918, p. 195; 1 Juni 1889).

Twee weken later, altijd nog „hangende de beslissing van Harer Majesteits Goevernement betreffende het verleenen van een charter", berichtte het Ministerie van Koloniën aan Rhodes dat de Regeering „bereid is om de voorstellen, in uw schrijven van den eersten dezer maand vervat, in gunstige overweging te nemen" (C. 5918, p. 200) — een antwoord, dat Rhodes slechts kon opvatten als een aanvaarding van zijn aanbod, en als een aanduiding van de waarschijnlijkheid, dat het charter in voorbereiding was.

Alle bezwaren waren echter nog niet overwonnen. Op 18 Juni 1889 ontving het Ministerie van Koloniën, door het kanaal van een te Boeloewaijo gevestigden handelaar, James Fairbairn, een mededeeling van Lobengoeloe aan de Koningin, gezegeld met het welbekende „olifants-zegel" van den Koning, en de handteekeningen van de getuigen, Phillips, Cohen en Fairbairn en van den tolk W. F. Usher. In deze mededeeling ontkende Lobengoeloe zijn onderteekening te hebben geplaatst op een document van den inhoud als de Rhodes-Rudd concessie:

„Ik heb sedert een bijeenkomst van mijn Indoena's gehouden, en zij willen niet het document erkennen, aangezien het nòch mijn eigen woorden weergeeft nòch de woorden van hen, die het in handen gekregen hebben" (C. 5918, p. 201).

Deze mededeeling werd aan Rhodes voorgelegd, die in antwoord een brief van Maguire zond, waarin Lobengoeloe's afwijzing met minachting werd behandeld, en de echtheid en geldigheid van de concessie volgehouden. (C. 5918, pp. 207, 208). Dit

schijnt het Britsche Goevernement geheel bevredigd te hebben, want zonder zich verder om Lobengoeloe te bekommeren, gaf het Ministerie van Koloniën op 10 Juli 1889 kennis aan Lord Gifford, die ondertusschen een ontwerp had overgelegd, dat „Harer Majesteits Goevernement bereid zal zijn om Hare Majesteit te adviseeren een charter te verleenen" aan de genoemde personen en onder zekere voorwaarden; en op 15 October 1889 werd de aanvrage toegestaan. [1])

Nu had het Ministerie gezegd, naar wij weten, dat „de kwestie of een zoodanige onderneming Lobengoeloe al of niet aangenaam zou zijn, niet buiten beschouwing kan worden gelaten". Niet het minste werd echter gedaan, om zich daarvan te vergewissen. De Matabele-Indoena's die Engeland in Februari en Maart 1889 bezocht hadden, waren naar Zuid-Afrika teruggekeerd, en zij hadden daar verslag gedaan en het aanbod der Koningin voorgelegd om een Imperiaal ambtenaar bij Lobengoeloe te plaatsen. (C. 5918, p. 164). In zijn antwoord, dat hij (10 Augustus 1889) aan Moffat dicteerde, had Lobengoeloe gezegd:

„Met betrekking tot Harer Majesteits aanbod om een afgezant of resident naar mij te zenden, dank ik Hare Majesteit, maar ik heb geen ambtenaar noodig. Ik zal er om een vragen, als de nood mij er toe dwingt".

Hij had er bij gevoegd:

1) C. 5918, pp. 211, 226. De onderteekening door de Koningin geschiedde op 29 October en de publicatie in de *London Gazette* van 19 December 1889. De inhoud is opgenomen in Bijlage DD.

„Ik dank de Koningin voor het woord, mij bij monde van mijne rapportgangers overgebracht, dat de Koningin zegt dat ik niemand in mijn land naar goud moet laten graven, als alleen om voor mij te graven als mijn dienaren" (C. 5918, p. 235).

Dit kwam zeker niet overeen met de wenschen der Gecharterde Compagnie omtrent de positie, waarin zij tegenover het Opperhoofd zou komen te staan [1]).

Men vreesde ook, dat de Indoena's niet gunstig over Rhodes' groep hadden gerapporteerd, en dat Lobengoeloe niet ten voordeele daarvan gestemd was [2]). Er diende dus iets gedaan te worden om die stemming te verbeteren, en Lobengoeloe te bewegen Engeland en de Compagnie in een beter licht te zien.

Om te beginnen zond Lord Knutsford hem op 15 November 1889 een schrijven „van de Koningin", waarin te lezen stond, dat de Koningin

„Hare goedkeuring hecht aan de concessie door Lobengoeloe aan eenige blanken verleend, die in dit land vertegenwoordigd werden door de heeren Rudd, Maguire en Thompson. De Koningin heeft onderzoek laten doen naar deze personen, en is overtuigd dat het menschen zijn die hunne verplichtingen zullen uitvoeren, en van wie men vertrouwen kan, dat zij het delven naar goud in het land van het Opperhoofd zullen doen zonder zijn volk te molesteeren of zich op eenigerlei wijze te bemoeien met hun kraals, tuinen of vee... [De Koningin] hoopt, dat hij hen toelaten zal hunne mijn-werkzaamheden ten uitvoer te brengen, zonder bemoeiing of hindering door zijn onderdanen" (C. 5918, p. 233).

1) De boodschappers konden moeilijk anders opmaken uit de boodschap, die zij van den Secretaris van Staat medekregen. Zie C. 5918, p. 164.

2) Norris-Newman, pp. 22—24.

Men begreep echter, dat deze brief alleen niet voldoende zou wezen, vooral na het op 18 November 1889 ontvangen van een missive van Moffat aan het Ministerie van Koloniën, waarin deze ambtenaar rapporteerde, dat Lobengoeloe bleef bij zijn repudiatie van Rhodes' concessie, waarmede de Regeering te Londen door Fairbairn c.s. in kennis was gesteld.

Al wat Moffat ervan zeggen kon, was dat deze repudiatie te wijten moest zijn aan een „nadere overweging". Hij had Fairbairn en Usher den raad gegeven, zeide hij, „om in het vervolg zich te onthouden van elk dispuut, dat later een hinderpaal zou kunnen zijn voor een billijke en vreedzame regeling der betrekkingen tusschen de Matabelen en de machtige belanghebbenden, die begeerig waren mineralen in dit land te bewerken . . . Ik beval hun aan het verledene te laten rusten" (C. 5918, p. 236).

Een merkwaardige raad, die daarop neerkwam dat steeds moest worden gezwegen en nooit eenig bericht worden gedaan of overgebracht, wanneer Lobengoeloe zou wenschen bekend te maken, dat hij nimmer de een of andere concessie aan de Gecharterde Compagnie had verleend.

In ieder geval bleek het noodig iets zeer buitengewoons te doen, dat op Lobengoeloe den noodig geoordeelden indruk zou maken. Men kwam nu op een schitterenden inval: de brief der Koningin, waarbij de Gecharterde Compagnie werd goedgekeurd en aanbevolen, moest aan Lobengoeloe worden overhandigd door officieren en manschappen der Koninklijke Garde te paard in parade-uniform, met blinkend harnas en helm en al wat er verder bijhoort [1]. Een maatschappij, die over genoeg invloed

1) Norris-Newman, p. 23

beschikte om dat te bereiken, moest wel heel machtig zijn. De Directie vroeg het aan bij het Ministerie van Koloniën, het Ministerie van Koloniën bij het Ministerie van Oorlog en dit gaf zijn toestemming, terwijl het aan den Hertog van Abercorn, als Voorzitter der Compagnie werd overgelaten om in overleg met de militaire autoriteiten een keuze te doen uit de officieren en manschappen. (C. 5918, p. 237).

Twee officieren en een onder-officier reisden dus naar Zuid-Afrika af. Van Kimberley trokken zij naar Boeloewaijo in een „vierwielige koets, speciaal voor de zending ingericht en door acht muilen getrokken... schitterend opgeverfd in roode en gele kleuren en versierd met de Koninklijke „V.R." en de kroon in goud" [1]). Drie weken lang bleven zij in de hoofdstad, om door Lobengoeloe's en andere vrouwen te worden bewonderd, en in al hun pracht voor de Engelsche geïllustreerde bladen te worden gefotografeerd [2]).

1) Mathers, p. 163.
2) Mathers, pp. 170—178.

HOOFDSTUK LII

De Bowler-Trek (1890)

Mashonaland door de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie ingenomen

De Adendorff-trek (1891)

15 Januari 1890	Bowler geeft aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek en aan de Britsche Regeering kennis van zijn voorgenomen trek naar Mashonaland.
20 Januari 1890	De Regeering der Republiek deelt aan den Hoogen Commissaris hare afkeuring van dit plan mede.
	Loch schrijft op denzelfden dag aan de Regeering en spreekt van een „schending van grondgebied".
12 Februari 1890	De Regeering blijft zich tegen den voorgenomen trek verzetten, doch deelt den Hoogen Commissaris mede dat zij de in Mei 1890 voorgestelde schikking nog altijd als een hangende kwestie beschouwt.
	De Hooge Commissaris spreekt nogmaals van „schending van grondgebied".
15 Februari 1890	De Regeering der Republiek vaardigt een proclamatie uit tegen den trek.
16 Februari 1890	De Hooge Commissaris eischt de verzekering dat de Regeering der Republiek zich verantwoordelijk zal stellen voor elke schending van het grondgebied binnen de sfeer van Britschen invloed.
Juni 1890	Een expeditie van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie vertrekt van de Makloetse ter occupatie van Mashonaland. Selous vergezelt die als gids.
September 1890	Salisbury gesticht.
1891	Adendorff-trek. Rhodes weigert daaraan den toegang tot het gebied, door de Gecharterde Compagnie ingenomen.

Men kan zich niet klaar en duidelijk genoeg voor oogen houden dat de concessie, die de Rhodes-groep van Lobengoeloe had verkregen, geen ander recht gaf dan het „opdelven en winnen van metalen en mineralen" : geen duim gronds was toegekend, geen schaduw van gezag. Hoewel het Ministerie van Koloniën dit zeer goed wist en, in theorie althans, volkomen toegaf [1]), verleende het Koninklijk Octrooi of Charter, — dat volgens den inhoud van het charter zelf gebaseerd was op Lobengoeloe's concessies „en zulke andere concessies, overeenkomsten, vergunningen en verdragen als de Petitionarissen later mochten verkrijgen" — aan den Hertog van Abercorn, den Hertog van Fife, Lord Gifford en de Heeren Alfred Beit, Albert Grey, George Cawston en C. J. Rhodes onder den vennootschapsnaam van „The British South Africa Company" (de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie) het recht inkomsten te heffen; orde te handhaven en voor dat doel een politie-macht op te richten en te onderhouden; „wegen, spoorwegen, telegrafen, havens en alle andere werken te maken en te onderhouden, die kunnen bevorderlijk zijn aan de ontwikkeling of verbetering van de grondgebieden [welke grondgebieden?] der Compagnie"; „volkplantingen te stichten in de grondgebieden en landstreken als voorzegd, en immigratie te ondersteunen en te bevorderen" — en zoo voort (C. 7383, pp. 3—10), geheel en al alsof de Compagnie voorbeschikt was om Lobengoeloe van den troon te stooten en alleenheerscheres te worden over Matabeleland en Mashonaland: Dienovereenkomstig werd gehandeld.

1) C. 5918, p. 224; C. 7171, p. 7.

Dr. Jameson, een welbekend arts in Kimberley en boezemvriend van Rhodes, was bij Lobengoeloe geweest en had dezen geneeskundig behandeld. Ten deele als belooning daarvoor, en waarschijnlijk ook wel onder den indruk van het bezoek der gardesoldaten met den brief der Koningin, gaf Lobengoeloe nu, onder voorwaarde dat Matabeleland niet zou worden betreden, zijn toestemming tot een expeditie naar Mashonaland, welks inwoners naar zijn beschouwing niets anders waren dan zijn „honden". Het was Mashonaland, dat voor de rijkste landstreek ten noorden van de Vaalrivier werd gehouden en het was dus deze streek die het eerst Rhodes' begeerigheid wekte [1]).

Ingevolge Lobengoeloe's vergunning werd in den aanvang van 1890 te Kimberley een gewapende macht georganiseerd en deze ging in Juni van de Makloetse-rivier op weg naar hare bestemming. De bekende jager F. C. Selous diende de expeditie, die uit 500 manschappen en 200 „pioniers" bestond, tot gids. Britsche officieren voerden het bevel.

De Matabelen schrikten op van de afmetingen, die die expeditie aannam, en toen deze halfweg was zond Lobengoeloe aan den troep het bevel om terug te keeren. Hierop antwoordde de bevelvoerende Britsche officier (Pennefather) „dat hij een soldaat wás, en gezonden door de Koningin, en met allen eerbied voor de woorden van den Koning, moest hij gaan waarheen hij gezonden was, en dat zou hij ook doen" [2]). Slechts door Selous'

1) Michell I, p. 295.

2) Norris-Newman, p. 65. Volgens Majoor Leonard (p. 55) antwoordde Pennefather, dat hij gezonden was door Rhodes.

bekendheid met het land werd, naar men zegt, een botsing vermeden, daar hij in staat was een weg te kiezen door een streek, waar geen Matabelen woonden [1]).

Buitendien waren de Imperiale autoriteiten „daadwerkelijk ter hulpe gekomen, door het zenden van een troep der Beetsjoeanaland-politie naar de Zuidwester-grenzen van Matabeleland, waardoor de aandacht van Lobengoeloe van de expeditie werd afgeleid" [2]).

Het was niet gering wat reeds dadelijk verricht werd op grond van een concessie „om metalen en mineralen op te delven en te winnen". Met ingenomenheid zegt dan ook een Britsch geschiedschrijver:

„Een, zooals van zelf spreekt, ruwe weg werd gemaakt gedurende den opmarsch noordwaarts; forten werden van afstand tot afstand gebouwd, kleine garnizoenen daarin geplaatst en alle maatregelen werden genomen om de occupatie effectief te maken. De hoofd-kwartieren werden opgericht nabij Mount Hampden, waar Fort Salisbury werd gebouwd [de kolonne kwam er aan op 11 September 1890], en daar ontstond in een merkwaardig

1) Het was een gevaarvolle onderneming, volgens Michell. Het gevaar dreigde volgens hem ook van den kant der Boeren. „Aan eene zijde", schrijft hij, (vol. I, p. 300), „werd de expeditie bedreigd door een aanval van Boeren-vrijbuiters „(„filibusters"), die, naar men wist, op den loer lagen". Er waren echter geen Boeren-vrijbuiters en geen Boer dacht er aan de expeditie iets in den weg te leggen. Het is eigenaardig, dat de uitdrukking „vrijbuiters" juist van toepassing werd geacht op troepen der Gecharterde Compagnie zelf, door een der commandeerende officieren, nl. Majoor Leonard. In zijn dagboek maakte deze in Januari 1891 de opmerking, na eenige maanden ondervinding tot de overtuiging gekomen te zijn dat de troep, waarover hij het bevel voerde, „meer had van een han„deldrijvende en vrijbuitende bende vrijwilligers (filibustering body of volunteers) „dan van een regiment bereden infanterie of politie" (*How we made Rhodesia*, p. 176).

2) *Cecil Rhodes*, door „Vindex", p. 233. Michell, vol. I, p. 299 zegt hetzelfde.

korten tijd een stad met openbare gebouwen, hotels, met rechtsgeleerden en land-agenten" (Keltie, p. 426).

De Hooge Commissaris, Sir Henry Lôch, was bij dezen inval in Mashonaland niet slechts behulpzaam geweest door het zenden van politie om Lobengoeloe's aandacht af te leiden, hij had buitendien al zijn krachten ingespannen om een mogelijke mededinging van Transvaalsche zijde te voorkomen.

Men zal zich herinneren [1]), dat in de briefwisseling tusschen de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek en den Hoogen Commissaris over de grenzen van Beetsjoeanaland en de Britsche aanspraak op een „sfeer van uitsluitenden invloed" in het Noorden, Sir Hercules Robinson, Loch's voorganger, in opdracht van zijn ministerie geschreven had, dat het

„niet de bedoeling van Harer Majesteits Goevernement was, de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek uit te sluiten van het verkrijgen van mijnconcessies, weiderechten of landvergunningen, zoo lang zij geen nadeel toebrachten aan Britsche belangen in Matabeleland of Mashonaland, en op denzelfden voet als waarop Britsche onderdanen in dat gebied werden geplaatst".

Deze aankondiging van de „open deur" zou spoedig op de proef worden gesteld. Op 15 Januari 1890 zond een zekere Bowler [2]) aan de Regeering der Republiek het plan in van een „Mashonaland Kolonisatie-onderneming", gegrond op een concessie in Noord-Oost-Mashonaland, welke hem, naar hij beweerde, toegekend was. Dezelfde mededeeling werd

1 Zie p. 228.

2) Deze Bowler was, naar zijn naam te oordeelen, waarschijnlijk een Engelschman. Al zijn brieven aan de Regeering te Pretoria waren in 't Engelsch.

tegelijkertijd aan het Britsche en het Portugeesche Goevernement gedaan. Met het oog op de hangende Swaziland-kwestie gaf de Regeering te Pretoria aan Bowler terstond hare afkeuring te kennen van zijn plannen, en in het algemeen van het trekken van Transvaalsche Boeren naar Matabeleland en Mashonaland, aangezien dit de ernstigste gevolgen zou kunnen hebben, „tenzij de aangelegenheden waarover deze Regeering, in correspondentie staat met de Britsche Regeering, eerst geregeld zijn".

Op 20 Januari 1890 werd dit antwoord telegrafisch medegedeeld aan Sir Henry Loch, die in December het ambt van Hoogen Commissaris had aanvaard. Op denzelfden dag, doch vóór het ontvangen van dit telegram, had Loch den volgenden merkwaardigen brief aan Krüger gezonden:

„Ik heb de eer UHoogEdele mede te deelen, dat ik vertrouwbare informatie ontvangen heb, dat een zeker aantal Boeren-jagers en delvers uit het district Zoutpansberg... het voornemen hebben om tegen het midden van aanstaanden Mei naar Mashonaland te trekken.

„Het schijnt de intentie van de oprichters dezer onderneming geweest te zijn, het optreden van de Gecharterde Compagnie vóór te zijn in de districten gelegen binnen de Britsche sfeer van invloed.

„Ik behoef nauwelijks UHoogEdele er op te wijzen, dat zulk een schending van grondgebied inbreuk zou maken op de rechten van Harer Majesteits Goevernement; en met het oog op de loyaliteit en de vriendschappelijke gevoelens, tot dusverre door UHoogEdele's Goevernement ten toon gespreid, vertrouw ik dat van uwe zijde de verdere bevordering van een onderneming, zoo gevaarlijk voor den vrede van het land, verhinderd zal worden". [1])

1) De geheele correspondentie over dezen Bowler-trek is uit de Britsche blauwboeken gehouden.

Loch sprak dus van een schending van grondgebied, terwijl het grondgebied in kwestie toch zeker niet Britsch was. Het Charter was geheel gegrond op het feit, dat Lobengoeloe er heer en meester over was, en dat de Gecharterde Compagnie verplicht was de concessies die zij noodig had voor de uitvoering van hare kolonisatie-plannen, eerst moest verwerven van Lobengoeloe. Met uitzondering van de Rudd-Rhodes-concessie had de Compagnie tot dusverre nog niets van dien aard verkregen. Als het waar was, wat Bowler beweerde omtrent zijn eigen concessie, dan kon hij betere aanspraken in Mashonaland doen gelden dan de Compagnie zelf. Er was geen reden om dadelijk aan te nemen, dat Bowler een bedrieger was of zijn opzet op iets anders gericht dan op vrede en orde. [1]) Onder de omstandigheden echter verzette de Regeering der Republiek zich tegen de uitvoering van zijn plannen. Zij had, gelijk wij bij het nagaan der gebeurtenissen in Swaziland gezien hebben, het aanbod gedaan om zich van het noorden terug te trekken tegenover het ontvangen van een vrije hand in het oosten, en zij koesterde nog de hoop dat deze regeling zou worden aanvaard. Dit werd aan den Hoogen Commissaris op 12 Februari 1890 door haar geantwoord, doch zij gevoelde zich genoopt er aan toe te voegen:

„dat de correspondentie betreffende deze sfeer van Britschen invloed, in verband met de voorgestelde schikking, door deze Regeering nog steeds als een hangende quaestie

1) In het door hem verspreide „Mashonaland Kolonisatie-Schema" stond uitdrukkelijk dat „slechts de ordelijke en respectabele boer zal mogen deel-„nemen" en „dat geen daden van vrijbuiterij van welken aard ook zullen „worden toegelaten."

wordt beschouwd en dat de afkeuring van het plan om vooralsnog naar het Noorden te trekken, dus rustte op de bezorgdheid dezer Regeering, dat ernstige gevolgen en bloedvergieting het gevolg van zulk een trek zouden zijn, en op de begeerte van deze Regeering om geen hinderpaal in den weg te stellen voor het tot stand komen der voorgestelde schikking".

Voordat deze brief Loch bereikt had, vroeg deze op 12 Februari per telegraaf, welke maatregelen de Republiek zich voorstelde te nemen „ten einde een schending van grondgebied te verhinderen". Vier dagen later telegrafeerde hij nogmaals, en eischte de verzekering „dat de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek zich verantwoordelijk zou stellen voor de verhindering van elke schending van het grondgebied binnen de sfeer van Britschen invloed". Het waren zoowel toon als inhoud van dit telegram, die President Krüger er toe brachten, Loch tot de conferentie uit te noodigen welke te Blignautspont plaats vond en in de geschiedenis van Swaziland zulk een belangrijke rol speelt. Intusschen had de Regeering der Republiek, geheel in overeenstemming met de houding die zij van den beginne tegenover den trek had ingenomen, op 15 Februari een proclamatie daartegen uitgevaardigd. Deze proclamatie en de noodige instructies aan de landdrosten maakten een eind aan de beweging. Maar de correspondentie, die daarover was gevoerd, leverde een merkwaardig commentaar op Sir Hercules Robinson's verklaring „dat het niet de bedoeling van Harer Majesteits Goevernement was, de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek uit te sluiten van het verkrijgen van mijnconcessies, weiderechten of landvergunningen".

In 1891 werd een nieuwe trek op touw gezet door een zekeren Adendorff, maar ook deze werd onderdrukt.[1])

Later, toen Zambaan en Oembegisa door Engeland waren geannexeerd, toen de Republiek geheel van de zee was afgesneden, en toen het Noorden definitief voor haar was gesloten, zag de Republiek in dat zij, door deze trek-bewegingen te onderdrukken, zelf de behulpzame hand geboden had bij het insluiten van de Republiek. Geen wonder, dat Krüger in de dagen van den Jameson-inval er met bitterheid aan terugdacht. Hij gaf daaraan uiting in een particulieren brief aan Sir Hercules Robinson van den 25sten Januari 1896; waaruit het volgende wordt afgeschreven:

„Ik breng mij, met het licht hetwelk nu door de recente treurige gebeurtenissen op die zaken wordt geworpen, met weemoed mijn samenwerking te binnen, toen indertijd het plan bestond van den trek uit de Zuid-Afrikaansche Republiek naar Mashonaland.

„Mijn verbod destijds bij Proclamatie uitgevaardigd (April 1891) had het vereischte effect. Ik deed dit van ganscher harte, ik achtte het mijn plicht zoo te handelen, het was een daad van een vriendschappelijk gezinden Staat tegenover een bevriend land. Maar — ik herhaal — ik denk er nu aan met weemoed. Of werden daardoor niet bevorderd de belangen

1) Het is interessant op te merken, dat Loch zich verzette tegen den Bowler-trek, omdat deze de Gecharterde Compagnie wilde vóór zijn; Rhodes daartegenover verzette zich tegen den Adendorff-trek, omdat de Gecharterde Compagnie deze beweging reeds vóór was geweest. Van dezen trek en zijn voormannen sprekende, zeide Rhodes op 23 April 1891: „Maar ik vraag U, welke sympathie „kunt gij voelen voor menschen, die, wanneer pioniers hun krachten hebben inge-„spannen om een land uit een toestand van barbaarschheid op te heffen en „wanneer het bewezen is dat men geen angst behoeft te hebben voor de Matabelen, „komen instroomen en zich schuldig maken aan een dergelijk optreden! Het is „niet recht en billijk". (Michell, vol. II, pp. 26, 27).

van de maatschappij, hetwelk zich nu althans nog verheugt in een van Engeland verkregen Charter; om rondborstig te spreken werden door mijn handelwijze niet op krachtige wijze de persoonlijke belangen bevorderd van den heer C. Rhodes? En wat is onze dank geweest? De troepen van diezelfde Gecharterde Compagnie hebben, naar mijn vaste overtuiging, de Republiek zoeken te vernietigen; en welke onthullingen van medeplichtigheid zullen die gruwelijke gebeurtenissen waarschijnlijk niet nog opleveren? De geschiedenis van dienzelfden trek brengt mij, wegens een er mede in verband staand incident op de Swaziland-kwestie. Toen deze Regeering, na aan alle aan haar gedane beloften, zoowel mondeling als schriftelijk voldaan te hebben, het absoluut recht had te verwachten, dat Swaziland zou komen onder de Republiek; toen die zaak reeds voor een onbegrijpelijk langen tijd op sleeptouw was gehouden, alhoewel de concessie-aanspraken reeds lang geleden waren geregeld, — toen moest ik (het was in Mei 1890) van Sir Henry Loch toch nog hooren dat „terwijl Harer Majesteits Regeering begeerig is vriendelijke relaties met de Zuid-Afrikaansche Republiek te bevorderen en te versterken het onmogelijk is, dat zij de Swazilandkwestie in consideratie kan nemen of bespreken zoolang een partij onruststokers openlijk een gewapende en vijandige trek bevorderen en organiseeren van de Zuid-Afrikaansche Republiek in een land liggende in de sfeer van Britsche belangen". (De bijzonderheden vindt Uwe Excellentie uiteengezet in een brief dezerzijds van December 1891). De toekomst zal mogelijk nog de reden van dat gedurig uitstel in de Swaziland aangelegenheden openbaren. En wat is met dat al uiteindelijk de oplossing van die Swaziland-kwestie geweest? Ik behoef op deze vraag geen antwoord te geven. Uwe Excellentie kent het beloop dier geschiedenis, en ook die voor zoover ze tot nu toe loopt, van Umbegisa en Zambaan".

HOOFDSTUK LIII

DE LIPPERT-CONCESSIE (1891)

	1891	Renny-Tailyour verkrijgt van Lobengoeloe een concessie voor het uitreiken van eigendomsbewijzen voor grondbezit.
November	1891	Moffat, Lippert en Renny-Tailyour bij Lobengoeloe ten einde van hem een bevestiging dezer concessie te verkrijgen.
17 November	1891	Lobengoeloe verleent een nieuwe concessie aan Lippert.
Mei	1892	Lobengoeloe komt te weten, dat Lippert ten behoeve van Rhodes had gehandeld.

De Gecharterde Compagnie had zich nu in Mashonaland genesteld, een gedeelte waarvan, naar wij vernomen hebben, onder Lobengoeloe's heerschappij stond. De Compagnie had zulks gedaan, zonder zich te kunnen beroepen op eenig recht. Door iedereen werd erkend dat zij volkomen onrechtmatig was opgetreden.[1] Het was dus noodig, achterna in werkelijkheid of in schijn het bezit te wettigen van datgene, waarvan men zich reeds had meester gemaakt. Daarna zou men Matabeleland kunnen intrekken en de hand leggen op het geheele gebied van Lobengoeloe.[2] Dit te doen, zonder aanstoot

1 Nog op 16 December 1891 moest Sir Henry Loch schrijven: „Het is van „groot belang, dat de land-kwestie op een wettigen grondslag wordt geplaatst" (C. 7171, p. 8).

2) Rhodes wilde dit maar dadelijk doen, zonder verwijl. „Halve maatregelen „waren nimmer naar zijn smaak", zegt Michell (vol. I, p. 293). „Rhodes wenschte „direct op Boeloewaijo los te marcheeren en Matabeleland zelf te occupeeren —

te geven aan „de overdreven philantropische sympathiën" van een deel van het Engelsche volk, was geen gemakkelijke taak. Zelfs de eerste noodige stap, het wettigen van een reeds ingenomen positie, was moeilijk; want Lobengoeloe verkeerde thans in geen stemming om nieuwe concessies te verleenen. Hij was, inderdaad, door en door ongerust, ontsteld en wantrouwend gemaakt.

Dit bracht hem slechts nader tot zijn ondergang. Want hij besloot, — in een kaffer niet anders te verwachten — blanke tegen blanke uit te spelen. En nu hij een concessie voor het delven naar metalen en mineralen aan Rhodes gegeven had, dacht hij verstandig te handelen door een landconcessie aan iemand anders te verleenen, ten einde te verhinderen, dat Rhodes rechten kreeg op de geheele oppervlakte. En zoo deed hij. Of hij zelf op dit denkbeeld kwam, blijft een vraag, maar in ieder geval werd hij daarin aangemoedigd door Moffat (C. 7171, p. 7); en dien kon hij vertrouwen, naar hem op het hart was gedrukt. Immers, op 15 November 1889 had Lord Knutsford hem geschreven:

„De Heer Moffat is, gelijk Lobengoeloe weet, een ware vriend van hem en van den Matabele-stam; daarbij geniet hij het vertrouwen van de Koningin, en hij zal van tijd tot tijd de woorden der Koningin aan het Hoofd overbrengen; en het Hoofd moet altijd luisteren naar de woorden van den Heer Moffat en daarin vertrouwen stellen" (C. 5918, p. 234).

Toen Moffat[1] naar Boeloewaijo toog, om Loben-

„in vrede, als men hem ongehinderd zijn gang liet gaan, maar het in ieder ge- „val te occupeeren, hoe dan ook... Doch het werd toch eindelijk raadzaam „geacht meer omzichtig te werk te gaan".

goeloe te brengen tot het bevestigen en nogmaals verleenen van de bedoelde land-concessie, vergat hij, „de ware vriend", het opperhoofd er van te verwittigen, dat die concessie reeds overgenomen was door het syndicaat van Rhodes, en dat Lobengoeloe dus zich nog meer in de macht zou stellen van de Gecharterde Compagnie.

Ziehier, wat voorviel:

In den aanvang van 1891 verkreeg een zekere Renny-Tailyour, een Engelschman in dienst van Edward Lippert van Johannesburg, voor dezen van Lobengoeloe een document, dat volgens het blauwboek „heette te zijn [en zonder twijfel ook was] een concessie voor het uitreiken van eigendomsbewijzen voor grondbezit binnen den werkkring van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie" (C. 7171, pp. 7, 9).

Toen dit ter oore kwam van Rhodes, trad deze — hoewel geen positie bekleedende welke hem daartoe eenige macht gaf — terstond eigengerechtigd op, en deed Renny-Tailyour in hechtenis nemen door de Beetsjoeanaland-grenspolitie, een Imperialen troep. Renny-Tailyour schijnt echter invloedrijke vrienden te hebben gehad; zij protesteerden tegen deze rechtsverkrachting en de Hooge Commissaris beval zijn vrijlating. [1]) Daarop volgde een tijd van gewapenden vrede, waarin de Hooge Commissaris en de Gecharterde Compagnie dreigden Lippert's concessie te bestrijden, onder andere „op grond dat hare geldigheid of authenticiteit twijfelachtig was" (C. 7171, p. 7). Lippert hield natuurlijk de echtheid vol en dreigde er spoedig uitvoering aan te zullen geven.

Het was niet te ontkennen, dat de Gecharterde

1) H. A. Bryden, *A History of South Africa*, p. 245.

Compagnie Lippert's concessie noodig had. De Compagnie had, om een memorandum van het Ministerie van Koloniën aan dat van Buitenlandsche Zaken aan te halen,

„zich tot dusverre eenigermate belemmerd gevoeld door het feit... dat de „Rudd-concessie", in 1888 van Lobengoeloe verkregen, niet in zoovele woorden uitdrukkelijk iets meer [!] dan mijnrechten in zijn [Lobengoeloe's] grondgebieden toekende, en dat de Compagnie derhalve slechts een onvolledig recht had, of geen recht hoegenaamd, om zulke eigendomsbewijzen voor onroerend goed uit te reiken, als noodig zijn voor de ontwikkeling van eene beschaafde samenleving en om andere werkzaamheden dan mijnwerken te verrichten in haar arbeidsveld ten zuiden van de Zambesi" (C. 7171, p. 7).

Het recht, dat de Compagnie miste, bezat wellicht Lippert. Men besloot daarom, in plaats van Lippert te bestrijden op grond van de waardeloosheid zijner concessie, die als geldig te beschouwen en op te koopen. Dit werd gedaan.

De Rhodes-groep had echter zooveel aan te merken gehad op de echtheid van Tailyour's oorspronkelijke concessie, dat het wenschelijk werd geoordeeld dezen weer aan het werk te zetten, ditmaal echter als geheime agent van de Rhodesgroep, ondersteund door Moffat; en wel ten einde een nieuwe, aan de oude gelijke, concessie van Lobengoeloe te verkrijgen, welke dan later formeel aan de Gecharterde Compagnie zou kunnen worden overgedragen. „Met dit doel werd Renny-Tailyour, die aan Lobengoeloe goed bekend was en diens vertrouwen genoot, teruggezonden naar zijn kraal Boeloewaijo, terwijl de Britsche Resident-

Commissaris, J. S. Moffat, C.M.G. opdracht ontving, waar noodig met hem samen te werken" (C. 7171, p. 7).

Lippert, in Lobengoeloe's oogen Rhodes' tegenstander, vergezelde Tailyour naar Matabeleland. Bij de onderhandelingen met Lobengoeloe speelde Moffat een voorname rol, en de grootste zorg werd gedragen te verbergen dat alle drie voor Rhodes handelden. Immers, het kwam er vooral op aan niet de vermoedens van den Koning te wekken, die in de meening verkeerde dat hij door het aanmoedigen van een antagonistisch element zijn land zou redden van den Rhodes-poliep.

Onder deze omstandigheden werd Lobengoeloe verleid tot het verleenen van een nieuwe concessie, nu aan Lippert zelf, en op 17 November 1891 werd die onderteekend. Zij komt voor in blauwboek C. 7171, p. 8 en luidt in vertaling als volgt:

„Aan allen die dit document zullen lezen, breng ik Lobengoeloe, Koning van de Amandabele-natie en van de Makalaka, Mashona en omringende landen mijn groet. Nademaal ik eene concessie heb toegestaan alleen betreffende rechten op mineralen en rechten in verband met mijnwerken en nademaal mijn onbeperkte macht als opperste Koning, om personen toe te staan in mijn Rijk land te verkrijgen en daarop belastingen te heffen en te innen, algemeen wordt erkend, en nademaal een groot aantal blanke menschen in mijn gebied komen, en het wenschelijk is dat ik hun land aanwijs en nademaal wenschelijk is dat ik eens voor al iemand aanstel om voor mij in deze zaken te handelen: zoo is het dat ik om deze redenen en in consideratie van de betaling van een som van één duizend pond (£ 1000.—) op heden aan mij gedaan zijnde, bij dezen aan Edward Amandus Lippert en aan zijn erfgenamen, executeurs, gevolmachtigden

en plaatsvervangers, onderworpen aan geen enkele voorwaarde, als alleen met beding dat, in plaats van heffingen, huren of belastingen, de jaarlijksche som van £ 500.— aan mij of mijn opvolgers in mijn waardigheid in driemaandelijksche termijnen zal worden uitbetaald, de volgende rechten en privilegiën verleen, namelijk:

„De eenige en uitsluitende rechten de volmachten en privilegiën voor den vollen tijd van honderd (100) jaar tot het aanleggen, toekennen of verhuren, voor een tijdperk of voor tijdperken als hem zal goeddunken, van boerenplaatsen, steden of dorpen, bouwgronden en weilanden; tot het opleggen en heffen betreffende de huren, licentiën en belastingen, en die bedragen ten eigen profijt te innen, op te halen en te ontvangen; het uit mijn naam uitreiken en verleenen van certificaten voor het occupeeren van plaatsen, steden of dorpen, bouwgronden en weilanden; eischend en verwerend op te treden, hetzij in mijn naam hetzij in zijn eigen naam, in alle bevoegde gerechtshoven in Afrika of elders in alle processen of andere rechtsgedingen ter staving, handhaving of verdediging van de rechten, volmachten en privilegiën bij dezen verleend; met dien verstande evenwel dat genoemde rechten, volmachten en privilegiën slechts van toepassing zullen zijn op — en beperkt zijn tot het grondgebied, [1]) hetwelk thans bezet wordt door of later in deze sfeer der werkzaamheden moge komen van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, hare opvolgers, of eenige andere persoon of personen, die het van of onder haar in huur hebben, en onder voorwaarde dat van de rechten bij dezen verleend slechts zullen worden uitgesloten het weiden van vee, het omheinen van land, het oprichten van gebouwen en het opstellen van zulke machinerie als strikt noodzakelijk zijn voor de uitoefening van de mijnrechten thans toekomende

1) Men lette er op, dat de rechten aan Lippert verleend, slechts golden voor de gronden, die lagen binnen de sfeer van werkzaamheden der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie; en deze Compagnie bezat niet anders dan het recht voor het delven naar metalen en mineralen. Alle gronden, waarop dit delven niet plaats vond, waren dus in Lippert's concessie uitgesloten.

aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie onder genoemde concessie:

„De volmacht gegeven aan E. Ramsay Renny-Tailyour, onder den datum van den 22sten April 1891 wordt bij dezen herroepen en te niet gedaan, in zooverre als die in strijd is met de bepalingen in dezen vervat. Gegeven onder mijn zegel te Oemvoetcha, dezen 17den dag van November 1891.

Olifantszegel van LOBENGOELOE.

Getuigen:

E. R. RENNY-TAILYOUR.
JAMES RILEY.
JAMES FAIRBAIRN. 1)
JAMES UMKISA X zijn kruis

ED. A. LIPPERT.

Moffat hechtte in zijn officiëele hoedanigheid een certificaat aan het stuk, „dat dit document een volledige en nauwkeurige uitdrukking is van de wenschen van het Opperhoofd Lobengoeloe en zijn voornaamste indoena's en dat ik dit onderteeken in overeenstemming met den wensch van het Opperhoofd" (C. 7171, p. 9).

„Een volledige en nauwkeurige uitdrukking" van Lobengoeloe's wenschen! Dit werd neergeschreven op 17 November 1891. Op 2 December seinde Sir Henry Loch het goede nieuws „met veel voldoening" aan Lord Knutsford. Op 4 December legde het Ministerie van Koloniën aan Buitenlandsche Zaken uit, dat Lippert en Moffat in werkelijkheid voor

1) Deze getuige was dezelfde Fairbairn, die gelijk wij op pag. 247 gezien hebben, ook als getuige gediend had bij Lobengoeloe's loochening van de Rudd-concessies, en aan wien Moffat den raad gegeven had niet meer te twisten met „de machtige belanghebbenden, die begeerig waren mineralen in dit land te „ontginnen." Hij schijnt dezen raad ter harte te hebben genomen.

Rhodes hadden gehandeld (C. 7171, p. 7); en eerst in Mei 1892, zes maanden later, kwam Lobengoeloe te weten, hoe „volledig en nauwkeurig" zijn wenschen waren uitgedrukt door zijn vriend Moffat.

Op den 27sten Mei rapporteerde deze:

„Ik heb de eer te berichten, dat ik het Opperhoofd Lobengoeloe heb medegedeeld dat de Heeren Rhodes en Lippert tot een schikking zijn gekomen [alsof dat toen pas gebeurd was], waarbij hun wederzijdsche belangen ineengesmolten zijn. Het duurde geruimen tijd, eer het Opperhoofd de zaak goed kon begrijpen, daar hij onder den indruk verkeerde, dat er een besliste vijandschap tusschen de twee partijen bestond, en hij is er niet bizonder mede in zijn schik, maar tot dusverre heeft hij geen zeer bepaalde tegenwerpingen gemaakt." [1])

Maar al maakte het opperhoofd ook op dat oogenblik „geen zeer bepaalde tegenwerpingen", hij zou spoedig duidelijk genoeg doen blijken, dat hij besefte, hoe men hem door een samenspanning in de val had doen loopen.

Op deze wijze werd de positie van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie in Lobengoeloe's gebied „gelegitimeerd". [2]) Nu bleef nog over het land

1) C. 7171, p. 31. Moffat vertelde den Koning bij dezelfde gelegenheid, dat hij hem in het vervolg slechts nu en dan zou bezoeken. Hij rapporteerde daaromtrent in vollen ernst: „Dit scheen hem, den Koning, zeer aangenaam te zijn. „Het verlost hem van de vrees, die hem sedert langen tijd gekweld had, dat ik „hem opgedrongen zou worden als vast bewoner van zijn kraal en dat ik langzamerhand zijn macht aan mij zou trekken. Aldus werd de zaak hem eenige „jaren geleden voorgesteld, en die gedachte is hem steeds bijgebleven."

2) De Gecharterde Compagnie is sedert steeds opgetreden als absolute eigenaar van allen grond in Rhodesia, en heeft er als zoodanig over beschikt. Of die Maatschappij daartoe recht had, wordt door velen betwijfeld. Een zeer belang-

te occupeeren. Mashonaland was, ten minste gedeeltelijk, wel reeds door de Compagnie bezet, maar Matabeleland moest nog worden vermeesterd. Wij zullen zien, op welke wijze de Compagnie daarin slaagde: — dwars door bloed. [1])

rijke gedachtenwisseling heeft over deze kwestie in de Engelsche tijdschriften en nieuwsbladen plaats gevonden. Bizondere opmerkzaamheid trekken de artikelen, die over dit onderwerp verschenen zijn in de nummers van de *Truth* van Mei en Juli 1913.

1) H. C. Thomson, *Rhodesia*, p. 10.

HOOFDSTUK LIV

PORTUGAL EN MASHONALAND

1885	Congo-Akte van Berlijn.
1888 en 1889	Groot-Brittanje betwist Portugal's aanspraken op Mashonaland.
Januari 1890	Salisbury's Ultimatum aan Portugal.
7 Augustus 1890	De Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek verklaart in zijn ratificatie-besluit van de Swaziland-Conventie, dat hij zich geen partij stelt in het geschil tusschen Groot-Brittanje en Portugal.
	Portugal stelt arbitrage voor. Salisbury wijst die af.
Augustus 1890	Overeenkomst tusschen Groot-Brittanje en Portugal betreffende de grenslijn in Mashonaland.
November 1890	Kolonel d'Andrade door Majoor Forbes gearresteerd.
11 Mei 1891	De Portugeezen doen een aanval op de post der Gecharterde Compagnie te Oemtali in Manicaland.
11 Juni 1891	Verdrag tusschen Groot-Brittanje en Portugal, waarbij de oostelijke grens van Mashonaland wordt vastgesteld.

Vóórdat wij evenwel nagaan op welke wijze de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie zich meester maakte van Matabeleland, vinde een kort overzicht plaats van hetgeen tusschen de jaren 1888 en 1891 op de oostelijke grenzen van Mashonaland met de Portugeezen voorviel.

In het geschil tusschen Engeland en Portugal over de grenzen van de Portugeesche bezittingen ten noorden van de Transvaal, is de Zuid-Afrikaansche Republiek eenvoudig toeschouwer gebleven, vol belangstelling echter voor de zaak waar het om ging. Het kon haar geenszins onverschillig zijn,

op welk punt de Britsch-Portugeesche grenslijn in het betwiste gebied haar eigen noordelijke grens aan de Limpopo zou raken.

De Republiek hàd, naar wij weten, reeds aangeboden hare aanspraken op het noorden prijs te geven, onder voorwaarde dàt Groot-Brittanje zich van de oostergrens van Transvaal zou terugtrekken. En ofschoon in deze voorwaarde nog niet was toegestemd en zij voorbestemd was nimmer vervuld te worden, — het vooruitzicht, dat Engeland Swaziland aan de Republiek zou overlaten en haar een deel der kuststreek zou gunnen, was toch geopend; en uit dien hoofde was in artikel 10 van de Conventie van 1890 bepaald:

„De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek trekt alle aanspraak terug om het gebied van de Republiek uit te breiden, of om verdragen te sluiten met inboorlingen of met inboorlingen-stammen ten noorden of noord-westen van de bestaande grenslijn der Republiek, en neemt op zich de vestiging van orde en Gouvernement in die landen door de Britsch Zuid-Afrikaansche Compagnie door haren begunstigenden invloed te helpen en te steunen, binnen de grenzen van macht en gebied bepaald in de Charter door Hare Majesteit aan genoemde Compagnie verleend."

Men was te Pretoria niet blind voor het gevaar, dat in dit artikel verscholen lag. In zijn voorwaardelijke ratificatie droeg de Volksraad daarom zorg deze bepaling op te nemen:

„Verder overwegende, dat het voor de Republiek noodzakelijk is, om zich geen partij te stellen in de kwesties welke tusschen Harer Majesteit's Gouvernement en andere Gouvernementen mochten bestaan of ontstaan, met betrek-

king tot grondgebied, gelegen ten noorden en noordwesten van de Republiek en uitdrukkelijk verklarende, dat de goedkeuring van de genoemde Conventie niet is het stellen van partij, in welken zin ook." [1])

De twistvraag, in welke de Zuid-Afrikaansche Republiek zorg droeg niet tegen haar wil betrokken te worden, was het gevolg van het algemeene streven der Europeesche mogendheden, waaraan reeds sedert eenige jaren toegegeven werd, om Afrikaansch gebied te bemachtigen.

Portugeesch Oost- en West-Afrika omvatte destijds uitgestrekte landstreken waarvan de grenzen, naar het binnenland toe, lang niet overal nauwkeurig omschreven waren, — een omstandigheid, die de Portugeesche koloniën trouwens met die van andere mogendheden gemeen hadden. Op die streken werd door Portugal aanspraak gemaakt, in sommige gevallen hoofdzakelijk op grond van ontdekking en vroegere occupatie.

In de „Algemeene Akte der Conferentie van Berlijn" van 1885, was (in Artikel 35) bepaald:

„De Mogendheden, door wie de tegenwoordige akte onderteekend is, erkennen de verplichting, om in de door haar bezette landstreken, op de kusten van het vaste land van Afrika, het bestaan te verzekeren van een voldoend gezag, tot het doen eerbiedigen van verkregen rechten, en, zoo noodig, van de vrijheid van handel en van doorvoer, op zoodanige wijze als die zou mogen bedongen zijn."

De beteekenis van dit artikel, ongelukkig, was vaag. Door Engelsche autoriteiten werd er de volgende uitlegging aan gegeven: „Occupatie op de

1) Groenboek No. 1 van 1890, p. 60; Blauwboek C. 6217, p. 17.

kusten van Afrika moet, zal zij geldig zijn, effectief wezen." [1]) Aangenomen dat dit de juiste interpretatie was, dan zou het nog aan de sterkste van twee partijen zijn overgelaten te beslissen of occupatie al dan niet effectief was. En in het geval van Engeland en Portugal was de zwakke Staat onwillig dadelijk de beslissing van den sterkeren te aanvaarden.

Lord Salisbury verkoos echter zijn eigen interpretatie aan het artikel te geven:

„Groot-Brittanje", zeide hij, „is van oordeel, dat thans in beginsel door al de partijen bij de Akte van Berlijn wordt erkend, dat een aanspraak op Soevereiniteit in Afrika alleen kan worden gehandhaafd door werkelijke occupatie van het betreffende gebied" (C. 5904, p. 7; 2 Aug. 1887).

Deze opvatting was tastbaar onjuist, wat de Britsche Minister ook wel wist. Keltie, die verre van Portugeesch-gezind was, zeide er van:

„Het Portugeesch Goevernement beweerde — en het moet worden erkend, terecht —, dat dit alleen betrekking had op de kust. Lord Salisbury bleef echter zijn opvatting handhaven" (Keltie, p. 409).

Niemand kon het recht van Portugal op Delagoabaai en een lange, zich tot op grooten afstand in het binnenland noordwaarts uitstrekkende kuststreek, op eenigen redelijk schijnenden grond betwisten. Maar Portugal maakte buitendien aanspraak op Nyassaland en Mashonaland; en het is in verband met de aanspraak op laatstgenoemd land, dat de

1) Keltie, *The Partition of Africa*, 2d Edition, p. 210.

belangen der Zuid-Afrikaansche Republiek betrokken waren.

Werden Portugal's aanspraken op Mashonaland door Groot-Brittanje volstrekt ontkend, latere onderzoekingen brachten het feit aan het licht, dat slechts een deel van dat land aan Lobengoeloe onderworpen was en dat zijn concessie aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie geen rechten hoegenaamd over de stammen van Oost-Mashonaland aan de Compagnie verleende. In een missive van den Portugeeschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Portugeeschen Gezant in Londen, gedateerd 29 November 1889, werd het volgende over deze zaak gezegd:

„Bovendien is het een punt van het uiterste belang in deze kwestie en hetwelk niet uit het oog mag worden verloren, dat niet alle stammen van Mashonaland schatplichtig zijn aan Lobengoeloe. De heer F. C. Selous, een autoriteit, die uit een Engelsch oogpunt beschouwd, zeker boven verdenking staat, brengt de volgende bewijsgronden bij tot staving van de beweringen door Portugal aangevoerd: „Bij mijne terugkomst in Engeland", aldus schrijft deze beroemde reiziger in de *Fortnightly Review* van Mei laatstleden, „bevond ik, dat de meesten der weinige menschen, die eenig „begrip hebben van dit onderwerp, in den waan verkeeren, „dat de Mashona's een volk vormen, dat door de Matabelen „is ten onder gebracht en nu vreedzaam onder hunne bescherming leeft, schatting betalende aan hun Koning „Lobengoeloe. Dit is geheel en al onjuist. Verscheidene „groepen van Mashona's zijn aan Lobengoeloe onderdanig, „betalen hem schatting en hoeden de groote kudden, die „aan de Matabelen toebehooren. Zij worden tamelijk goed „behandeld en hebben slechts weinig reden tot klagen, zoolang zij niet in ongenade vallen. Maar behalve deze, zijn „er talrijke stammen van Mashona's, die in geenen deele aan

„Lobengoeloe onderworpen zijn. Zij betalen hem geen schatting, en wanneer zij door zijn Impi's worden aangevallen, „zoeken zij een schuilplaats in hun rotsachtige heuvels en „verdedigen zichzelf en hun eigendom zoo goed mogelijk „tegen de indringers." "[1])

Over deze stammen en eenige andere in het noorden en oosten maakte Portugal aanspraak op soevereiniteit. En daar alleen „werkelijke occupatie" het bezit kon verzekeren, ontstond een belachelijke wedstrijd tusschen Engelsche en Portugeesche vertegenwoordigers, die in de buurt van de Zambesi en de Shire-rivier in alle haast rondtrokken, overal de inboorlingen in verbazing brachten door Engelsche of Portugeesche vlaggen onder hen rond te deelen, om dadelijk daarop aanspraak op hen te maken als onderdanen van Hare Meest Genadige of wel van Zijn Meest Geloovige Majesteit, naar het geval lag. De vlag zou dan als bewijs moeten dienen van werkelijke occupatie. Zoo berichtte de Britsche Consul Buchanan uit Makolololand op 25 September 1889 aan Lord Salisbury, dat een zekere naturellen-kapitein Mlauli geweigerd had een vlag aan te nemen:

„Het doet mij leed te moeten zeggen," schreef de Consul „dat Mlauli een bijgeloovige angst voor de Britsche vlag heeft en die intusschen niet wil aannemen.... De een of andere verkeerde invloed is bij Mlauli aan het werk geweest en heeft, van zijn bijgeloovigheid gebruik makend, het voorgesteld als zoude het aannemen van de Britsche vlag nood-

1) C. 5904, pp. 180, 181. De Portugeesche kolonel Paiva d'Andrade, berichtte in een rapport aan den Portugeeschen Consul te Kaapstad (December 1890) dat „in een groot gedeelte van het gebied van zoogenaamd Mashonaland nooit „een Matabele te vinden was" (*Report and Protest of the Affairs occurred at Manica*, p. 6).

wendig beteekenen [wat het zeer zeker deed], dat hij zijn land en alle Soevereine rechten aan de Engelschen overgaf. Ik hoop spoedig in staat te zijn deze bijgeloovige opvatting weg te nemen."

Doch hieraan voegde de Consul toe:

„Als zij [de Portugeezen] voortdringen op den rechteroever van de Shire, dan zal ik misschien verplicht zijn geen acht meer te slaan op Mlauli's angsten en zelf de vlag te planten tegenover Mpassa's stad" [in Mlauli's gebied] (C. 5904, p. 173).

Niet lang daarna slaagde de Consul er in, den tegenstribbelenden Mlauli de Britsche vlag op te dringen, en voelde zich met het oog op zijn hierboven genoemden brief, verplicht een verklaring te geven van de bijgeloovige vrees, die het Hoofd getoond had:

„Ik heb ontdekt", aldus schreef hij nu, „dat Mlauli's bezwaar tegen het aannemen van de Britsche vlag grootendeels het gevolg was van het dwaalbegrip, dat de Engelschen en de Portugeezen samenspanden om zijn land te verdeelen, en dat, als hij een vlag van den Britschen Consul ontving, het wellicht later zou blijken dat het de Portugeesche vlag was, die hij ontvangen had."

„Ik heb Mlauli gezegd", aldus rapporteerde de Consul verder, „dat het mij een genoegen zou zijn aan Harer Majesteits Goevernement te kunnen schrijven en aan mijn Koningin te kunnen berichten, dat de Makololo-Hoofden gevoelig zijn voor de vriendelijke belangstelling, die men in Engeland voor hen gewekt heeft" (C. 5904, p. 177; 7 October 1889).

Ten slotte echter — al of niet door Mlauli's eigen toedoen — werd de door hem ontvangen vlag gestolen. Maar Consul Buchanan was volstrekt niet verlegen met het geval.

„Ik heb een andere vlag voor U besteld", zoo berichtte hij het Hoofd, „een groote vlag, die gij te Moewe moet hijschen, zoodat het geheele land zal weten, dat Mlauli een groot Opperhoofd is" (C. 5904, p. 220).

Te verklaren, gelijk de ongelukkige Mlauli deed, dat hij geen andere vlag begeerde, was volmaakt nutteloos. De vaan van het Imperialisme moest hoog gehouden worden.

In den aanvang van dezen strijd, vóór de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie ten tooneele verscheen in het nabijgelegen binnenland, had Portugal één voordeel boven Groot-Brittanje: het bezit van de zeekust. Hierdoor werd het moeilijk geweren en ammunitie toe te voeren aan die ondernemende Engelsche zendelingen, die zich als pioniers van beschaving en van Britsch bestuur in Nyassaland gevestigd hadden. Meer dan eens vond Lord Salisbury aanleiding bij de Regeering te Lissabon te klagen, dat Portugeesche ambtenaren munitie voor die zendelingen bestemd, hadden teruggehouden.

Zoo schreef hij den 16den Juni 1888 aan den Britschen Gezant te Lissabon:

„Ik heb een brief ontvangen van de afdeeling „Buitenlandsche Zending" der Schotsche kerk over het aanhouden door de Portugeesche autoriteiten te Quilimane van zekere ammunitie, bestemd voor haar vestiging te Blantyre" (C. 5904, p. 41).

In een mededeeling van den Secretaris van dit Zendingsgenootschap zelf aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken berichtte deze kort daarna:

„Ik heb de eer U te melden, dat de ammunitie in April jl. naar onze missie te Blantyre gezonden, bestond uit 900 karabijn-patronen, 500 Winchester-patronen, 500 revolver-patronen en 500 C. F. patronen" (C. 5904, p. 47).

Maar ten spijte van de zendelingen, ten spijte ook van Buchanan's vlaggen, maakten de Portugeezen zulken voortgang in het binnenland, dat in Januari 1890 Lord Salisbury besloot tot het uitvaardigen van een ultimatum.

In antwoord op een scherpe Britsche nota, had de Portugeesche Regeering zich den 8sten Januari gewillig verklaard af te zien van alle verdere pogingen om den staat van zaken in Afrika te veranderen, in het vertrouwen dat Groot-Brittanje hetzelfde zou doen, tot tijd en wijle de beide landen een overeenkomst zouden treffen met betrekking tot de hangende kwesties. Verder verklaarde de Regeering zich volgaarne bereid alle zaken in dispuut te onderwerpen aan „het onderzoek en de beslissing van een Conferentie der Mogendheden, door wie de Algemeene Akte van Berlijn is onderteekend." En ten slotte trok de Portugeesche Regeering Groot-Brittanje's aandacht tot Artikel 12 van de Berlijnsche Akte, waarbij „het inroepen van bemiddeling verplichtend is en het inroepen van een scheidsgericht optioneel" (C. 5904, p. 209).

Door een ander scheidsgericht was echter Groot-Brittanje reeds verplicht geweest, de vroeger gemaakte aanspraken op Delagoabaai prijs te geven

en Salisbury wilde er niet weer mede te doen hebben. Den 28sten Januari gaf hij den Britschen Gezant te Lissabon opdracht, te ontkennen, dat artikel 12 toepasselijk was met betrekking tot de zaken in dispuut. (C. 5904, p. 230). Maar nog alvorens hij alzoo arbitrage afwees, had hij reeds het Portugeesche voorstel met het reeds vermelde ultimatum beantwoord. Hij liet de Portugeesche Regeering door den Britschen Gezant te Lissabon den eisch stellen, dat deze een order aan den Goeverneur-Generaal van Moçambique zou uitvaardigen, om alle Portugeesche troepen, aan de Shire-rivier of in Makololoand of in Mashonaland gestationneerd, terug te trekken.

„Gij moet bij Zijne Excellentie [den Portugeeschen Minister van Buitenlandsche Zaken] aandringen," luidde verder de instructie aan den Britschen Gezant, „op de onmiddellijke verzending van een telegrafisch bevel van deze strekking, en gij moet hem vragen een afschrift daarvan te zien.... Indien gij tegen tien uur in den avond van den 11den geen bevredigend antwoord mocht ontvangen hebben, moet gij een telegram zenden aan den Commandant van Harer Majesteits schip „Enchantress", thans te Vigo, om hem te verzoeken dadelijk naar Lissabon te stoomen. Indien gij bij aankomst van dit schip nog zonder bevredigend antwoord mocht zijn, moet gij Harer Majesteits legatie sluiten en vertrekken, en de archieven in de hoede van den Waarnemenden Consul achterlaten" (C. 5904, p. 211).

De Gezant handelde natuurlijk overeenkomstig zijn instructies, en op zijn bedreigingen besloot de Portugeesche Regeering aan de Britsche eischen toe te geven en de verlangde bevelen naar Moçambique te zenden. Zij deed het echter onder protest

en met handhaving van „het volle recht, dat haar toekwam.... om zich onder de hoede te plaatsen van de bepaling, opgenomen in Artikel 12 van de Algemeene Akte der Conferentie van Berlijn, een kortelings plechtig aangegaan verdrag, waarbij Groot-Brittanje, zoowel als de andere Mogendheden, die het hebben onderteekend, de verbintenis hebben aangegaan, bemiddeling te aanvaarden en optioneel ook scheidsgericht, als het middel om een einde te maken aan twistvragen van zulken aard, als er nu onverwacht een met Portugal is opgekomen" (C. 5904, p. 215).

In Augustus van hetzelfde jaar werd een overeenkomst aangegaan tusschen Engeland en Portugal, waarbij de grens tusschen de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie in Mashonaland en Portugeesch Oost-Afrika werd vastgesteld. Hoewel deze overeenkomst niet door de Cortes werd geratificeerd, werd zij in November als grondslag voor een *modus vivendi* aangenomen.

Intusschen had Colquhoun, de Administrateur van Mashonaland, als vertegenwoordiger van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, een verdrag aangegaan met het Manica-hoofd Oemtasa. Omstreeks het midden van November waren Kolonel d'Andrade en eenige andere Portugeesche officieren in den kraal van Oemtasa, die steeds geacht werd onder Portugeesch gezag te staan. Zij werden hier door Majoor Forbes, aan het hoofd van een afdeeling van de politie der Compagnie, gearresteerd. Dit veroorzaakte groote opwinding in Portugal. Troepen studenten-vrijwilligers spoedden zich naar Afrika en den 11den Mei 1891 werd een

aanval gedaan op een post van de Britsche Compagnie te Oemtali in Manicaland[1]). De aanval werd afgeslagen en de daarop volgende onderhandelingen leidden tot het onderteekenen van een nieuwe overeenkomst (van 11 Juni 1891), waarbij de oostelijke grens van Mashonaland zeer ten voordeele van de Compagnie werd vastgesteld.

1) A. R. Colquhoun's *Matabeleland*, pp. 51, 56; en Kolonel d'Andrade's *Report and Protest*.

HOOFDSTUK LV

De zoogenaamde Ngomo-Opstand

1890—1891	Mashonaland in een weinig bloeienden toestand.
Januari 1892	Berichten over het hijschen der Union Jack in de plaats van de vlag der Gecharterde Compagnie, en over het tergen van Lobengoeloe door de pioniers.
Maart 1892	De zoogenaamde Ngomo-opstand.
	Roekeloos optreden van Kapitein Lendy.

Gedurende de eerste achttien maanden der occupatie van Mashonaland door de troepen der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, hadden de autoriteiten dier maatschappij alle moeite om de pioniers in het land te houden. Volgens Bryden, geen vijand der Compagnie, waren de omstandigheden dier pioniers verre van rooskleurig:

„Vele dingen ... gebeurden, die in den weg stonden aan de ontwikkeling van winstgevende mijnen op eenigszins belangrijke schaal. Het land was op grooten afstand van de beschaafde wereld gelegen en verbinding daarmede was moeilijk. De eerste kolonisten hadden vele ontberingen te doorstaan en kwamen niet zoo goed vooruit als zij gehoopt hadden. Koorts en dysenterie teisterden de streek in het ongezonde jaargetijde" (p. 249).

Keltie, de Compagnie even goed gezind, is nog duidelijker:

„Toen de eindpaal was bereikt, werd de pioniertroep ontbonden, zooals van te voren overeengekomen. Aan ieder man werd een aanzienlijk stuk grond toegekend en rechten op een zeker gedeelte van de goudriffen, als hij het geluk mocht hebben die te ontdekken. Deze afgedankte pioniers begonnen onmiddellijk in alle richtingen naar goud te zoeken en het land op te nemen om te zien, in hoeverre het geschikt was voor landbouw en nederzetting. Doch het duurde niet lang of het regen-seizoen brak aan.... In welk jaar ook, is dit jaargetijde ongezond genoeg en eischt van den blanke verstandige voorzorgsmaatregelen, wil hij gezond blijven en rampen voorkomen; dit was echter een buitengewoon jaar en helaas, zooals gewoonlijk, lag de schuld aan den een of ander. De pionier-troep was ellendig slecht voorzien van voedsel en medicijnen; de voorraad die den troep zou worden nagezonden, was door het een of andere misverstand teruggehouden. Ellende overal en vele sterfgevallen waren het gevolg. Toch hielden de meesten moed en sloegen er zich met groote energie door. Maar de berichten over hun ontberingen, en daarbij de ongunstige rapporten van Lord Randolph Churchill, die een tocht door het land deed kort na het natte jaargetijde, de houding der Portugeezen en andere omstandigheden, alles strekte om het nieuwe gebied een slechten naam te geven dien het niet verdiende" (pp. 427, 428).

Het is duidelijk, derhalve, dat de autoriteiten der Compagnie in den eersten tijd te veel zorg moesten dragen voor zich zelf om hun aandacht te kunnen schenken aan het „beschaven" van Lobengoeloe en zijn Matabelen. Maar langzamerhand kwam het denkbeeld bij hen op, dat de menschen, wien het zoo slecht ging in Mashonaland, misschien meer redenen tot tevredenheid zouden vinden in Matabeleland.

En nu begonnen er voorvallen plaats te vinden,

die niet nalieten in Engeland aandacht te trekken en die dan ook niet onbesproken bleven.

Een belangrijk artikel, dat ook de opmerkzaamheid der Britsche Regeering niet ontging, verscheen in de Londensche *Financial News* van 9 Januari 1892. Naar aanleiding van het ontslag van 500 van de 600 man, waaruit de politie der Compagnie bestond, schreef het:

„Het is een teekenend feit, dat op alle forten van Tuli tot Salisbury de vlag der Gecharterde Compagnie is neergehaald en de Union Jack [de Britsche vlag] daarvoor in de plaats is geheschen. Dit gevoegd bij het feit, dat de pioniers al het mogelijke hebben gedaan om Lobengoeloe te tergen.... is er geen twijfel dat dit eindelijk en binnen kort op vechten moet uitloopen; in welk geval de Gecharterde Compagnie, die zeker de hulp van het Imperiale Goevernement zal verkrijgen, in een oneindig veel betere positie zal geplaatst zijn dan tegenwoordig, doordat zij een ondersteuning zal erlangd hebben zonder in de noodzakelijkheid te verkeeren een sterke en kostbare macht te onderhouden om het gebied te verdedigen" (C. 7171, p. 10).

Lord Knutsford, de Minister van Koloniën, zond dit uitknipsel aan Sir Henry Loch met instructie „den Heer Rhodes er aan te herinneren dat de Compagnie niet op het Imperiale Goevernement moet rekenen om haar grondgebied [het gebied der Compagnie!] tegen aanranding te beschermen", maar vreemd genoeg, maakte hij geen enkele aanmerking omtrent het tergen van Lobengoeloe door de pioniers. (C. 7171, p. 10).

Ongeveer twee maanden later had in Mashonaland een voorval plaats, dat door de Britsche Zuid-

Afrikaansche Compagnie de „Ngomo-opstand" werd genoemd (C. 7171, p. 32). Ten onrechte, want het was volstrekt geen opstand, zooals Sir Henry Loch, die eerst van dezelfde uitdrukking gebruik had gemaakt, later moest toegeven; immers: „de inboorlingen van Mashonaland zijn geen Britsche onderdanen of onderdanen van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie en gevolgelijk kan er geen sprake zijn van een opstand" (C. 7171, p. 40).

De feiten werden door Fairfield, een ambtenaar van het Ministerie van Koloniën in de volgende bewoordingen opgesomd:

„Het blijkt uit de rapporten .... dat zekere inboorlingen [Mashona's], behoorende tot de kraal van Ngomo, werden beschuldigd van het plegen van diefstal op de plaats van een zekeren Heer Bennett, en van het doen van een aanranding op dezen en zijn [gekleurden] bediende; dat na een vruchtelooze poging om Mangnendi, onder wien Ngomo behoort, te bewegen dezen naar Salisbury te zenden om voor deze misdrijven terecht te staan, Kapitein Lendy [namens de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie] twee boodschappers zond naar Ngomo om hem aan te zeggen dat hij zich te Salisbury moest komen overgeven. De boodschappers kwamen terug met het bericht dat Ngomo weg was in de velden, en Kapitein Lendy liet de boodschap achter, dat het Hoofd tegen zonsondergang op de plaats van Bennett moest komen, bij gebreke waarvan hij, Kapitein Lendy, het zou opvatten als een directe uitdaging aan den witman, en dat Ngomo zijn eigen conclusie daaruit kon trekken. Ngomo kwam niet opdagen om zich over te geven en naar gerapporteerd is [door Kapitein Lendy zelven], werd een troep bijeengebracht, bestaande uit politie en vrijwilligers, en deze trok uit met een zeven-ponder en een Maxim-kanon om Ngomo's kraal te overvallen. Na zijn troep voor den aanval opgesteld te hebben, opende Kapitein Lendy het vuur op Ngomo's kraal

zonder verdere oproeping of waarschuwing. Na een kort bombardement met bommen en een algemeene beschieting, werd de kraal geslecht; het Hoofd, zijn zoon, en een- en twintig inboorlingen waren gedood" (C. 7171, p. 26).

„Ik nam", had Kapitein Lendy nog in zijn rapport gezegd, „47 stuks vee en verscheidene geiten" (C. 7171, p. 25).

Wij moeten wel aannemen dat Sir Henry Loch en Lord Knutsford een diepe verontwaardiging hebben gevoeld over deze schanddaad, maar het is opmerkelijk hoe bescheiden zij aan dat gevoel uitdrukking gaven, nu het feit bedreven was door de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie.

„Zijne Excellentie draagt mij op", schreef de Imperiale Secretaris aan de Compagnie, „uwe attentie te vestigen op het belang van te blijven binnen de perken der wet in alle transacties met de naturellen.

Ik moet hieraan toevoegen, dat de in dit geval toegediende bestraffing, die het verlies van 23 menschenlevens ten gevolge had, geheel en al niet in overeenstemming was met de oorspronkelijke overtreding" (C. 7171, p. 23; 26 April 1892).

Het Ministerie van Koloniën zond aan de Compagnie de volgende aanmerkingen:

„Het volledige rapport van Kapitein Lendy.... zou, in Lord Knutsford's opinie, veel sterkere uitdrukkingen hebben gerechtvaardigd dan die, gebruikt door den Hoogen Commissaris. Er is niets in de informatie, nu voor Zijn Lordschap, dat Kapitein Lendy's optreden in de geringste mate rechtvaardigt.... en Lord Knutsford kan niet anders dan tot de gevolgtrekking komen, dat Kapitein Lendy in deze zaak met roekeloosheid en ongepaste ruwheid opgetreden is" (C. 7171, p. 26).

Geheel andere uitdrukkingen zouden zijn gebruikt als het Boeren waren geweest, die zich schuldig hadden gemaakt aan het zonder terechtstelling nemen van drie en twintig menschenlevens voor het stelen van eenige kleinigheden en het toedienen van een paar klappen.

Kapitein Lendy werd niet eens uit den dienst ontslagen. Waarop het echter vooral aankomt, is dat zoowel Knutsford als Loch met stilzwijgen het feit voorbijgingen, dat de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie niet het minste recht had om Mashona's terecht te stellen, nòch onder Rhodes-concessie, nòch onder die van Lippert.

Deze zoogenaamde Ngomo-opstand vond plaats in Maart 1892.

Reeds een paar jaar van te voren, op 8 November 1889 had het Ministerie van Koloniën aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie geschreven:

„Het is de Compagnie zonder twijfel duidelijk dat de concessie [der Rhodes-groep] geen rechten van bestuur of administratie verleent als gemeld worden in Artt. 3 en 4 van het Charter. Deze rechten zullen moeten worden verkregen, zoodra een geschikt en gunstig oogenblik is aangebroken om Lobengoeloe over dit onderwerp te naderen" (C. 5918, p. 224).

Deze rechten nu waren nimmer aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie verleend geworden. En toch liet het Ministerie toe, niet alleen in dit geval maar van het eerste oogenblik der occupatie van Mashonaland af, dat de Compagnie optrad op een wijze, die in flagranten strijd was met wat het ministerie zelf wettig en rechtmatig noemde.

HOOFDSTUK LVI

Het drijven tot den Matabele-oorlog

	1893	Een Matabele-impi te Victoria, met instructie van Lobengoeloe geen blanke lastig te vallen.
17 Juli	1893	Aankomst van Dr. Jameson aldaar.
18 Juli	1893	Kapitein Lendy vuurt op de Matabelen, die gehoor gevend aan Lobengoeloe's bevelen, vluchten zonder tegenstand te bieden.
Juli	1893	Vredelievende boodschappen van Lobengoeloe.
		Lobengoeloe klaagt dat de Compagnie niet alleen gekomen is om naar goud te graven, maar om hem te berooven van zijn volk en zijn land.
		Oorlogzuchtige geest onder de Engelschen in Mashonaland, zelfs onder de geestelijken.
		Jameson over het binnentrekken van Matabeleland.
4 Augustus	1893	Jameson eischt een onbepaalde schadevergoeding van Lobengoeloe.
September en October	1893	Lobengoeloe geeft op allerlei wijze blijk van zijn vredelievende gezindheid.
		De Gecharterde Compagnie bereidt zich voor op gewelddadige maatregelen.
		De Hooge Commissaris neemt daaraan een werkzaam aandeel, en zendt tegelijkertijd vredelievende boodschappen aan Lobengoeloe,

Het Ngomo-incident, hoe teekenend ook voor de houding der Compagnie tegenover de Naturellen en voor de houding der Britsche Regeering tegenover de Compagnie, had geen onmiddellijke gevolgen. Men vergat echter niet steeds in 't oog te houden, waar men heen wilde: het uitlokken van een oorlog met Lobengoeloe. En in Juli 1893 had een voorval

plaats, dat terstond werd aangegrepen om het daarheen te drijven.

Lobengoeloe zond een Matabele-impi in Mashonaland om eenige Mashona's te straffen voor „het stelen van vee en het beschadigen van telegraafdraden" (C. 7171, p. 55). De Mashona's zochten een toevlucht in Victoria, waar de Gecharterde Compagnie een fort gebouwd had. De Matabelen achtervolgden hen tot in de stad en doodden enkelen in tegenwoordigheid der blanke inwoners. Geen enkele blanke ondervond eenig letsel; slechts werd eenig vee, hun toebehoorend, gestolen. Op 17 Juli kwam Dr. Jameson aldaar aan en zond onmiddellijk een boodschap aan den Indoena, die het bevel voerde over de Matabelen, welke intusschen de stad verlaten hadden, om den volgenden dag bij hem, Dr. Jameson, te komen. De Indoena kwam en werd door Jameson bevolen binnen het uur over de grens te gaan. De kaffer-kaptein ging daarop heen, maar zond iemand terug om te vragen waar de grens was; waarop Jameson antwoordde: „zeg hem, dat hij het weet". Ongeveer twee uur later trok een patrouille van ongeveer 40 man onder Kapitein Lendy [1]) het fort uit. Zij ontmoetten een troep Matabelen en Kapitein Lendy gaf bevel op hen te vuren. De kaffers boden niet den minsten tegenstand en borgen het lijf zoo goed zij konden. Negen hunner waren gedood, toen bevolen werd het vuren te staken. De patrouille keerde daarop naar Victoria terug.

Deze opsomming van feiten is ontleend aan het verhaal dat F. J. Newton, geeft in zijn officiëel „Rapport over de aangelegenheden in verband met

1) Men zal zich dezen naam in verband met het Ngomo-incident herinneren.

de botsing tusschen de Matabelen en de troepen der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie te Fort Victoria" (C. 7555). Dr. Jameson had in zijn telegram aan den Hoogen Commissaris waarin hij van de botsing kennis gaf, beweerd dat de Matabelen het eerst hadden gevuurd en dat Kapitein Lendy's manschappen slechts dat vuur hadden beantwoord. (C. 7171, p. 53; C. 7555, p. 7). Deze bewering had van verschillende kanten tegenspraak uitgelokt, en Newton ontving de opdracht, dit en andere punten in verband met het voorval te onderzoeken. Na een uitgebreid onderzoek was zijn bevinding, „dat Dr. Jameson verkeerd was ingelicht, toen hij officiëel rapporteerde dat de Matabelen het eerst op de blanken vuurden" (C. 7555, p. 12).

Strikt wettelijk beschouwd, van het standpunt der inboorlingen, hadden de Matabelen bij het bestraffen der Mashona's slechts gebruik gemaakt van een recht; want Lobengoeloe had geen afstand gedaan van zijn macht en deze Mashona's waren zijn onderdanen. En al sprak Jameson ook van een „grenslijn", het was een feit dat niemand ooit tevoren van een grenslijn had gehoord [1]).

Van het standpunt der blanken echter was het optreden van het Matabele-impi te Victoria een ernstige rustverstoring, al had geen enkele blanke

1) Lobengoeloe maakte terstond deze aanmerking. (C. 7171, p. 67). Colenbrander, die reeds vroeger bij Oesibeboe in Zoeloeland een rol gespeeld had en nu als officieële agent en tolk der Compagnie bij het Opperhoofd ageerde, verraadde de algemeene onbekendheid met het bestaan van een lijn, door zijn vraag aan Moffat: „Kunt gij mij inlichten omtrent deze kwestie van een grens „waarvan de Koning zegt niets te weten en waarover hij niet ophoudt mij „lastig te vallen, en die [volgens Dr. Jameson] tusschen hier en Victoria zou „getrokken zijn?" (C. 7196, p. 10). De Hooge Commissaris begreep er evenmin iets van, blijkens zijn telegram van 28 September 1893 aan Jameson: „gij maakt „melding van een grenslijn; de grens van welk land bedoelt gij?" (C. 7196, p. 78).

eenig letsel geleden. De Gecharterde Compagnie was wel is waar slechts een „gast" in het land van Lobengoeloe, moreel had zij evenwel het recht te verwachten dat het Hoofd een zoodanige rustverstoring niet zonder bestraffing zou laten. Toch was er geen reden hoegenaamd waarom het voorval had moeten leiden tot oorlog, als de Compagnie niet op een voorwendsel had gewacht om het daarheen te drijven. Lobengoeloe toonde in al zijn doen en laten, van 't begin tot het einde, zoo vredelievend mogelijk gezind te zijn.

Zoo had hij vóórdat het impi naar Mashonaland op weg ging, boodschappen gezonden, zoowel aan Kapitein Lendy als door tusschenkomst van Colenbrander aan Dr. Jameson, om hen te doen weten dat hem vee ontstolen was door Mashona's uit de buurt van Victoria, en dat hij een commando zond om een bestraffing toe te dienen aan de dieven zoowel als aan andere naturellen, die de telegraafdraden hadden doorgesneden; maar hij had tevens de verzekering gegeven dat de witmenschen niet ongerust behoefden te zijn, omdat hij hun vriendschappelijk gezind was, en zijn krijgslieden bevolen had „geen witman dien zij mochten tegenkomen, lastig te vallen" (C. 7171, p. 50). Sir Henry Loch erkende dat deze boodschappen van den Koning „een vriendschappelijken geest" ademden, en hij wees er op hoe weinig waarschijnlijk het was, dat Lobengoelo „eenig vijandelijk voornemen tegen de blanken had, toen hij zijn impi naar Mashonaland zond", wanneer men in aanmerking neemt dat te dien tijde „6000 van zijn beste manschappen ver weg waren, op het oorlogspad in het Barotse land" (C. 7171, pp. 55, 56).

En na het incident toonde Lobengoeloe dezelfde vredelievende gezindheid, getuige zijn inschikkelijk antwoord op een toornige boodschap van Jameson over het te Victoria gebeurde:

„Gij hebt groot gelijk, uwe menschen zijn waarschijnlijk boos geworden over het gedrag van sommigen van mijn jonge manschappen en moeilijkheden zijn daaruit ontstaan, hoewel ik strikt bevel gaf aan Oemgandane en Maneapi [de twee Indoena's die het impi aanvoerden] om alleen Bere en Simamdi te straffen en daarna terstond hierheen terug te keeren; ook, dat zij naar het bevelvoerende blanke Hoofd moesten gaan, als er van de inboorlingen (Mashona's) waren die te midden van de blanken waren ingevlucht, om de uitlevering van de vluchtelingen te vragen, en dat zij goed zorg moesten dragen geen last te veroorzaken aan de blanken of in moeilijkheden met hen te komen. Ik hoop evenwel dat mijn Indoena's het gestolen vee alreeds zullen hebben teruggegeven. Ik ben ook zeer blij dat gij Kapitein Lendy gevraagd hebt mijn manschappen terug te sturen. Ik erken dat het verkeerd van mij was mijn impi zoo nabij de witmenschen te sturen, maar het was toch noodig voor mij deze Maholi's te straffen voor diefstal en andere misdrijven" (ontvangen 29 Juli; C. 7171, p. 65).

Colenbrander, die deze boodschap overzond, voegde er bij: „Ik hoop dat niets zeer ernstigs is gebeurd; het werkelijke doel van den Koning was het bestraffen van hen die onlangs de telegraafdraden hebben doorgesneden", een daad derhalve, waarmede de Koning meende de Gecharterde Compagnie ter wille te zullen zijn.

Lobengoeloe had bij het zenden van deze boodschap nog niets van zijn impi gehoord, maar toen dit eenige dagen later kwam opdagen en zijn Indoena's

hun eigen verhaal van het voorgevallene deden, begon de Koning de zaak in een ander licht te zien en hij deed den Assistent-Commissaris Moffat weten:

„Het is mij onbekend dat er een grens bestaat tusschen Dr. Jameson en mij; wie gaf hem de grenslijnen? Laat hem komen en mij den man aanwijzen die hem deze grenslijnen heeft getoond; ik weet niets van ze af en gij, Mijnheer Moffat, weet zeer goed dat de witmenschen dit ding met opzet gedaan hebben. Dat is niet recht, mijn manschappen kwamen alleen om de Amahole te straffen voor het stelen van mijn vee en het doorsnijden van uw telegraaf-draden. Denkt gij dat ik opzettelijk vee van U zou gaan rooven? Neen, dat zou niet recht wezen" (C. 7171, p. 67).

Hij begon te begrijpen waar de Compagnie heen wilde, en klaagde verontwaardigd in een telegram aan Dr. Harris, den secretaris der maatschappij:

„Ik dacht dat gij zoudt komen om naar goud te graven, maar het schijnt dat gij gekomen zijt niet alleen om naar goud te graven, maar ook om mij te berooven van mijn volk en mijn land" (C. 7171, p. 67) [1]).

Inderdaad was dit de algemeene indruk. Een van Jameson's pioniers gaf daaraan uiting in een particulieren brief, die in de Londensche *Times* van 16 October 1893 werd gepubliceerd. Wij lezen daarin dat een grenspolitie was gevormd, waarin de briefschrijver was opgenomen, en dat „alle mannen waren opgeroepen om het fort te bezetten". Voorts:

1) Het verontwaardigde opperhoofd voegde er bij, wat hij dacht over Kapitein Lendy, die reeds tweemaal zoo bloeddorstig was te werk gegaan: „Hij [Lendy] „heeft geen gaten in zijn ooren, en wil of kan niet hooren; hij is jong en al „waar hij aan denkt, is een vechtpartij".

„De algemeene opinie is dat de Compagnie den oorlog wil, daar Matabeleland een prachtig land is, gezond en buitendien zeer rijk aan mineralen. Een plaats zal kosteloos toegekend worden aan allen die medevechten" [1]).

Zelfs de geestelijken waren oorlogzuchtig. In een speciale uitgave van de *Mashonaland Times* „inhoudende volledige bizonderheden over de laatste Matabele-Raid", werd met blijkbare voldoening melding gemaakt van een dienst op Zondag 16 Juli gehouden, dus vóór de aankomst van Dr. Jameson en vóór het vuren door Kapitein Lendy's troep op de Matabelen:

„Ds. Sylvester, de militaire kapelaan, houdt godsdienst na parade en wapeninspectie. Zijn Eerwaarde stond op ammunitiekisten en zeide dat de zonen van Cham allen zouden worden verdelgd" (C. 7555, p. 41).

En in een telegram aan den Secretaris der Compagnie te Kaapstad, gaf Dr. Jameson te kennen:

„Ik ben zeker dat het werk niet hervat zal worden en zelfs geen transport zal worden gereden, totdat definitieve stappen door ons worden gedaan om Matabeleland

1) C. 7555, p. 51. In denzelfden brief bespreekt de schrijver zijn eigen ondervindingen tijdens het bezoek van het Matabele-impi op 9 Juli, en hij vertelt dat omtrent 150 hunner bij zijn huis waren. „Zij waren zeer beleefd en zeiden dat „zij streng bevel hadden van Lobengoeloe om geen vee van witte menschen aan „te raken of zich eenigszins met hen te bemoeien". Dit bevel was zoo strikt dat toen zij werden aangevallen door de patrouille, zij, dappere Matabele-vechtkaffers, wegliepen zonder een hand op te heffen, zelfs ter verdediging. „Wij hadden uwe bevelen, Koning" was hun antwoord op een verwijtende vraag van Lobengoeloe, „om de wit-menschen niet aan te raken; anders zouden wij heel „wat anders te vertellen hebben". En wij kunnen gerust gelooven, wat Lobengoeloe zelf daarvan zeide: „als zij gezonden waren om te vechten, dan zouden „zij ook hebben gevochten" (C. 7196, pp. 12, 37).

in te trekken ten einde de kwestie voor goed uit te maken, hetwelk gemakkelijk van Mashonaland uit kan geschieden. De geestelijken, met wie ik ronduit gesproken heb, zijn het op alle punten met mij eens" (C. 7171, p. 60).

Terzelfder tijd deelde Dr. Jameson aan een comité te Victoria mede dat „alles gereed was om de zaken tot het uiterste te drijven" (C. 7171. p. 48), en liet dit 4 Augustus volgen door een boodschap aan Lobengoeloe, waarin hij een onbepaalde schadevergoeding eischte. Buitendien, vee was gestolen en moest worden teruggegeven, zeide Jameson, sprekende van vee der Regeering, alsof de Gecharterde Compagnie reeds heer en meester was van Lobengoeloe's gebied[1]).

„Dit is niet de eenige schade die aan de blanken moet worden vergoed," zeide Jameson verder, „want hun woningen zijn verbrand geworden [wat niet het geval was [2])], hun werk stop gezet, wat een geldelijk verlies voor hen is; en mijn ambtenaren te Victoria zijn nu aan het uitrekenen van het totaal bedrag der geleden verliezen, zoodat ik den Koning later zal kunnen zeggen hoeveel vee als vergoeding zal noodig wezen" (C. 7171, p. 68).

Maar al dacht Jameson dat de tijd reeds gekomen was voor het stellen van een dreigenden eisch tot schadevergoeding, de Hooge Commissaris meende

1) De Minister van Koloniën had reeds op 3 Februari 1893 gesproken van de „grondgebieden" der Compagnie. (C. 7171, p. 10).

2) Jameson's woorden klinken alsof er geen huis overeind was blijven staan. Newton vermeldt in zijn rapport echter geen enkele woning die verbrand of op andere wijze vernield was, terwijl de Hooge Commissaris in een boodschap aan Lobengoeloe van 16 Augustus slechts van één enkel huis spreekt. (C. 7196, p. 13).

dat de voorbereidingen nog niet ver genoeg waren gevorderd. Hij had niets tegen een oorlog, evenmin als het Ministerie van Oorlog, dat alleen maar angst had te worden aangezocht om hulp[1]); maar hij zag in dat nog niet alles in gereedheid was. Dit was gebleken uit zijn kabelgram aan Lord Ripon van 26 Juli 1893:

„Oorlog met de Matabelen is een stap van zoo overwegende belangrijkheid, dat men dien niet zou kunnen aanvangen zonder... belangrijke voorbereidingsmaatregelen" (C. 7171, p. 49).

Nog duidelijker is dit uit zijn kabelgram van 3 October d.a v. te lezen:

„Toen het voorval te Victoria plaats had, was de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie geheel onvoorbereid voor een opmarsch, daar zij geen 100 paarden in het land had en elk ontijdig optreden even gevaarlijk zou wezen voor de belangen van het Rijk als voor die der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie. Om die reden verbood ik alle voorwaartsche beweging zonder mijn toestemming. Sedert zijn paarden in de Transvaal gekocht en 500 tot 600 mijl ver gedreven; zij komen eerst nu op de plaats van bestemming aan en eenige dagen rust is derhalve dringend noodzakelijk" (C. 7196, p. 39).

De beteekenis hiervan is duidelijk: als de paarden eenige dagen rust hadden gehad, dan kon „de voorwaartsche beweging" plaats vinden. Lobengoeloe deed echter niets om zulk een uitersten maatregel te rechtvaardigen: integendeel bleek uit alles zijn

1) C. 7171, pp. 10, 48.

voortdurend verlangen naar vrede. Aan Lord Ripon kabelend op 21 September (Lord Rosebery was Eerste Minister), moest de Hooge Commissaris erkennen:

„Naar men zegt, is Lobengoeloe persoonlijk zeer verlangend naar vrede.... Blanken in Boeloewaijo zeggen Lobengoeloe vreest een inval, en de bewegingen der Matabelen zijn voor verdediging, niet voor aanval" (C. 7196, p. 32).

Op 25 September telegrafeerde Moffat van Palapye aan den Hoogen Commissaris, dat „Khama [volstrekt geen vriend van Lobengoeloe] hoort... dat het algemeen gevoelen in Matabeleland is: niet te vechten, tenzij aangevallen" (C. 7196, p. 69); en om dezen zelfden tijd schreef Dawson, een te Boeloewaijo wonend Engelschman, aan Moffat:

„Niettegenstaande Lobengoeloe's ruwe manier van boodschappen zenden [boodschappen, die vertolkt en doorgezonden werden door Colenbrander, den agent der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie [1]] ben ik vast overtuigd, dat Lobengoeloe niet wil vechten en dat hij het niet doen zal, tenzij er uit zelfverdediging bepaald toe gedwongen. Hij heeft reeds bericht ontvangen, dat een groot aantal manschappen de Limpopo naar het noorden is doorgetrokken en hij is verlangend te weten, wat het beteekent; hij klaagt er ook over, dat van zijn volk in de gevangenis worden gezet niet voor een overtreding, alleen maar omdat zij van hem zijn. De Hooge Commissaris heeft zeker eenige zeer vredelievende boodschappen gezonden [dit was vóórdat de noodige paarden ter plaatse waren aangekomen], en in aanmerking genomen mijn meening omtrent Lobengoeloe's plannen begrijp ik

1) C. 7171, pp. 68, 70; C. 7196, pp. 51, 52.

niet, waarom het uitbreken van vijandelijkheden waarschijnlijk zou wezen, tenzij natuurlijk de derde factor, nl. de Compagnie, zoo machtig is dat zij kan doen wat zij verkiest, ingeval zij de zaak wil doorzetten" (C. 7196, p. 70).

De omstandigheden worden ons nog duidelijker door een brief van den plaatselijken bestuurder van de Tatigoudmijn-Maatschappij, toen de eenige maatschappij in dit noorden, die niet onder contrôle van Rhodes stond [1]). De bestuurder deed aanzoek om troepen ter bescherming van de mijnwerken en van de werklieden. „Als de oorlog wordt verklaard" schreef hij aan Moffat, „o n d e r h e t v o o r w e n d s e l dat nu het onderwerp der onderhandelingen met Lobengoeloe uitmaakt, dan moet ik aannemen, dat het doel en streven van dat alles is Britsche uitbreiding; waarom dan Britsch eigendom [de Tatimijn] te laten vernielen," als eenige weinige troepen het voldoende zouden kunnen beschermen? [2]) In een volgenden brief (van 9 Augustus) vertelde de bestuurder, dat Kolonel Goold-Adams twee paarden had gezonden om doorgestuurd te worden naar Colenbrander te Boeloewaijo, opdat deze in geval van nood de vlucht zou kunnen nemen; en met de paarden werd ook een boodschap aan den Koning gezonden. Deze boodschap echter was volgens een brief van Kolonel Goold-Adams aan den bestuurder van de Tati-mijn „alleen een voorwendsel, en het hoofddoel was de paarden in goede conditie aan Colenbrander af te leveren". „Het is duidelijk,

1) De brieven van dezen bestuurder werden door de Tati-Maatschappij aan den Hoogen Commissaris gezonden als „mededeelingen aangevende de indrukken „van menschen ter plaatse en niet betrokken in de tegenwoordige troebelen en „wier berichten niet gekleurd zijn" (C. 7196, p. 25).

2) 3 Augustus 1893; C. 7171, p. 70.

derhalve", besloot de schrijver," dat de Regeering [1]) van plan is Lobengoeloe, desnoods met geweld, te drijven tot het doen van stappen, en eerst haar agent in veiligheid wenscht te hebben". En op 18 Augustus herhaalde hij: „Te oordeelen naar al wat mij ter oore komt, is ons Goevernement van plan Lobengoeloe te dwingen tot vechten". [2])

Toen deze brieven werden geschreven, waren de voorbereidingen tot deze gewelddadige maatregelen nog niet voltooid: eerst op 2 October, hebben wij gezien, kwamen de ontbrekende paarden te Victoria aan; zij hadden nog eenige dagen rust noodig. Ondertusschen ging de Hooge Commissaris voort met het zenden van „vredelievende" boodschappen aan het Opperhoofd, tegelijkertijd een werkzaam aandeel nemende aan de krijgstoerustingen. Naar het heette was de Compagnie verantwoordelijk voor wat stond te gebeuren (C. 7196, p. 32); in werkelijkheid werd het opperbevel gevoerd door den Hoogen Commissaris. (C. 7196, p. 68).

1) Het is opmerkelijk dat ook hier de Compagnie „de Regeering" wordt genoemd.

2) C. 7196, pp. 25, 26. De vrijmoedige opmerkingen van den bestuurder der Tati-mijn waren aan de Imperiale autoriteiten, die er mede in kennis gesteld werden, natuurlijk allerminst welkom; te minder, omdat zij vergezeld waren door de kennisgeving, dat de Tati-Maatschappij het Britsche Goevernement verantwoordelijk zou houden voor alle schade, die aan onvoldoende bescherming te wijten zou wezen. Uit naam van den Hoogen Commissaris antwoordde Kapitein Bower, dat dit de zaak der Compagnie was en dat „het Imperiale „Goevernement niet verantwoordelijk was voor eenig verlies of eenige schade, „veroorzaakt door handelingen van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie". Bower zeide voorts, dat de Hooge Commissaris niet in staat was zijn bescherming toe te zeggen „voor het geval, dat plotseling een oorlog zou uitbreken" C. 7171, p. 65). Toen de Tati-Maatschappij zich daarop beriep op het Ministerie van Koloniën, ontkende Lord Ripon, dat de Hooge Commissaris eenigen wensch had den oorlog te verklaren; hij voegde er evenwel bij, dat zijn Goevernement weigerde eenige aansprakelijkheid in deze zaak op zich te nemen. (C. 7196, p. 24). Na aldus alle verantwoordelijkheid van zich te hebben afgeschud, ging het Britsche Goevernement voort met het samenwerken met de Compagnie in hare voorbereidingen.

HOOFDSTUK LVII

LOBENGOELOE'S ONDERGANG

2 October	1893	Het vereischte aantal paarden komt te Victoria aan.
5 October	1893	Voorgewende aanval van Matabelen op een Britsche patrouille.
		Onmiddellijke opmarsch van de troepen der Gecharterde Compagnie naar Matabeleland.
October	1893	Lobengoeloe houdt niet op met het zenden van vredelievende boodschappen.
		De Matabelen worden door de machine-kanonnen der Compagnie weggemaaid.
18 October	1893	Twee boodschappers, door Lobengoeloe naar den Hoogen Commissaris gezonden, te Tati door de Beetsjoeanaland-grenspolitie doodgeschoten.
23 October	1893	Lobengoeloe ontvlucht Boeloewaijo.
November	1893	De troepen der Gecharterde Compagnie bezetten Boeloewaijo.
		Lobengoeloe zendt £ 1000 aan goud als een vredesoffer; deze som wordt door soldaten van de grenspolitie verduisterd.
	1894	Dood van Lobengoeloe.

Eindelijk was alles gereed en kon worden gehandeld: op 5 October rapporteerde Kolonel Goold-Adams, dat een troep van ongeveer dertig Matabelen gevuurd had op een patrouille „bestaande uit een onder-officier en twee manschappen", merkwaardiger wijze zonder iemand te treffen. (C. 7196, p. 91). En zonder eenig onderzoek, zonder navrage naar bizonderheden, begon dadelijk de algemeene voorwaartsche beweging naar Matabeleland.

Een eigenaardige opmerking over dezen voor-

gewenden aanval op een Britsche patrouille werd gemaakt door Kapitein Norris-Newman, Reuter's specialen vertegenwoordiger:

„Als het feit (?) [1]) niet plaats gevonden had dat een kleine troep der Imperiale Politie, nabij Makloetse op patrouille, onverwachts was beschoten geworden, dan was misschien de toestemming voor de kolonne om den inval te doen zoo lang teruggehouden geworden [door de Regeering in Londen waarschijnlijk], dat de voorbereidingen voor de campagne nutteloos waren geworden tot het volgende droge seizoen. Hoe dat zij, — de onder-officier, die zegt dat op hem geschoten was (ofschoon Lobengoeloe's Indoena's mij [Newman] verzekerden dat daar in het zuiden geen gewapende inboorlingen waren, daar zij geen oorlog verwachtten) werd tot luitenant bevorderd en heeft zich in ieder geval jegens de Compagnie verdienstelijk gemaakt." [2])

Tot het laatste toe, gelijk reeds opgemerkt, gaf Lobengoeloe blijken van een gezindheid, die een vreedzame regeling gemakkelijk zou hebben gemaakt, indien men een vreedzame regeling had begeerd. Zoo lezen wij in een telegram dat Sir Henry Loch op 20 October 1893 aan Lord Ripon [3]) zond:

„Lobengoeloe zendt boodschap ontkennende dat hij impi's op de grenzen heeft; biedt aan dat ik zenden kan wien ik wil, om te zien; zegt, hij hoort van den opmarsch van den kant der blanken en dat hij ziet dat zij vechten willen en hij vraagt waarom zij het dan niet zeggen."

1) Het vraagteeken is van Kapitein Newman.
2) *Matabeleland, and How we got it*, pp. 215, 216.
3) Sedert 18 Augustus 1892 Minister van Koloniën.

Maar, voegde de Hooge Commissaris er bij,

„Ik denk niet dat het ergens toe dient, boodschappen in antwoord te zenden; de kolonnes zijn buiten bereik van de telegraaf, en totdat de gebeurtenissen een meer bepaalden vorm hebben aangenomen, zouden verdere onderhandelingen nutteloos en zelfs schadelijk wezen" (C. 7196, p. 73).

Zoo trokken dan de kolonnes verder op en de machine-kanonnen maaiden, over 't algemeen zonder moeite, de Matabelen weg. Maar al was het nu oorlog in allen ernst, Lobengoeloe deed nog een nieuwe poging om in vrede te mogen leven.

Drie Indoena's, één hunner een halve broeder van Lobengoeloe, werden door den Koning met een boodschap naar den Hoogen Commissaris gezonden. Zij werden begeleid door Dawson, van wien reeds is gemeld, dat hij een Engelschman was, die te Boeloewaijo woonde. Dawson en de drie inboorlingen kwamen op hun doorreis te Tati, dat zij bezet vonden door Kolonel Goold-Adams en zijn Beetsjoeanaland-grenspolitie, — een Imperiale krijgsmacht die zich gereed maakte om verder Matabeleland in te trekken „ten einde een afleiding te verschaffen ten gunste van den opmarsch in het Oosten" der Compagnie-troepen[1]). Deze grenspolitie zou vergezeld worden door 3000 van Khama's Bamangwato's.

In Tati aangekomen werden de Indoena's gedurende een korte afwezigheid van Dawson in hechtenis genomen op last van Kolonel Goold-Adams, die niet begrepen had dat hij te doen had met

1) Telegram van den Hoogen Commissaris aan Lord Ripon; C. 7196, p. 84.

rapport-gangers van Lobengoeloe. Door deze behandeling verrast, verzetten zich twee der Indoena's en beproefden te ontvluchten; zij werden doodgeschoten. Volgens het getuigenis van den derde, hadden deze twee zich eerst verzet, nadat hij zelf was bedreigd en geslagen geworden. (C. 7284, pp. 4, 7 en *passim*). Dit gebeurde op 18 October 1893. Het had er iets van of de Politie door een soort van paniek was bevangen, want eenige dagen te voren had zij onder omtrent gelijke omstandigheden drie gekleurde postboden gedood. (C. 7284, p. 7).

Indien de Indoena's en de postboden op dezelfde wijze hun einde hadden gevonden bij een Boeren-commando, dan zouden de Engelschen voorzeker geen woorden genoeg hebben kunnen vinden, om hun verontwaardiging uit te drukken. Nu heette het slechts „een reeks van betreurenswaardige misverstanden" [1]).

De boodschap van Lobengoeloe aan den Hoogen Commissaris, die deze Indoena's hadden over te brengen, hield het volgende in:

„Gij klaagt dat onze manschappen uwe manschappen hebben doodgemaakt; zend mij twee witmannen van U met een tolk, en ik zal hen helpen zoeken naar diegenen van mijn volk, die gij van deze dingen beschuldigt, en om te zien waar het impi was gekampeerd, dat op de witmenschen vuurde" (C. 7284, p. 7).

Dit was niet de laatste boodschap van Lobengoeloe. Op 23 October 1893 verliet hij Boeloewaijo

1) C. 7284, pp. 10, 18. De uitdrukking was van Lord Ripon.

(C. 7290, p. 35) en trok zich met zijn persoonlijke volgelingen naar het noorden terug. Na de bezetting van zijn hoofdstad door de troepen van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie op 4 November, werd een poging gedaan hem in handen te krijgen. Toen de hem achtervolgende kolonne zijn kamp naderde, „vond, ongelukkig, een zeer schandelijk voorval plaats".

„Lobengoeloe, wanhopende aan verder verzet, en ernstig lijdend aan koorts en jicht, had een boodschap gezonden om vrede te smeeken, terwijl hij zich bereid verklaarde zich over te geven. Hij zond tegelijkertijd een som gelds tot een bedrag van ongeveer £ 1000 als een bewijs van zijn oprechtheid en als een vredesoffer. De boodschap en het geld werden overhandigd aan twee manschappen van de Beetsjoeanaland Grens-politie en, tot hun eeuwige schande, hielden zij de eerste achter en stalen het laatste. De ongelukkige Koning hoorde niets in antwoord op zijn smeekbede" (Bryden, *A History of South Africa*, pp. 250, 251). [1])

Lobengoeloe werd echter niet gevangen. Zijn vervolgers vonden zich genoodzaakt terug te gaan — en eenigen hunner, onder bevel van Majoor Wilson, werden door de Matabelen gedood. De Koning vluchtte daarop nog verder weg en stierf kort daarop, als „een zieke en uitgeputte vluchteling" (Bryden, p. 251).

Aldus vond Lobengoeloe zijn einde en werd zijn volk verspreid, niet door de Boeren, tegen wie hij zoo dikwijls was gewaarschuwd, maar ten gevolge der welwillende en menschlievende bescherming van het Britsche Rijk.

1 Deze manschappen werden later tot een langdurige gevangenschap veroordeeld. (Michell, vol. II, p. 88).

Hij is dikwijls een barbaar genoemd en waarschijnlijk niet geheel ten onrechte. Maar althans één feit pleit in zijn voordeel: toen de troepen der Compagnie aankwamen in Boeloewaijo, dat de Koning verlaten had na bevel gegeven te hebben al de Koninklijke Kralen te vernietigen, toen vonden zij de twee in de stad gebleven Engelschen, Fairbairn en Usher, ongedeerd en hun eigendom onaangetast. Deze mannen hadden vertrouwd op Lobengoeloe's belofte van bescherming en hij had woord gehouden. (C. 7290, p. 35). Lobengoeloe moge een barbaar geweest zijn, maar niet zonder eergevoel.

HOOFDSTUK LVIII

Opstand der Matabelen

De Matabele-stam geheel ten-onder gebracht

23 Mei 1894 Overeenkomst tusschen het Britsche Goevernement en de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie aangaande de administratie van Matabeleland en Mashonaland.

1896 Opstand der Matabelen.

Zij worden door de Gecharterde Compagnie, door het Britsche Goevernement gesteund, geheel ten-onder gebracht.

De Britsche Regeering had bepaald, dat de toestand na den oorlog zou worden geregeld door den Hoogen Commissaris, en dat de onderhandelingen „onder zijn volledige contrôle" zouden zijn, al zou hij niet nalaten volle overweging te schenken aan de inzichten en de wenschen der Compagnie. (C. 7290, pp. 2, 3). Niettegenstaande deze bepaling ging Dr. Jameson bijna onmiddellijk na zijn occupatie van Matabeleland en nog vóór Lobengoeloe's dood, aan het uitleggen van steden of dorpen, Boeloewaijo onder andere, geheel alsof de Compagnie door het toebrengen van een nederlaag aan de Matabelen, uitsluitend eigenaar van den grond was geworden, en ook alsof het Britsche Goevernement niet bestond of niet telde. Berichten over dit optreden verschenen in de Engelsche pers en lokten van Lord Ripon een protest uit. (C. 7290, p. 24). Daarop antwoordde

Jameson, dat geen steden waren uitgelegd; „slechts werd de ligging van toekomstige steden overwogen" (C. 7290, p. 36). Ondertusschen ontstonden en groeiden die steden!

Op 23 Mei 1894 evenwel kwam het tot een „Overeenkomst tusschen Harer Majesteits Goevernement en de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie". Deze overeenkomst liet de administratie van Matabeleland en Mashonaland over aan deze Compagnie, en verleende haar het recht tot aanstelling van een administrateur en een Raad, en aan dezen zoowel wetgevende als rechterlijke macht. De Hooge Commissaris had evenwel de regulaties goed te keuren, voordat zij kracht van wet verkregen, en de Secretaris van Staat behield zich het recht van veto voor, zoowel ten aanzien van de regulaties als van de aanstellingen der Compagnie.[1])

„Het is niet de bedoeling," schreef Lord Ripon, „dat het nieuwe stelsel van administratie in de plaats zal komen van Harer Majesteits Besluit in Rade van 9 Mei 1891, nòch ook in plaats van het Charter der Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie van 29 October 1889, maar het moet in verband met deze Documenten beschouwd worden als een uitbreiding en hervorming van het bestaande stelsel van administratie" (C. 7383, pp. 16, 17).

Inderdaad, „uitbreiding en hervorming" waren van noode. Volgens het oorspronkelijke Charter had de Compagnie concessies te verkrijgen voor de uitoefening van zekere rechten, die haar onontbeerlijk waren. In plaats van dit te doen, had de Compagnie

1) De volledige tekst van deze Overeenkomst is opgenomen in C. 7383, pp. 11—15.

Lobengoeloe uit den weg geruimd en dus, als de Compagnie nu zulke rechten wilde verkrijgen, moest dat op andere wijze geschieden dan op grond van concessies. Daarom werden de bestuursrechten, die de Compagnie zich eerst had toegeëigend, nu officiëel aan haar toegekend.

De Matabelen waren met den nieuwen toestand verre van tevreden. Sydney Buxton had op 9 November 1893 in het Lagerhuis uit naam der Regeering verklaard, dat

„de oorlog geen verdelgings- of uitdrijvings-oorlog zou worden; er moest een eind gemaakt worden aan het bestaande militaire systeem, maar er bestond geen voornemen of wensch om de inboorlingen uit het land te jagen, of om hen anders dan menschelijk, genadig en rechtvaardig te behandelen; en tot welke regeling men ook zou komen, op den voorgrond zouden steeds behoorlijke waarborgen staan voor hun bescherming en hun rechten" (C. 7383, p. 16).

Schoone woorden; in werkelijkheid echter was het geheel anders gesteld. Bryden, een hevig Imperialist, zegt er van:

„Aan lagere beambten werden op zorgelooze en onverstandige wijze aanstellingen gegeven; gevallen van tirannie en onrecht kwamen voor; vele inboorlingen hadden gegronde redenen om over hunne behandeling ontevreden te zijn" (p. 252).

Het gevolg was een opstand, zoodra de Matabelen daartoe de kans schoon zagen. En die kans kwam toen Dr. Jameson in 1895 Matabeleland van politie ontblootte, om die te gebruiken voor een inval in de Transvaal.

De oorzaken van dezen opstand werden uitvoerig uiteengezet door Sir Richard Martin, die uit hoofde van zijn groote ondervinding in Zuid-Afrikaansche inboorling-zaken, door het Britsche Goevernement werd aangewezen om daarnaar een onderzoek in te stellen. Hij rapporteerde (16 Januari 1897):

„1. Dat dwang-arbeid zonder twijfel bestond in Matabeleland, zoo niet in Mashonaland.

„2. Dat werkkrachten door de verschillende Naturellen-Commissarissen werden verschaft voor de onderscheidene behoeften van het Goevernement, mijn-maatschappijen en particuliere personen.

„3. Dat de Naturellen-Commissarissen eerst beproefden werkkrachten te verkrijgen door de Indoena's, maar wanneer zij op die wijze er niet in slaagden, dan gebruikten zij geweld" (C. 8547, p. 6).

Sir Richard Martin berichtte ook dat na den oorlog van 1893, de Gecharterde Compagnie „als overwinnaar aanspraak had gemaakt op al het vee in het land als het eigendom van den Koning", volgens hem een fout, die de inboorlingen „nimmer zouden vergeven of vergeten" (C. 8547, p. 9).

Kapitein Younghusband, speciale correspondent van de Londensche *Times*, schrijft in zijn boek *South Africa of Today:*

„Alle kenteekenen van een gezag dat nooit geheel vasten voet gekregen had, werden [ten behoeve van Jameson's inval in de Transvaal] aan het land onttrokken; en het volk [de naturellen], dat niet met takt en medegevoel maar integendeel, met hardheid en ruwheid was behandeld, kwam in opstand. Zij zagen hun zoogenaamde regeerders zonder eenige middelen tot uitoefening van gezag; en zij zagen velen hunner weerloos in hun macht, die hen meer als redelooze

dieren dan als menschelijke wezens behandeld hadden.... De blanken werden gewikkeld in een strijd op leven en dood met een woesten vijand, die niets gaf om een menschelijk leven. De wreedaardigste gevoelens werden aan beide zijden gewekt, en daden van weerwraak werden gepleegd, waaraan niet velen later gaarne in kalmte zouden willen terugdenken" (pp. 186, 187).

De worsteling, die in Maart 1896 begon, hield aan tot Augustus daaraan volgend. Het was een ware verdelgings-oorlog en de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, krachtdadig ondersteund door het Britsche Goevernement, behield natuurlijk de bovenhand. De Matabelen werden geheel ten-onder gebracht, en sinds dien heeft de Compagnie de vrije hand gehad in het gebied van Koning Lobengoeloe. Als een commerciëele onderneming moge zij al of niet op succes bogen — als een gecharterde Compagnie is zij dienstbaar geweest aan het doel, dat Groot-Brittanje voor oogen stond: het binnendringen in Afrika's binnenlanden en het terugdringen van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Eindelijk dan waren de Republieken in Zuid-Afrika geheel ingesloten. Afgesneden van de zee, beroofd van een haven, beroofd van grondgebied dat haar rechtens toekwam, verstoken van grondgebied dat het hare had moeten worden, als goede trouw had voorgezeten. Geen mogelijkheid van een neutrale verbinding met de buitenwereld, dan door Portugeesch gebied, dat zoo goed als overgeleverd was aan Engeland's genade.

Nu rest ons nog de taak om, in een volgend werk, uiteen te zetten hoe Groot-Brittanje, door

in zaken van inwendigen aard dezelfde wegen te volgen, als toen zij de Republieken buiten hare grenzen tot lamheid sloeg, nogmaals in haar misdadig opzet slaagde, en de Boeren beroofde van hun zoo moeilijk gewonnen, wel-verdiende onafhankelijkheid.

BIJLAGEN

Bijlage Q.
(*zie p.* 5).

Het is den schrijver niet mogen gelukken de oorspronkelijke traktaten door de Boeren in 1846 en 1855 met de Swazies gesloten, in handen te krijgen. In het archief der Zuid-Afrikaansche Republiek, waaruit in de Engelsche oorlogen vele documenten zijn verdwenen, waren zij niet te vinden. Van het traktaat van 1855 was nòch daar, nòch elders een afschrift te bekomen. Slechts is dit gelukt met het traktaat van 1846, waarvan een kopie voorkomt in de nagelaten papieren van President Burgers. Deze kopie, door Burgers eigenhandig vervaardigd, en als letterlijk gewaarmerkt door hemzelven en buitendien door Th. M. Tromp, Fritz Stiemens en C. G. de Villiers, luidt als volgt: [1])

„Ik ondergetekende Masoas Koning der Solas [2]), soon van Siepossa verklaaren by desee wel en wettig voor Altoos te hebben afgestaan al het Land Synde Myn Wettig eigendommen dat door myn Vader Sepoessa overwonnen syn geleegen van Daar Ohrigstat noort Waarts tot aan de olie-Vansrivier op in (en) af tot aan de Lyn van delleegoabaay. Suyds Waards tot an de Krokkiedelrievier West Waards tot aan ElandsSpruiyd en tot aan de 26st graats lyn Oost Waards tot alwaar Krokkedelrievier in Kom Matie Loop in tot aan de Lyn van dellegoabaay ten Diensten Van de hollandse Suyd afriekaansche natie di tans binnen dat grond syn en di nog in Vervolg door de Wettig gesag onder hun ter in Woneg sal geperMieteerd worden en dat wel Voor een getal

1) Een in kleinigheden afwijkende kopie komt voor in Lion Cachet's *Worstelstrijd der Transvalers*, pp. 300, 301.

2) Men herinnere zich, dat de Swazies behooren tot den Zoeloe-stam.

van 100 Aanfok beesten di aan Myn of te Myn Wettig opVolger sal moeten betaald worden in twee Paayhen Als de 1st 50 stuk heeden over een maand Dito 50 over twee jaren.

Aldus gedaan te Kjakaskraal geleegen Aan omkom Mas

Op De 25 July 1846

Koning der Soities

Als getuigen

Merk X Masous
Kappietieyn

Merk X Makienkkaan
Kappeteyn

Merk X Samkoeba regerende en
koneg plaas

Merk X Mandaba
Kappetyn

Jacob Lotter

J. H. Breytenbach

P. J. Coitser

J. Rensburg

W. J. Yeubert

L. De Jager V. net

J. C. Steyn V. net

J. M. de Beer V. net

Op de achterzijde van het document komt het volgende voor, dat, naar men ziet, niet alleen betrekking heeft op het traktaat van 1846, maar ook op dat van 1855:

„De eerste paai is afbetaald volgens acoord maar de 2e paai is door verschillende verhinderingen later betaald in January 1856 tegelijkertijd met de betaling Der Koopschat van de door my verkochte anderen groenden volgens Koopbrief van dato 21 July 1855 en erkennen ik dus geheel voldaan te syn hebbende ik de laatste beesten ontvangen van den WEd Heer W. F. Joubert Kommendant Generaal en hetwelk wy erkennen en met onse naamteekening bevestigen.

Aldus gedaan te Labankoba
Den 5 Vebruary 1860
Merk X Maloenke per order van Omzwas
Merk X Sanbangla Kapetyn
Merk X Jago — Kapetyn
Merk X Santlant Kapetyn
Merk X Omglagla Kapetyn
Merk X Maloy Kapetyn
Merk X Kampeuwp Kapetyn
Merk X Kampa Kapetyn

Aldus gedaan in onze tegenwoordigheid ter plaatse en op datum als boven — en verklaren wy dat de boven staande hantteekening werkelyk door de genoemde kaffer koing Syn Kapetyns geteekend en zy de waarheid van de bovenstaande verklaring wegens de betaling der koopSom bekend syn daar sulks hun voorgelezen is.

W. J. Joubert
C. generaal

Als getuigen
F. J. Joubert
G. H. Joubert

Theal schrijft in Vol. VI van zijn *History of South Africa* over het traktaat van 1855 het volgende:

„In 1855 stonden de Swazies aan de Zuid-Afrikaansche Republiek een smalle strook lands af langs den noordelijken oever van de Pongola tot aan het Lebombo-gebergte, met het doel een bevolking van blanken tusschen zichzelf en de Zoeloe's te plaatsen."

Bijlage R.
(*Zie p.* 6.)

OVEREENKOMST

Of nadere verstandhouding aangegaan tusschen GERHARDUS MARTHINUS RUDOLPH en CHRISTIAAN JACOBUS JOUBERT als afgevaardigden en vertegenwoordigers van het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek, ter eenre, en

UMBANDENE aangenomen en gekozen en daartoe op authoriteit der Regeering door gemelde afgevaardigden aangesteld als Opperhoofd en Bestuurder der Amaswasie Stam, en verdere ondergeteekende Regenten van de gezegde Amaswasie Stam ter andere zijde, welke op heden zijn overeengekomen in hunne gezegde hoedanigheid als volgt:

Artikel 1.

De genoemde afgevaardigden GERHARDUS MARTHINUS RUDOLPH en CHRISTIAAN JACOBUS JOUBERT in hunne hoedanigheid als voormeld waarborgen en verzekeren aan de Amaswasies en hun genoemd opperhoofd en Regenten, het vrij en onbelemmerd bezitregt en eigendom van de door hen bewoonde gronden, te weten, binnen de hieronder nader omschrevene bakens en lijnen die op kaart gesteld zijn of zullen worden binnen de grenzen van deze Republiek gelegen, zonder eenige bemoeijing van de zijde der Regering der gezegde Republiek.

Artikel 2.

De genoemde afgevaardigden waarborgen verder aan de Amaswasies voornoemd het vrij en onbeheer bestuur hunner zaken en de Regering hunner Onderdanen of Ondergeschikten volgens en overeenkomstig hunne wetten en gebruiken in zooverre dezelve menschelijk, billijk en houdbaar zijn.

ARTIKEL 3.

Genoemde afgevaardigden waarborgen verder aan de gezegde Amaswasies bescherming hulp en assistentie bij eenigen aanval of onwettig geweld hun aangedaan, van of door wien ook, altoos met dien verstande dat zij geen regt zullen hebben oorlogen aan te gaan zonder verlof der Regering van de Zuid-Afrikaansche Republiek of eenige moorden te plegen.

ARTIKEL 4.

Het gezegde opperhoofd en regenten ter andere zijde erkennen en bekrachtigen opnieuw, alle vroegere reeds gedane afstand van grondgebied of territoriale regten, gedaan door wijlen het opperhoofd AMASWASIE en zijne voorgangers, in zooverre als dezelve uitgestrekt zijn, van welke regten en grondgebied de aan hen gewaarborgde grond een gedeelte is.

ARTIKEL 5.

Gezegd opperhoofd en regenten nemen aan en verbinden zich te zijn en voortaan te zullen zijn onderdanen en gehoorzame dienaren van het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek met voorbehoud hunner voorgemelde regten van vrij beheer en onbelast bestier hunner onderdanen of inwoners, zoolang zij zich gedragen overeenkomstig deze bepalingen.

ARTIKEL 6.

Gezegd opperhoofd en regenten en de Amaswasies verbinden zich en nemen aan als getrouwe onderdanen te zullen medewerken, tot bescherming en verdediging van dit grondgebied in de Zuid-Afrikaansche Republiek en waar en wanneer zij zullen opgeroepen worden door gezegd Gouvernement, gewapenderhand te zamen met de burgers van den Staat de vijanden van denzelven te zullen bevechten.

ARTIKEL 7.

Genoemd opperhoofd en regenten verbinden zich en beloven binnen den aan hen gewaarborgden grond alles te zullen aanwenden wat tot bevordering en verbetering van handel en nijverheid zullen strekken, dientengevolge protectie te zullen geven aan alle handelaren die met Licentien van deze Regering voorzien aldaar handel zullen drijven. Genoemd opperhoofd en regenten verbinden zich ook alle door de Regeering gevraagde en bij hen gevlugte misdadigers op te sporen en aan het geregt over te leveren.

ARTIKEL 8.

Gezegd opperhoofd en regenten nemen aan en verbinden zich, om even als door geheel de Republiek en alle andere landen handels- en andere wegen te beveiligen, te verbeteren en vrij en onverhinderd te laten tot algemeen nut, als ook het maken van spoorwegen.

ARTIKEL 9.

Gezegd opperhoofd en regenten verbinden zich dat wanneer de Regering der Zuid-Afrikaansche Republiek het noodig mogt achten een ambtenaar als opzigt in hun midden aan te stellen, zij zoodanig besluit zullen gehoorzamen.

Aldus gedaan en geteekend te LUDIDI, hoofdstad der Amaswasies op heden 1sten dag van Julij 1875.

G. M. RUDOLPH.
C. J. JOUBERT.

UMBANDENE	his	X	mark,	Chief.
ZANDHLANE	„	X	„	Regent.
MALOOI	„	X	„	„
UMPEKELELE	„	X	„	„
MATAPHEHI	„	X	„	„
UMBOVANE	„	X	„	„
LEMBETELE	„	X	„	„

DABAMBI	his	X	mark,	Regent.
GNABENE	„	X	„	„
ZEHONJANE	„	X	„	„
MALOOI	„	X	„	„
JACOVE	„	X	„	„
GEORGI	„	X	„	„
MAKATHELEKA	„	X	„	„
DABAKOCOMBE	„	X	„	„
BOSONGO	„	X	„	„
GAKYANE	„	X	„	„
KONKOME	„	X	„	„

OMSCHRIJVING

van bakens en lijnen van gronden in voorgaande overeenkomst door de Regering der Zuid-Afrikaansche Republiek gewaarborgd en verzekerd aan de Amaswasies en hun opperhoofd Umbandene en regenten vermeld in voorgaande overeenkomst op dezen dag van Julij 1875 te weten:

BAKEN No. 1. — Genomen boven voor de onderste poort van Commatie onderkant het wit kopje van daar Z Z W naar

BAKEN No. 2, opgerigt op de Rand van Commatie aan de Z zijde op een wit klip kopje van de bovenzijde van de onderste poort van daar ZW naar

BAKEN No. 3, aan de overzijde van Klein Usutu rivier aan de NO zijde op de hooge Rand op een gladde klip kop (opgerigt) van daar ZW naar

BAKEN No. 4, aan de NO zijde van de rivier Piloos op een gladde klip kop waar vele groote losse klippen liggen nabij de rivier van daar met een regte lijn ZW naar

BAKEN, No. 5, opgerigt op de Rand op een groote platte klip aan de ZW zijde der rivier Piloos aan de Z zijde van een kop van daar ZW met een regte lijn naar

BAKEN No. 6, genomen op het hoogste van een gladde klip kop door de kaffers genoemd Lilanke aan de ZW zijde der rivier Umtoelo van daar ZW bij Z naar

BAKEN No. 7, Aan de Z zijde van de groot Usutu rivier op de rand van genoemde rivier een groot klip regt opstaande op een groote gladde klip van daar ZW bij Z naar

BAKEN No. 8, op de hoogste punt van de hooge houtboschkop aan de N zijde van de Ungwempezi rivier aan de ondereinde van de tweede poort van gezegde rivier van daar ZZW over de hooge Rondekop aan de Z zijde van Umgwempezi naar

BAKEN No. 9, opgerigt van klippen op de hooge platte Rand aan de O zijde (afloopwaters naar Umgwempezi) en van daar Z by O naar

BAKEN No. 10, op de punt van een hooge kop door de kaffers genoemd Bulinde op de rand aan de W zijde van de rivier Hlozana van daar met een kromme lijn tegen het noorden naar de tweede groote kop aan de N zijde van Hlozana en van daar naar de derde Rondekop aan de O zijde van Hlozana (losse klippen) van daar op de bult langs tot naar een lang wit kopje waar opgerigt is

BAKEN No. 11, op de Z punt van dat kopje is een oude klipmuur aan de Z zijde van Hlozana en de N zijde van Assigaai rivier en van daar ZO by Z naar

BAKEN No. 12, als baken genomen ZO zijde van Assigaai rivier op de N punt van de berg op een krans aan de poort van daar ZO naar

BAKEN No. 13, —

(w. g. als vorengaande overeenkomst).

Bijlage S.
(*Zie p.* 23)

(VERTALING)

Kantoor van het Swaziland Goevernements-Comité.
Embekelweni, 21 October 1889.

Weledel Gestr. Heer,

In voldoening aan uw verzoek en overeenkomstig een Besluit, genomen op een Vergadering van het Comité op 3 dezer, heb ik de eer hierbij in te sluiten Lijsten van Concessies voor Mineralen en Monopolies [1]), verleend door wijlen den Swazi-Koning Oembandien.

Ik heb de eer enz.
H. E. Gilbert.
Secretaris.

Den Weledel. Gestr. Heer
Staatsprocureur,
Pretoria.

LIJST VAN MONOPOLIES.

Naam:	Uitsluitend recht voor:
1. Amoretti, A.	IJzersmelterijen.
2. Baily, W. H.	Handelsdepôt.
3. Bennett, J. J.	Distilleerderijen.
4. Bremer, A.	Invoer van koopwaren.
5. Colenbrander, J.	Handelsdepôt.
6. Cohen, N. H.	Inkomende rechten.
7. ditto	Munt.

1) De lijst der concessies voor mineralen is hier weggelaten.

8.	Cohen, N. H.	Invoer van tabak.
9.	ditto	Invoer van cement.
10.	ditto	Machinerie en gereedschappen.
11.	Campbell, R. M.	Stoomkracht.
12.	Carter.	Verkoop van sterken drank te Ruby Creek.
13.	Dacomb.	Kanalen en binnenlandsche scheepvaart.
14.	Ewing, A.	Malen en stampen.
15.	Eckersley, F.	Minerale bronnen.
16.	Ferreira, G. F.	Slachterijen en bakkerijen.
17.	Forbes, F. W.	Electriciteit.
18.	Forbes Reef, G. M.	Het handeldrijven op zekeren concessie-grond.
19.	Frazer, J.	Handelsdepôt.
20.	Gordon en Prosser.	Goud en zilver. Behandeling met het chlorination-proces.
21.	Gordon, C.	Zilvererts. ditto ditto.
22.	ditto	Uitpersing van oliën.
23.	Gama, J.	Havens en bruggen.
24.	Harrington en Cohen.	Oprichting van centrale molens.
25.	Harrington, J. R.	Posterijen.
26.	ditto	Uitgifte van Licenties.
27.	ditto	Steden en dorpen.
28.	ditto	Vervaardigen en invoeren van diamantboren en machinerie voor het boren van rots.
29.	(Vervallen)	
30.	Henwood, J. C.	Handelsdepôt.
31.	Johnstone, J.	Ontginning van [?]
32.	King.	Procureur.
33.	Lissack, E.	Vendu- en marktmeester.
34.	ditto	Photographie.
35.	ditto	Agent voor Concessie Swazi-Koning.

36. Major [?]	Handelsdepôt.
37. Maber en Freeman.	ditto
38. Maber, G.	Boekdrukkerij.
39. McNab, R.	Leerlooierij.
40. ditto	Gepatenteerde geneesmiddelen.
41. ditto	Houthakken langs de Pongola.
42. Middleton en Stuart.	Wedrennen.
43. Prosser, W.	Behandeling van ertsen naar het systeem Jullien.
44. Mrs., Parr.	Restauratie-lokalen langs de spoorwegen.
45. Parkinson, G. E.	Handelsdepôt.
46. Rathbone en Shepstone.	Dynamiet en ontplofbare stoffen.
47. Rathbone en Adamson.	Handelsdepôt.
48. Rathbone, T. B.	ditto
49. Renny-Tailyour.	Fabricatie van cement.
50. Simpkins, S. M.	Verkoop van drank op de Horo-Concessie.
51. Steijn, J. en anderen.	Spoorwegen.
52. Stone en Ewing.	Uitleggen van steden en Handelsdepôt.
53. Thorburn, M. T.	Gas.
54. ditto	Drukken en uitgeven van Goevernementscourant.
55. Thorburn, J.	Landmeten.
56. ditto	Handelsdepôt.
57. ditto	Bankwezen.
58. Thorburn en Town.	Behandeling van tailings en concentraten.
59. Tod Player.	Oprichten van schutten voor vee.
60. Thorburn, J.	Invoer van sterken drank.
61. Verall, C. H.	Banken van leening.

62.	Wyld en Cie.	Glaswerk, en aanbouw van katoen.
63.	Wyld, J. H.	Fabricatie en invoer van vuurwapenen, zeep en kaarsen.
64.	Wilson, G. D. W.	Loterijen en sweepstakes.
65.	Wells, M.	Hout- en grond-ontginning.
66.	ditto	Kwikzilver.
67.	ditto	Alle soorten van verzekering.

Bijlage T.
(*Zie p.* 41)

(*Uit de Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek van 25 April 1888*).

CONTRACT

Tusschen *Zambaan* (*Njane*) Opperhoofd van de Njanheniestam op Lebombo en de heeren Joachim Johannes Ferreira en Ferdinand August Lammerding te wijk Piet Retief, Zuid-Afrikaansche Republiek.

I.

Ik Zambaan (Njane) met advies en consent van mijne Raadsmannen verklaar hiermede vrijwillig in de tegenwoordigheid van vele getuigen wel en wettig af te staan en over te maken aan gemelde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding en aan hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden mijn Land gelegen op en aan de oostelijke zijde van Lebombo, zoodat zij voortaan in mijn Land de alleenige, vrije en uitsluitelijke regten zullen hebben, te weten:

Het handelsregt, voorregt met het regt om landerijen te maken, het regt op water, het regt op veeweide, het regt op de houtbosschen, het jagtregt, het regt om wegen door het land te maken, het regt winkel of winkels, fabriek of fabrieken op te zetten en het regt op alle metalen, mineralen en edelgesteenten.

II.

Dat de gezegde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding, hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden, zich verpligten, het Opperhoofd Zambaan (Njane) en zijnen aanhang met raad en daad bij te staan tegen hunne naburige volksstammen (natiën).

III.

Dat het Opperhoofd Zambaan (Njane) met toestemming van zijne Raadsmannen aan gezegde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding, hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden, hiermede verder het regt geeft en gewillig is, te eenigen tijd, wanneer zij het mogen verkiezen, de Regeering van Zijn Land aan eene beschaafde Mogendheid over te maken.

IV.

Het Land van het Opperhoofd Zambaan (Njane) is gelegen en begrensd als volgt:

te beginnen alwaar de Pongolorivier door de Lebombo loopt en met de Pongolorivier af tot waar de Wantantisaspruit in de Pongolorivier loopt, van daar met de Wantantisaspruit op tot haar oorsprong in de Umhlahlanek, van daar op de hoogste punt van Lebombo en met de waterscheiding van Lebombo tot aan het Pongolorivier; — verder het veroverde stuk grond van Manabo aan de oostelijke zijde van de Pongolorivier, nu door Zambaan (Njanes) volk bewoond.

Aldus overeengekomen, gecontracteerd en gedaan op de Kraal van het Opperhoofd Zambaan (Njane) op heden den zestienden (16den) dag van maand September Eén duizend acht honderd zeven en tachtig in de tegenwoordigheid van de mede-ondergeteekende getuigen.

Merken: ZAMBAAN + zijn merk.
NJATIE + do do.
UTSHANINIE + do do.
SIKWE + do do.
J. J. FERREIRA,
F. A. LAMMERDING.

Getuigen: J. C. VAN ROOIJEN.
BOHLOZA, genaamd Windvogel + zijn merk.
SANDANESWE + zijn merk.
SEBAMU + do do.

Wij de ondergeteekenden verklaren hiermede, dat bovenstaande Contract behoorlijk door de heeren J. J. Ferreira en F. A. Lammerding aan het Opperhoofd Zambaan (Njane) en zijne Raadsmannen in de Kaffertaal vertaald is in onze tegenwoordigheid.

J. C. VAN ROOIJEN.
BOHLOZA, genaamd Windvogel + zijn merk.

CONTRACT.

Tusschen UMBEGISA, Opperhoofd van de Umgomozulustam op Lebombo en de heeren Joachim Johannes Ferreira en Ferdinand August Lammerding te wijk Piet Retief, Zuid-Arikaansche Republiek.

I.

Ik Umbegisa met advies en consent van mijne Raadsmannen verklaar hiermede vrijwillig in de tegenwoordigheid van vele getuigen wel en wettig af te staan en over te maken aan gemelde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding en aan hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden mijn Land op en aan de oostelijke zijde van Lebombo, zoodat zij voortaan in mijn Land de alleenige, vrije en uitsluitelijke regten zullen hebben, te weten: het handelsregt, voorregt met regt om landerijen te maken, het regt op water, het regt op veeweide, het regt op de houtbosschen, het jagtregt, het regt om wegen door het land te maken, het regt winkel of winkels en fabriek of fabrieken op te zetten en het regt op alle metalen, mineralen en edelgesteenten.

II.

Dat de gezegde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding, hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden zich verpligten, het Opperhoofd Umbegisa en zijnen aanhang met

raad en daad bij te staan tegen hunne naburige volksstammen (natiën).

III.

Dat het Opperhoofd Umbegisa met toestemming van zijne Raadsmannen aan gezegde J. J. Ferreira en F. A. Lammerding, hunne erfgenamen, opvolgers of regtverkrijgenden hiermede verder het regt geeft en gewillig is, te eenigen tijd, wanneer zij het mogen verkiezen, de Regeering van zijn Land aan eene beschaafde Mogendheid over te maken.

IV.

Het Land van het Opperhoofd Umbegisa is gelegen en begrensd als volgt:

te beginnen aan de Zuidzijde bij de oorsprong van de Wantantisaspruit in de Umhlahlanek, met de Watantisaspruit af tot in de Umpongolo-rivier (zijnde de grenslijn tusschen Umbegisa's Land en het Opperhoofd Zambaan Njane op Lebombo) van daar met Umpongolo-rivier af tot in Usuturivier, van daar met Usuturivier op tot aan de waterscheiding van Lebombo van daar met de waterscheiding van Lebombo tegen Zuiden tot aan de Wantantisaspruit (zijnde de grens tusschen Umbegisa's Land en Amazwazieland) of aan de grens van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Aldus overeengekomen, gecontracteerd en gedaan op Kwakwenie in de wijk Piet Retief, Zuid-Afrikaansche Republiek op heden den twee en twintigsten dag van de maand Augustus, Een duizend acht honderd zeven en tachtig, in de tegenwoordigheid van de mede-ondergeteekende getuigen:

Opperhoofd	UMBEGISA	X	zijn merk.
Kapitein (Induna)	UMSIKISIKIE	X	do.
do.	UMSELO	X	do.
do.	MAKONJELA	X	do.
do.	MAKATJANA	X	do.
	J. J. FERREIRA.		
	F. A. LAMMERDING.		

Getuigen:

SETAMBI X zijn merk.
UMHLAHLO X do.
SLUMELA X do.
J. C. VAN ROOIJEN.

Wij de ondergeteekenden verklaren hiermede het bovengenoemde contract behoorlijk door de heeren J. J. Ferreira en F. A. Lammerding aan het Opperhoofd Umbegisa en zijne Raadsmannen in de Kaffertaal vertaald is in onze tegenwoordigheid.

merk van X BOHLOZA, genoemd Windvogel.
do do X UMTJILO, genoemd Stuurman.
J. C. VAN ROOIJEN.

Bijlage U.
(*Zie p.* 52)

TELEGRAM

VAN STAATSPRESIDENT, PRETORIA.

AAN ZIJNE EXCELLENTIE DEN HOOGEN COMMISSARIS, KAAPSTAD.

3-5-89. Met betrekking tot de landstreken ten Noorden en ten Oosten van deze Republiek, heb ik de eer Uwe Excellentie het volgende mede te deelen, dat ik U verzoek te willen overbrengen aan Harer Majesteits Gouvernement.

Deze Regeering wenscht aan Harer Majesteits Gouvernement voor te stellen de volgende vriendschappelijke regeling omtrent bedoelde landstreken. Deze Regeering is genegen om terug te trekken de aanspraken dezer Republiek op de landstreken ten Noorden van deze Republiek en hare protesten die landstreken betreffende, op voorwaarde dat Harer Majesteits Gouvernement zich terugtrekt ten Oosten van deze Republiek in Swazieland, het gebied van Zambaan en Umbegisa en Amatongaland, de Kosibaai ingesloten. Deze Regeering zal haar invloed gebruiken om in dat geval de plannen van Harer Majesteits Gouvernement tot uitbreiding in Bechuanaland en Matebeleland te ondersteunen, terwijl deze Regeering dan hetzelfde van Harer Majesteits Gouvernement ten Oosten dezer Republiek zou verwachten. Deze Regeering heeft daarmede niet de bedoeling de zelfregeering van den Swaziekoning weg te nemen. De Regeering is tot dit voorstel gekomen door haar streven naar eene vriendschappelijke regeling, tevens in het oog houdend de onmogelijkheid waarin dit Gouvernement door de aardrijkskundige ligging van Swazieland verkeert om ooit toe te stemmen dat Swazieland met of zonder toestemming van den Swazie-

koning in de toekomst, wanneer noodzakelijk, zou komen onder eene andere Regeering dan die dezer Republiek. Indien dit voorstel een gunstige overweging bij Harer Majesteits Gouvernement mocht vinden, dan stelt deze Regeering zich voor om tot meerdere tevredenheid van de Naturellen, thans aan onze noordelijke en noordwestelijke grenzen, nadere voorstellen te doen omtrent kleine wijzigingen in die grenslijnen.

Bijlage V.
(*Zie p.* 100)

ROOIPOORT, KLEIN VRIJSTAAT 1.11.88.

Aan ZIJN HED. den STAATS-PRESIDENT en Ed.Achtb. Leden van den UITVOERENDEN RAAD, Zitting houdende te Pretoria.

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, Voorzitter en Leden van het Bestuur van een gedeelte van Amazwazieland, bekend onder de naam van Klein-Vrijstaat, alsmede de Ingezetenen derzelve.

Dat genoemde stuk grond door den Amazwazie Koning Umbandine in het jaar 1876 aan de Heeren J. J. Ferreira en Jan Maritz verkocht werd en sedert dien tijd verscheidene burgers van de Z.A.Republiek hun woning aldaar genomen hebben.

Dat zij gedurende de Vrijheidsoorlog opgecommandeerd werden en vrijwillig de zelfde dienst gedaan hebben als eenig ander burger van de Z.A.R.

Dat zij echter verstoken waren geweest van te kunnen deelen in de regten met de burgers der Z.A.R. b.v. a. In het brengen van hun zaken en geschillen voor Landdrost en Veldcornet. b. In de bevestiging van Huwelijken.

Dat zij daartoe verplicht waren onder hun een bestuur te kiezen in hun klein grondgebied teneinde order en regel daar te stellen. Dat zij verder de Ed.Achtb. Leden van den Uitvoerenden Raad willen herinneren dat zij vroeger Burgers van de Z.A.R. geweest waren en ofschoon van hun Moederland door hun eigen toedoen afgesneden, zij nog steeds getrouwe burgers der Z.A.Republiek zijn.

Dat Umbandine Koning der Amazwazies steeds geweigerd heeft om met de ondergeteekenden iets te doen te hebben, en zelfs door hem aan ons verklaard werd, dat hij (Umban-

dine) over geen witte menschen wil regeeren. De Koning wilde niet eens gedoogen dat van zijn onderdanen inbreuk zouden maken op genoemde 'grondgebied en ook geen een toelaten er op te wonen.

Dat Umbandine schriftelijk afstand heeft gedaan van genoemde Grondgebied met datum 27 October dezes jaars.

Redenen waarom zij eerbiedelijk, doch dringend verzoeken, dat het de Ed. Achtb. Uitvoerende Raad moge behagen, stappen te nemen genoemde Grondgebied hierin vermeld over te nemen, te meer daar de Koning Umbandine afstand van genoemde Grondgebied heeft gedaan, en zelfs in zijn schriftelijke afstand verzoekt dat zulks geschieden mogt (zie schriftelijke afstand hierbij).

En indien het de Ed. Achtb. Uitv. Raad moge behagen aan hun verzoek hierin vermeld te voldoen, dat dan de ingezetenen van genoemde grondgebied, hunne gronden, die zij gekocht heeft of gekregen hebben, zullen behouden als hun wettig eigendom, en dat zij van de Regeering der Z.A.R. transport van hun eigendom kosteloos verkrijgen zullen.

Dat wij inwoners van meergemelde Klein-Vrijstaat van Belasting vrij zal zijn tot op datum van annexatie en verder dat wij er alle voorregten van Burgers zal deelen, wanneer wij geannexeer zijn.

't welk doende eenige leden van Bestuur
J. J. BEZUIDENHOUT, Voorzitter
W. A. DU PLESSIS, Lid
en 35 anderen.

27sten October 1888.

UMBEKELEWENI,

Hiermede verklaar ik Koning Umbandine in tegenwoordigheid en met toestemming van mijne Raad dat wij ten volle afstand doen van zekere gedeelte van Amazwazieland ten zuiden en ten oosten, zooals omschreven in Koop-Contract van 10 Junij 1876, verleend aan J. J. Ferreira en

F. J. Maritz en ten noorde met de lijn omschreven en [in] genoemd Koop-Contrak tot waar de wagenpad de Inhlosana kruis bij de huis van J. Steenkamp van daar met de Inhlosana spruit op tot op de nek nabij Makwazie deels baken aan de Z.A.Republiek lijn verder verklaar wij in onze hoedanigheid als boven, dat hierbij aan bovengenoemde J. J. Ferreira opdraag om bij de Regeering der Z.A.Republiek aanzoek te doen om de bovenomschreven grond te annexeeren als een gedeelte van de Z.A.R. om de volgende redenen:

a. Omdat er geen enkel Zwazie onderdaan op wonen.

b. Omdat er reeds zoo vele blanke onderdanen van de Republiek op woonachtig is en ik met mijne raad besloten hebbe niet langer over hen te regeeren. Aldus gedaan en geteekend en plaats en dat als boven in tegenwoordigheid van de mede ondergeteekende getuigen.

Getuigen:	UMBANDINE	X	zijn merk
P. R. HERBST.	SIEKOLA	X	*do*
E. B. DE VILLIERS.	UMJIEBEKA	X	*do*
F. P. FOURIE.	LANSTANA	X	*do*

Hiermede acheveeren wij onderteekende dat bovenstaande document behoorlijk is vertaald door en in onze tegenwoordigheid.

P. G. VERWEY.

Bijlage W.
(*Zie p.* 101)

UIT „DE ZUID-AFRIKAAN EN VOLKSVRIEND"

VAN DINGSDAG 30 DECEMBER 1890

SWAZIELAND

In November l.l. is aan het Britsche Parlement de Conventie over Swazieland voorgelegd, zamen met twee brieven van Sir Henry Loch aan Lord Knutsford, een waarvan ten geleide van het Volksraadsbesluit over de zaak werd gezonden, en met een antwoord van Lord Knutsford aan Z. Excellentie. Conventie en Volksraadsbesluit zijn bekend. Uit de gewisselde brieven willen wij, in navolging van onzen tijdgenoot de *Cape Argus*, het een en ander overnemen. Een dier brieven, van Sir H. Loch aan Lord Knutsford, is gedagteekend 13 Augustus 1890, en begint met er op te wijzen hoe in Mei 1889 President Krüger zelf had voorgesteld dat de Z. A. Republiek alle aanspraken op landen aan haar Noordergrens zou intrekken, mits de Engelsche Regering allen weêrstand liet varen tegen de uitbreiding der Republiek Oostwaarts. Geen antwoord was gezonden, maar Sir Francis de Winton's zending was gevolgd. Toen nu Sir H. Loch in het begin van 1890 geruchten vernomen had over een voorgenomen trek uit de Republiek naar Mashonaland, had hij die geruchten aan President Krüger meêgedeeld, met verzoek dat hij maatregelen zou nemen tegen het inbreuk maken op een gebied dat binnen den kring van Britschen invloed lag. In antwoord hierop zond de President op 18 Februarij een telegram, inhoudende dat men, als vroeger, er op uit scheen om misverstand te zaaijen tusschen Harer Majesteits Regering en die der Republiek, en dat het hem hierom wenschelijk en in het belang van geheel Z. Afrika scheen dat de Hooge Commissaris en hij zelf persoonlijk met elkander bekend zouden worden en alle

aanhangige kwesties bespreken. Dit had geleid tot de zamenkomst aan Blignaut's Pont, op 12 Maart, en daar had men toen allerlei punten omtrent Swazieland enz. besproken. Daarna zullen, volgens Sir H. Loch, nog allerlei onderhandelingen tusschen hem en den President gevolgd zijn, van welke onderhandelingen men intusschen, in het vroegere blaauwboek over de zaak waar wij in der tijd het onze van gezegd hebben, volstrekt niets vindt. Daarentegen is het een bekende zaak dat President Krüger, op zijn eigen grond teruggekomen, aan de burgers die hem omringden verklaarde dat men als goede vrienden gescheiden was, *maar tot geen afdoende schikking was geraakt*. En wie, die zich de ontvangst van het ontwerp van Conventie herinnert dat op 29 Mei door Sir Henry Loch naar Pretoria gezonden werd, zal ontkennen dat, wat er ook te Blignaut's Pont bepraat moge zijn, het ontwerp den President en zijn Raad evenzeer verraste als mishaagde?

Intusschen, het ontwerp werd gezonden, met bijvoeging dat als men op 18 Augustus geen vast bestuur in Swazieland had, de Britsche Regering van een artikel in de Londensche Conventie van 1884 gebruik maken en een Britsch Commissaris in Swazieland aanstellen zou, ondersteund door een krijgsmagt noodig voor het handhaven van wet en orde in het land. Men herinnert zich dat de President eerst geen antwoord zond, en na een later telegram antwoordde dat de Uitvoerende Raad bedenking tegen de Conventie had, en niet wist of zij aan den Volksraad kon worden voorgelegd. „Met het oog op den hoogst ernstigen aard van den toestand", schrijft hieromtrent Z. Excellentie, „in geval de Conventie werd verworpen", had hij het noodig geacht om iemand aan te stellen die met President en Uitvoerenden Raad persoonlijk kon te rade gaan over een schikking „waardoor een handelwijs kon verhoed worden die bijna onvermijdelijk ten slotte tot militaire operaties zou moeten leiden". Sir Jacobus de Wet, tot Harer Majesteit's Agent te Pretoria aangesteld, was ziek. Z. Exc. had zich dus tot den heer Hofmeyr, aanvoerder der Afrikaner Partij

in het Parlement gewend, en deze had, na zich met de zaken bekend gemaakt te hebben, met ware vaderlandsliefde de taak aanvaard om aan de Regering der Z. A. Republiek den ernstigen aard van den toestand voor te houden. Naar aanleiding van voorstellingen van den heer Hofmeyr had Z. Exc. de Rijksregering kunnen raden om toe te geven op verscheiden punten waaraan de Regering der Republiek gewigt hechtte, en waarop men kon inschikkelijk zijn zonder een beginsel te verzaken.

Intusschen was de tijd, waarvoor een voorloopig bestuur in Swazieland was aangesteld, zijn einde nabij, en als nu de Conventie er niet doorging, dan was het noodig om schikkingen te voltooijen voor de politie die Z. Exc. toen aanwierf in Natal om dienst in Swazieland te doen. Tevens zou het dan zijn pligt worden „om Harer Majesteits Regering berigt te geven van de waarschijnlijke gevolgen van het binnentrekken der politiemagt die het gezag van Harer Majesteit's Commissaris in Swazieland zou sterken, en van de noodzakelijkheid *om de militaire magt in Z. Afrika in hooge mate te versterken*, ten einde de politiek van Harer Majesteits Regering te steunen en te verdedigen." Hierom had Z. Exc. er op aangedrongen dat de Conventie op of vóór 8 Augustus zou moeten bekrachtigd zijn, zuilende zij anders vervallen. Om nu onder het artikel in de Londensche Conventie te kunnen handelen, zond hij Majoor Sapte op 29 Julij naar Pretoria, met instructie om, als de onderhandelingen mislukten, aan President Krüger een brief te overhandigen, hem berigtende dat Harer Majesteits Regering hierom handelen zou onder het artikel in kwestie, en hem verzoekende dat ook de Regering der Republiek hare verpligtingen onder de Londensche Conventie zou nakomen. Daarop zou dan Majoor Sapte naar Swazieland moeten gaan, met instructies voor Kol. Martin hoe in de zaak te handelen. Gelukkig werd dit laatste onnoodig, daar de President de Conventie teekende.

„Ik kan", zegt Sir Henry Loch, „niet te veel lof toezwaaijen aan den takt en het oordeel door den heer Hofmeyr in

allen deele aan den dag gelegd in het vervullen van een taak die hij alleen op zich nam *voor het behoud van den vrede* en in het beste belang van de Transvaal en Z.Afrika". Lord Knutsford, in zijn antwoord, betuigt dan ook zijn dank aan den heer Hofmeyr voor hetgeen hij gedaan had om de bezwaren te boven te komen die een schikking in den weg stonden, en om de vriendschappelijke verstandhouding te handhaven die gelukkig bestond tusschen Harer Majesteit's Regering en die der Z. A. Republiek. Maar meer dan Sir Henry Loch, meer dan Lord Knutsford zijn de Z. A. Republiek en al de Europésche Staten van Z. Afrika den heer Hofmeyr dank schuldig voor zijn handelwijs in deze zaak. De *Cape Argus* erkent dit evenzeer als wij. In de Z. A. Republiek moge het gedrag van den heer Hofmeyr, niet door de Regering — want die wist er alles van, — maar door het publiek en de dagbladpers verkeerd opgevat en veroordeeld zijn; maar waarlijk, leest men wat door Sir H. Loch over de zaak geschreven en door ons in vertaling overgenomen is, dan zal men inzien dat juist de Republiek een verpligting aan den heer Hofmeyr heeft zoo als aan weinig anderen; en toch, zij telt onder haar eigen burgers mannen die te velde en in den raad zich ware verdiensten voor haar verworven hebben.

Maar nu een punt waar de *Argus* geen gewag van maakt. Prijzen wij, als hij en als Sir H. Loch, den heer Hofmeyr als den man die den vrede van Z. Afrika gered heeft, wat zullen wij dan zeggen van een man die gereed stond om dien vrede zonder eenige aanleiding in de waagschaal te stellen? President Krüger's aanbod van Mei 1889 was zeer billijk. Naar het Noorden had men in de Republiek steeds de oogen gerigt, maar haar President is gewillig om Engeland te gemoet te komen, en vraagt slechts de vrije hand in Oostelijke rigting. Zonder dat men van dit zijn aanbod in de Kolonie kennis droeg, werd door Sir Gordon Sprigg zoowel als door den heer Rhodes, door onzen toenmaligen Eersten Minister en den man die zijn plaats zou innemen, beiden geboren Engelschen, het plan aangeprezen dat de

President geopperd had. Sir H. Robinson liet zich geheel op dezelfde wijze uit, en zette zoo overtuigend mogelijk uiteen dat door een schikking als deze Engeland's positie in Z. Afrika in het minst niet verzwakt zou worden. Dat nu, in weerwil van dat alles, de Rijksregering een anderen weg insloeg, dat kan men haar niet ten kwade duiden. Goudspeculanten en kooplieden, jingo's en luidjes van Exeter Hall verhieven luide hun stemmen tegen een schikking waardoor men de Z. A. Republiek regt gedaan en de Kolonisten van Z. Afrika bevredigd zou hebben, maar die de onafhankelijkheid der edele Swazie natie opgeheven, voor de herinnering aan Majuba een gevoel van ware vriendschap tusschen Engelschen en Transvalers in de plaats gesteld, en welligt een of ander verloopen Engelschman of quasi-Engelschman de kans zou benomen hebben om door schurkerij zijn zakken te vullen. Naar die stemmen *moet* elke Britsche Regering luisteren, zoo als men, helaas! hier bij ervaring weet, en het was dus natuurlijk dat zij den visch, haar door den President geboden, aannam, maar voor het brood waarom hij vroeg hem zoo al niet een steen dan toch niets dan kruimkens gaf. Een Hooge Commissaris die hart voor Z. Afrika had zou het onaangenaam hebben geacht om zich hiertoe te leenen, al was dit zijn pligt, en hij zou op de zachtst mogelijke wijze gehandeld en bovenal zich van alles onthouden hebben wat naar dreigementen leek. Wat doet echter Sir Henry Loch? Van het gesprokene op een vriendschappelijke bijeenkomst, waartoe President Krüger hem had uitgenoodigd en waar men tot geen afdoende schikking geraakt was, maakt hij gebruik tot het ontwerpen eener Conventie waarvan hij begrijpen kan dat zij de Republiek grieven moet, en voor het geval dat men zich niet terstond naar zijn „zoo wil ik, zoo beveel ik het" schikt, wil hij tal van rooibaatjes laten uitkomen, al zal hij hierdoor den vrede van Z. Afrika verbreken! Men herinnert zich Sir Bartle Frere's gezegde omtrent den soldaat die in de Transvaal den diender zou helpen. Dankbaar zijn wij er voor dat, toen het een jaar later tot den Transvaalschen opstand kwam, de

Rijksregering inzag dat dit niet de manier was om in Z. Afrika een gezonden toestand te scheppen. Maar toen Sir Bartle Frere hier verscheen was de aanhechting der Transvaal aan het Britsche Rijk een voldongen feit; en achtte hij het zijn pligt om in het land de Britsche vlag te handhaven, dan was die handhaving de moeite waard om er, naast den diender, ook den soldaat voor te bezigen. In Swazieland daarentegen stond geen Britsch belang van eenige beteekenis op het spel, en had men, geen afdoende schikking kunnende treffen, de zaken door een tijdelijke aan den gang kunnen houden. In plaats daarvan wordt er niet alleen een dreigement met de Conventie van Londen tegenover de Republiek aangewend, maar erkent Sir Henry Loch het openlijk dat hij, in geval zijn nieuwe Conventie niet werd aangenomen, de Rijksregeering zou hebben aangeraden, om de Britsche krijgsmagt in Zuid-Afrika zeer te versterken, en dus een verbreken van dien vrede zou hebben bewerkt, welks behoud Z. Afrika aan den heer Hofmeyr verschuldigd is. Sir Henry Loch is ons uit Engeland als Gouverneur en Hooge Commissaris toegezonden, en Harer Majesteits vertegenwoordigers in Z. Afrika moet men met eerbied ontvangen. Doch men heeft hier een zelfbesturende Kolonie, twee Republieken en een Gecharterde Maatschappij, die wel met den Hoogen Commissaris moet te rade gaan maar haar werk onmogelijk kan voltooijen zonder dat haar de vrije hand wordt gelaten. Terwijl President Krüger reeds vroeger gelegenheid heeft gehad om de vriendschappelijkheid van den Hoogen Commissaris op den regten prijs te schatten, ziet nu ook het groote publiek welk een gezindheid deze omtrent Z. Afrika koestert, en wij twijfelen niet dat de Regeringen die hier te lande van het groote publiek uitgaan die gezindheid niet uit het oog zullen verliezen.

Bijlage X.
(*Zie p.* 144)

De derde Swaziland-Conventie (1894)

EENE CONVENTIE
TUSSCHEN DE ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK EN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN HET VEREENIGD KONINKRIJK VAN GROOT-BRITTANJE EN IERLAND

Nademaal Zijn HoogEdele de Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, vertegenwoordigende het Gouvernement van gezegde Republiek, en Hare Majesteit de Koningin van het vereenigd Koninkrijk Groot-Brittanje en Ierland, overeen zijn gekomen dat het dienstig is eene Conventie te sluiten betreffende de zaken van Swazieland, ter vervanging van de Conventies van 1890 en 1893,

Zoo is het dat Zijn HoogEdele de Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, vertegenwoordigende het Gouvernement van gezegde Republiek, en Hare Majesteit de Koningin van het vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland, hierbij toestemmen en overeenkomen dat de navolgende artikels, finaal aangenomen door en tusschen Zijn HoogEdele en Hare Majesteit, wanneer zij behoorlijk geteekend, gezegeld en voltrokken zullen zijn door Zijn HoogEdele den Staatspresident der Zuid-Afrikaansche Republiek, ten behoeve van het Gouvernement van gezegde Republiek, en door Harer Majesteits Hoogen Commissaris voor Zuid-Afrika, ten behoeve van Hare Majesteit, en wanneer zij behoorlijk geratificeerd zullen zijn door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zullen uitmaken en zijn eene Conventie door en tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin van het vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland.

ARTIKEL 1.

De termen van de Conventie van 1890 zullen van volle kracht en effect blijven van en na den datum van teekening van deze Conventie door Zijn HoogEdele S. J. P. Krüger, Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, ten behoeve van het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en Zijne Excellentie Sir Henry Brougham Loch, Harer Majesteits Hoogen Commissaris, ten behoeve van Hare Majesteit, tot den datum van ratificatie van deze Conventie door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek, met dien verstande dat wanneer deze Conventie niet geratificeerd mocht worden voor of gedurende de eerstkomende gewone zitting van gezegden Volksraad, de termen van de Conventie van 1890, met uitzondering van de bepalingen vervat in artikels 10 en 24 daarvan, welke van volle kracht en effect zullen blijven, ten allen tijde daarna mogen beëindigd worden door kennisgeving een maand vooraf, òf gedaan door het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek, òf door Harer Majesteits Gouvernement, en alsdan bij het eindigen van gezegde maand, in overeenstemming met de Conventie van 1884, zullen al de bepalingen, daarop betrekking hebbende in gezegde Conventie, van volle kracht en effect zijn; en met dien verstande verder, dat wanneer te eeniger tijd vóór de ratificatie op voorzegde wijze, de toestemming der Swazie Koningin Regentes en Raad tot de Concept-Organische Proclamatie, waaromtrent reeds is overeengekomen door het Gouvernement van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Harer Majesteits Gouvernement, behoorlijk is te kennen gegeven, de Conventie van November 1893 en kennigeving van zulke toestemming, van volle kracht en effect zal zijn en blijven, onderworpen aan de termen van gezegde Organische Proclamatie, en daarna zal deze Conventie niet geratificeerd worden, doch van geen kracht en effect zijn en zullen de voorzieningen van de Conventie van 1890 niet langer van eenige kracht of effect zijn, met uitzondering van de bepalingen vervat in de artikels 10 en 24 daarvan, welke van volle kracht en effect zullen blijven.

ARTIKEL 2.

Zonder de incorporatie van Swazieland in de Zuid-Afrikaansche Republiek zal de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek hebben en verzekerd zijn van alle rechten en machten van protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazieland en zijne bewoners, onderworpen aan de volgende voorwaarden en condities, n.l.:

1. Dat de jonge Koning Ungwane, alias Uhili, alias Ubunu, nadat hij volgens de inboorlingenwet meerderjarig is geworden, zal zijn en blijven de hoofdkapitein van de Swazies in Swazieland met de gewone machten van zulk een hoofdkapitein, in zooverre zij niet in strijd zijn met beschaafde wetten en gebruiken.

2. Dat de uitbetalingen door de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek van gelden, voortspruitende uit de invordering der private inkomsten van den Koning, geregeld zullen plaats vinden, in termen van de concessie of procuratie te dien opzichte door Umbandien verleend en bekrachtigd bij vonnis van het Hooggerechtshof.

3. Dat de regeling van de inwendige zaken der naturellen in overeenstemming zal zijn met hun eigen wetten en gebruiken, insluitende de wetten en gebruiken van erfopvolging en successie en dat de naturellenwetten en gebruiken geadministreerd zullen worden door de naturellenhoofden die gerechtigd zijn dezelve te administreeren in overeenstemming met de naturellenwetten en gebruiken, in zooverre als de gezegde wetten en gebruiken niet onbestaanbaar zijn met beschaafde wetten en gebruiken of met eenige wet, van kracht in Swazieland gemaakt tengevolge van deze Conventie, en de naturellen worden gewaarborgd in hun voortgezet gebruik en occupatie van land, thans in hun bezit, en in alle rechten van grazen of landbouw, waartoe zij thans gerechtigd zijn; met dien verstande dat geene wet, hierna in Swazieland gemaakt, in strijd zal zijn met de waarborgen aan de Swazies in deze Conventie gegeven.

4. Dat in het administreeren en regeeren van het land door de Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek geene hut- of andere belasting zal opgelegd worden op de naturellen hooger dan de correspondeerende belasting waaraan zulken van het Swazievolk, die binnen de grenzen der Republiek wonen, onderworpen mogen zijn. In geen geval echter zullen zoodanige belastingen kunnen opgelegd worden dan na verloop van drie jaren van af den datum van ratificatie dezer Conventie.

ARTIKEL 3.

De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek stemt toe om een ambtenaar aan te stellen die Swazieland in termen van deze Conventie zal administreeren.

ARTIKEL 4.

De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek stemt toe dat het Hooggerechtshof, hiervoormaals opgericht, zal voortgaan met het uitoefenen en bezitten van alle machten en jurisdictie tot hiertoe door hetzelve uitgeoefend of bezeten. Het genoemde Hof zal ook zulke machten en jurisdictie hebben als aan hetzelve mogen verleend worden, in overeenstemming met artikel 2 van deze Conventie, onderworpen aan de condities van gezegd artikel, met volle macht om tegen alle personen executie van elke order, uitspraak, beslissing of vonnis te gelasten, door hetzelve gegeven in de uitoefening van zijne jurisdictie.

ARTIKEL 5.

De wetten, ordonnantiën, proclamaties en regulaties, thans van kracht in Swazieland zullen aldaar van volle kracht en effect blijven, totdat zij veranderd, gewijzigd of herroepen worden in overeenstemming met de termen van deze Conventie, en de macht en jurisdictie tot dusverre uitgeoefend of bezeten door Landdrosthoven en Vrederechters zullen blijven uitgeoefend worden en bezeten door zulke Hoven en

zulke Vrederechters repectievelijk, tenzij en totdat andere voorziening gemaakt wordt in overeenstemming met de termen van deze Conventie.

ARTIKEL 6.

Alle Gouvernementsambtenaren, aangesteld onder en krachtens de Conventie van 1890, zullen hunne ambten blijven bekleeden en uitoefenen, waarin zij aangesteld zijn, en zullen verzekerd zijn van hunne emolumenten en ambtsfooien, thans door hen genoten, tot op den datum van ratificatie dezer Conventie of totdat andere voorziening in dat opzicht gemaakt is door de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek of door Harer Majesteits Gouvernement en alsdan zullen alle zulke aanstellingen ophouden en eindigen, mits dat op of na den datum van voornoemde ratificatie gezegde ambtenaren of eenigen van hen weder mogen aangesteld worden in de genoemde ambten of eenige daarvan in termen van deze Conventie.

ARTIKEL 7.

Alle Britsche onderdanen, woonachtig in Swazieland, of die in Swazieland eenig eigendom, vergunning, voorrecht òf concessie òf eenig recht, aanspraak op of belang bij eenig eigendom, vergunning, voorrecht of concessie hebben, zullen verzekerd zijn van het toekomstig genot van alle hunne rechten en voorrechten van welken aard of soort ook op gelijke wijze als burgers van de Zuid-Afrikaansche Republiek, maar zullen gehoorzaam zijn aan het Gouvernement en zich gedragen overeenkomstig de wetten vastgesteld voor Swazieland.

ARTIKEL 8.

Ieder blank manspersoon, die een bona fide inwoner van Swazieland zal zijn geweest (zelfs indien tijdelijk van Swazieland afwezig) op den 20sten April 1893, zal gerechtigd zijn en worden tot alle politieke voorrechten van een vollen burger der Zuid-Afrikaansche Republiek, alsof hij in de Republiek geboren was, onder voorbehoud echter:

a. Dat ieder blank manspersoon applicatie zal maken in geschrifte bij een ambtenaar, aangesteld te worden te Bremersdorp in Swazieland, door het Gouvernement van gezegde Republiek, ten einde zijn naam geplaatst te krijgen op eene lijst van personen, alzoo gerechtigd en na bevredigende bewijslevering door eene ware en plechtige verklaring van zijn *bona fide* verblijf in Swazieland op voormelden dag, zoodanige verklaring te worden gemaakt binnen zes maanden na den datum van publieke kennisgeving van de aanstelling van zulk een ambtenaar als voornoemd, zal zulk een ambtenaar verplicht zijn, zijn naam te registreeren op zulk een lijst; en zulk een lijst zal de lijst zijn van burgers van de Zuid-Afrikaansche Republiek, alzoo geadmitteerd onder het hoofd van dit artikel tot de voorrechten voornoemd.

b. Dat ieder blanke zoon van eenig persoon, toegelaten tot de voorrechten van een burger onder de voorafgaande afdeeling van dit artikel, welke zoon een minderjarige zal zijn geweest op voornoemden datum, gerechtigd zal zijn tot dezelfde politieke voorrechten, die hij zoude gehad hebben indien zijn vader een oorspronkelijk burger van die Republiek geweest was en hijzelf daarin geboren was, mits dat het recht onder deze afdeeling door zulk een minderjarige gevorderd worde van het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek door kennisgeving in geschrifte binnen twaalf maanden, nadat hij meerderjarig zal zijn geworden.

c. Dat ieder persoon, toegelaten als een burger, gerechtigd zal zijn, terwijl hij in Swazieland woonachtig is, zijne stem uit te brengen op eenige verkiezing, wanneer en alwaar een burger, woonachtig in eenig passend district [1]) der Zuid-Afrikaansche Republiek, grenzende aan Swazieland, gerechtigd zou zijn te stemmen, zulk een district te worden vastgesteld door het Gouvernement

1) Het Engelsch hiervan luidt: „in some convenient district."

van de Zuid-Afrikaansche Republiek, en indien hij daarna verblijf zal komen te houden in eenig district van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zal zulk een persoon aldaar gerechtigd zijn zijne stem uit te brengen.

ARTIKEL 9.

De gelijke rechten van de Hollandsche en Engelsche talen in alle Gerechtshoven van Swazieland zullen gehandhaafd worden. Deze voorziening zal zoolang van kracht zijn als de administratie van Swazieland door het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek voortduurt, onder de voorzieningen van deze Conventie.

ARTIKEL 10.

De invoerrechten ten opzichte van eenig artikel, ingevoerd in Swazieland, zullen niet hooger zijn dan de rechten, daarop verschuldigd volgens het tarief, thans van kracht in de Zuid-Afrikaansche Republiek, of het tarief, thans van kracht in de Zuid-Afrikaansche Tol-Unie, welke van de twee nu de hoogste is. Deze voorziening zal zoolang van kracht zijn als de administratie van Swazieland door het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek zal voortduren, onder de voorzieningen van deze Conventie. Elk uitsluitend recht of privilegie van of behoorende aan eenig individu of individuen, corporatie of maatschappij, met betrekking tot het opleggen of vrijstellen van invoerrechten op goederen, zal onderhevig zijn aan onteigening door de administreerende autoriteit, mits dat geen zulk individu of individuen, corporatie of maatschappij belet of belemmerd zal worden in het genot van eenige zulke uitsluitende rechten of privilegiën als bekrachtigd zijn geworden door het Hooggerechtshof, vóór den achtsten dag van November 1893, zonder dat behoorlijke compensatie daarvoor toegekend worde. Het bedrag van zulke compensatie zal bepaald worden door middel van arbitrage in geval van verschil. Elke van de belanghebbende partijen zal een scheidsrechter aanstellen en genoemde scheidsrechters zullen, voordat zij met de arbitragezaak voortgaan, een eindbeslisser benoemen;

mochten gezegde scheidsrechters niet overeen kunnen komen wat den eindbeslisser betreft, dan zal zulk een eindbeslisser op verzoek van een der partijen, na kennisgeving aan de andere partij, door het Hooggerechtshof benoemd worden.

De beslissing van de meerderheid van de aldus benoemde personen zal, ingeval van verschil, finaal zijn.

Artikel 11.

Het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek komt overeen om den verkoop of het verschaffen van dronkenmakenden drank aan Swazie-inboorlingen te verbieden.

Artikel 12.

Geen spoorweg zal gemaakt worden buiten de oostelijke grens van Swazieland door het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek, behalve onder de voorzieningen van eene verdere beoogde Conventie tusschen de Zuid-Afrikaansche Republiek en Hare Majesteit de Koningin of met de toestemming van Harer Majesteits Gouvernement.

Artikel 13.

Artikels 10 en 24 van de Conventie van 1890 worden hier nogmaals ter vergemakkelijking van referte omschreven:

10. „De Regeering van de Zuid-Afrikaansche Republiek trekt alle aanspraak terug om het gebied van de Republiek uit te breiden of om verdragen te sluiten met inboorlingen of inboorlingenstammen ten Noorden of Noordwesten van de bestaande grenslijn der Republiek en neemt op zich, de vestiging van orde en gouvernement in die landen door de Britsch-Zuid-Afrikaansche Compagnie door haren begunstigenden invloed te helpen en te steunen binnen de grenzen van macht en gebied, bepaald in de „charter", door Hare Majesteit aan genoemde Compagnie verleend."

24. „Harer Majesteits Gouvernement stemt toe in eene verandering van de Oostelijke grenslijn van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zoodat het gebied bekend als de Kleine

Vrijstaat, ingesloten wordt binnen het gebied van de Zuid-Afrikaansche Republiek."

ARTIKEL 14.

Harer Majesteits Gouvernement behoudt zich de macht voor tot het uitoefenen van diplomatieke representatie ten faveure van Swazielandinboorlingen of Britsche onderdanen, ingeval eenige van de voorzieningen dezer Conventie niet billijk en getrouw nagekomen zullen worden.

ARTIKEL 15.

Harer Majesteits Gouvernement behoudt zich het recht voor een Britsch Consulair Ambtenaar aan te stellen om in Swazieland te wonen.

Geteekend en gezegeld op de grenslijn van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Natal, nabij Volksrust en Charlestown, dezen 10den dag van December 1894.

S. J. P. KRÜGER,
Staatspresident
van de Zuid-Afrikaansche Republiek.
DR. W. J. LEYDS,
Staatssecretaris
van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Geteekend en gezegeld op de grenslijn van de Zuid-Afrikaansche Republiek en Natal, nabij Volksrust en Charlestown, dezen 10den dag van December 1894.

HENRY LOCH,
Hooge Commissaris.

RATIFICATIE-BESLUIT.

(*Eerste-Volksraadsbesluit van 13 Februari 1895, art. 24*).

De Raad, lettende op de Conventie, thans aan de orde, lettende op de gegeven inlichtingen;

Blijvende bij de overwegingen, die hem geleid hebben tot goedkeuring van de Swazieland-Conventie van 8 November 1893;

Besluit: de Conventie, thans aan de orde te ratificeeren, onder bepaling, dat de Conventie van 1893 zal blijven bestaan, indien de daarin bedoelde Organische Proclamatie [1]) vóór of op den 20sten van deze maand wordt geteekend.

MACHTIGINGS-BESLUIT.

(Eerste-Volksraadsbesluit van denzelfden datum als het voorgaande, art. 25).

De Raad besluit: de Regeering te machtigen alle maatregelen en stappen te nemen, als naar haar oordeel wenschelijk en noodig zijn tot uitoefening van de protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazieland en zijne bewoners; alle regelen en bepalingen, die bedoeld worden kracht van wet hebben, van te voren te worden gepubliceerd in de Staatscourant; de Regeering hiervan rapport te doen in de eerstvolgende gewone zitting van den Eersten Volksraad.

PROCLAMATIE IN ZAKE BESTUUR.

Nademaal reeds sedert geruimen tijd in Swazieland een toestand geheerscht heeft, die noch voor de blanken noch voor de naturellen bevredigend was en geen voldoende zekerheid opleverde voor leven en eigendom, zoowel binnen Swazieland als op de grenzen en daarover;

En nademaal een verandering in de Regeering en het bestuur van Swazieland hoogst noodzakelijk is in het belang van den vrede en ter wille van menschelijkheid en beschaving;

1 Bedoelde Proclamatie werd niet geteekend.

En nademaal de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek tot overeenstemming geraakt is met het Gouvernement van H. M. de Koningin van Groot-Brittanje en Ierland omtrent de regeering en het bestuur van Swazieland;

En nademaal de Eerste Volksraad bij zijn besluit, artikel 25, genomen in zijne buitengewone zitting van den 13den Februari 1895, de Regeering gemachtigd heeft alle maatregelen en stappen te nemen, als naar haar oordeel wenschelijk en noodig zijn tot uitoefening van de protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie over Swazieland en zijne bewoners;

Zoo is het, dat ik, Stephanus Johannes Paulus Krüger, Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, met advies en consent van den Uitvoerenden Raad, krachtens zijn besluit van den 19den Februari 1895, art. 134, hiermede proclameer en bekend maakt als volgt:

1. Op en van den een-en-twintigsten dag van de maand Februari 1895 zal de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek nemen, hebben en uitoefenen over Swazieland en zijne bewoners alle rechten en machten van protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie.

2. Er zal een ambtenaar zijn, door de Regeering der Z. A. Republiek aangesteld, die Swazieland zal administreeren. De titel van dien ambtenaar zal zijn Speciale Commissaris voor Swazieland. Hij zal mutatis mutandis dezelfde macht, bevoegdheid en autoriteit hebben als tot dusver bezeten door het Gouvernements-Comité, tenzij en totdat andere voorziening gemaakt wordt. Hij zal bijgestaan worden door een ambtenaar, die den titel zal dragen van Secretaris voor Swazieland en dezelfde plichten en machten zal hebben als tot dusverre de Gouvernements-Secretaris, totdat en tenzij door anderen voorziening zal zijn gemaakt.

3. Het Hooggerechtshof in Swazieland zal voortgaan met het uitoefenen en bezitten van alle machten en jurisdictie, tot hiertoe door hetzelve uitgeoefend of bezeten, en van zulke andere of verdere machten en jurisdictie als aan hetzelve verleend mogen worden met volle macht om tegen alle personen executie van elke order, uitspraak, beslissing of vonnis

te gelasten, door hetzelve gegeven in de uitoefening van zijne jurisdictie.

De macht en jurisdictie, tot dusverre uitgeoefend of bezeten door Landdrosthoven en Vrederechters, zullen blijven uitgeoefend worden en bezeten worden door zulke Hoven en zulke Vredesrechters respectievelijk, tenzij en totdat andere voorziening gemaakt wordt.

4. De wetten, ordonnantiën, proclamaties en regulaties, thans van kracht in Swazieland, zullen aldaar mutatis mutandis van volle kracht en effect blijven totdat zij veranderd, gewijzigd of herroepen worden.

5. Alle ambtenaren, wettiglijk aangesteld door het Gouvernements-Comité onder en krachtens de Conventie van 1890, voor zoover hierin niet anders voorzien, zullen hunne ambten blijven bekleeden en uitoefenen, waarin zij aangesteld zijn; zij zullen de emolumenten en ambtsfooien, thans door hen genoten, blijven genieten, alles totdat nadere voorziening zal zijn gemaakt. De genoemde ambtenaren zullen den ambtseed aan de Z. A. Republiek moeten afleggen in handen van den Specialen Commissaris voor Swazieland of een anderen ambtenaar in Swazieland door dezen aan te stellen.

6. Ieder blank manspersoon, die een bona fide inwoner van Swazieland zal zijn geweest, zelfs indien tijdelijk van Swazieland afwezig, op den 20sten April 1893, zal gerechtigd worden en zijn tot alle politieke voorrechten van een vollen burger der Zuid-Afrikaansche Republiek, alsof hij in de Republiek geboren was, met inachtneming van en onderworpen aan bepalingen en voorwaarden later te worden bekend gemaakt.

7. De aanstellingen of licenties, uit kracht van welke Procureurs, Landmeters en anderen gerechtigd zijn als zoodanig hun beroep uit te oefenen, zullen gerespecteerd worden in overeenkomst met de voorwaarden en condities aan zulke aanstellingen of licenties verbonden.

8. De jonge Koning Ungwane, alias Ubunu, zal, nadat hij volgens de inboorlingen-wet meerderjarig is geworden, zijn en blijven de Hoofdkapitein van de Swazies in Swazieland,

met de gewone machten van zulk een Hoofdkapitein, in zooverre zij niet in strijd zijn met beschaafde wetten en gebruiken.

9. De regeling van de inwendige zaken der naturellen zal in overeenstemming zijn met hunne wetten en gebruiken, insluitende de wetten en gebruiken van erfopvolging en successie, en de naturellen-wetten en -gebruiken zullen geadministreerd worden door de naturellen-hoofden, die gerechtigd zijn dezelve te administreeren, in overeenstemming met de naturellen-wetten en -gebruiken, in zooverre als de gezegde wetten en gebruiken niet onbestaanbaar zijn met de beschaafde wetten en gebruiken, of met eenige wet van kracht gemaakt in Swazieland, en het voortgezet gebruik en occupatie van land, thans in het bezit der Swazienaturellen, en alle rechten van grazen of landbouw, waartoe zij thans gerechtigd zijn, zullen erkend worden.

10. De gelijke rechten van de Hollandsche en Engelsche talen in alle Gerechtshoven van Swazieland, zullen gehandhaafd worden.

11. De verkoop of het verschaffen van dronkenmakenden drank aan Swazie-inboorlingen in Swazieland is verboden. Overtreding hiervan is strafbaar met boete of gevangenisstraf, met of zonder harden arbeid, naar den aard der zaak, door den rechter te worden bepaald.

12. Alle zulke personen zullen verantwoordelijk gehouden worden die in Swazieland het zullen wagen gewapend of anderszins tegenstand te bieden aan het gezag van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek hierbij geproclameerd, of die door oproerige of opruiende woorden of aansporingen of anderszins anderen aansporen of aanmoedigen om zulken weerstand te bieden of zulke oppositie, of die anderen benadeelen, bemoeielijken, hinderen of kwellen, omdat zij met hen niet eens zijn in politieke zaken en al de zoodanigen worden gewaarschuwd, dat bij overtuiging van eenige der bovengemelde overtredingen, zij onderhevig zullen zijn aan de strenge straffen welke de wet in zulke gevallen bepaalt.

God behoede Land en Volk.

Gegeven onder mijne hand en zegel te Pretoria, Z. A. Republiek, op den 19den dag van Februari 1895.

S. J. P. KRÜGER,
Staatspresident.

DR. W. J. LEYDS,
Staatssecretaris.

PROCLAMATIE IN ZAKE WETGEVING.

Nademaal de Eerste Volksraad bij zijn besluit, art. 25, genomen in zijne buitengewone zitting van den 13den Februari 1895, de Regeering gemachtigd heeft alle maatregelen en stappen te nemen als naar haar oordeel wenschelijk en noodig zijn, tot uitoefening van de protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie van Swazieland en zijne bewoners;

En nademaal de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek bij proclamatie van 19 Februari 1895, eene regeling heeft geproclameerd en bekend gemaakt, betreffende de uitoefening van de protectie, wetgeving, jurisdictie en administratie van Swazieland en zijne bewoners;

En nademaal de wetten, thans van kracht in Swazieland, niet toereikend zijn om eene gewenschte verbetering van den toestand in Swazieland te verzekeren, weshalve een aanvulling noodig is, zoowel wat betreft de wettelijke regelen, thans van kracht in Swazieland, als wat betreft de personen ten aanzien waarvan die wettelijke regelen van toepassing zullen zijn;

Zoo is het, dat ik, Stephanus Johannes Paulus Krüger, Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, met advies en consent van den Uitvoerenden Raad, krachtens zijn besluit van 15 Maart 1892, art. 177, hiermede proclameer en bekend maak als volgt:

De wetten van de Zuid-Afrikaansche Republiek worden hierbij, mutatis mutandis, van toepassing verklaard op Swazieland en al zijne bewoners, als aanvulling van de bepalingen

der wetten thans van kracht in Swazieland, en met inachtneming van artikel 9 der proclamatie van de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek van 19 Februari 1895.

God behoede Land en Volk.

Gegeven onder mijne hand en zegel, te Pretoria, Zuid-Afrikaansche Republiek, op heden den vijftienden Maart 1895.

S. J. P. KRÜGER,
Staatspresident.

C. VAN BOESCHOTEN,
Wd. Staatssecretaris.

Bijlage Y.
(*Zie p.* 185)

PROTOCOL.

Aangezien moeilijkheden zijn ontstaan in de uitvoering van Artikel 2 van de Conventie tusschen het Gouvernement van de Z. A. Republiek en Hare Majesteit de Koningin van het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland, handelende over de zaken van Swazieland, geteekend op den 10den dag van December 1894, en in het bijzonder met betrekking tot de uitgebreidheid der Jurisdictie van de Hoven in Swazieland onder die Conventie opgericht, in het geval van misdaden, door inboorlingen tegen inboorlingen gepleegd, met het oog op de voorzieningen van het gezegde artikel, wat aangaat de macht van den hoofdkapitein, het handhaven van inboorlingwetten en gebruiken en de administratie van zulke wetten en gebruiken door inboorlinghoofden;

En, aangezien het wenschelijk is verdere voorziening te maken voor de jurisdictie van de gezegde Hoven, meer in het bijzonder met het oog op het voorkomen van verrichtingen, die onbestaanbaar zijn met beschaafde wetten en gebruiken;

Zoo is overeengekomen tusschen ZijnHoogEdele den Staatspresident van de Zuid-Afrikaansche Republiek, ten behoeve van het Gouvernement van die Republiek, en Harer Majesteits Hoogen Commissaris voor Zuid-Afrika, ten behoeve van Hare Majesteit, als volgt:

1. Niettegenstaande al hetgene vervat is in artikel 2 van de gezegde Conventie, zullen de Hoven, in de tweede clausule van dit protocol vermeld, alleen bevoegd zijn misdaden terecht te stellen, gepleegd door inboorlingen vallende onder eene der categoriën gespecificeerd in de hieraangehechte schedule, en zoodanige jurisdictie zal zich uitstrekken over alle inboorlingen insluitende den hoofdkapitein en de andere opperhoofden;

En noch de hoofdkapitein, noch eenig ander inboorling-

hoofd zal bevoegd zijn om jurisdictie uit te oefenen met betrekking tot eenige zoodanige misdaad.

2. De Hoven, die alleen jurisdictie zullen uitoefenen, zooals in de voorgaande clausule omschreven, zijn het Landdrosthof van Swazieland, zooals nu ingesteld, en het Hooggerechtshof van Swazieland.

3. Het Landdrosthof zal alleen de macht hebben zoodanige vonnissen over inboorlingen uit te spreken, in gevallen waarin alleen inboorlingen zijn betrokken, evenals het gezegde Hof bevoegd is in zijne jurisdictie over Europeanen.

4. Een kleurling beschuldigd voor het Landdrosthof zal recht hebben om te worden verdedigd òf door een Wetsagent, door een Procureur, òf door een Advocaat; en voor het Hooggerechtshof door een Advocaat.

Voor het geval de beschuldigde een behoeftige inboorling en niet in staat is om zoodanige rechtsgeleerde hulp te verschaffen, zal het Hof te zijner verdediging zoodanigen Wetsagent, Procureur of Advocaat aanstellen.

5. Onderworpen aan de voorgaande voorzieningen, zullen de hoofdkapitein en andere inboorlinghoofden bij voortduring jurisdictie uitoefenen in alle inboorlingzaken, insluitende zoowel civiele geschillen tusschen inboorling en inboorling als alle misdaden door inboorlingen tegen inboorlingen gepleegd en die niet vallen binnen eene der categoriëen in de gezegde schedule gespecificeerd. Maar geen inboorlinghoofd zal bevoegd zijn de doodstraf op te leggen, noch eenige barbaarsche straf, onbestaanbaar met beschaafde gebruiken, toe te passen.

6. De voorzieningen van dit protocol zullen niet van toepassing zijn op misdaden, gepleegd vóór de onderteekening daarvan.

7. Dit Protocol zal worden geratificeerd door den Volksraad van de Zuid-Afrikaansche Republiek, binnen eene maand na de onderteekening daarvan, en bij gebreke van zoodanige ratificatie zal hetzelve nietig en van onwaarde zijn.

Schedule van Misdaden.

a. Moord, manslag, schuldige doodslag.

b. Samenspanning tegen den hoofdkapitein, of verzet tegen zijne autoriteit als erkend in de Conventie van 10 December 1894, of in dit Protocol.

c. Aanranding met het doel om ernstig lichamelijk leed aan te doen.

d. Verkrachting of poging tot verkrachting.

e. Kinderroof of wegvoering van kinderen.

f. Vervalsching.

g. Meineed.

h. Brandstichting en kwaadwillige vernieling van eigendom van eenen ernstigen aard, zooals ontvoering van vee, vernietiging op groote schaal van vee, of verwoesting van eene woonplaats.

i. Roof.

j. Tooverij.

Ten bewijze waarvan Francis William Reitz, Staatssecretaris van de Zuid-Afrikaansche Republiek, behoorlijk daartoe gemachtigd, ten behoeve van den Staatspresident van de gezegde Republiek, en Alexander Edmund Fraser, Harer Majesteits Waarnemende Agent in de Zuid-Afrikaansche Republiek, behoorlijk daartoe gemachtigd, ten behoeve van Harer Majesteits Hoogen Commissaris voor Zuid-Afrika, dit Protocol hebben onderteekend, te Pretoria, op den vijfden dag van October, in het jaar 1898, en hunne zegels daaraan hebben gehecht.

F. W REITZ.
EDMUND FRASER.

Bijlage Z.
(*Zie p.* 196)

A.

HET MOSELIKATSE-POTGIETER TRAKTAAT (1853).

Vredesonderhandeling, ingegaan door den Heer Pieter Johannes Potgieter, provisioneel Commandant-Generaal van Zoutpansberg, ter eener, en den Kafferkapitein Marati van den stam des kafferkonings Mozelikatze door gez. zijnen koning daartoe geauthoriseerd, ter andere zijde.

1. Dat er van heden aan vrede zal zijn en stand grijpen tusschen Koning Mozelikatze en zijn stam, met de Zuid-Afrikaansche Republiek, wonende benoorden de Vaalrivier, mits de gezegde Mozelikatze zich stiptelijk houdende aan de volgende artikelen:

2. Dat de gezegde Mozelikatze nimmer den handel van vuurwapenen en ammunitie binnen zijn grondgebied zal toleréren of zelf daarin deel zal nemen, of zijn volk gedoogen zal, daarin deel te nemen, zoowel buiten als binnen zijne landpalen, direct of indirect, maar integendeel, wanneer handelaren in vuurwapenen of ammunitie of zelfs jagters of andere reizigers daarmede handelende, binnen zijn grondgebied mogen komen, hij de zoodanigen dadelijk, met alle de bij zich hebbende eigendommen en goederen, van wat aard ook, in verzekering zal nemen, en aan den Landdrost van het meest nabij gelegen dorp zal overleveren, om volgens de wet gestraft te worden, en de magt hem ontbrekende, om zoodanige handelaren, jagters of andere reizigers gevangen te nemen, zal hij met den allermeesten spoed den naasten veldcornet daarvan berigt doen.

3. Dat de gez. Mozelikatze ten allen tijde, wanneer hij door eenigen der Kommandanten-Generaal, of mindere officieren, het gezag voerende over eenige Commando of Expeditie, mag opgeroepen worden, om dezelve eenige assistentie te bieden, hetzij met krijgsvolk als anderszins, hij, gezegde

Mozelikatze gehouden zal zijn, zulks te leveren, en dat zijn volk alsdan zal moeten staan onder het gebied van zoodanigen bevelhebbenden officier, of minderen officier onder hem, op eenige gedetacheerde dienst uitgezonden, zonder denzelven of een van hen, de minste ongehoorzaamheid te betoonen.

4. Dat de gez. Mozelikatze alle bescherming en hulp zal verschaffen of doen verschaffen, aan iederen jagter of reiziger van de Republiek binnen zijne landpalen komende.

5. Dat wanneer eenig geschil mogt plaats vinden tusschen het volk of een van hen, behoorende tot den Stam van gez. Mozelikatze, en eenig Emigrant, zoodanig geschil zal worden gedecideerd door eenige der Commandanten-Generaal, eenig Collegie van Landdrost en Heemraden, of van Landdrost en Heemraden en Gezworenen, naar den aard der zaak, met magt, om bij ontevredenheid over zoodanige decisie te mogen appelleeren naar den Ed.Achtb. Volksraad.

6. Dat de handel tusschen beide partijen over en weder zal vrijstaan in alle producten en waren, met uitzondering alleen, van hetgeen Contrabande verklaard is, in artikel II dezer onderhandeling, of hierna nog door de Wet zal worden gestremd.

Actum te Zoutpansberg op den 8sten dag van Januari 1853.

P. J. POTGIETER,
prov. Komm.-Generaal,
de Kapitein MARATI zijn merk X

als getuigen:
CHR. J. RABÉ.
D. G. GROBLER.

B.

HET MOSELIKATSE-PRETORIUS TRAKTAAT (1853).

Magaliesbergen den 16de My 1853.

Zij het hiermede kennelijk dat de ondergeteekende Andreas Wilhelm Jacobus Pretorius Commandant-Generaal in het Transvaals Republiek stelle hierdoor aan, den Heer François Gerhardus Joubert, om deze onderstaande overeenkomstig met den Mata Belie opperhoofd Moselecats te treffe.

1ste. Dat de Matabelies opperhoof zich ver binde een eewig durende vrede en vrindschap met de transvaals Republiek en dat geen overschreding, en het grondgebied wederzijds, zullen plaats vinde en Bij geval het eenig zents kome te gebeuren dat'er ongenoegen mogte komen te ontstaan, dat het niet door wapenen Beslist zullen worde maar een Arbitrare onderzoek zullen lijde door zoodanige officiere, wederzijds gekoozen, en de schuldige partij, die de oorzaak van ongenoegen zijn zal gestraft worde naar de aarder zaak.

Art. 2. Dat de Matabelie opperhoofd op zijn wooning en gronden waar hij thans woonde ongestoord zullen blijfe en Zijn Wette behoorlijk handhaven.

3de. Dat de Matabelie opperhoofd alle partijen die, zich hier aan onze wette schuldig maakte, en strafschuldig gemaakt hebbe, en vlugte na zijn gebied, hij genoodzaakt wezen zal zoodanige partijen uit te leveren endien het van de Bewindhebbers dezer Republiek opgeeischt, deze stelsel van uitlevering zullen wederzijd verstaan word.

4. Dat de opperhoofd der Matabelen zullen zoodanig perzoonen, die zonder verlof van de Bewindhebbers dezer Maatschappij en zijn gebied met vuurwapenen handelen, atakeeren, en aan de Naaste veldcornet bezorgen gezeg alle klassen van menschen wat dat zulle ook mogte zijn.

5de. Dat de Matabelie opperhoofd aan jagters van deze Maatschappij die in zijn land kome te jagten zullen vrij permittere, indien zij zich behoorlijk gedraag hun ook te

ondersteune, hetgeen zij Behoeft. Geen persoon zal Echter het Regt hebbe in de grondgebiet van den Matabelie opperhoofd op Eigengezacht hem Eits te ontfreemde, Maar dat zij benoodig hebbe hem Billijk te vragen, nimant zal ook gewelt op eenig volk mogte pleegen.

Merk van de Matabelie opperhoof
X
MOSELEKATSI.

Getuigen: Merk
ONNOEMBATA X
MATEKKUNIE X

Mij Prezent
F. G. JOUBERT.

Bijlage A A.
(*Zie p.* 197)
(VERTALING)

HET BENJAMIN D'URBAN-UMSILIGAS TRAKTAAT.

(ontleend aan de *House of Lords Sessional Papers* van Februari 1884; Vol. XI, p. 311).

Overeenkomst tusschen den Goeverneur van de Kolonie van de Kaap de Goede Hoop aan de eene zijde, en Umsiligas (in deze vertegenwoordigd door zijn hoofd-raadsman Um'Nombate, speciaal voor de onderhandelingen aangewezen) aan de andere zijde.

1. De Koning van de Abaqua Zoeloe of Qua Machoban, Umsiligas, verbindt zich een trouw vriend en bondgenoot van de Kolonie te zijn.

2. Hij verbindt zich om orde te handhaven in zijn gebied en geen oorlog te maken tenzij daartoe in tegenweer gedwongen.

3. Hij verbindt zich om alle blanken, die binnen zijn landpalen mochten komen, te beschermen; en om alle zendelingen en andere personen te beschermen en vriendelijk te behandelen, die met zijn toestemming in zijn gebied mochten gaan wonen en zich vestigen, zoolang zij op rechtvaardige wijze optreden.

4. Hij verbindt zich om alle reizigers en handelaars te beschermen en bij te staan die zich naar zijn land mochten begeven hetzij met het doel om kennis te verzamelen of om op andere wijze nuttig te zijn aan de menschheid.

5. Hij verbindt zich om zich niet te bemoeien met de overblijvenden der stammen, in de nabijheid van zijn land wonende, tenzij in tegenweer, en belooft hun toe te staan om ongehinderd de voorrechten te genieten van godsdienstleeraren, indien er mochten zijn, genegen om zich onder hen te vestigen.

6. En hij verbindt zich, in 't algemeen, vrede te betrachten en te bevorderen; en het Koloniale Goevernement kennis te geven van elke voorgenomen of reeds aangevangen vijandelijke beweging in Binnen-Afrika; en om in overleg met het gezegd Goevernement te handelen, ten einde alles te onderdrukken, wat den vrede zou kunnen verstoren of de beschaving en de welvaart van de naturellen-stammen in Zuid-Afrika in den weg zou kunnen staan.

Tegenover de bovenstaande verbintenis, verbindt zich de Goeverneur van zijn zijde als volgt:

1. Dat hij Umsiligas en zijn onderdanen als vrienden zal beschouwen, en hen als zoodanig zal ontvangen wanneer zij de Kolonie bezoeken.

2. Dat hij, thans voor de eerste maal, een verzameling van verschillende voorwerpen aan Umsiligas ten geschenke zal geven, in overeenstemming met zijn tegenwoordigen staat; en dat hij nu en dan daarmede zal voortgaan, zoolang de hierbij overeengekomen bepalingen stipt zullen worden nageleefd.

En ten einde hierna gedachten-wisseling tusschen Umsiligas en de Kolonie te vergemakkelijken, zal de Goeverneur ernstig het verzoek overwegen om iemand uit de Kolonie, die bij de Abaqua Zoeloe of Qua Machoban zal wonen, en hij zal trachten zich voor dat doel te verzekeren van een zendeling die het meest geschikt zal zijn, onder de omstandigheden, om de doeleinden van beide partijen te bevorderen.

Gedaan ten Goevernementshuize in Kaapstad, dezen derden dag van Maart in het jaar onzes Heeren een duizend achthonderd en zes en dertig.

B. D'URBAN,

Goeverneur.

UM'NOMBATE zijn merk X

Bijlage B B.
(*Zie p.* 206)

Onderhoud in den Uitvoerenden Raad te Pretoria op 13 September 1887, met Mahoende en Meshouw, afgevaardigden van den Matabele-koning Lobengoeloe. Tegenwoordig: ZHEd. S. J. P. Krüger Staatspresident, W. Eduard Bok, Staatssecretaris, Dr. W. J. Leyds, Staatsprocureur, J. M. A. Wolmarans, Lid van den Uitvoerenden Raad, P. J. Grobler, Tolk Maraba.

ZHEd. De Staatspresident	Waar komt gij vandaan?
De Indoena's Mahoende en Meshouw:	Wij zijn gestuurd door Lobengoeloe.
ZHEd.	Om wat te doen?
De Indoena's:	Wij zijn gestuurd omtrent de zaak, waaromtrent de Heer Grobler gestuurd is, om te hooren of het wel waar is, dat de Heer Grobler werkelijk gestuurd is door deze Regeering. De Engelschen zijn wit en de Boeren ook. De koning is zeer verheugd met de boodschap, gebracht van wegen deze Regeering door den Heer Grobler. De koning zegt dat hij gelooft aan het oude traktaat, want hij heeft gezien dat dat afgeloopen is. Hij is zeer verheugd en verblijd dat deze Regeering de Heer Grobler heeft afgezonden. Hij kent slechts den ouden Heer Potgieter. De koning zegt dat hij zoowel als Selikats die nu dood is,

	zich steeds hebben gehouden aan het vroeger gesloten traktaat. Wij zijn slechts gezonden om te vernemen of het wel waar is hetgeen de Heer Grobler gezegd heeft, waarmede de koning ten zeerste verblijd is.
ZHEd.	Ik heb gezonden om een anderen tolk, opdat gij ook door middel van een anderen mond, dan die van den Heer Grobler direct van mij de bevestiging zult hooren van alles hetgeen de Heer Grobler aan den koning gezegd heeft.
De Indoena's:	De koning heeft geen oogenblik getwijfeld aan de woorden hem namens deze Regeering gebracht, maar omdat de Engelschen ook blank zijn en ter wille van zijn Raad heeft hij zijn Indoena's gezonden om de woorden direct door de Regeering bevestigd te krijgen. De Engelschen stoken al te banje.
ZHEd:	De Transvaalsche Regeering wenscht niets anders dan rechtvaardig te handelen tegenover een ieder en een iegelijk.
De Indoena's:	Zoo heeft Potgieter ook gepraat met Selikats. Eerst hebben zij gevochten en toen vrede gemaakt en aan dien vrede is nooit iets veranderd.
ZHEd.	Ja dat is waar. Dat is nu 50 jaar geleden. Wij hebben grond van Selikats geruild, niet gevat. Maar Selikats is daarna gekomen en heeft onze goed gevat en gemoord.
De Indoena's:	Deze woorden zijn dezelfde als door den Heer Grobler gezegd.
ZHEd.	Ik spreek niet uit een anders mond, want ik was zelf tegenwoordig en

ofschoon jong, ik schoot al. Potgieter was mijn groot kapitein. Voor de tweede maal zijn wij toen gekomen en hebben het volk van Selikats weggeschoten.

Ketsjwaijo, wanneer hij een commando wilde sturen, werd door de Regeering teruggehouden met te zeggen: „waarom zullen jullie kinderen elkaar dood maken?" Potgieter heeft zoo gezegd en ik zeg nog heden zoo. Onze lijnen (grenzen) loopen aan elkaar en dat moet zoo blijven.

De Indoena's: Lobengoeloe zegt dat hij in der eeuwigheid niet zal overtreden, zooals het Traktaat nu gemaakt is. Al zou ook Transvaal het doen, de Koning zal het nooit doen.

ZHEd. Als ik meer grond wil hebben zal ik nooit nemen maar vragen. Daar kan anders geen broederschap bestaan. Ik wil zelfs geen grond vatten van de Vaalpensen die ik zoo maar dood kan schoppen, en hoe zal ik dat dan gaan doen bij een grooten kapitein. Al mochten de Engelschen ook zeggen wat zij willen, de Koning moet nooit zoo iets gelooven.

De Indoena's: Wat den consul betreft, is de Koning zeer verblijd en ook de geheele natie, dat zoo iemand zal aangesteld worden, opdat brieven door Engelschen gezonden, behoorlijk aan den Koning kunnen worden duidelijk gemaakt.

ZHEd. Er is niets wat oorlog kan maken tusschen mij en den Koning. Hier zijn schelms en bij den Koning zijn schelms.

	Wanneer van onze menschen kwaad doen, moeten zij gestraft worden en zoo ook omgekeerd. Daar moet geen gedachte wezen van oorlog.
De Indoena's:	Toen mijnheer Grobler dien brief gebracht heeft heeft hij ook zoo gezegd.
ZHEd.	Heeft Lobengoeloe niet gezegd waar zijn lijn langs gaat?
De Indoena's:	De Koning houdt zich nog aan de oude lijn nl. met de lijn van de Republiek met de Krokodilrivier, waar de Godwan bij ons genaamd . . . ., in loopt en de Krokodilrivier en van daar onderkant Sieteli waar een pas-Klakem [?] in het dorstland en van daar naar Ngami-meer.
ZHEd.	Bij elk zwaar ding moeten bij elke natie getuige zijn. De tijd is nu om, maar morgen zal het traktaat door Maraba aan U vertolkt worden.

Woensdag 14 September 1887.

Onderhoud met de afgevaardigden van den Koning Lobengoeloe vervolgd in tegenwoordigheid van dezelfde personen als gisteren. Het gesloten vernieuwde traktaat wordt artikelgewijze aan de afgevaardigden vertolkt, hun uitgelegd en duidelijk gemaakt.

ZHEd.	Ik zal mijn portret aan de Indoena's voor den Koning medegeven. En dan moet nog voldaan worden aan het laatste artikel namelijk aan het geven van presenten over en weder. — En zegt mij nu of de Heer Grobler het traktaat aan den Koning ook zoo

duidelijk heeft gemaakt als ik het nu aan de afgevaardigde Indoena's heb gedaan.

De Indoena's: Ja. De Koning heeft ons dan ook niet gezonden omdat hij aan de woorden van den Heer Grobler twijfelde, maar omdat hij zoo verheugd was en de woorden ook uit den mond van ZHEd. wilde vernemen.

ZHEd. Welk present denken de afgevaardigden dat de Koning gaarne zou ontvangen?

De Indoena's: Wij denken dat een rijpaard met geweer en toebehooren aangenaam zou wezen.

ZHEd. Ik zal als mijn hart en als een present aan den Koning zenden twee geweren met toebehooren en ammunitie en een gezouten paard met zadel en toom, wat door den Heer Grobler, die als consul gaat, zal medegenomen worden. De afgevaardigden zullen ook een present ontvangen.

ZHEd. Maak nu de verschillende personen aan de afgevaardigden bekend.

ZHEd. Zijt gij nu zelf ook tevreden met hetgeen gij gehoord en gezien hebt?

De Indoena's: Ja, wij waren reeds blij met wat wij gehoord hebben van den Heer Grobler, maar nu nog meer nu wij de woorden uit den mond der Regeering gehoord hebben.

ZHEd. Ik heb nu nog een boodschap mede te geven aan den Koning en gij moet die woorden goed onthouden, nl. wanneer iemand mij eens gepierd heeft, dan kan ik geen vertrouwen meer in zoo iemand stellen, maar wanneer

iemand dat nooit heeft gedaan, dan bestaat er vertrouwen. En zoo is het hier. Selikats en de oude Potgieter en ook Lobengoeloe en deze Regeering hebben nooit elkander bedrogen. De Koning moet zich vast houden aan deze Regeering, maar niet ook met anderen praten; iemand kan maar aan één zijn hart wegschenken. Deze Regeering kent niet zuiver de lijnen van het land van den Koning aan de andere zijde, maar hij moet niet van zijn land weggeven aan anderen, maar het houden voor zijn kinders.

W. EDUARD BOK,
Staatssecretaris.

Bijlage C C.
(*Zie p.* 216)

A

Staatssecretaris Pretoria aan Kapitein Khama
(C. 5918, pp. 142, 144).

R. 6343/88 B.B. 2912/88

Gouvernements-Kantoor
Pretoria 28 November 1888.

Aan Kapitein KHAMA
te Mangwato.

Kapitein Khama.

Het is mij door deze Regeering opgedragen u deze missive te schrijven over eene zaak, die haar zeer veel leed heeft gedaan namelijk de verraderlijke aanval en moord door uw volk gepleegd op den Consul Generaal dezer Republiek in Matabeleland den Heer P. J. Grobler, burger dezer Republiek en zijn gezelschap, waartoe verscheidene andere burgers dezer Republiek behoorden.

Die aanval had plaats tusschen de rivieren Shasha en Makloutsi en niet zooals eerst namens u aan Zijne Excellentie, den Hoogen Commissaris werd gerapporteerd, ten zuiden van de Makloutsi; en wel langs het openbare pad in een grond dien gij u toeeigent, maar waarop de Koning van Matabeleland evenzeer en misschien met meer recht aanspraak maakt.

Hoewel dit eene zaak is hoofdzakelijk tusschen u en Koning Lobengulu, is het een feit dat het pad, waarlangs de Heer P. J. Grobler werd aangevallen hem was gegeven door Lobengulu. Dit wisten uwe manschappen goed, voor dat zij den heer Grobler moordden want hij zelf had het hun gezegd,

zooals uit de afgelegde verklaringen blijkt. Maar dit punt daargelaten staat het vast, dat een ambtenaar en onderdanen van dezen Staat zijn aangevallen op een pad dat vele jaren lang een pad is geweest, en vrij als zoodanig gebruikt. Daargelaten de vraag of het bedoelde pad door uw gebied loopt en evenzoo daargelaten de vraag of gij in dat geval het recht zoudt hebben den rustigen, vreedzamen doorgang door dat gebied geheel en al te beletten, dan nog staat het vast, dat gij nooit vooruit hebt gewaarschuwd. Nooit is aan deze Regeering door u kennis gegeven, zoodat ook nooit deze Regeering door u in de gelegenheid is gesteld om ingeval zij uwe rechten op dat grondgebied en uw recht, om dat voor vreedzaam verkeer te sluiten, erkenden — haar onderdanen met uw besluit in kennis te stellen. Een kennisgeving te dien effecte is door u verzuimd. En toch hebt gij een ambtenaar, een burger van dezen Staat die vreedzaam en rustig langs een reeds geruimen tijd bestaand pad het bedoelde gebied doortrok doen behandelen als een gemeenen misdadiger. Deze Regeering ontkent uw recht, om een onderdaan van dezen Staat als een misdadiger te behandelen, zonder dat een misdaad door hem is begaan. Gij hebt tijdens het onderzoek verklaard, dat gij den heer Grobler gestopt hebt, om hem te verhinderen nieuwe paden bij de pont te maken en een pont bij de rivier te plaatsen en dat gij hem naar U wildet doen komen om met hem over andere dingen te spreken te Mangwato. Maar daartoe neemt men niet iemand gevangen met een groote gewapende macht en stopt men niet eenen vreedzamen reiziger, wanneer men zooals in dit geval, bewust is, dat de trekdieren in geen 24 uren water hadden gehad. Volgens de verklaring van den heer P. J. Ludicke wist deze van een uwer spionnen, dat er een commando van uw volk naar den heer Grobler zocht, om hem levend of dood te vangen. De gebeurtenissen, waarvan de heer Grobler het slachtoffer is geworden, zijn met dat bericht in overeenstemming. De houding van uw volk, dat de wagens stopte, was zoodanig, dat zij den heer Grobler aanleiding gaf, om als zijne overtuiging te kennen te geven,

dat uw kaffers hem wilden doodmaken. Moloi een van uw eigen volk, heeft dit verklaard. Van uwe zijde is verklaard, dat bevel gegeven was niet te vechten. Het gebeurde is daarmede niet in overeenstemming. Van de zijde van uw volk is met groote overmacht de aanval geschied en op zeer verraderlijke wijze gehandeld, nadat de heer Grobler in de goede trouw en aan het woord van uwen hoofdman Makoutshani geloovend, aan uw volk al hunne geweren had teruggegeven en nadat hij zich zelf op verzoek van Makoutshani met zijn gezelschap geheel van geweren ontbloot in het midden van uw volk had begeven, zonder dat (volgens de verklaring van uw eigen volk) eenig kwaad door hem of een van zijn gezelschap was gedaan. Het gehouden onderzoek laat ten aanzien van de verraderlijke bedoelingen van Makoutshani geen twijfel meer over. Dat hij bedoelde te vechten is duidelijk alsook zijne bedoeling om door snood verraad en bedrog het gevecht voor zich zelven zoo weinig mogelijk gevaarlijk te maken. Duidelijk blijkt dat ook uit het feit (door Makoutshani zelf erkend) dat hij later zonder eenige provocatie nog tien schoten loste op de wagens, waarin zich vrouwen, kinderen en gewonden bevonden. Dit bewijst, dat het Makoutshani's doel niet was om bloedvergieten te vermijden. Het is mogelijk dat Makoutshani handelde tegen uwe orders. Gij zelf hebt verklaard, dat gij niet goed hebt gekeurd, hetgeen Makoutshani heeft gedaan. Het spreekt echter van zelf dat zulks de verantwoordelijkheid van u en uw volk voor het gebeurde niet wegneemt.

Deze Regeering vraagt daarvoor genoegdoening. In de eerste plaats moet Makoutshani gestraft worden met eene straf in overeenstemming met de verraderlijke daad door hem bedreven. Vervolgens moet voldaan worden aan de verbintenis door Makoutshani namens u schriftelijk aangegaan tot betaling van 250 beesten of de waarde daarvan. In de derde plaats moet door u eene schadevergoeding van 1000 beesten of de waarde daarvan worden gegeven, bestemd voor de weduwe van den heer Grobler, die door Makoutshani verraderlijk is behandeld en wiens dood door uw volk is veroor-

zaakt en eindelijk 100 beesten of de waarde daarvan voor den heer Loterie Sr., een burger van dezen Staat als schadevergoeding voor de wonde, hem door uw volk toegebracht. Deze vraag wordt door de Regeering gesteld zonder eenige prejudice — ingeval door u daaraan niet mocht worden voldaan — op het recht van deze Regeering om genoegdoening te vragen ten behoeve van dezen Staat, zoowel voor het onderhavige geval, als voor andere gevallen, waarin door uw volk inbreuk is gemaakt op het grondgebied dezer Republiek.

Ten slotte moet ik u er op wijzen, dat zelfs al stond het gebied, waardoor het pad loopt, waarop de heer Grobler is aangevallen onder uw macht, dan nog zou deze Regeering uwe handeling om het rechtstreeksche pad van deze Republiek naar Matabeleland te sluiten en dien doorgang voor vreedzame, rustige reizigers geheel te beletten en hen te dwingen over Shoshong een omweg te maken van omtrent 10 dagen langs een pad, waar zij daarenboven ook blootgesteld zijn aan slechte behandeling, gelijk de ondervinding in verschillende gevallen geleerd heeft, niet anders kunnen beschouwen dan opzettelijk gericht tegen deze Republiek en berekend haar nadeel en schade aan te doen.

Ik ben

Kapitein

Uw vriend

W. EDUARD BOK,

Staatssecretaris.

N.B. Eene kopie van het document in originali, waarbij Makoutshani zich tegenover Grobler tot betaling van vee verbonden heeft, gaat hiernevens.

(VERTALING)

Op de bergen bij de rivier Shashe en de Makloetse; 8 Juli 1888.

Ik ondergeteekende, Makoutshani zoon van Khama, verbind mij hierbij uit naam van mijn hoofd van Mangwato om aan den Heer P. J. Grobler Consul-Generaal van de Zuid-Afrikaansche Republiek of zijn order te betalen het getal van tweehonderd en vijftig stuks goed slachtvee, te worden geleverd aan Ellen Pont op de Krokodilrivier, binnen een maand na datum, voor overtredingen door mij bedreven op order van mijn hoofd Khama van Mangwato.

Deze boete om dit aantal beesten te betalen is voor de volgende onwettige daden: voor het in den weg staan aan den Heer P. J. Grobler en zijn menschen op hun reis naar de Krokodilrivier en voor het toebrengen van lichamelijk leed aan een der menschen van den Heer P. J. Grobler, namelijk den Heer W. Loterie, wiens arm is gebroken.

Als vertegenwoordiger van mijn hoofd Khama van Mangwato teeken ik dit alsof het door het hoofd Khama zelf geteekend was.

Getuigen: MAKOUTSHANI X zijn merk.
GERT X zijn merk.
RATOUTLA X zijn merk.
GEORGE C. LUIJT.
A. W. GREEFF.

B

R. 6343/88 BB 2910/88

Gouvernements Kantoor
Pretoria 28 Novr. 1888.

Excellentie.

Ik heb de eer U hierbij ingesloten te doen toekomen duplicaat van een schrijven door mij gezonden aan den Kapitein Khama over den verraderlijken aanval van het volk van dien kapitein op den Consul-Generaal der Republiek in Matabeleland, den Heer P. J. Grobler en zijn gezelschap.

Zooals Uwe Excellentie uit het gehouden onderzoek zonder twijfel reeds gebleken is, waren de berichten, die Khama Uwe Excellentie deed toekomen onjuist, zoowel omtrent de plaats van het gebeurde, als omtrent de omstandigheden.

De aanval had plaats niet ten zuiden van de Makloutsi, maar ten noorden daarvan en wel op den algemeenen wagenweg tusschen de Makloutsi en de Shasha.

Daar de bedoelde plek van aanval dus ligt ten noorden van den 22sten graad zuiderbreedte (volgens de groote kaart van Zuid-Afrika van Merensky van het jaar 1887) valt zij reeds om die reden buiten het Britsche Protectoraat, bedoeld in Uwe kennisgeving van den 23sten Maart 1885.

Het komt daarom deze Regeering onnoodig voor verder aan te voeren het feit, dat de plek ook ligt ten oosten van den 27sten graad oosterlengte en dus in eene streek, waarover deze Regeering bezwaar heeft een Britsch Protectoraat te erkennen.

Het grondgebied dat Khama zich nu toeëigent, is herhaaldelijk door Lobengulu verklaard tot zijn grondgebied te behooren, terwijl ook steeds van den aanvang van het bestaan dezer Republiek af, het grondgebied van Lobengulu algemeen beschouwd werd onmiddellijk te grenzen aan dat der Repu-

bliek. Het is voor deze Regeering niet mogelijk, om met de informatie nu ter harer beschikking, Khama's recht op bedoeld stuk grond te erkennen.

Op grond van de aanspraken van den Koning van Matabeleland, heeft deze Regeering het gebied, waardoor de weg loopt door den Heer Grobler gevolgd, beschouwd als grondgebied der Matabele's zooals ook de Heer Grobler den wensch van genoemden Koning Lobengulu heeft opgevolgd door den weg te gaan, waarop hij is aangevallen door Khama's volk.

Maar zelfs, indien het bedoelde gebied stond onder Khama, dan nog zou deze Regeering de handeling van Khama, om het rechtstreeksche pad van deze Republiek naar Matabeleland te sluiten en dien doorgang voor vreedzame, rustige reizigers geheel te beletten en hen te dwingen over Shoshong een omweg te maken van omtrent 10 dagen, langs een pad, waar zij daarenboven ook blootgesteld zijn aan slechte behandeling, gelijk de ondervinding in verschillende gevallen geleerd heeft, niet anders kunnen beschouwen dan opzettelijk gericht tegen deze Republiek en berekend haar nadeel en schade aan te doen.

Ik heb de eer enz.
W. EDUARD BOK,
Staatssecretaris.

Zijne Excellentie
DEN HOOGEN COMMISSARIS
te Kaapstad.

Bijlage DD.
(*Zie p.* 248)

(VERTALING)

HET OCTROOI OF CHARTER VAN DE BRITSCHE ZUID-AFRIKAANSCHE COMPAGNIE.

Wij VICTORIA, bij de gratie Gods Koningin van het Vereenigde Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland, Verdediger des Geloofs.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

NADEMAAL Ons in Onzen Raad een nederig Verzoekschrift is aangeboden geworden door den Hoogedelen JAMES HERTOG VAN ABERCORN, Ridder van de Meest Eervolle Bad-orde; den Hoogedelen ALEXANDER WILLIAM GEORGE HERTOG VAN FIFE, Ridder van de Aloude en Meest Verheven orde van de Distel, lid van den Geheimen Raad; den Hooggeboren EDRIC FREDERICK LORD GIFFORD, Ridder van het Victoria-Kruis; CECIL JOHN RHODES, van Kimberley, in de Kaapkolonie, Lid van den Uitvoerenden Raad en van het Wetgevend Lichaam voor de Kaapkolonie; ALFRED BEIT, wonende No. 29, Holborn Viaduct, Londen, Koopman; ALBERT HENRY GEORGE GREY, wonende te Howick, Northumberland; en GEORGE CAWSTON, wonende No. 18, Lennox Gardens, Londen, Advocaat.

EN AANGEZIEN gezegd Verzoekschrift onder meer verklaart:

Dat Petitionarissen en anderen zich met elkaar hebben vereenigd, met het doel een Maatschappij of Vennootschap op te richten, die, met Ons welmeenen, voor de doeleinden uiteengezet in het gezegde verzoekschrift, zal worden ingelijfd onder den naam van „Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie".

Dat het bestaan van een machtige Britsche Maatschappij, beheerd door diegenen onder Onze onderdanen in wie Wij vertrouwen stellen, en welke haar voornaamste arbeidsveld heeft in dat gedeelte van Zuid-Afrika, hetwelk gelegen is ten noorden van Beetsjoeanaland en ten westen van Portugeesch Oost-Afrika, bevorderlijk zou zijn aan de handels- en andere belangen Onzer onderdanen in het Vereenigde Koninkrijk en in Onze Koloniën.

Dat Petitionarissen verlangend zijn uitvoering te geven aan verschillende concessies en overeenkomsten, welke zijn aangegaan met eenigen der hoofden en stammen, die gezegde streek bewonen, zoomede aan zulke andere concessies, overeenkomsten, vergunningen en traktaten, als Petitionarissen later mochten verkrijgen binnen genoemde streek of elders in Afrika, ten doel hebbende de bevordering van handel en verkeer, beschaving en goed bestuur (met inbegrip van de regeling van den verkoop van sterken drank aan de inboorlingen) in de landstreken, welke in bovengenoemde concessies, overeenkomsten, vergunningen en traktaten zijn bedoeld en begrepen of later zullen worden begrepen.

Dat Petitionarissen van oordeel zijn, dat indien genoemde concessies, overeenkomsten, vergunningen en traktaten ten uitvoer kunnen worden gebracht, de toestand van de inboorlingen, die deze streken bewonen, aanmerkelijk zal worden verbeterd en hunne beschaving bevorderd, en eene organisatie tot stand zal worden gebracht welke zal leiden tot de onderdrukking van den slavenhandel in gezegde landstreken, en die landstreken zal openstellen voor de immigratie van blanken en voor den wettigen handel en het verkeer van Onze onderdanen en die van andere Natiën.

Dat het welslagen der onderneming, waartoe Petitionarissen zich hebben vereenigd, grootelijks zoude worden bevor-

derd, indien het Ons zoude behagen hun Ons Koninklijk Charter van Inlijving als een Britsche Maatschappij te verleenen onder den gezegden naam of titel, of onder een anderen dergelijken naam of titel en met zoodanige macht als Ons geschikt zoude toeschijnen, ten einde de voormelde plannen meer doeltreffend te kunnen ten uitvoer brengen.

Dat ter bereiking van het doel der op te richten Maatschappij, groote sommen gelds zijn bijeengebracht door Petitionarissen en anderen, die tevens bereid zijn zoodanige meerdere gelden bijeen te brengen of te verschaffen, als later noodig mochten blijken te zijn voor de uitbreiding der gezegde onderneming, in geval het Ons moge behagen hun dat bovengenoemd Koninklijk Charter te verleenen.

ZOO IS HET, dat Wij, — na bovengenoemd Verzoekschrift in Onzen Raad in Onze Koninklijke overweging te hebben genomen en overtuigd zijnde, dat de bedoelingen van Petitionarissen prijzenswaardig zijn en aanmoediging verdienen, en dat de onderneming in de Petitie omschreven de nuttige gevolgen zal hebben als daarin uiteengezet, — krachtens Ons Koninklijk Prerogatief en uit bizondere gunst, goede wetenschap en vrijen wil hebben gevormd, opgericht en ingelijfd en door dit Ons Charter voor Ons en Onze erfgenamen en Koninklijke opvolgers vormen, oprichten en inlijven als een publiekrechtelijk rechtspersoon, onder den naam van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, genoemden James Hertog van Abercorn, Alexander William George Hertog van Fife, Edric Frederick Lord Gifford, Cecil John Rhodes, Alfred Beit, Albert Henry George Grey en George Cawston, en alle andere personen en vereenigingen die in het vervolg zullen toetreden tot den publiekrechtelijken rechtspersoon, welke bij dezen is gevormd, opgericht en ingelijfd met altijddurende opvolging en met een genootschapszegel, met de machtiging om hetzelve naar willekeur te

vernietigen, te wijzigen of te hernieuwen, en met de verdere verleende machtigingen, volmachten en privilegiën, en onderworpen aan de voorwaarden opgelegd door dit Ons Charter: En derhalve beschikken, geven, verleenen, regelen, benoemen en maken Wij bekend als volgt:

1. Het voornaamste arbeidsveld van de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie (in dit Ons Charter genoemd „de Compagnie") zal zijn dat gedeelte van Zuid-Afrika, hetwelk gelegen is onmiddellijk ten noorden van Britsch Beetsjoeanaland, ten noorden en ten westen van de Zuid-Afrikaansche Republiek en ten westen van de Portugeesche bezittingen.

2. De Compagnie wordt hierbij gemachtigd en gerechtigd om voor de doeleinden van de Compagnie en onder de bepalingen van dit Ons Charter, te genieten, gebruiken en behouden alle voordeelen verbonden aan de concessies en overeenkomsten, zooals hierboven genoemd verleend, in zooverre zij van waarde zijn, geheel of gedeeltelijk, en al de belangen en alle gezag en macht, begrepen in of bedoeld onder, genoemde concessies en overeenkomsten. Met dien verstande evenwel, dat geen der bepalingen hierin vervat, eenige andere geldige en bestaande concessies of overeenkomsten, welke door eenige van de Opperhoofden of Volksstammen, hiervoren genoemd, mochten zijn verleend of gemaakt, zullen benadeelen of daaraan afbreuk doen. En inzonderheid zal geen der bepalingen hierin vervat, afbreuk of nadeel doen aan zekere concessies gedaan in en na het jaar 1880, betrekking hebbende op de landstreek, gewoonlijk onder den naam van het Tati-district bekend, noch zal eenige bepaling hierin opgenomen, mogen worden uitgelegd, als gevende eenige rechtsmacht, administratief of anderszins, binnen genoemd Tati-district, waarvan de grenzen zijn als volgt: Van de plek waar de Shashi-rivier haar oorsprong neemt tot haar samenvloeiing met de Tati- en de Ramaquaban-rivier, van daar langs de Ramaquaban-rivier tot haar oorsprong en van daar langs het stroomgebied van deze rivieren.

3. De Compagnie wordt bij dezen verder gemachtigd en gerechtigd om, onderworpen aan de goedkeuring van een Onzer voornaamste Secretarissen van Staat, (hieronder genoemd „Onze Secretaris van Staat") van tijd tot tijd, door middel van een concessie, een overeenkomst, een vergunning of een traktaat, gezamenlijk of afzonderlijk te verkrijgen alle rechten, belangen, volmachten, rechtsmachten en gezag van welken aard het ook zij, met inbegrip van machten, noodwendig voor het voeren van een bestuur en de handhaving van de orde in of ter bescherming van landstreken, gronden of eigendommen, begrepen in of vermeld in de concessies en overeenkomsten verleend of aangegaan als hierboven gezegd, of betrekking hebbende op andere landstreken, gronden of eigendommen in Afrika of deszelfs bewoners, en gezegde landstreken, gronden, eigendommen, rechten, belangen, volmachten, rechtsmachten en gezag onderscheidenlijk te behouden, te gebruiken en uit te oefenen voor de doeleinden der Compagnie, en onder de bepalingen van dit Ons Charter.

4. Onder voorwaarde dat geen rechten van regeering of bestuur zullen worden uitgeoefend onder of met betrekking tot eenige zoodanige laatstgenoemde concessie, overeenkomst, vergunning of traktaat, alvorens een afschrift van zoodanige concessie, overeenkomst, vergunning of traktaat, zal zijn overgelegd geworden aan Onzen Secretaris van Staat, in zulk een vorm en met bijvoeging van zulke landkaarten of andere stukken, als hij zal noodig oordeelen en als tot zijn voldoening zal zijn geverifiëerd, en hij daaraan zijn goedkeuring zal hebben gehecht, hetzij onvoorwaardelijk of beperkt door eenige voorwaarden of bepalingen. En tevens op voorwaarde, dat geen rechten, belangen, volmachten, rechtsmachten of machten van welken aard ook, zullen worden verkregen door genoemde Compagnie binnen gezegd Tati-district als hierboven beschreven, zonder een voorafgaande schriftelijke toestemming van de personen, die op dien tijd eigenaars zijn van de bovengenoemde concessies, geldig binnen het voornoemde district en buitendien met de goedkeuring

van Onzen Secretaris van Staat.

5. De Compagnie zal gehouden zijn tot het in hun geheel en ook afzonderlijk nakomen van al de bepalingen, vervat in zoodanige concessie, overeenkomst, vergunning of traktaat als boven vermeld, onderworpen aan elke latere overeenkomst deze bepalingen betreffende, welke door Onzen Secretaris van Staat zal zijn goedgekeurd.

6. De Compagnie zal ten allen tijde in karakter en domicilie Britsch zijn en blijven, en zal haar hoofdkantoor in Groot-Brittanje hebben, en de voornaamste vertegenwoordiger der Compagnie in Zuid-Afrika en de Directeuren zullen altijd geboren Britsche onderdanen zijn, of personen die als Britsche onderdanen zijn genaturaliseerd door of krachtens een Wet van Ons Vereenigd Koninkrijk; maar dit Artikel zal niemand onbevoegd maken om in deze hoedanigheid op te treden, die krachtens dit Ons Charter tot Directeur zal zijn benoemd, of wiens benoeming tot Directeur zal zijn goedgekeurd door Onzen Secretaris van Staat.

7. Indien te eeniger tijd geschillen mochten ontstaan tusschen eenig opperhoofd of volksstam, die in een der voornoemde landstreken mocht wonen, en de Compagnie, zal dit verschil, indien Onze Secretaris van Staat zulks mocht verlangen, door de Compagnie aan hem ter beslissing worden voorgelegd en de Compagnie zal gehouden zijn in overeenstemming met die beslissing te handelen.

8. Indien te eeniger tijd het Onzen Secretaris van Staat goeddunkt van meening te verschillen met, of hij bezwaren heeft tegen eenigerlei onderhandelingen van de Compagnie met de een of andere vreemde Mogendheid, en aan de Compagnie een wenk geeft, gegrond op dat verschil van meening of bezwaar, zal de Compagnie gehouden zijn in overeenstemming met dien wenk te handelen.

9. Indien te eeniger tijd het Onzen Secretaris van Staat goeddunkt bezwaar te maken tegen de uitoefening door de Compagnie van eenig gezag, macht of recht, in eenig gedeelte van de voornoemde landstreken, gegrond op het bestaan van een tegenstrijdige aanspraak op of met betrekking tot dat gedeelte, zal de Compagnie zich onderwerpen aan dat bezwaar, tot tijd en wijle zoodanige aanspraak zal zijn ingetrokken of finaal zal zijn afgehandeld of beslist door Onzen Secretaris van Staat.

10. De Compagnie zal, zooveel in haar vermogen is, vrede en orde bewaren met alle middelen en op alle wijzen, welke zij noodzakelijk zal achten, en zij is gerechtigd te dien einde verordeningen te maken (onderworpen aan de goedkeuring van Onzen Secretaris van Staat) en een politiemacht op te richten en in stand te houden.

11. De Compagnie zal, zooveel in haar vermogen is, elk stelsel van slavenhandel of van huis-dienstbaarheid in voornoemde landstreken tegenwerken, en in zooverre het doenlijk blijkt, geleidelijk afschaffen.

12. De Compagnie zal den handel in geestrijke en andere bedwelmende dranken in de voornoemde landstreken regelen, ten einde zooveel doenlijk den verkoop van geestrijke of andere bedwelmende dranken aan de inboorlingen te voorkomen.

13. De Compagnie als zoodanig, en hare ambtenaren als zoodanig, zullen zich op geenerlei wijze mengen in den godsdienst van eenigen stam of geslacht in genoemde landstreken, of van eenigen bewoner daarvan, behoudens in zooverre als noodig moge zijn in het belang van menschelijkheid, en alle vormen van godsdienst-oefeningen of van godsdienstige voorschriften zullen in voornoemde landstreken vrijelijk kunnen worden gehouden en opgevolgd, en geen hinderpaal zal daaraan worden in den weg gesteld, behalve als hiervoren gezegd.

14. Bij de uitoefening van de rechtsmacht bij genoemde volkeren of inwoners, zullen de gewoonten en wetten van iedere klasse, stam of natie, waartoe de partijen onderscheidenlijk behooren, steeds zorgvuldig moeten worden in acht genomen, vooral met betrekking tot het pachtrecht, het bezit, de overdracht en den verkoop van landerijen en goederen, en de beschreven of onbeschreven opvolging daarvan, alsook met betrekking tot het huwelijk, de echtscheiding en de echtverklaring van kinderen, en met betrekking tot verdere zakelijke en persoonlijke rechten; doch onderworpen aan de Britsche wetten, welke van kracht mochten zijn in de bovengenoemde landstreken en van toepassing op derzelver volkeren en inwoners.

15. Indien te eeniger tijd het Onzen Secretaris van Staat goeddunkt, in meening te verschillen van, of bezwaar te maken tegen de handelingen of het beleid van de Compagnie ten opzichte van de volkeren in gezegde landstreken of eenigen derzelver bewoners, met betrekking tot slavernij of godsdienst of de uitoefening van de rechtsmacht of eenige andere zaak, zal hij zijn afkeuring of bezwaar aan de Compagnie doen kennen, en de Compagnie zal gehouden zijn, te handelen in overeenstemming met zijn behoorlijk bekend gemaakte voorschriften.

16. In geval de Compagnie een of meerdere havens mocht verkrijgen, zal de Compagnie daarin vrijelijk alle gemakken aan, of ten behoeve van Onze schepen verleenen, zonder vergoeding, behalve billijke betaling voor gedaan werk of bewezen diensten, of voor geleverde materialen of andere zaken.

17. De Compagnie zal jaarlijks, zoo spoedig mogelijk na de sluiting van het finantiëele jaar, aan Onzen Secretaris van Staat rekening en verantwoording doen van hare uitgaven voor administratieve doeleinden en van alle sommen door haar ontvangen als openbare inkomsten, afgescheiden

van hare commerciëele winsten gedurende het finantiëele jaar, te zamen met een rapport betreffende haar maatregelen van publieken dienst en den toestand van de landstreken, gelegen binnen den kring harer werkzaamheden. De Compagnie zal tevens bij of vóór den aanvang van elk finantiëel jaar aan Onzen Secretaris van Staat een begrooting voorleggen van hare uitgaven voor administratieve doeleinden en van hare openbare inkomsten (als boven aangegeven) voor het komende jaar. De Compagnie zal bovendien van tijd tot tijd Onzen Secretaris van Staat in het bezit stellen van die rapporten, rekeningen en inlichtingen, welke hij mocht verlangen.

18. De ambtenaren van de Compagnie zullen, met inachtneming van de disciplinaire verordeningen en alle andere reglementen, welke in gezamenlijk overleg zullen zijn vastgesteld, vrijelijk zich in betrekking stellen tot Onzen Hoogen Commissaris in Zuid-Afrika en anderen Onzer ambtenaren, welke in bovengenoemde landstreken aangesteld mochten zijn; en zij zullen behoorlijk aandacht schenken aan de bevelen, wenken of verzoeken, welke de gezegde Hooge Commissaris of andere ambtenaren tot één of meer hunner zullen richten, en de Compagnie zal gehouden zijn zorg te dragen voor de nakoming van dit artikel.

19. De Compagnie heeft het recht op hare gebouwen en op andere plaatsen in de voornoemde landstreken en op hare schepen, een zoodanige eigen vlag, aanduidende het Britsche karakter van de Compagnie, te hijschen, als Onze Secretaris van Staat en de Commissarissen van de Admiraliteit van tijd tot tijd telkens zullen goedkeuren.

20. Niets in dit Ons Charter zal geacht worden de Compagnie het recht te geven tot het vestigen of toekennen van een of ander handelsmonopolie, met dien verstande dat de vestiging van of het toekennen van concessies voor banken, spoorwegen, tramwegen, dokken, telegrafen, waterwerken

of andere gelijksoortige ondernemingen, of de instelling van eenig stelsel van octrooi- of auteursrechten, goedgekeurd door Onzen Secretaris van Staat, te dezer zake niet geacht zullen worden monopolies te zijn. De Compagnie zal, noch rechtstreeks noch zijdelings, een andere Compagnie of andere personen, die thans of later wettig en vrèedzaam zaken doen, bedrijven uitoefenen of ondernemingen hebben in genoemd Tati-District, als hierboven omschreven, daarin verhinderen; maar zal door toelating en vergemakkelijking van het wettig verkeer van en naar het Tati-District door haar eigen grondgebieden of die waarover zij gezag uitoefent, en door alle billijke en wettige middelen, alle Britsche onderdanen, die thans of later zich zullen bezig houden met wettige ondernemingen in genoemd Tati-District, aanmoedigen, bijstaan en beschermen.

21. Voor de instandhouding van olifanten en andere wilde dieren is de Compagnie gerechtigd dusdanige verordeningen te maken en (niettegenstaande de bepalingen in voorgaande artikelen vervat) dusdanige permitten te eischen voor het dooden of vangen van olifanten of ander wild als haar goeddunkt; op voorwaarde, dat door geen dezer verordeningen inbreuk zal gemaakt worden op jachtrechten, welke alreeds bij verdrag zijn verzekerd of later mochten worden verzekerd aan eenig naturellen-hoofd of -stam, behalve in zooverre deze verordeningen betrekking hebben tot het vaststellen en handhaven van een voor de jacht gesloten tijd.

22. De Compagnie zal onderworpen zijn aan, en zal nakomen en volbrengen al de verplichtingen, vervat of door ons aangegaan in eenig traktaat, overeenkomst of schikking tusschen Ons en eenige anderen Staat of Mogendheid, hetzij deze alreeds zijn aangegaan of later zullen worden aangegaan. In alle zaken betreffende de nakoming van dit artikel of betreffende de uitoefening binnen het gebied der Compagnie van de rechtsmacht, waartoe Wij bevoegd zijn onder de Foreign Jurisdiction Acts, zal de Compagnie gehouden zijn

tot het in acht nemen, nakomen en uitvoeren van alle zoodanige voorschriften, als daaromtrent van tijd tot tijd door Onzen Secretaris van Staat zullen worden gegeven, en de Compagnie zal de noodige ambtenaren aanstellen voor het vervullen van deze plichten, en zal zoodanige Gerechtshoven en al het verder noodige oprichten als zal worden vereischt voor de uitoefening van de rechtsmacht.

23. Het oorspronkelijk aandeelen-kapitaal van de Compagnie zal zijn £ 1.000.000 verdeeld in 1.000.000 aandeelen van £ 1 elk.

24. Verder wordt de Compagnie hierbij speciaal geauthoriseerd en gemachtigd voor het doel van dit Ons Charter tot —

(I) Het uitgeven van aandeelen van verschillenden aard of soort tot de vergrooting van het aandeelen-kapitaal van de Compagnie en tot het leenen van geld door de uitgifte van pandbrieven of andere schuldbrieven.

(II) Het aankoopen, in bezit hebben en bevrachten, of anderszins benutten van stoombooten en andere vaartuigen.

(III) Het oprichten of toelaten van bankinstellingen en andere maatschappijen, ondernemingen of vereenigingen van elken aard, voor doeleinden vereenigbaar met de bepalingen van dit Ons Charter.

(IV) Het maken en onderhouden van wegen, spoorwegen, telegrafen, havens en alle andere werken die kunnen bevorderlijk zijn aan de ontwikkeling en verbetering van de grondgebieden der Compagnie.

(V) Het drijven van mijn- en andere industriën en het verleenen van concessies voor mijnwerken, bebosschingen of andere rechten.

(VI) Het verbeteren, ontwikkelen, ontginnen, beplanten, besproeien en bebouwen van de gronden, behoorende tot het gebied van de Compagnie.

(VII) Het stichten van volkplantingen in de grondgebieden en landstreken als voorzegd, en het ondersteunen en bevorderen van immigratie.

(VIII) Het verleenen van land-concessies voor een beperkt aantal jaren of voor altijd, en hetzij onvoorwaardelijk of wel onderworpen aan hypotheek of anderszins.

(IX) Het ter leen verstrekken of verschaffen van gelden of geldswaarden ter bevordering van het een of ander doel der Compagnie.

(X) Het verkrijgen en bezitten van roerende goederen.

(XI) Het te eeniger tijd verkrijgen en bezitten van land in het Vereenigde Koninkrijk (zonder vergunning onder de Wetten op landbezit in de doode hand of zonder eenige andere autoriteit dan dit Ons Charter), mits in het geheel niet meer dan vijf acres, voor kantoren en het drijven van zaken der Compagnie en (onderworpen aan de plaatselijke wetten) van terrein in Onze Koloniën of Bezittingen en elders, geschikt voor het drijven van zaken der Compagnie, en tot het verkoopen van die terreinen, wanneer zij niet langer voor dit doel benoodigd zijn.

(XII) Het uitoefenen van allen wettigen handel, koopmanschap, bezigheid, bedrijf, zaak of aangelegenheid van welken aard ook, in verband met de doeleinden van de Compagnie.

(XIII) Het oprichten en in stand houden van agentschappen in Onze koloniën en bezittingen en elders.

(XIV) Het optreden als eischer of als gedaagde onder den vennootschapsnaam van de Compagnie zoowel

in de Gerechtshoven van ons Vereenigd Koninkrijk als in de Gerechtshoven in Onze koloniën of bezittingen of in Onze Gerechtshoven in vreemde landen of elders.

(XV) Het verrichten van alle wettige zaken die zich kunnen voordoen of die kunnen leiden tot de uitoefening of het genieten van de rechten, belangen, volmachten en rechtsmachten van de Compagnie, gezamentlijk of afzonderlijk, welke in dit Ons Charter beschreven of gemeld zijn.

25. Binnen een jaar na de dagteekening van dit Ons Charter, of na zulk een verlengden termijn als door Onzen Secretaris van Staat zal worden toegestaan, zal door de personen die alsdan aandeelhebbers zijn der Compagnie, een akte van oprichting worden gepasseerd, welke, voorzooverre het noodig is, zal voorzien in —

(I) De nadere omschrijving van het doel der Compagnie.

(II) De klassen of soorten van aandeelen, waarin het kapitaal van de Compagnie is verdeeld, en de stortingen daarop te doen en de bepalingen en voorwaarden, waarop men aandeelhouder wordt van de Compagnie.

(III) De verdeeling en de uitkeering der winsten.

(IV) Algemeene Vergaderingen van de Compagnie; de aanstelling door Onzen Secretaris van Staat (zoo hij dit noodig oordeelt) van een Regeeringslid van den Raad van Directeuren, en het aantal, de vereischten, benoeming, bezoldiging, aftreding, het ontslag en de macht van de Directeuren der Compagnie en van hare andere ambtenaren.

(V) Het registreeren van aandeelhouders der Compagnie en de overdracht van aandeelen in het kapitaal der Compagnie.

(VI) Het opmaken van jaarlijksche rekeningen, aan de aandeelhouders te worden voorgelegd op eene Algemeene Vergadering.

(VII) Het nazien van deze rekeningen door onafhankelijke auditeuren.

(VIII) Het maken van reglementen.

(IX) Het aanschaffen en gebruiken van officiëele zegels van de Compagnie.

(X) De samenstelling en reglementeering van Comité's of plaatselijke Raden van Bestuur.

(XI) Het opstellen en doen opmaken van aanvullende Akten van Oprichting.

(XII) Het likwideeren (in geval van noodzaak) van het bedrijf der Compagnie.

(XIII) Het bestuur en de regeling van de Compagnie en hare zaken.

(XIV) En alle andere aangelegenheden, waarin door een geoctrooiëerde Maatschappij behoort te worden voorzien.

26. De Akte van Oprichting zal, alvorens zij wordt opgemaakt, moeten worden voorgelegd aan, en goedgekeurd door de Lords van Onzen Raad en een certificaat van hunne goedkeuring, onderteekend door den Secretaris van Onzen Raad, zal aan dit Ons Charter worden gehecht, en dit zal strekken tot volledig bewijs van zoodanige goedkeuring, alsmede op de Akte van Oprichting; en deze Akte van Oprichting zal in werking treden van den dag af, waarop zoodanige goedkeuring is verleend en zal verbindend zijn voor de Compagnie, hare Aandeelhouders, Ambtenaren en Ondergeschikten, en voor alle andere doeleinden, hoe ook genaamd.

27. De geldende bepalingen van de Akte van Oprichting of van de aanvullende Akten, kunnen ten allen tijde worden ingetrokken, gewijzigd, of aangevuld door een aanvullende Akte, opgesteld en opgemaakt op de wijze in de Akte van Oprichting voorgeschreven, met dien verstande, dat de bepalingen van elke zoodanige Akte, betrekking hebbende op het Regeeringslid van den Raad van Directeuren, niet zullen kunnen worden ingetrokken, gewijzigd of aangevuld zonder de uitdrukkelijke goedkeuring van Onzen Secretaris van Staat.

28. De aandeelhouders der Compagnie zullen persoonlijk aansprakelijk zijn voor de schulden, overeenkomsten, verbintenissen en verplichtingen der Compagnie, doch slechts voor zoover hun aandeelen op dat oogenblik nog niet volgestort mochten zijn.

29. Tot op het tijdstip waarop de bovengemelde Akte van Oprichting in werking zal treden, zal de genoemde James Hertog van Abercorn de plaats van President bekleeden; de genoemde Alexander William George Hertog van Fife zal Vice-President zijn; en genoemde Edric Frederick Lord Gifford, Cecil John Rhodes, Alfred Beit, Albert Henry George Grey, en George Cawston zullen den Raad van Directeuren der Compagnie vormen, en zij zijn bevoegd ten behoeve der Compagnie alles te doen wat noodzakelijkerwijze of behoorlijkerwijze onder dit, Ons Charter, door en ten behoeve van de Compagnie moet worden gedaan: altijd met dien verstande, dat niettegenstaande eenige bepaling in de Akte van Oprichting der Compagnie voornoemde James Hertog van Abercorn, Alexander William George Hertog van Fife, en Albert Henry George Grey, door deze bepaling niet zullen verplicht zijn af te treden, maar Directeuren der Compagnie zullen zijn en blijven tot aan hun dood, onbekwaam-wording of ontslagneming, al naar het geval moge zijn.

30. En verder schrijven Wij voor en maken Wij bekend, dat dit Ons Charter zal worden erkend door Onze Goeverneurs, de Officieren bij Onze Land- en Zeemacht, Onze Consuls en Onze andere ambtenaren in Onze koloniën en bezittingen, en in volle zee en elders, en dat elk hunner dit Ons Charter in deszelfs vollen omvang zal toepassen, de Compagnie en hare ambtenaren zal erkennen en hun in alle dingen behulpzaam zal zijn.

31. En verder beschikken Wij, schrijven Wij voor en maken Wij bekend, dat dit Ons Charter zal worden opgevat, uitgelegd en verklaard in de meest gunstige en meest voordeelige beteekenis voor en ten bate van de Compagnie zoowel in de gerechtshoven van ons Vereenigd Koninkrijk, als in de gerechtshoven van Onze Koloniën en bezittingen, alsmede in Onze gerechtshoven in vreemde landen en elders, niettegenstaande eenige ontbrekende of onjuiste vermelding, onzekerheid of onvolkomenheid.

32. En verder beschikken Wij, schrijven Wij voor en maken bekend, dat dit Ons Charter geldig zal blijven bestaan, niettegenstaande eenige wettige verandering in den naam der Compagnie of in derzelver Akte van Oprichting, indien deze verandering zal zijn geschied met de voorafgegane schriftelijke goedkeuring van Onzen Secretaris van Staat.

33. En vervolgens beschikken Wij, en schrijven Wij voor en maken Wij bekend, dat Wij, Onze erfgenamen en opvolgers het recht zullen hebben en Ons, Onzen erfgenamen en opvolgers het recht voorbehouden, om bij geschrifte, voorzien van het Grootzegel van het Vereenigd Koninkrijk, na verloop van 25 jaren van de dagteekening van dit Ons Charter, en daarna na verloop van elk volgend tijdperk van tien jaren, aan de bepalingen van dit Ons Charter toevoegingen te maken, dezelve te wijzigen of te herroepen, of andere bepalingen vast te stellen in de plaats of ter aan-

vulling van de bestaande bepalingen. Op voorwaarde evenwel, dat het recht en de macht aldus voorbehouden, slechts zal toepasselijk zijn op dat gedeelte van dit Ons Charter, hetwelk betrekking heeft op administratieve en openbare zaken. En Wij behouden Ons tevens uitdrukkelijk Onszelve, Onzen erfgenamen en opvolgers het recht voor om de gebouwen of werkplaatsen, toebehoorende aan de Compagnie uitsluitend of hoofdzakelijk gebruikt voor administratieve of openbare doeleinden, over te nemen tegen betaling aan de Compagnie van zoodanige billijke vergoeding als zal worden overeengekomen, of bij gebreke van overeenstemming zal worden vastgesteld door de Commissarissen van Onze Schatkist. En verder bepalen, bevelen en maken Wij bekend, dat elk dusdanig geschrift onder het Grootzegel van volle kracht zal zijn en verbindend voor de Compagnie, hare leden, ambtenaren en ondergeschikten en voor ieder ander persoon, en dat het dezelfde kracht, uitwerking en waarde zal hebben, alsof deszelfs bepalingen waren vervat in, of deel hadden uitgemaakt van dit Ons Charter.

34. Altijd onder voorbehoud en onder verdere verklaring onzerzijds, dat niets in dit Ons Charter zal geacht of opgevat worden als in eenig opzicht de uitoefening van Onze rechten en machten te beperken of te bekorten met betrekking tot de bescherming van eenige landstreek of met betrekking tot het bestuur daarvan, indien het Ons mocht behagen, dezelve in Onze bezittingen op te nemen.

35. En ten slotte beschikken Wij, schrijven Wij voor en maken Wij bekend, zonder op eenigerlei wijze te prejudiciëeren op de macht die Ons, Onzen erfgenamen en opvolgers of eenige Onzer hoven, Ministers of Ambtenaren toekomt om dit Ons Charter in te trekken, — dat ingeval het ter eeniger tijd Ons in Onzen Raad mocht blijken, dat de Compagnie werkelijk te kort is geschoten in de inachtneming en nakoming van de bepalingen van dit Ons Charter, of dat de Compagnie hare bevoegdheden niet volgens de tevoren

genoemde concessies, overeenkomsten, vergunningen en traktaten uitoefent op een wijze, bevorderlijk aan de belangen die volgens de voorstellingen der Petitionarissen zouden worden bevorderd door het verleenen van dit Ons Charter, dan zullen Wij, Onze erfgenamen en opvolgers het recht hebben en Wij behouden Ons bij dezen uitdrukkelijk het recht en de macht voor om bij geschrifte, voorzien van het Grootzegel van Ons Vereenigd Koninkrijk, dit Ons Charter te herroepen, en de voorrechten, machten en rechten hierdoor aan de Compagnie verleend, in te trekken en te vernietigen.

Ten bewijze hiervan hebben Wij Octrooi verleend aan deze Onze brieven.

In Onze tegenwoordigheid te Westminster, den 29sten dag van October in het drie en vijftigste jaar Onzer Regeering.

Met machtiging onder Handteekening der Koningin.

MUIR MACKENZIE.

(VERTALING)

AANVULLEND CHARTER.

Wij VICTORIA, bij de gratie Gods Koningin van het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland, Verdediger des Geloofs.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

NADEMAAL Wij bij Ons Charter of Octrooi, onder het Grootzegel van Ons Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittanje en Ierland, gedateerd te Westminster, den 29sten October 1889, hebben verleend, beschikt en bekend gemaakt, dat de Hoogedele JAMES, HERTOG VAN ABERCORN, thans Ridder van de Meest Verheven Orde van den Kouseband, Ridder van de Meest Eervolle Bad-Orde; de Hoogedele ALEXANDER WILLIAM GEORGE, HERTOG VAN FIFE, Ridder van de Aloude en Meest Verheven Orde van de Distel, Lid van den Geheimen Raad; de Hooggeboren EDRIC FREDERICK, LORD GIFFORD, Ridder van het Victoria-Kruis; CECIL JOHN RHODES, Lid van den Uitvoerenden Raad en van het Wetgevend Lichaam voor de Kaapkolonie, thans de Hoogedelgestrenge CECIL JOHN RHODES; ALFRED BEIT, Koopman; ALBERT HENRY GEORGE GREY, thans de Hooggeboren GRAAF GREY; en GEORGE CAWSTON, Advocaat, en alle andere personen en vereenigingen, die in het vervolg zouden toetreden tot de publiek-rechtelijke rechtspersoon daardoor gevormd, opgericht en ingelijfd, zouden worden gevormd, opgericht en ingelijfd tot een publiekrechtelijke rechtspersoon, onder den naam van Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie, onder welken naam zij zouden hebben altijddurende opvolging en een genoot-

schapszegel, te zamen met al zulke bevoegdheden als in hetzelfde Charter staan vermeld:

EN NADEMAAL het nuttig is bevonden, dat Ons gezegd Charter zou worden gewijzigd, als hierna uiteengezet

EN NADEMAAL genoemde Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie heeft verklaard de bedoelde wijzigingen te aanvaarden:

ZOO IS HET dat Wij uit Onze bijzondere gunst en vrijen wil hebben beschikt, voorgeschreven, geregeld en bekend gemaakt en bij dezen voor Ons, Onze erfgenamen en opvolgers beschikken, voorschrijven, regelen en bekend maken en aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie verleenen als volgt: —

1. Dit Charter zal worden gelezen en uitgelegd als vormende een geheel met het Charter door Ons op den 29sten October 1889 aan de Britsche Zuid-Afrikaansche Compagnie verleend, welk Charter hierin het Hoofd-Charter genoemd wordt.

2. Artikel 10 van het Hoofd-Charter wordt, voor zoover het aan de Compagnie toestaat Verordeningen te maken onderworpen aan de goedkeuring van Onzen Secretaris van Staat, ingetrokken, maar zonder op eenigerlei wijze te prejudiciëeren op hetgeen daaronder wettiglijk tot stand is gekomen. Wel te verstaan dat het de Compagnie veroorloofd is voort te gaan met het maken van verordeningen, onderworpen aan bovengenoemde goedkeuring, tot tijd en wijle een voor Zuid-Rhodesia in te stellen Wetgevende Raad samengekomen zal zijn, en alsdan zullen alle zulke machtigingen geheel ophouden en een einde nemen.

3. Artikel 29 van het Hoofd-Charter wordt hierbij ingetrokken, maar zonder te prejudiciëeren op hetgeen daaronder wettiglijk is verricht.

4. Niets in het Hoofd-Charter zal de Compagnie het recht geven eenigerlei militaire politiemacht op te richten of in stand te houden.

5. Een ieder wettiglijk daartoe schriftelijk door Onzen Secretaris van Staat gemachtigd, zal ten allen gelegener tijde toegang hebben tot alle bescheiden der Compagnie, en die Compagnie of hare ambtenaren of ondergeschikten zijn gehouden hem getrouwe afschriften van al zulke bescheiden als voorzegd, uit te leveren, op welke wijze en wanneer hij dit vordere.

6. De Directeuren der Compagnie zullen zorg dragen dat getrouwe afschriften van alle besluiten, memoranda, voorschriften of andere maatregelen van den Raad van Directeuren of van een Comité uit hun midden, betrekking hebbend op het beheer door de Compagnie van de landen binnen het veld hunner werkzaamheden, aan Onzen Secretaris van Staat worden opgezonden binnen 8 dagen na hun uitvaardiging of ter-schrift-stelling; en Onze Secretaris van Staat is gerechtigd ten allen tijde aan de Directeuren zijn bezwaren te kennen te geven tegen al zulke besluiten, memoranda, voorschriften of andere maatregelen, of ook te eischen dat deze worden ingetrokken of gewijzigd of deszelfs werking worde opgeschort voor zoolang als en op de wijze waarop hij zal voorschrijven; en daarop zal de uitvoering van elk zulk besluit, voorschrift, memorandum of maatregel, op de wijze en van het tijdstip af als door Onzen Secretaris van Staat genoemd, of, zoo geen tijdstip is genoemd, op de wijze en van af het tijdstip van het kennisgeven van zulk een voorschrift worden ingetrokken, gewijzigd of opgeschort, maar zonder op eenigerlei wijze te prejudicieëren op hetgeen daaronder wettiglijk is verricht.

7. . Alle Directeuren, Ambtenaren of Ondergeschikten der Compagnie die naar de zienswijze van Onzen Secretaris van Staat weigeren of nalaten:

(1) te voldoen aan een der voorschriften van Onzen Secretaris van Staat, gedaan volgens de bepalingen van het Hoofd-Charter of van een der Aanvullende Charters, of

(2) te voldoen aan de bepalingen van het hieraan voorafgaand Artikel van dit Ons Aanvullend Charter,

zullen, indien Onze Secretaris van Staat zoo beveelt, ophouden te zijn Directeur, Ambtenaar of Ondergeschikte der Compagnie, en de Compagnie zal in geen enkele betrekking hoegenaamd zulk een Directeur, Ambtenaar of Ondergeschikte in dienst mogen hebben, zonder de schriftelijke toestemming van Onzen Secretaris van Staat vooraf te hebben verkregen.

8. Niets in dit Charter of in het Hoofd-Charter zal mogen worden uitgelegd als aan Onzen Secretaris van Staat of aan de Lords-Commissarissen van Onze Schatkist eenige verantwoordelijkheid op te leggen in verband met de geldelijke aangelegenheden of de handelsondernemingen der Compagnie.

9. In dit Charter en in het Hoofd-Charter zal, tenzij het tegendeel blijke, onder „bescheiden" ook worden verstaan »memorandum«, »besluit«, »voorschrift«, »boek«, »telegram«, »brief«, »kaart«, »code«, »cijfer«, of eenig ander gedrukt, met de machine of met de hand geschreven stuk, van welken aard ook, of eenigerlei afschrift daarvan.

Ten bewijze hiervan hebben Wij Octrooi verleend aan deze Onze Brieven.

In Onze tegenwoordigheid te Westminster den 8sten Juni in het drie-en-zestigste jaar van Onze Regeering.

Bij machtiging onder Handteekening der Koningin.

MUIR MACKENZIE.

BLADWIJZER

